

FURLANSKA SLOVNICA

GRAMATICHE FURLANE

Erat Janez, 2006

KAZALO

UVOD

3.5.2.6. Vprašalne prislovne oblike
3.5.2.7. Izpeljani prislovi

GLASOSLOVJE

- 1.1. POJMI
- 1.2. SAMOGLASNIŠKI SESTAV
- 1.3. SOGLASNIŠKI SESTAV
- 1.4. NAGLAŠEVANJE
- 1.5. ZAPISOVANJE GLASOV

3.6. ŠTEVNIK
3.6.1. Glavni števniki
3.6.2. Vrstilni števniki
3.6.3. Množilni števniki
3.6.4. Delilni števniki
3.6.5. Kolektivni števniki

BESEDOTVORJE

- 2.1. IZPELJAVA
- 2.2. SESTAVA
- 2.3. PREDPONJENJE

3.7. PREDLOG
3.7.1. Pravi predlogi
3.7.2. Nepravi predlogi
3.7.3. Predložni izrazi

OBLIKOSLOVJE

- 3.1. ČLEN
 - 3.1.1. Določni člen
 - 3.1.2. Nedoločni člen
- 3.2. SAMOSTALNIK
 - 3.2.1. Spol
 - 3.2.2. Število
 - 3.2.2.1. Tvorba množine
 - 3.2.3. Sklanjatev samostalnika
- 3.3. PRIDEVNIK
 - 3.3.2.1. Tvorba oblike ženskega spola
 - 3.3.3. Stopnjevanje pridevnika in prislova
- 3.4. ZAIMEK
 - 3.4.1. Osebni zaimek
 - 3.4.2. Brezosebni zaimek
 - 3.4.3. Povratni zaimek
 - 3.4.4. Svojilni zaimek
 - 3.4.5. Kazalni zaimek
 - 3.4.6. Oziralni zaimek
 - 3.4.7. Vprašalni zaimek
 - 3.4.8. Vzklični ali čustveni zaimki in pridevniki
 - 3.4.9. Nedoločni zaimek
 - 3.4.10. Zaimek indi
 - 3.4.11. Zaimski členek i
 - 3.4.12. Orodniški nenaglasni osebni zaimek parie
- 3.5. PRISLOV
 - 3.5.1.1. Prislovi kraja
 - 3.5.1.2. Prislovi časa
 - 3.5.2.1. Načinovni prislovne oblike
 - 3.5.2.2. Prislovne oblike količine
 - 3.5.2.3. Pritrdilne prislovne oblike
 - 3.5.2.4. Nikalne prislovne oblike
 - 3.5.2.5. Prislovne oblike dvoma

3.8. VEZNIK
3.8.1. Priredni vezniki
3.8.2. Podredni vezniki

GLAGOL

PREHODNOST

3.9.2. TVORBA GLAGOLSKIH OBLIK
3.9.2.1. Oseba
3.9.2.2. Število
3.9.2.3. Čas
3.9.2.4. Naklon
3.9.2.5. Način

3.9.3. Brezosebne glagolske oblike in velelnik
3.9.4. Sprega pravilnih glagolov
3.9.4.1. Sedanjik
3.9.4.2. Nedovršni preteklik
3.9.4.3. Dovršni preteklik
3.9.4.4. Prihodnjik
3.9.4.5. Perfekt I
3.9.4.6. Perfekt II
3.9.4.7. Perfekt III
3.9.4.8. Predpreteklik
3.9.4.9. Dovršni predpreteklik
3.9.4.10. Predprihodnjik
3.9.4.11. Dovršni predpreteklik II
3.9.4.12. Predprihodnjik II
3.9.5. Tvorba neosebnih oblik
3.9.6. Trpnik
3.9.7. Povratne oblike

- 3.9.8. POMOŽNI GLAGOLI
 - 3.9.9. Polpomožniki - Pomožniki naklona in načina
 - 3.9.10. Nepravilni glagoli
-
- SKLADNJA**
 - 4.0.1. Poved
 - 4.0.1.2. Zložena poved
 - 4.1. Stavčni členi
 - 4.1.1. Osebek
 - 4.1.2. Povedek
 - 4.1.3. Določilo
 - 4.1.4. Prilastek
 - 4.2. Besedni red v glavnem stavku
 - 4.2.1. Navadni besedni red v glavnem stavku
 - 4.2.1.2. Inverzija
 - 4.2.2. Navadni besedni red v odvisnem stavku
 - 4.2.3. Vprašalna poved
 - 4.2.4. Nikalni stavek
 - 4.2.5. Velelni stavek
 - 4.2.6. Stava pridevnika v funkciji prilastka
 - 4.2.7. Stava zaimka
 - 4.2.8. Stava predloga
 - 4.2.9. Stava člena

PRIMER BESEDILA

OKRAJŠAVE

alb.	albansko	vel.	velelnik
ang.	angleško	velj.	veljotski
delež.	deležnik	ven.	veneto, beneško narečje
delež. pret.	deležnik preteklika	vpr.	vprašalna oblika
dol.	določni	zaim.	zaimek
dovrš. pret.	dovršni preteklik	ž.	ženski spol
E1,2,3	1.2.3. oseba ednine		
edn.	ednina		
f.	ženski spol		
fr.	francosko		
furl.	furlansko		
GF	glagolska fraza		
GS	glavni stavek		
imen.	imenovalnik		
impf.	imperfekt		
ind.	indikativ		
it.	italijansko		
kat.	katalonsko		
konj.	konjuktiv		
lad.	ladinsko		
lat.	latinsko		
m.	moški spol		
M1,2,3	1.2.3. oseba množine		
mn.	množina		
nareč.	narečno		
nedol.	nedoločnik		
os.	oseba		
OS	odvisni stavek		
perf.	perfekt		
pogoj.	pogojnik		
povr.	povratna oblika		
predpret.	predpreteklik		
pret.	preteklik		
prid.	pridevnik		
prih.	prihodnjik		
prim.	primerjaj		
prisl.	prislov		
rod.	rodilnik		
rom.	romunščina		
samost.	samostalnik		
sed.	sedanjik		
sl.	slovensko		
šp.	špansko		
štev.	stevnik		
tož.	tožilnik		
trp.	trpnik		
V	samoglasnik		

UVOD / JENTRADE

0.1. Položaj

Furlanski jezik (po furlansko *lenghe furlane, il furlan*) je romanski jezik vzhodne lege, ki se govori predvsem v Furlaniji. Furlansko jezikovno območje meji na vzhodu neposredno na zahodno slovensko, na severu na nemško, na zahodu in jugu na italijansko oziroma na beneško jezikovno območje.

Večji del zgodovinske Furlanije sestavlja del dežele Furlanije Julisce krajine, ki je ena izmed dežel Republike Italije. Manjši del jezikovnega območja *Mandament di Puart*, ki meji na jugovzhodno območje dežele Furlanije Julisce krajine, se nahaja v deželi Benečiji. Na južnem obalnem in vzhodnem območju je jezikovni prehod iz furlanskega jezika v beneška narečja najbolj tekoč.

Furlanski jezik je materni jezik večine pripadnikov furlanskega naroda, Furlanov.

Govorci furlanskega jezika so prisotni v pokrajinah Videm, Pordenon in Gorica, od skupnih 213 občin teh treh pokrajin v 175 občinah, medtem ko so slovensko govoreči predvsem v pokrajinah Trst, Gorica in Videm.

Na določenem območju predvsem na Goriškem, v Kanalski, Nadiški in Terski dolini se jezikovna območja deloma prekrivajo. Mnogo govorcev je tu večjezičnih: slovensko, furlansko, italijansko, deloma še nemško govoreči.

Furlančino govori približno 600.000 oseb na območju zgodovinske Furlanije.

Zaradi množičnega izseljevanja iz zgodovinsko revnejših področijh vse do 60. let v 20. stoletju se furlančina govori tudi v čezmorskih deželah, tako najdemo znatne kolonije v Kanadi, Avstraliji, Argentiniji, Braziliji in Južni Afriki. V mnogih krajih delujejo t.i. furlanska ognjišča (Fogolârs), kjer se družijo furlanski izseljenci.

0.2. Zgodovina

Zgodovinsko furlančina neposredno nadaljuje oglejsko latinščino, torej jezik širšega področja pomembnega vojaškega in trgovskega središča Ogleja. Pred ustanovitvijo rimske kolonije (181 pr.n.št.) je bilo to področje le redko naseljeno, na jugu so živelji Veneti, na severu območja keltsko ljudstvo Karnov, njihovo ime najdemo v pokrajinskih imenih Carnia, Carniola, Creina, Kranjska in Krain ter v toponimu Carnium. Ker se jezik Kelrov ni ohranil, je težko ugotoviti, v kakšni meri je vplival na zgodnjo furlančino. Manjše število keltskih besed ohranja furlančina še do danes, številna so tudi krajevna imena keltskega izvora.

Kot drugje v Rimskem cesarstvu so zaradi trgovskih in vojaških stikov vplivale tudi gorovice iz drugih rimskih provinc, predvsem iz sosednjih pokrajin.

V zgodnjem srednjem veku se je furlančina srečala s slovanskimi in germanskimi jeziki. V 6. st. in 7. st. so se na del tega območja naselili predniki Slovencev.

Jezikovne sledove je pustil najverjetneje tudi večji naselitveni val Slovencev v času po madžarskih vpadov, ko so zapolnili opustošena področja tudi globoko proti zahodu v furlanski nižini.

Posebno visok delež slovenskih izposojenk najdemo v furlanskih narečjih na Goriškem, kjer je furlančina vse do danes v stiku s slovenščino.

Na torek po Veliki Noči so v letu 568 vpadli Langobardi pod vodjem Alboinom in ustanovili vojvodstvo z glavnim mestom *Forum Iulii* (Čedad). Po vdoru Langobardov je mešanje z romanskim in slovanskim prebivalstvom dalo današnjo etnično podobo Furlanov. V tem času se je ime mesta *Forum Iulii*, danes kot *Friûl*, začelo rabiti za celotno furlansko ozemlje.

Kljub večstoletne langobardske nadvlade je vpliv langobardskega jezika na furlančino ostal omejen predvsem na leksiko.

Zgodovinsko pomembna je ločitev oglejskega patriarhata v 7. st. od Rima in Bizanca. Z langobardsko podporo se je oglejski patriarhat osamosvojil in končno tudi premestil glavno mesto v langobardsko prestolnico Čedad. Langobardsko prevlado je končal prihod Frankov v letu 774. Oglejski patriarhat je v novem političnem položaju uspel celo razširiti jurisdikcijo tudi na Istro. Sledilo je v 9. in 10. st. pretresljivo obdobje madžarskih vpadov, kar je privedlo do krepitve vojaških sil in osrednje vlade oglejskega patriarhata. Vpričo novih dejstev je nemški cesar Henrik IV. 3. aprila 1077 tudi uradno priznal vlado oglejskega patriarha Sigeharda. Od 11. do začetka 15. st. je v Furlaniji postojal politično neodvisni patriarhat, po furlansko *Patrie dal Friûl*. V tem obdobju je furlanščina pridobila v večji meri že današnjo podobo in utrdila svojo jezikovno neodvisnost od bližnjih romanskih sester.

Z letom 1420 so Benečani zasedli Furlanijo z izjemo ozemlja goriških grofov. Predvsem južni del Furlanije in mestna središča Videm, Pordenon itd. so bili izpostavljeni povečanemu vplivu beneščine. Do danes so se beneški govorji ohranili na obali v Vidmu, Pordenonu in Palmanovi. Nenazadnje je imela v Vidmu tudi sedež lokalna beneška uprava.

Na Tržaškem je beneščina na večjem delu območja popolnoma spodrinila prvotno avtohtono furlanščino. Na Pordenonskem je vpliv beneščine do danes občuten in deloma celo prevladuje. Položaj Furlanov ponazarja tudi pričanje slavnega poznavalca žensk Casanove, ki Furlane hvali kot zanesljive uslužbence in se jih zato tudi pogosto poslužuje.

Z mirom, sklenjenem v Cjampfuarmitu/Campoformidu leta 1797, pride večji del Furlanije pod Avstrijo, sledi obdobje močnejšega vpliva nemške kulture in jezika na furlanščino, kar se kaže predvsem v leksiki. Vpliv Avstrije se konča na celotnem ozemlju Furlanije šele s Prvo svetovno vojno, temu sledi obdobje Italije.

Obdobje Italije je prineslo silno italijanizacijo, najprej v črnem obdobju fašizma, potem po drugi svetovni vojni v sklopu italijanskega domoljubja.

Furlanskost je bila odrinjena na obod manjvredne narečnosti kot popačenka višje italijanske norme. Potek pospešujejo notranje migracije, namestitev nefurlanskih uradnikov po uradih, šolah, v policiji, vojski, v bolnicah in cerkvi. V svetu uradnih medij, v gospodarskem svetu in šolstvu se furlanščina, navkljub jezikovne zaščite s strani zakona, ni uspela uveljaviti.

0.3. Družbenojezikoslovno stanje

Čeprav je furlanščina uradno priznan jezik, zaščiten tudi s strani italijanske države z zakonom 482/99, se jezik vseeno ne rabi v uradnem sporočanju in šolstvu. Že leta se govorji o uvajanju furlanščine v splošno šolstvo, projekt je ostal do danes neizvedljiv, nenazadnje pomanjkuje tudi šolsko osebje in učno gradivo v furlanščini. Mnogi starši imajo učenje furlanščine za nepotrebno breme in oviro, zato pogosto s svojimi otroci niti ne govorijo furlansko.

Redke medijske izjeme so oddaje v furlanščini na radijskih postajah *Radio Onde furlane* in *Radio Spazio 103* ter posamezne televizijske oddaje na *Tele Friuli*. Ker mnogi predstavniki javnega življenja v Furlaniji ne govorijo furlansko, se mora celo v furlanskih oddajah pogosto poseči po italijanščini.

V dnevnom tisku iščemo furlanščino zamanj, redne publikacije v furlanskem jeziku najdemo le na spletu, redno objavljajo članke spletni časopisi *La Patrie dal Friûl*, *Ladins dal Friûl*, www.lenghe.net.

Neprisotnost furlanščine v družbi ponazarja dejstvo, da Slovenci kot sosednji narod večinoma sploh še niso slišali za furlanski jezik, čeprav so jim dobro poznana furlanska mesta in obmejno področje.

Če se želi tujec srečati s furlanskim jezikom, se bo moral podati na vaško okolje, najboljši so izgledi na severnem goratem področju, toda uspeh ni zagotovljen, kajti ko se pojavi tujec, pa četudi kaže naklonjenost furlanščini, mnogo Furlanov takoj preklopi na italijanščino.

Osebno lahko poročam, da na moj poskus pristopiti v furlanščini, nisem imel uspeha, dobil sem vztrajno odgovore v italijanščini. Izjema je bil dogodek, ko sem vstopil v Vidmu v neko cerkev in spregledal, da je bil vstop prepovedan, ker so obnavljali notranjost. Padel sem v sredo skupine furlanskih zidarjev, eden izmed njih me je takoj po furlansko ogovoril, ker me je očitno zamenjal za neko drugo delovno silo. Ko je ugotovil, da sem le nek turist, me je glasno po italijansko odslovil.

Družbenojezikoslovno stanje kaže torej sliko diglosije, v kateri je furlanščina spodrinjena v jezik druge vrste, torej nižji familiarni register. Uporablja se predvsem v zaupnem okolju, zato se kot tuji obiskovalec skorajda nimaš možnosti pogovarjati po furlansko. Položaj furlanščine spominja na položaj slovenščine v 19. stoletju.

Pomembna razlika v nekorist furlanskemu položaju je ozka sorodnost furlanščine z jezikom višjega registra, kar pomeni v praksi, da ni Furlana, ki ne bi razumel italijanščine. Možnosti furlanščine slabi tudi vprašanje furlanske identitete, čeprav se Furlani svoje posebnosti zavedajo, se večinoma ne odrekajo italijanskemu domoljubju, oziroma italijanski identiteti. Povprečni govorec občuti furlanščino kot svoj domači jezik, govoriti torej „po domače“. Jezik se rabi pretežno doma v krogu poznanih, zato tudi furlanščine ne bomo slišali na ulicah v brezimenskem okolju večjih naselij.

Kot je to veljalo za slovenščino v zgodnjem obdobju narodnega prebujanja, se izobraženi sloj v glavnem ne poslužuje furlanščine. Dvig splošne izobrazbe zato dodatno negativno vpliva na položaj furlanščine v družbi. Mnogokrat sem se pri svojih potovanjih po Furlaniji osebno prepričal o tem dejstvu. Ko sem hodil po Ogleju in si ogledoval znamenitosti, nikjer ni bilo slišati furlanske besede, le nekaj sto metrov od bazilike, kjer sta dva komunalna delavca polagala tlakovce, sem lahko užival ob živahnem furlanskem pogovoru. Podobno sem opazil v Vidmu, Tolmezzu, furlansko je govoril zidar ali komunalni delavec. Sklepno velja, da jezik aktivno govoriti sloj z nižjo izobrazbo in starejša populacija, to potrjujejo tudi ugotovitve novejših raziskav, prim. Vicario, 25.

Če upad govorcev, več kot tisoč govorcev letno, ne bodo z jezikovnopolitičnimi prijemi zaustavili, je bodočnost furlanščine vprašljiva.

0.4. Klasifikacija

Težko je trditi, koliko je modernih romanskih jezikov. Jezikoslovci ne delijo skupnega mnenja *communis opinio*, katere romanske govore določimo kot jezik, katere kot narečje. Furlanščina nesporno velja za samostojni jezik.

Jezikoslovno je furlanščina strnjeno jezikovno območje s samostojnim razvojem, od sosednjih severnoitalijanskih govorov in ladinščine se loči v podobni meri, kot se mnogi priznani evropski jeziki medseboj, npr. slovenščina in hrvaščina, portugalščina in španščina ali norveščina in švedščina.

Večina jezikoslovcev povezuje furlanščino z ladinskimi idiomi in z beneškim jezikom (veneto). Zaradi zemljepisne lege in zgodovinske vloge Ogleja lahko predpostavljamo tudi vezi z vzhodnimi romanskimi idiomi.

Večina jezikoslovcev uvršča galsko-italsko italijanščino (lombardski in sosednji govor), retoromanščino (ladinske govore) in beneščino v eno skupino: jezikoslovno reto-cisalpinsko skupino. Furlanščino lahko postavimo na vzhodni obod te skupine kot vezni člen med to skupino in vzhodnimi govorji.

Posebnost furlanščine so nekatere ohranjevalne poteze, npr. ohranitev:

- lat. dvoglasnika *au*: lat. *AURUM* > furl. *aur* : it. *oro* vsi: 'zlato'
- soglasniških skupin C+L : lat. *CLAVE* > furl. *clâf* 'ključ'; lat. *ECCLESIA* > furl. *glesie* 'cerkev'; lat. *GLANDE* > furl. *glant* '(hrastov sad) želod'; lat. *GLIRE* > furl. *glîr* 'polh'; lat. *PLUS* > furl. *plui* 'več'; lat. *FLOR-* > fur. *flôr* 'roža'.

0.5. Furlansko beneški odnos

Zaradi neposrednega sosedstva in deloma tudi skupne zgodovine je opravičeno predpostavljati skupni razvoj beneških in furlanskih govorov. Dejstvo je, da je v obmejnem območju na jugovzhodu zgodovinske Furlanije prehod iz furlanskih govorov v beneške tekoč. V tem primeru lahko mirno uporabljamo izraz ‐dialekt continuum‐, torej medsebojna razumljivost govorov. Podobni prehod govorov imamo v slovanskem svetu od Celovca vse do Črnega morja. Beneščina in furlanščina imata številne skupne poteze, ki jih ne delita z osrednjimi in južnimi italijanskimi govorji.

0.5.1. Nenaglasni osebkov zaimek

Kot v furlanščini je v beneščini obvezna raba nenaglasnega osebkovega zaimka. V beneščini je raba obvezna samo pred 2. os. edn. in 3. os.: E2: *te*, E3 m. *el*, ž. *la*; M3 m. *i*, ž. *le*, npr.

Marco el vien = furl. *M. al ven* ‐M. pride‐; *i sente* = *a sintin* = ‐slišijo‐; *ti te parli* = *tu tu fevelis* ‐ti govoris‐.

0.5.2. Vprašalne oblike glagola

Tudi v beneščini so s priponjenjem nenaglasnega zaimka nastale posebne vprašalne oblike glagola: Splošno ben. z 2. in 3. os. edn.: *Dìtu par davero?* ‐Praviš to zares?‐, prim. furl. *disistu?*, *ditu?*; ben. 3. edn. m. *pàrleto?* ‐ali govorji (on)?‐, 3. edn. ž. *pàrleta?* ‐ali govorji (ona)?‐, 3. mn. m. *Pàrleti?* ‐ali govorijo (oni)?‐, 3. mn. ž. *Pàrlete?* ‐ali govorijo (one)?‐.

Stara beneščina in narečno npr. Cioxa (Chioggia) je imela v 2. os. edn. še končnico *-stu*, npr.: *gastu capio?* ustreza furl. *âstu capît?* ‐ali si razumel?‐.

0.5.3. Lenicija

Značilno za celotno severnoitalijansko področje je mehčanje soglasnikov. Ta pojav si deli celotna zahodna Romanija. V francoščini in ladinščini je pogosto prišlo do izpada soglasnikov, in tako posredno do velikih sprememb. V južnoitalijanskih narečjih je pojav novejšega izvora. lat. *CAPRA* > ben. *càvara* : furl. *cjavre*; it. *capra*, rom. *capră* vse: ‐koza‐

Deloma pride dodatno še do izpada soglasnika:

lat. *PATREM* > ben. *pare* : furl. *pari* : it. *padre*, prim. fr. *père*, kat. *pare* vse: ‐oče‐

lat. *MATREM* > ben. *mare* : furl. *mari* : kat. *mare*; prim. it. *madre* vse: ‐mati‐

lat. *SUPER* > ben. *sora* : furl. *sore* : it. *sopra* vse: ‐nad‐

0.5.4. Frazni glagoli (Phrasal verbs)

Kot ladinščina in furlanščina tudi beneščina pogosto rabi frazne glagole: *métar sù* ‐natovoriti‐; *vegner rento* ‐vstopiti, bližati se‐; *ndar/nar fora* ‐oddaljiti se, iti stran‐, prim. furl. *lâ fûr*; *dar fora* ‐izdati, dati ven‐, prim. furl. *dâ fûr*.

0.5.5. Različne poteze

Izglasni *-s*

Beneščina kot italijanščina in druga severnoitalijanska narečja ne ohranjajo lat. izglasni *-s*: npr. mn. furl. *parons* : ben. *paroni* ‐gospodarji‐; pri števniku furl. *dôs* : ben. *du* ‐dva‐, *sîs* : ben. *siè* ‐šest‐.

Skupina lat. C + 1

Beneščina kaže kot italijanščina prehod *l* > *i /j/*, v ben. pride še do nebnjenja predhodnega soglasnika: npr. furl. *clame* : ben. *ciama* ‐kliče‐; furl. *glesie* : ben. *cesa* ‐cerkev‐

Ohranitev *-o*

V beneščini se ohranja izglasni lat. *-u (-o)*, npr. furl. *ros* : ben. *rosso* ‐rdeč‐, furl. *fûc* : ben. *fogo* ‐ogenj‐

0.6. Furlansko ladinski odnos

Skupne značilnosti ladinskih govorov in furlanščine najdemo skozi celotno oblikoslovje in skladnjo. Večje razlike kaže glasoslovje in besedišče, kar je posledica zemljepisno ločenega položaja jezikov in različnih kasnejših kulturnih in jezikovnih stikov. Zadnje tudi onemogoča medsebojno razumljivost ozko sorodnih jezikov.

0.6.1. Glasoslovje

Lenicija

V ladinščini je podobno kot v francoščini leniciji pogosteje sledil izpad medglasnega soglasnika: delež. pret. it. *portato* : lad. *porté* : fr. *porté* : furl. *puartât*, -de, ben. *portado* vse: 'prinesel'.

Skupina lat. C + 1

Ohranitev soglasniških skupin *muta cum liquida*: *pl, cl, fl, bl* itd.: lad. *plovei* : furl. *plovi* 'deževati'; lad. *plajei* : furl. *plasê* 'biti všeč'; lad. *fle* : furl. *flât* 'dih'

Nebnjenje

Predvsem pred sprednjimi samoglasniki (v glavnem pred *i*) pride do nebnjenja, npr. asigmatična množina lad. *chest - chesć* : furl. *chest - chescj*; lad. *artisć* : furl. *artiscj*. To je razširjeno tudi v drugih severnoitalijanskih govorih, npr. it. *chia-* : ben. *cia-* ben. *ciamàre* : it. *chiamare* 'klicati', ben. *ciàro* : it. *chiaro* 'jasen'.

Skupna posebnost ladinščine in furlanščine je nebnjenje mehkonebnikov *k, g* pred *-a*: it. *cantare* : furl. *cjantâ* : lad. *cianté* 'peti'; it. *casa* : furl. *cjase* : lad. (gr.) *cësa* 'hiša'.

V Romaniji pozna podobno francoščina, npr. v zaprtem zlogu: *CARRU* > st.fr. *char* [tʃar] > nfr. *char* [ʃar]; *CARBÔNE* > nfr. *charbon*; *CAM(E)RA* > nfr. *chambre*; *CANTÂRE* > nfr. *chanter*

Izglasni *-s*

Značilna skupna poteza zahodnih, predvsem iberoromanskih, je ohranitev izglasnega lat. *-s*. Pri tem se ločita ladinščina in furlanščina od ostalih severnoitalijanskih govorov.

Npr. druga oseba pri glagolu: lad. *sas* : furl. *sâs* : šp. *sabes* vse: 'veš'

0.6.2. Oblikoslovje

Tvorba moške množine

V razmerju do drugih romanskih jezikov imata ladinščina in furlanščina bogato tvorbo moške množine. Kot v ladinščini pozna tudi furlanščina pri tvorbi množine moškega spola samostalnikov *asigmatico* in *sigmatico* tvorbo: lad. *zigainer* 'cigan' - *zigaineri* 'cigani'; lad. *verb* 'glagol' - *verbs* 'glagoli'.

Stopnjevanje

Furlanščina nadaljuje kot njena sestra ladinščina *plu*, francoščina *plui*, beneščina *pi* in italijanščina *più* tvorbo z lat. *plus*.

Zaimki

Podvajanje zaimkov in analitične tvorbe so značilne tako za ladinščino kot furlanščino. Tudi ladinščina pozna "podvojeno obliko" zaimka, imenujejo ga "dvojni zaimek" (lad. pronom dopl); npr. podvajanje vprašalnih zaimkov furl. *cui* in *ce* z oziralnim zaimkom *che*, npr.: lad. *chi che* : furl. *cui che* 'kdor, ki'; lad. *cie che* : furl. *ce che* 'kar'

Obrazilo za tvorbo prislovov z dodatnim *r*: lad. *-menter* : furl. *-mentri*

Glagol

Skoraj enaki trostopenjski (ozioroma štiristopenjski) spregatveni sistem:

I. furl. *-â* / lad. *-é* : furl. *cjantâ* : lad. *cianté* 'peti'

II. furl. *-ê* / lad. *-ei* : furl. *plasê* : lad. *plajei* 'ugajati'

furl. *-i* / lad. *-e* : furl. *pierdi* : lad. *perde* 'zgubiti'

III. furl. *-î* / lad. *-ì* : furl. *capî* : lad. *capi* 'razumeti'

Obrazila npr. v sedanjiku: furl. *-i, -is, -e, ìn, -ais, -in* : lad. *-e, -es, -a, -on, -eis, -a*

Tri pomožni glagoli: furl. *jessi, vê, vignî* : lad. *ester, avei, vegnî*

Inverzijske vprašalne oblike npr. furl. *âstu* : lad. *aste* 'ali imaš'

0.6.3. Besedišče

V glavnem nadaljujejo severnoitalijanski govori, ladinščina in furlanščina skupno latinsko leksiko. Skoraj identično je osnovno besedišče: lad. *cie* : furl. *ce* 'kaj'; lad. *valch* : furl. *alc* 'nekaj'; lad. *nia* : furl. *nuie/nie* 'nič'; lad. *chest, chel* : furl. *chest, chel* 'ta, tisti'.

	furlansko	ladinsko	beneško
1	<i>un, une</i>	<i>un, una</i>	<i>un, una</i>
2	<i>doi, dôs</i>	<i>doi, does</i>	<i>dó</i>
3	<i>trê</i>	<i>trei</i>	<i>tre</i>
4	<i>cuatri</i>	<i>cater</i>	<i>quattro</i>
5	<i>cinc</i>	<i>cinch</i>	<i>zsinque</i>
6	<i>sîs</i>	<i>sies</i>	<i>sie</i>
7	<i>siet</i>	<i>set</i>	<i>sete</i>
8	<i>vot</i>	<i>ot</i>	<i>oto</i>
10	<i>dîs</i>	<i>diesc</i>	<i>diéxe</i>
12	<i>dodis</i>	<i>dodesc</i>	<i>dódese</i>
20	<i>vincj</i>	<i>vint</i>	<i>vinti</i>

0.7. Vzhodna Romanija

Zaradi zemljepisnega položaja lahko predpostavljamo vpliv vzhodne in balkanske latinščine na oglejsko jezikovno območje. Zanimiva skupna poteza je pojav iz besedotvorja, kjer je v furlanščini in romunščini plodna tvorba glagola s predpono *in-* in predpono *di-, dis-*: *impisulîsi* 'zadremati', *imparêsi* 'prikazati se', *indalegrâsi* 'voščiti', *indurmidiîsi* 'zaspati'; *disberdeâ* 'razmotati', *disbrioiâ* 'odmotati', *discjadénâ* 'odvezati z verige', *discjamâ* 'razkladati', *discredítâ* 'diskreditirati', *disfâ* 'uničiti' itd. (prim. M,140);

furl. *inglaçâ* : rom. *îngheța* oboje 'zmrzniti'; furl. *imbraçâ* : rom. *îmbrățișa* oboje: 'objeti';

furl. *implenâ* 'napolniti' : rom. *împlini* 'dopolniti';

furl. *deliberâ* : rom. *delibera* : velj. *deleberiajne* (= furl. *delibèrinus*) itd.

Že v prvih furlanskih besedilih najdemo to tvorbo, npr. *Piruç myo dolç inculurit* = it. *Mio frutto, dolce e colorito*.

Zanimiva je leksikalna vzporednost z romunščino, npr. furl. *cui* : rom. *cui* 'kdo', furl. *ce* : rom. *ce* 'kaj'.

Vzporednost, ki je lahko nastala v vsakem jeziku neodvisno, je tvorba množine v primeru samoglasnik + *l > i*: rom. edn. *copil* 'otrok' > mn. *copii* 'otroci'; lad. edn. *popul* 'narod' > mn. *popui* 'narodi'; furl. *popul* 'narod' > *popui* 'narodi'.

Zanimivo je tudi albanski material, ki nadaljuje veliko leksike balkanske latinščine:

edn. *popull* 'narod' > mn. *popuj* 'narodi', *artikull* 'člen' > mn. *artikuj* 'členi', *shekull* 'stoletje' (< vulg. lat. *seculu-*) > *shekuj* 'stoletja'.

Okrepljeno vzglasje

Furlanščina pogosto okrepi vzglasje predvsem *é > je*, kar je značilno za slovanski areal, ter tudi za romunščino in dalmatščino, vzporedno še *ó > vo, vue, ue*.

Pojav je lahko neodvisen, vsekakor v prid arealni teoriji o podobnosti zemljepisno sosednjih jezikov:

é > je: jemplâ 'napolniti'; jenfri 'izmed', jentrâ 'vstopiti', jerbe 'trava', jere 'bršljan', jessi 'biti', jere 'bil', jessî 'iti ven, izstopiti' itd.

ó > vo, vue, ue: voli 'oko', vuê 'danes', vueli 'olje'.

Zanimivi so tudi slovenski odzivi na romansko gradivo, npr. *jambor* < romansko *arbor*, prim. furl. *arbul*, ben. *iuarbul* 'drevo'; sl. *jegulja* : furl. *ingjile* 'id.'

Soglasniške skupine

Balkanska latinščina je za razliko do oglejske ohranila soglasniške skupine *ct, gn, x*

ct > pt : *OCTO* > velj. *guapto*, rom. *opt* : furl. *vot* vse: 'osem'

LUCTA > alb. *luftë*, rom. *luptă* : furl. *lote* vse: 'boj'

gn > mn : *COGNATUS* > velj. *komnut*, rom. *cumnat* : furl. *cugnât* vse: 'svak'

x > ps : *COXA* > velj. *kopsa*, rom. *coapsa* 'stegno'

Stari dalmatinski jezik je žal samo slabo dokumentiran, imamo samo pričanje zadnjega govorca Tuoneta Udaine "Burbur". Ko je italijanski jezikoslovec M. G. Bartoli zabeležil jezik starca, Burbur že več kot 30 let jezik staršev ni uporabljal. Zanesljivost gradiva zmanjšuje nezanesljiv izgovor, kajti Udaina je bil tedaj že brez zob. Jezik je s smrtno zadnje priče 10.6.1898 za vedno izginil. Kratek pogled na stanje kaže skupne poteze z romunščino, sicer najdemo še več podobnosti s furlanščino in beneščino. Mogoče je postojal tudi v smeri Dalmacije dialekt continuum. Dalmatinski jezik, sicer vzhodnoromanski jezik kot romunščina, bi lahko označili kot vmesni člen med furlansko-beneškim dialekt continuumom in romunščino.

Primerjava molitve »Oče naš« že sama po sebi kaže, da je furlanščina bliže dalmatščini, kot je to italijanščina.

*Tuota nuester, che te sante intel sil
sait santificuot el naun to.
Vigna el raigno to
Sait fuot la voluntuot toa
E naun ne menur in tentatiaun
miu deleberiajne dal mal
coisa in sil, coisa in tiara*

*Pari nestri, che tu sês tai cûi
che al sedi santificât il to non
che al vegni il to ream
che e sedi fate la tô volontât
e no sta molânus inte tentazion
ma deliberinus dal mál
come in cîl, cussì in tiere*

*Padre nostro, che sei nei cieli
sia santificato il tuo nome.
Venga il tuo regno
Sia fatta la tua volontà
E non ci indurre in tentazione
ma liberaci dal male.
come in cielo così in terra*

velj. *nuester* = furl. *nestri*, velj. *intel* = furl. *intal*, velj. *sil* = furl. *cîl*,
velj. *santificuot* = furl. *santificât*, velj. *el* = nareč. furl. *il*, velj. *to* = furl. *to*, velj. *naun* = furl. *non*, velj. *voluntuot* = furl. *volontât*, velj. *tiara* = furl. *tiere*, velj. *menur* = furl. *menâ*, velj. *tentatiaun* = furl. *tentazion*, velj. *deleberiajne* = furl. *dilibèrinus*, velj. *dal mal* = furl. *dal mál*
Dodatni primeri:
hrv. dalm. *šjor* = furl. *siôr* 'gospod', velj. *Ju sai Tuone Udaina* = furl. *Jo o soi T.U.* 'jaz sem T.U.', lat. *mortu-* = velj. *muart* = furl. *muart* = rom. *moartă* vse 'mrtev', velj. *jein* = furl. *agns* = rom. *ani* 'leta', velj. *ju jera* = furl. *jo o jeri* 'jaz sem bil'

Spodnje primere ni mogoče označiti kot ločene vzhodne etimologije, omembe vredne so glasoslovne vzporednice med furlanskimi in romunsko albanskimi primeri, npr. lat. *-li-*, *-le-* > *i*, *ga-*, *ge-* > *gja-*, *gne-*, *au* > *au*, *a* itd.

AER 'zrak' > furl. *aiar* '(t.) veter', alb. *erë* 'veter', rom. *aer* 'zrak', arom. *aeră* 'hlad'
ALIUM 'česen' > furl. *ai* 'česen', rom. *aiu* 'česen'; (?) alb. tosk. *aj* 'kos, košček, rezina'
BRUMARIUS 'november' > furl. *brumâr* 'zima', rom. *brumar* 'december'
CANIS 'pes' > furl. *cjan*, alb. *qen* (iz mn.), rom. *cîne*, it. *cane* vse 'pes'
DIRECTUS 'raven' > furl. *dret*, fr. *droit*, rom. *drept*, alb. *drejtë* 'raven; pravi'
**EXSTIRPUS*, **STERP* 'jalov' > furl. *sterp* 'neploden, jalov', ben. *sterpo*, alb. *shterpë*
 'jalovica', rom. *sterp*, *stirp* 'neploden', sl. *stirp* 'enoletni kozliček', *sterpel* 'jalov'
**FALLIUM* 'greh' > alb. *faj*, alb. čam. *fal* 'greh, napaka', stfr. *faille*, stit. *faglia*, pt. *falha*, it.
fallo 'pregrešek', furl. *fal* 'napaka, greh'
FEMINA 'žena' > furl. *femine* 'žena', alb. *femër* 'žena, ženska', rom. *famen* 'evnuh'
FAMILIA 'družina' > furl. *famee* 'id.', *famei* 'sluga', alb. *fëmijë* 'otrok', rom. *femeie* 'žena', it.
famiglia 'družina', fr. *famille* 'id.'
FILUM 'nit' > furl. *fil* 'nit', alb. *fill* 'vlakno, nit', rom. *fir*
 ben. *grisiola*, *grisioleta* 'pletenina': furl. *grisiole* 'rogoznica, pokrivalo', alb. *gëershët*
 'pletenina', it. *grisola*
FABULARE 'kramljati' > furl. *fevelâ* 'govoriti', vegl. *faulr*, alb. (?) *flas* 'govoriti', alb.
fjalë (< **fielë*) 'beseda, govor'
GALLUS 'petelin' > furl. *gjal*, alb. *gjel* (iz mn.), it. *gallo*, prov. *gal* vse 'petelin'
GENS, GENTE > furl. *int* 'ljudi', alb. *gjindje* 'vsa družina', rom. *gintă* 'rod'
HERBA 'trava' > dalm. *jarbe*, rom. *iarba*, furl. *jerbe* 'trava'
MALLEUS > furl. *mai* 'veliko kladivo', alb. *maj* 'veliko kovaško kladivo', rom. *mai*, it. *maglio*
 'id.', fr. *mail*
MARTIS DIES > furl. *martars*, alb. *martë*, rom. *marți* vse 'torek'
OLEUM 'olje' > furl. *vueli*, alb. *vaj*, alb. čam. *val*, it. *olio*, fr. *huile* vse 'olje'
PAR 'enak' > furl. *pâr*, alb. *parë*, kat., prov., šp., pt. *par* vse 'enak'
PARABOLA > furl. *peraule* 'beseda', alb. *përrallë* 'zgodba', it. *parola* 'beseda'
RATIO, RATIONE 'razum' > furl. *reson*, fr. *raison*, it. *ragione*, alb. *arsye* vse 'razum'
SCLAVUS 'Slovan' > furl. *sclâf* 'Slovan', alb. *shqa* 'Slovan', rom. kr.i. *șchiau*, *șchei*
SICILARE > furl. *seselâ* 'žeti', rom. *secera* 'id.'
STRIGA > furl. *striе*, alb. *shtrigë* 'hudobna čarownica', rom. *strigă*, stfr. *estrie*
TERRAE MOTUS > furl. *taramot*, alb. *tërmët*, it. *terremoto*, rom. *cutremur* 'potres'
VERITAS, -ATE 'resnica' > furl. *veretât*, alb. *vërtetë*, it. *verità*, fr. *vérité* vse 'resnica'

0.8. Španščina

Zgolj zaradi svoje pogostnosti bi omenil vzporednost razvoja pri obravnavi kratkih lat 'ɛ', 'ɔ' > šp. 'ie, 'ue, furl. 'ie ('i), 'ua, 'ue (u:). Dvoglasniki se sicer pojavljajo tudi drugje v Romaniji, toda ne s tako redovitostjo kot v španščini in furlanščini:

šp. *cuello* : furl. *cuel* 'vrat' : it. *collo*
 šp. *cuerpo* : furl. *cuarp*'telo' : it. *corpo*
 šp. *cuerno* : furl. *cuâr*'rog' : it. *corno*
 šp. *grueso* : furl. *grues* 'debel': it. *grosso*
 šp. *fuerte* : furl. *faart* 'močan' : it. *forte*
 šp. *puesta* : furl. *puest* 'mesto' : it. *posto*
 šp. *escuela* : furl. *scuele* 'šola' : it. *scuola*

lat.	šp.	furl.	port.	it.	franc.	kat.	lad.
<i>septem</i>	<i>siete</i>	<i>siet</i>	<i>sete</i>	<i>sette</i>	<i>sept</i>	<i>set</i>	<i>set</i>
<i>ventus</i>	<i>viento</i>	<i>vint</i>	<i>vento</i>	<i>vento</i>	<i>vent</i>	<i>vent</i>	<i>vënt</i>
<i>terra</i>	<i>tierra</i>	<i>tiere</i>	<i>terra</i>	<i>terra</i>	<i>terre</i>	<i>terra</i>	<i>tiera</i>
<i>novem</i>	<i>nueve</i>	<i>gnûf</i>	<i>nove</i>	<i>nove</i>	<i>neuf</i>	<i>nou</i>	<i>nuef</i>
<i>mortus</i>	<i>muerto</i>	<i>muart</i>	<i>morto</i>	<i>morto</i>	<i>mort</i>	<i>mort</i>	<i>mort</i>
<i>porta</i>	<i>puerta</i>	<i>puarte</i>	<i>porta</i>	<i>porta</i>	<i>porte</i>	<i>porta</i>	<i>porta</i>

0.9. Furlanska književnost

Začetke furlanščine lahko postavimo v obdobje langobardskega vojvodstva. V začetku drugega tisočletja je furlanščina dobila v veliki meri današnjo obliko. Iz konca štirinajstega stoletja so znana prva pesniška besedila v furlanskem jeziku, tako npr. pesnitev *Piruç myo doç inculurit* in *Biello dumnllo di valor*. Dante v svojem delu *De vulgari eloquentia I, 11* pri opisu različnih jezikov v Italiji omenja kot primer furlanski izraz *Ce fastu?* 'Kaj delaš'.

V 17. st. se začenja sodobno obdobje furlanske književnosti s pesnikom Ermesom di Colorêtom (1622-1692). Številni sledijo v naslednjem stoletju, omenimo slavnega pesnika Piera Čoruta (1792-1867) z glavnim delom *Plovisine* in Catarino Percût (1812-1887) s prispevki iz podeželskega gorskega sveta.

Konec 19. st. je opat Jacop Pirona sestavil do danes referenčni furlanski slovar. Velikega pomena za uveljavitev furlanske pisane besede je bil prispevek svetovno znanega furlanskega filmskega režiserja Piera Paola Pasolinija. Pasolini, sicer rojen 1922 v Bolonji, je kot sin furlanske matere v svoji mladosti preživel redno počitnice v furlanskem rodnem kraju matere Cjasarse, kamor se je kasneje tudi preselil. Od tamkajšnjih kmetov se je naučil in vzljubil furlansko besedo. Leta 1945 je ustavnil svojo Akademijo furlanskega jezika *Academiuta di lenga furlana*, v kateri je spodbujal kmečko prebivalstvo k pisanju v lastnem narečju. Sam je spisal veliko, tudi daljša, pesniška dela. Najbolj znano delo je gledališka drama *I Turcs tal Friùl* 'Turki v Furlaniji'.

V drugi polovici 20. st. se je po obdobju fašizma povečala politična samostojnost regije, kar je posredno povečalo književno proizvodnjo. Omenimo dela polihistorja Josefa Marcheta, predvsem njegovo slovnico, ki je postavila temelje za standardizacijo furlanskega jezika. Lepotnost in furlanskost njegovega jezika velja do danes za vzor lepe furlanščine.

Pomembni so tudi članki mesečnika *Patrie*, prevodi svetovnih del v režiji ogleskega kulturnega društva (Clape culturâl Acuilee), prevod Biblije Antonija Beline in Checa Placereana in številna druga dela.

Žal je večina del, predvsem starejših, pisanih v različnih črkopisih, pogosto tudi v izrecno narečnem jeziku. Ker določeni avtorji trdno vztrajajo pri neuradnih različicah pisav, predvsem krog okoli avtorjev leksikografskih del G. Nazzija in G. Faggina, se še vedno tiskajo dela, ki se ne ravnajo po pravilih in smernicah uradnega pravopisa.

V zadnjem času se mnogo besedila, predvsem preko spleta, tudi tu ni enotnega pravopisa, krepkeje rečeno vsak piše po svoje, kar seveda pri uveljavitvi furlanščine in furlanske pisane besede ne doprinaša.

V letu 2002 je bil, do naslednjih sprememb, sprejet uradni pravopis furlanskega jezika. V delu so predvsem dela, ki se ukvarjajo s furlanjenjem strokovnega izrazja. Strokovna in znanstvena dela v furlanskem jeziku redno objavlja časopis SIF (Gjornal Furlan des Siencis).

GLASOSLOVJE / FONETICHE

1.1. POJMI

Glasoslovje je jezikoslovni nauk o izrazni podobi jezika, ukvarja se z izrazno podobo glasov. Obravnava artikulacijo glasov.

Osnovna enota glasoslovja, oz. fonetike, je glas. Število glasov v jeziku ni omejeno.

Fonologija

Panoga glasoslovja je fonologija. Fonologija obravnava funkcijo in medsebojne odnose glasov, išče najmanjše enote pomenjanja.

Osnovna enota fonologije je fonem. Fonem je najmanjša enota pomena.

Število fonemov je v jeziku omejeno.

Fonem (razločevalni glas)

Fonem je najmanjša glasovna enota, po kateri govorci določenega jezika razlikujejo pomen besed. Fonemi imajo glede na pomen besed *razločevalno funkcijo*.

Primer

/f/ : /s/ *für* 'zunaj' - *sür* 'sestra'

Pri menjavi vzglasnih glasov se v zgornjem primeru spremeni pomen besed, zato so ti glasovi fonemi.

1.2. SAMOGLASNIŠKI SESTAV

Furlanski samoglasniki so lahko **naglašeni** ali **nenaglašeni**.

Prikaz samoglasniškega sestava s pomočjo samoglasniškega trikotnika, glede na:

- položaja jezika v ustni votlini: sprednji > zadnji
- odprtosti ustne votline: zaprti > odprti

1.2.1. Preglednica

Sistem naglašenih samoglasnikov

Naglašeni samoglasniki so lahko **dolgi** ali **kratki**.

Dolgi samoglasniki

	sprednji	srednji	zadnji
zaprti	ī		ū
sredinski		ē	ō
odprti		ā	

Kratki samoglasniki

Nekateri avtorji, tako Marchet 34, ugotavljajo malo število minimalnih parov /e/ : /ɛ/ in /o/ : /ɔ/, npr. *trop* /trop/ 'koliko' : *trop* /trɔp/ 'čreda, trop', *forin* /forin/ 'so bili' : *forin* /fɔrin/ 'prevrtajo'. Mnenje večina avtorjev ne deli, odprtost samoglasnikov v furlanščini ni fonološka:

sprednji	srednji	zadnji
----------	---------	--------

zaprti	i	u
polzaprti	e	o
odprtih	a	

Sistem nenaglašenih samoglasnikov

	sprednji	srednji	zadnji
zaprti	i		u
polzaprti	e		o
odprtih	a		

Izgovor

Kratki naglašeni samoglasniki

fonem	znak	izgovor	primer
/a/	a	[a]	<i>ancje</i> ['anqe] kot v sl. <i>mati</i>
/e/	e	[e]	<i>pegri</i> ['pegri] kot v sl. <i>pekovski</i>
/i/	i	[i]	<i>curtis</i> [kur'tis] kot v sl. <i>mir</i>
/u/	u	[u]	<i>Udin</i> ['udin] kot v sl. <i>pršut</i>

Dolgi naglašeni samoglasniki

Dolgi samoglasniki se izgovarjajo nekoliko dlje kot dolgi samoglasniki v slovenščini:

fonem	znak	izgovor	primer
/a:/	â	[a:]	<i>lâ</i> ['la:] kot v sl. <i>matere</i>
/e:/	ê	[e:]	<i>vê</i> ['ve:] kot v sl. <i>delali</i>
/i:/	î	[i:]	<i>cirî</i> [tj'i'ri:] kot v sl. <i>ptiči</i>
/o:/	ô	[o:]	<i>lôr</i> ['lo:r] kot v sl. <i>morati</i>
/u:/	û	[u:]	<i>lûc</i> ['lu:k] kot v sl. <i>junij</i>

1.2.2. Dvoglasnik / Diftong

Dvoglasnik je skupina dveh samoglasnikov, ki se izgovarjata kot ena enota. Samoglasnika pripadata istemu zlogu.

Furlanščina tvori več dvoglasnikov kot slovenščina ali italijanščina. Njihova pogosta raba daje jeziku svojstveni pečat.

Možna je skoraj vsaka kombinacija samoglasnika z drugim neenakim samoglasnikom:

a + e, i, o, u > ae : ae 'a + la', ai : tai 'ta + i', ao : v tujkah aorist, au : aur 'zlatu'

e + i, u > ei : lei 'brati', eu : gneur 'zajec'

i + a, e, o, u > ia : buiat 'iz Bujah', ie : tiere 'zemlja', io : stazion 'postaja', iu : taiuçâ 'razkosati'

u + a, e, i > ua : puartâ 'prinesti', ue : pueste 'pošta', ui : cuinçâ 'začiniti'

Opomba

1. V vzglasju se *i*- v dvoglasniku piše z *j*: *ja* [ja] *Jacum* 'Jakob', *je* [je] *jerbe* 'trava', *jo* [jo] 'jaz', *Jop* 'Job', *ju* [ju] *judâ* 'pomagati'
2. V osrednjem narečju furlanskega jezika se namesto *ier/jer*- rabi ponavadi *iar/jar*-.
Oblike srečujemo tudi pogosto v furlanskem leposlovju, npr. v Sgorlonovem romanu *Prime di sere: tiere* : *tiare* 'zemlja'; *jerbe* : *jarbe* 'trava'; *fier* : *fiar* 'železo'; *unvier* : *unviar* 'zima'; *vier* : *viar* 'črv'.
3. Kadar je drugi samoglasnik naglašen, se v pisavi naglas posebno ne zaznamuje *iu* [ju] *sium* 'sen'

1.2.3. Troglasnik / Tritonc

Troglasnik je skupina treh samoglasnikov, ki se izgovarjajo kot ena enota. Samoglasniki pripadajo istemu zlogu. Posebno pogosto se pojavlja troglasnik *uei*.

Rabijo se predvsem:

- u + e + i > uei* : *vueit* 'prazen'
u + a + i > uai : *vuaite* 'stražar'
i + a + u > iau : *cjaldaldiaul* 'direndaj'

1.2.4. Zev / Iat

Zev (ali hiat) je sosledje dveh samoglasnikov, v katerem se samoglasnika izgovarjata kot samostojni enoti. Samoglasnika tvorita vsak svoj zlog.

V sosledju nenaglašenega zaprtega samoglasnika *a, e, o* in naglašenega odprtrega samoglasnika *i, u* ali v sosledju samo odprtih samoglasnikov *i, u*, se naglašeni samoglasnik zaznamuje v pisavi s krativcem: *ai* [ai] *aïne* 'členek', *iù* [iu] *liùm* 'sočivje'

1.2.5. Polsamoglasnik / Semivocal j

Polsamoglasnik [j] se v vzglasju piše z grafičnim znakom *j*-, medtem ko v medglasju in izglasju kot *i*: *jerbe* 'trava', *nuie* 'nič', *lei* 'brati', *ju* 'jih', *puiûl* 'holm', *lui* 'on'

Izjemoma se rabi namesto *i* znak *j*:

1. kadar se naslonka pritakne na glagol
puartâ + ju = puartâju 'prinesiti jim'
puartâ + jai = puartâjai 'prinesiti mu jih'

2. za predlogi (ponavadi za *in*): *in + jenfri = injenfri* 'v sredi', *injustizie* 'nepravičnost', *injù* 'navzdol'

Ker se v nekaterih narečijih medglasni /j/ ne izgovarja, v nestandardnih besedilih opuščajo znak tudi v pisavi: *ploe, voe* namesto *ploie* 'dež', *voie* 'volja' itd.

1.3. SOGLASNIŠKI SESTAV

1.3.1. Preglednica

	dvo- ustnični	ustno- zobniški	dlesno- zobniški	pre- palatalen	trdo- nebniški	mehko- nebniški
zaporniki	<i>p, b</i>		<i>t, d</i>	<i>k', g'</i>		<i>k, g</i>
priporники		<i>f, v</i>	<i>s, z</i>			
nosniki	<i>m</i>		<i>n</i>	<i>? ?η</i>		
jezičniki			<i>r, l</i>			
zlitniki			<i>ts, dz</i>		<i>tš, dž</i>	

Opombe

1. V izglasju pride do razvenenjenja
2. Fonema /ts/ in /dz/ v koineju nimata polne vrednosti: /ts/: Frau, 46 govorí o zelo omejeni pojavivosti: iz lat. *-ty-(-tion)* in iz it.: *-zione > -zion, stazione > stazion* 'postaja', *vizio > vizi* 'pregreha'. Pravih minimalnih parih /ts/ : /dz/ je težko najti. (Frau, 47 ne uspe navesti prepričujučih primerov.)
3. Fonem /š/ ne prištevamo k sestavu knjižnega jezika. Primere, ki jih navaja Frau, 55 veljajo samo za določena narečja.
4. Fonem /z/ se v vzglasju pojavi samo v omejenem številu besed.
5. V vzhodnih narečjih pride do poenostavitve zlitnikov:
Nekateri pisatelji uporabljajo te narečne oblike, npr.: /tš/ > /s/ *cemût > semût* 'kako'; /dž/ > /dz/ *zenâr > zenâr* 'januar' [dz-]; /ts/ > /s/ *vizi > vissi* 'pregreha'; /dz/ > /z/ *Zacarie > Sacarie* 'Caharija'

1.3.2. Razmerje med fonemi in grafemi

/b/ - b	<i>bon</i> 'dober', <i>robe</i> 'stvar'
/p/ - p	<i>pale</i> 'lopata', <i>cjapâ</i> 'prejeti',
/m/ - m	<i>mûr</i> 'zid', <i>amâ</i> 'ljubiti', <i>ream</i> 'kraljestvo'
/n/ - n	<i>nuie</i> 'nič', <i>àno</i> 'imajo?', <i>un</i> 'eden'
/r/ - r	<i>râr</i> 'redek', <i>jere</i> 'je bil', <i>cjâr</i> 'dragî'
/dz/ - z	<i>Zacarie</i> 'Caharija', <i>organizâ</i> 'organizirati'
/ts/ - z	<i>zingar</i> 'cigan', <i>vizi</i> 'pregreha', <i>nazion</i> 'narod'
/dž/ - z	<i>zenâr</i> 'januar', <i>rezi</i> 'voditi'

-ç- pred *a, o, u* in izglasno: *çamar* 'gaber', *palaçut* 'majhna palača', *palaç* 'palača'
/tʃ/ < -c- pred *e, i:* *ce* 'kaj', *clarece* 'jasnost'

- s izglasno *feminis* 'ženske'
 - /s/ < s- vzglasno pred soglasnik: *scove* 'metla', *sfondâ* 'dno izbiti', *spese* 'izdatek'
pred samoglasnikom: *sâl* 'sol', *subit* 'takoj'
 - s- medglasno a) v zloženkah za predponami *pre-*, *pro-*, *ri-*, npr. *president* 'predsednik', *prosecuzion* 'nadaljevanje', *risuelâ* 'ponovno podplatiti'
b) v priponjenem povratnem zaimku *-si* v *amâsi* 'ljubiti se'
 - ss- medglasno: *rosse* 'rdeča'
- /z/ < 's- vzglasno pred samoglasniki v omejenem številu besed 'Sef' Joža', 'save' krastača', 'seminari' 'semenišče', 'suf' močnik', 'savaion' jajčni punč'
- s- medglasno : *rose* 'cvet'
- /d/ - d *dafâ* 'opravek', *viodi* 'videti'
- /t/ - t *tirâ* 'vleči', *fate* 'narejena', *part* 'del'
- c- pred *a, o, u*: *cafè* 'kava', *tacâ* 'začeti'
 - c- pred soglasniki: *clap* in izglasno -c *pôc* 'malo'
- /k/ < ch- pred sprednjimi *e,i*: *chest* 'ta'
- k- v tujkah: *keplerism* 'keplerizem'
 - q- redko iz etim. razlogov (tujke, antro-, toponimi): *quiz* 'kviz', *Aquilee* 'Oglej'
- g- pred nesprednjimi *a, o, u*: *Gurize* 'Gorica'
- /g/ < g- pred soglasniki: *glaçâ* 'zaledeniti', *inglaçât* 'zaledenel'
- gh- pred sprednjimi: *e, i* in medglasno *ghitiâ* 'ščegetati', *aghe* 'voda'
- /k'/ - cj *cjase* 'hiša', *ancje* 'tudi', *chescj* 'tisti'
- /g'/ - gj *gjambe* 'noga', *lungje* 'dolga'
- /v/ - v *vuardie* 'čuvaj', *vuê* 'danes', *clamave* 'je klical'
- /f/ - f *fûr* 'zunaj', *afiet* 'čustvo', *cjâf* 'glava'
- /l/ - l *lâ* 'iti', *cjalâ* 'gledati', *avuâl* 'enak'
- /? palatal nasal IPA/ - gn *gneur* 'zajec', *agne* 'teta', *umign* 'moški'

Grafem **H, h**

Grafemu **h** ne ustreza noben glas.

Uporablja se samo:

1. V dvoznakih **ch** [k] in **gh** [g].
2. Pri medmetih: Kot v slovenščini se uporablja pri medmetih v izglasju: *ah, ih, eh, oh*.
3. V tujkah npr. **hotel** 'hotel'.

1.3.3. Izgovor

Fonemi /b/ *bon*, /p/ *pale*, /m/ *mûr*, /n/ *nuie*, /r/ *râr* se realizirajo podobno kot v slovenščini.

c pred i, e = [tʃ], npr. *cinc* [tʃink] 'pet', ustreza sl. realizaciji fonema /č/ *čik*, *čaj*

cj = [k'] izgovor seže od palataliziranega *k* do [tš?? IPA], ni enak izgovoru hrv.mehkega č-ja
izgovor je blizu izgovoru vzglasja v sl. *kje*

ç = [tʃ], npr. *çampe* 'leva (stran)', ustreza sl. realizaciji fonema /č/

çs = [ts] ali [s], npr. *bêçs* 'denar'

gj = [g'] zveneča oblika od *cj*, npr. *Gjovane*, ni enak izgovoru hrv. đ

gn = [n'??IPA] ustreza izgovoru sl. *nj* v *njiva*

s = [s] kot v sl. *sonce*, *sije*

medglasno kot [z], npr. *masanâ* 'mleti' kot v sl. *miza*

ss = [s], npr. *masse* 'preveč' kot v sl. *sonce*

ts = [ts] kot v sl. *cena*; čeprav pogosto, v dol. narečjih redovito [s].

z = [d?? IPA], npr. *zovin* 'mlad', *sielzi* 'izbrati' kot v sl. *Madžarska*

[dz], npr. *realizâ* 'uresničiti' kot v sl. *Kocbek*

[ts], npr. *nazion* 'narod' kot v sl. *cena*.

1.3.4. Vezanje glasov v stavku in besedi

Posebno na stikih med pomenskimi deli besed, na morfemskih šivih, pride pogosto do zamenjave ali opustitve glasov. Pojav je posledica prilikovanja glasov, ki olajša govorcu izgovor besed in besednih nizov. Prvič so pojav obširneje opisali staroindijski slovničarji, ki so pojav imenovali sandhi (od *sam* 'skupaj' in *dhi* 'postavljanje').

1.4. NAGLAŠEVANJE / ACENTS

1.4.1. Naglasno mesto

Furlančina ima jakostni naglas, v razliki do slovenščine ne pozna tonemskega naglasa.

Naglašeni zlogi se izgovarjajo krepkeje od ostalih.

Naglas v furlanskem jeziku nadaljuje latinski naglas, ki je sledil pravilu penultime:

če je predzadnji zlog dolg, je na njem naglas. Ker je latinski naglas na predzadnjem zlogu pogosto posledično vplival na okrnitev zadnjega zloga, npr. *CÁRNEM* > *cárne* > *cárn* > *cjar*, *CÓLLUM* > *cuel*, se nahaja v velikem številu furlanskih besed naglas na zadnjem zlogu.

V drugem velikem številu primerov, kjer ni prišlo do popolne okrnitve zadnjega zloga, se nahaja naglas še vedno na predzadnjem zlogu.

Do podobnega razvoja, okrnitve zadnjega zloga, je prišlo v nekaterih drugih romanskih jezikih: npr. v španščini: *NATIÓNEM* > šp. *nación*; prim. furl. *nazion*.

Splošno pravilo

Naglas je:

1. na zadnjem zaprtem zlogu: *clamât* 'klican', *vût* 'imel', *lezion* 'lekcija', *acent* 'naglas'

izjeme:

- pri obrazilu ž. mn. *-is* ostane naglas naprej na korenju: *biele* 'lepa', *bielis* 'lepe' kot v šp. edn.

nación, mn. *naciones*.

- pri spregatvi glagola, npr. v M1 *fevelin* 'govorimo', *cirin* 'iščemo' : M3 *fevelin* 'govorijo', *cirin* 'iščejo'

2. na predzadnjem zlogu, kadar je zadnji zlog odprt: *latine* 'latinska', *eempli* 'primer'

3. v manjšem številu besed, na tretjem zlogu od zadaj, v predzadnjem zlogu ni dvoglasnika (predzadnji zlog je etim. kratek): *letare* 'pismo', *regule* 'pravilo'

Prikaz naglasnih znamenj

Skozi zgodovino furlanskega črkopisja, se je uporaba naglasov znatno zmanjšala.

Veljavni črkopis se drži pravila, da se znamenje za naglas posebno označuje v primerih, kjer je to za razumevanje pomena potrebno ali olajša razumevanje.

1.4.2. Strešica ali dolgi naglas / Acent lunc

S strešico označujemo dolge samoglasnike. V večini primerov je to predzadnji znak v besedi. Samoglasnik je po nastanku v večini primerov dolg kot izraz nadomestne podaljšave in izvorno bil tudi naglašen: *citât* 'mesto', *libertât* 'svoboda', *pastôr* 'pastir', *lavôr* 'delo', *localitât* 'kraj', *veretât* 'resnica', *volontât* 'volja', *opûr* 'ali tudi', *finâi* 'končni'.

1. Pri nedoločniku

tako tudi pri nedoločniku, kadar je tematski samoglasnik izvorno dolg in naglašen
CANTÁR(E) > *cjantâ* 'peti'; npr. *disfâ* 'razdejati', *cjantâ* 'peti', *dovê* 'morati', *podê* 'moči', *sintî* 'slišati'.

To ne velja v primerih, kjer tematski samoglasnik izvorno ni bil naglašen: *BÉVER(E)* > *bevi* 'peti', *RÓMPER(E)* > *rompi* 'zlomiti'

2. Pri deležniku preteklika

Podedovan izvorni dolgi, naglašeni tematski samoglasnik *finît*, *lavât*, *passât*, *leât* izjeme so latinski okrnjeni deležniki, ki so ohranili kratki samoglasnik:
RUPTUM > *rot* 'zlomljen', *FACTUM* > *fat* 'narejen'

3. Pri kazalnih zaimkih ženskega spola: *chê*, *chês*.

4. Pri svojilnih zaimkih ženskega spola: *mê*, *tô*, *sô*, *mêş*, *tôş*, *sôş*, *lôr*.

5. Pri osebnih zaimkih: *jê*, *nô*, *vô*, *lôr*.

Opomba:

V najnovejšem črkopisu se strešica ne uporablja več, ko samoglasnik stoji pred izvorno dvema lat. soglasnika *RM*, *RN*, *RR*: *DORMIT* > *duar* 'spi', *FIRMUM* > *fer* 'trden' itd.; *CORNUM* > *cuar* 'rog', *CARNEM* > *cjar* 'meso' itd.; *CARRUM* > *cjar* 'voz', *TURREM* > *tor* 'stolp' itd.

1.4.3. Kraticvec ali kratki naglas / Acent curt

V predhodnih črkopisih se je po italijanskem zgledu s krativcem označila tudi odprtost samoglasnikov *e*, *o*.

V veljavnem črkopisu se omejuje raba krativca na primere, kjer se označuje neredovito naglasno mesto. Predvsem se tako ločujejo tudi sicer homografne oblike.

Rabi se

1. Pri večzložnicah na glagolsko obrazilo 1.os. mn. -*ìn*

Naglas tu grafično ločuje 1. os. mn. od 3. os. mn. *o amin* 'ljubimo' : *a amin* 'ljubijo', *o fasìn*

'delamo' : *a fasin* 'delajo'.

Ohranja se kratic v primeru, kadar se na glagolsko obrazilo pritakne zaimek:
fevelìn + o = fevelìno?, *fevelarìn + o = fevelarìno?*, *fevelìn! + lu = fevelìnlù!*

2. Pri večzložnicah z naglašenim kratkim samoglasnikom pred izglasnim *-s* : *às, ès, ìs, òs, ùs* , npr. *abàs* 'dol', *procès* 'proces', *finìs* 'konča', *petaròs* 'taščica', *catùs* 'mala uharica'

3. V 8 enozložnicah:

à 'ima : *a* 'v, k'; *àn 'imajo* : *an* 'leto'; *dì 'dan* : *di* 'od'; *è 'je* : *e* 'in'; *jù 'dol* : *ju* 'jih'; *là 'tam* : *la* 'dol. člen'; *sì 'da* : *si* 'se'; *sù '(prisl.) gor* : *su* '(pred.) na'

4. Pri večzložnicah z naglašenim izglasnim samoglasnikom. Tu gre izvorno za zloženke ali tujke: *sofà 'zofa*', *cafè 'kava*', *cussì 'tako*', *grignò 'resje*', *tribù 'rod*'

5. v zevu na naglašenem *i* in *u* (glej zev): *aìne* 'členek', *caìe* 'skopuh', *criùre* 'hlad', *liùm* 'sočivje'

1.5. ZAPISOVANJE GLASOV / GRAFIE

1.5.1. Zgodovina črkopisa / Storie de grafie

V rabi so še vedno različni črkopisi, zadnja različica uradnega črkopisa je bila sprejeta šele v letu 2002. Ker je furlanščina stala dolga stoletja v senci italijanščine, ne začudi, da se vsi črkopisi zgledujejo po njej. Narečna razčlenjenost in občutek lokalni pripadnosti sta dodatno vplivali na različni način zapisovanja. Pri tem otežuje še posebno različna realizacija zlitnikov v velikem delu furlanskega ozemlja enotno podobo.

Ustrezen črkopis za furlanščino naj bi upošteval naslednja merila:

- izraz glasovnega sestava
- pisno izročilo
- črkopise sorodnih jezikov
- lepotnost in uporabnost

1.5.1.1. Črkopis Filologije / Grafie de SFF

Ta črkopis je uporabljal Furlansko filološko društvo (SFF) v svojih objavah, v njem je bil objavljen merodajni slovar Novi Pirona in Marchetova slovnica. Črkopis so v dvajsetih letih 20. st. v političnem ozračju fašizma razvili na osnovi italijanskega črkopisa. Marchet (1952) je v svoji slovnici še uvedel znaka *cj* in *gj*, kar je sprejela tudi SFF.

Pomanjkljivost pisave je, da ni vedno upoštevano načelo izraziti vsak fonem s posebnim znakom; tako se označuje z znakom 'z' celo štiri različne foneme:

/tš/ : *scomenzâ* 'začeti', /dž/ : *mezan* 'srednji', /ts/ : *zucar* 'sladkor', /dz/ : *realizâ* 'uresničiti'.

Sicer imamo tudi obratni primer, da več različna znamenja zaznamujejo isti fonem:

npr. /dž/ : *z* ('*zovin* 'mlad'), *z* (*mezan* 'srednji'), *g* (*sielgi* 'izbrati').

/tš/ : vzglasno in izglasno *z* (*zuc* 'grič'); medglasno kot *zz* (*nizzulâsi* 'zibati se', *rizzotât* 'skodran')

Srečujemo tudi v mnogih primerih uporabo opuščaja za zaznamovanje nebnjenja kot npr. v *duc'* 'vsi' ali '*zovin* 'mlad',

1.5.1.2. Črkopis slovarja Faggina

Pisava kroga *Scuele Libare Furlane* in *Glesie Furlane* sledi z uporabo strešice prvotni zamisli Marcheta. Črkopis je uporabil Faggin v svojem referenčnem slovarju, Beline pri prevodu Biblije in Nazzi v svojih publikacijah. Čeprav črkopis ne velja uradno, se še vedno objavljo delo v tem črkopisu, tako npr. pred kratkim izdani slovensko-furlanski slovar Marijana Breclja. Bralcu pade predvsem v oči raba strešice, ki je značilna za baltoslovanski prostor. Strešico, ki je romanskemu svetu tuja, uporabljo jezikoslovci splošno tudi pri prepisu nelatinskih pisav. Kombinacija strešice z znakom *h*, s čim pisava dodatno zaznamuje nebnjenje, naredi pisavo po plati uporabnosti težavnejšo, kajti *h* spominja v tej sestavi v prvi vrsti na pridih.

Primeri

čh : npr. *čhantade* 'pesem', *ančhe* 'tudi', *dučh* 'vsi' za *cjantade*, *ancje*, *ducj*

gh : npr. *ghat* 'maček', *donghe* 'blizu' za *gjat*, *dongje*

Marchetova rešitev *cj*, *gj* za /k/, /g/ je laže dojemljiva, saj *j* jasno kaže na nebnjenje.

V dobro te pisave lahko navajamo, da so fonemi v tej pisavi prepoznavnejši, čeprav se za fonema /dz/ in /ts/ rabi samo eno znamenje: 'z': /ts/ *zingar* 'cigan' : /dz/ *zornade* 'dan'.

1.5.1.3. Grafie normalizade (1987)

Pisava izdelana pod vodstvom katalonskega jezikoslovca Xavierja Lamuele (La grafie furlane normalizade, Ud.1987) je osnova veljavnega črkopisa, čeprav tudi tu (kakor pri vseh črkopisih) ostaja nekaj vprašanj.

Lamuela je poskušal upoštevati prejšnje, že uveljavljene, rešitve, zato ni uvedel nove znake za fonema /k/ in /g/, toda ponovno uvaja znamenje 'ç' za fonem /tʃ/, ki se je široko rabil v najstarejših dokumentih in je, drugače kot strešica, v skladu s širšo romansko tradicijo.

Nerešeno ostaja še ustrezno razlikovanje fonemov /dz/ *zafaran* 'žafran' in /dž/ *zovin* 'mlad' z različnimi znamenji. Tu bi lahko uvedeli novo znamenje.

'ts' predstavlja enkrat en fonem, npr. *tsucar* 'sladkor' (/ts/), drugič dva fonema: *diferents* 'različni' (/t/+/s/).

Možna rešitev bi lahko bila: /dž/ : 'z' ; /dz/ : 'x' ; /ts/ : 't' ; ter dodatno za narečja, kjer se rabi fonem /š/ znamenje 'ş'. Ker pa ti znaki niso v skladu s furlansko in italijansko tradicijo, ostajajo zgolj teoretična rešitev.

1.5.1.4. Uradni črkopis OLF 2002 / Grafie OLF 2002

Uradna pisava furlanskega jezika, potrjena v dokumentu OLF 2002, je dodelana pisava predloga skupine furlanistov in katalonskega jezikoslovca X. Lamuele (Grafie normalizade). Glavna spremembra je obravnava fonema /ts/, ki se predstavlja kot v italijanščini samo z enim znakom, torej namesto *tsucar* 'sladkor', *statsion* 'postaja' se piše *zucar*, *stazion*.

1.5.2. Abeceda /Alfabet

1.5.2.1. Furlanska abeceda

Furlanska abeceda ima 27 črk.

A a, B b, C c, Ç ç, D d, E e, F f, G g, H h, I i, J j, K k, L l, M m, N n, O o, P p, Q q, R r, S s, T t, U u, V v, W w, X x, Y y, Z z

Razločevalna znamenja: ^ dolgi naglas (strešica), ` kratki naglas (krativec), ' opuščaj

Črke so lahko velike in male.

1.5.2.2. Velike črke rabimo:

1. Na začetku povedi: *Ancje la lenghe furlane e à une famee*. 'Tudi furlanščina ima družino.'
2. Na začetku besede pri:
 - osebnih imenih: *Marc* 'Marko'
 - imenih živali: *Bobi* 'Bobi'
 - spomenikih: *il Tor di Pise* 'stolp v Pisi'
 - zemljepisnih imenih: *Pluton* 'Pluto', *Tiliment* 'Tilment'
 - imenih organizacij: *Crôs Rosse* 'Rdeči križ'
 - posamostaljenih pridevnikih, izpeljanih iz krajevnih imen, kadar označujejo območje: *il Gurizan* 'Goriško', *il Pordenonês* 'Pordenonsko'
 - imenih praznikov, imenih mesecev in letnih časov: *Nadâl* 'Božič', *Pasche* 'Velika Noč', *Jugn* 'junij'
 - vljudnostnih oblikah osebnih zaimkov:
a Vô e ai membris 'vam in članom', *o ai di saludâLu* 'moram vas pozdraviti'

1.5.2.3. Tuje besede

Tuje besede ohranjajo izvorno obliko, npr. *whisky*, *fax*, *yacht*, *élite*, *ćevapčići*, *Würstel*. Pri izpeljanih besedah se pogosto ohranja pred furlanskim obrazilom izvorna oblika: *marxisim* 'marksizem', *taylorism* 'taylorizem'

1.5.2.4. Ločila / Segns di interpunzion

Furlanščina uporablja ločila, ki so v mednarodni rabi.

- pika / pont
- ,
- vejica / virgule
- ;
- podpičje / pont e virgule
- :
- dvopičje / doi ponts
- ...
- tri pike / ponts suspensifs
- ?
- vprašaj/ pont di domande
- !
- klicaj / pont di esclamazion
- “”
- narekovaji / virgulutis
- ()
- oklepaji / parentesis tondis
- []
- oglati oklepaji / parentesis cuadris
-
- pomišljaj / liniute

1.5.2.5. Opuščaj / Apostrof

Opuščaj se uporablja:

1. kadar se določni člen *lu* rabi pred samoglasnikom: npr. *l'amôr* 'ljubezen'
2. kadar se zaimek *indi* rabi za samoglasnikom: *o 'nd ai* 'imam (od tega)'
3. za označevanje zvenečnosti 's [z]: '*save* 'krastača'

Opomba

Mnogi avtorji uporabljajo opuščaj v skladu s starejšimi črkopisi in pod vplivom italijanščine še v drugih primerih. V teh primerih pride pri izgovoru dejansko do izpada samoglasnika, v veljavnem uradnem črkopisu se ta izpad grafično ne zaznamuje.

1. pri ozirальнem zaimku *che > ch'*
2. pri nedoločnem in določnem členu ženskega spola *une > un'*, *la > l'*

3. pri predlogu *di* > *d'*
4. pri vezniku *se* > *s'*
5. splošno kadar se označuje izpadli soglasnik ali znak: ‘*ne* namesto *une*; ‘300 namesto 1.300

BESEDOTVORJE / FORMAZION DES PERAULIS

2.0. Uvod

Kot v drugih romanskih jezikih pozna tudi furlanščina številne pripone, ki lahko spremenijo pomen samostalnika, pridevnika, prislova in glagola. Najbolj pogosto se rabijo te pripone ob samostalniku. Tudi slovenščina pozna številne pripone, npr. manjšalne: *-ek*, *-ec*, *-ič* itd., ni pa tvorba tako redovita in predvidljiva kot v furlanščini. V furlanščini lahko štejemo te pripone deloma v oblikoslovje.

Splošno

Razlikujemo netvorjene in tvorjene besede: *cjase* ‘hiša’ : *cjasute* ‘hišica’. Tvorjene besede delimo na podstavo in obrazilo:

Podstava/Base	<i>cjas-</i> ‘hiša’
<i>cjas-ute</i> <	Obrazilo/Derivât
	<i>-ute</i> ‘majhna’

Na stiku med podstavo in obrazilom pogosto pride do glasovnih premen.

Ker je furlanščina izpostavljena predvsem vplivu knjižne italijanščine, se srečujemo z velikim številom izposojenk, tako pri podstavah kot pri obrazilih. Razlikujemo med *izvornimi podstavami* in *izposojenimi podstavami*.

Besedotvorne vrste

Slovenska slovnica uporablja naslednje besedotvorne načine:

- izpeljava: podstavi se doda pripona, medpona ali prosta pripona: *sin* > *sinko*
- zlaganje: podstava se veže z veznim samoglasnikom: *zob + o + zdravnik* > *zobozdravnik*
- sestavljanje: enodelni podstavi dodamo predpono, slovnične značilnosti podstave ostanejo neprizadete: *mlad* > *premlad*
- sklapljanje: enote večdelne podstave enostavno sklopimo v novo besedo: *oče + naš* > *očenaš*
Mi se bomo spodaj za furlanski jezik držali tradicije latinske, romanske slovnice, kjer ločimo dva besedotvorna načina:
 - Izpeljava: ustreza v slovenski slovnici *izpeljavi*
 - Sestava (Kompozicija): ustreza v slovenski slovnici *zlaganju, sestavljanju, sklapljanju,*

2.1. IZPELJAVA / DERIVAZION

2.1.1. Tvorba samostalniških besed

Izpeljava samostalnika

Samostalniške besede izpeljujemo iz vseh besednih vrst.

Pojmovni samostalniki

Odmišljeno dejanje, stanje, izid dejanja, učinek dejanja

-aç ’-nje, -anje, -enje, -išče, v tujkah **-aža**: *spion* ‘špion’ > *spionaç* ‘špionaža’, *jerbe* ‘trava’ > *jerbaç* ‘plevel’

-ade '(s kolektivno vrednost) -nje, anje, -enje': *pît* 'noga' > *pidade* 'brca', *panze* 'trebuh' > *panzade* 'žrtje'
-aie '-ost': (prevzeto iz it.) *minuç* 'drobec' > *minuçaie* 'drobiž', *antîc* 'starinski' > *antigiae* 'starina'
-ance '-nje, -anje, -enje, -ost, -ina, -(s)tvo': *lontan* 'daleč' > *lontanance* 'oddaljenost', *sperâ* 'upati' > *sperance* 'upanje'
-ande '-ica, -anda, v tujkah -anda': *bevi* 'piti' > *bevande* 'napitek', *propagâ* 'raznašati' > *propagande* 'propaganda'
-anzie gl. **-ance**
-arie '-arna, -ost, -stvo, -nje ; v tujkah -arija, -ija': *bire* 'pivo' > *birarie* 'pivovarna', *stampe* 'tisk' > *stamparie* 'tiskarna'
-ât '-(s)tvo, v tujkah -at': *disperâ* 'obupati' > *disperât* 'obupanec', *jevâ* 'dvigniti' > *Jevât* 'vzhod'
-dure '-nje, -anje, -enje ; v tujkah -tura': *misurâ* 'meri' > *misuradure* 'merjenje', *solçâ* 'plet'i' > *solçadure* 'pletje'
-ece '-ost, -(s)tvo, -je, -ščina': *biel* 'lep' > *bielece* 'lepota', *sutîl* 'tenak' > *sutilece* 'tankost'
-ęç '-ost': *mat* 'nor' > *mateç* 'šala', *ridicul* 'šaljiv' > *ridiculeç* 'smešna stvar'
-(en)ce '-nje, -anje, -enje, -ost, -(s)tvo, -ščina': *posedi* 'imetи v posesti' > *possidence* 'posest', *supli* 'nadomestiti' > *suplence* 'nadomeščanje'
-erie '-ija, -ost': *flap* 'slaboten' > *flaperie* 'utrujenost'
-ide '-nje, -anje, -enje': *surtî* 'odstopiti' > *surtide* 'izhod', *strafuî* 'ukrasti' > *strafuide* 'kraja'
-ie '-nje, -anje, -enje, -ost, -(s)tvo, -ščina; v tujkah -ija': *gjeograf* 'geograf' > *gjeografie* 'geografija', *sloven* 'Slovenec' > *Slovenie* 'Slovenija'
-ince '-nje, -anje, -enje, -ost, -(s)tvo, -ščina': *cognossi* 'spoznati' > *cognossince* 'znanje', *decjadê* 'propasti' > *decjadince* 'propad'
-ion '-nje, -anje, -enje; v tujkah -cija': *riunî* 'zediniti' > *riunion* 'zedinjenje', *precisâ* 'natančno določiti' > *precision* 'natančnost'
-isim '-izem (v tujkah), -ost, -(s)tvo, -nje' (znanstveni sestav ali veja): *atom* 'atom' > *atomisim* 'atomizem', *patriot* 'domoljub' > *patriotism* 'domoljubje'
-it '-nje, -anje, -enje, -je' (v gl. prevzeto): *bati* 'tolči' > *batit* 'udarjanje', *prestâ* 'posoditi' > *prestit* 'dolg'
-ite '-nje, -anje, -enje': *vendi* 'prodati' > *vendite* 'prodaja', *pierdi* 'izgubiti' > *pierdite* 'izguba'
-itudin '-nje, -anje, -enje, -ost, -(s)tvo, -ota': *alt* 'visok' > *altitudin* 'višina', *sôl* 'sam' > *solitudin* 'samota'
-ment '-nje, -anje, -enje ; v tujkah -ment': *adatâ* 'prilagoditi' > *adatament* 'prilagoditev', *rivoltâ* 'obrniti' > *rivoltament* 'obrnjenje'
-ôr '-nje, -anje, -enje, -ost, -(s)tvo, -ščina': *lûs* 'svetloba' > *lusôr* 'sijaj', *cidin* 'tih' > *cidinôr* 'tišina'
-tât '-ost, -(s)tvo ; v tujkah -teta': *miserabil* 'beden' > *miserabilitâ* 'bednost', *râr* 'redek' > *raretât* 'redkost',
-ude '-nje, -anje, -enje, -ec, -je': *bevi* 'piti' > *bevude* 'pitje', *bati* 'tolči' > *batude* 'udarec', *cjadê* 'pasti' > *cjadude* 'padec'
-ure '-nje, -anje, -enje, -oča, -ota, -ina, -(s)tvo': *frec* 'svež' > *frescjure* 'hlad', *alt* 'visok' > *alture* 'višina'
-zie '-ost, -(s)tvo, -oča, -ina': v prevzetih besedah: *democrazie* 'demokracija', *justizie* 'pravičnost', *notizie* 'obvestilo'
-zion '-nje, -anje, -enje ; v tujkah -cija': *fusilâ* 'streljati' > *fusilazion* 'ustrelitev', *rondolâ* 'valiti' > *rondolazion* 'kroženje'

Vršilec dejanja, tudi poklic, stanje

-ant, -ent '-ec, -ar, -až, -telj': *cjantâ* 'peti' > *cjantant* 'pevec', *intrigâ* 'spletkariti' > *intrigant*

'spletkar', *lavorâ* 'delati' > *lavorent* 'delavec'
-dôr, -tôr '-ec, -telj ; v tujkah -tor': *aministrâ* 'upravljati' > *aministradôr* 'upravnik', *cjar* 'voz'
> *cjaradôr* 'vozar'
-in '-ec, -telj': *scuedi* 'izterjati' > *scuedarin* 'izterjevalec', *çavatâ* 'švedrati' > *çavatin* 'šuštar'

Človek ali stvar, ki ima s čim opraviti, npr. izvaja poklic, dejavnost
-an '-ar, -aj, -ak, -an, -ec, -ek, v tujkah -an': *Crist* 'Kristus' > *cristian* 'človek; kristjan', *Friûl* 'Furlanija' > *furlan* 'Furlan', *vuardiâ* 'stražiti' > *vuardian* 'stražar, čuvaj'
-âr '-ec, -ek,-ir, -ist, -ač, -at, -aš, -ik, -až': *peçot* 'cunja' > *peçotâr* 'cunjar', *teren* 'zemlja' > *terenâr* 'obdelovalec'
-(d)ari '-ar, -(n)ik, -lec, -erija, -nica, opiše tudi z 'zbirka, knjiga' v tujkah -arij': *abecè* 'abeceda' > *abecedari* 'abecedarij', *biblioteche* 'knjižnica' > *bibliotecari* 'knjižničar'
-êr samo narečno: *bote* 'sod' > *botêr* 'sodar' ?? preveriti!!
-ere '-ica, -ka, -lnica (ženska oblika od -îr, označuje tudi hranilne predmete)': *buteghe* 'trgovina' > *buteghere* 'trgovka', *puarte* 'vrata' > *puartiere* 'steklena vrata'
-îr '-ec, -ek,-ir, -ist, -ač, -at, -aš, -ik, -až': *fornâs* 'peč' > *fornasîr* 'opekar', *scalete* 'tenka rezina biskvita' > *scaletrî* 'slaščičar'
-ist '-ist (v tujkah), -ec, -jan, -ar, -aš' (Član ali ud vršilec nazorskega, znanstvenega, umetnostnega sestava): *autonim* 'avtonomen' > *autonomist* 'avtonomist', *capital* 'kapital' > *capitalist* 'kapitalist'

Kolektiva, ki označujejo kraj, terene, rastlinske kulture

-âr '-išče, imena dreves': *piersul* 'breskev' > *piersolâr* 'breskev (drevo)', *cjariese* 'češnja f (sad)' > *cjariesâr* 'češnja f (drevo)'
-êt '-je, -(n)jak, -išče': *cjane* 'trst' > *cjanêt* 'trstje', *pece* 'iglasta veja jelke' > *pecêt* 'jelovje', krajevna imena: *Roverêt*, *Vencjarêt*, *Paulêt*, *Merêt*, *Gnespolêt*
-îl '-ik, -jak, -išče' (v gl. prevzeto): *cort* 'dvorišče' > *curtil* 'dvorišče'

Kolektivno (deloma tudi slabšalno)

-ai, -ei, -oi, -ui '-anje': *famee* 'družina' > *famei* 'sluga', *tramâ* 'snovati' > *tramaî* 'zaseda', *sunâ* 'zvoniti' > *sunai* 'zvonček', *murmuiâ* 'mrmrati' > *murmui* 'mrmranje'
-aie '-stvo, -nje, -iž': *fradi* 'brat' > *fradaie* 'pobratenje', *int* 'ljudi' > *intaie* 'sodrga', *minuć* 'drobec' > *minuçaie* 'drobiž'
-am '-(s)tvo, -ija, -je' slabšalno: *femine* 'ženska' > *femenam* 'PEJ ženski spol', *piel* 'koža' > *pielam* 'kože', *frascje* 'veja' > *frascjam* 'vejevje', *len* 'les' > *legnam* 'lesovje'
-dice '-stvo, -nje, -iž': *farc* 'krt' > *farcadice* 'kupček (ki ga izkoplje krt)', *fruçâ* 'razkosati' > *fruçadice* 'klanje', *pestâ* '(s)tolči' > *pestadice* 'drobiž'
-ici '-ost, -stvo': *ufici* 'urad', *sacrifici* 'žrtev'
-ili (-iti) '-nje': *ridi* 'smejati se' > *ridarili* 'smeh', *vai* 'jokati' > *vaiarili* 'javkanje', *vosâ* 'kričati' > *vosarili* 'kričanje', *urlâ* 'tuliti' > *urlariti* ali *urlarili* 'tuljenje'
-(i)tût '-nje, -ost, -stvo, -ež': *sclâf* 'suženj' > *sclavitût* 'sužnost', *zovin* 'mlad; mladenič' > *zoventût* 'mladost, mladež'
-izi '-ost, -stvo': *servizi* 'servis', *judizi* 'presa'
-um '-oba, -ost, -stvo': *mâr* 'grenak' > *marum* 'grenkoba', *refudâ* 'odkloniti' > *refudum* 'odklonjeno'

2.1.2. Tvorba pridevniških besed

Izpeljava pridevnika iz samostalnika:

Večinoma se tvorijo odnosni in kakovostni pridevniki.

Kakovostni pridevniki

- adi** '-ičen': *salvadi* 'divji', *svoladi* 'nestalen'
- âr** '-en, -ast, -ovit, -ski': *polmon(s)* 'pljuča' > *polmonâr* 'pljučen', *nucli* 'jedro' > *nucleâr* 'jedrski'
- ât** '-en, -ast, -at': *fortune* 'sreča' > *fortunât* 'srečen'
- atic, -etic** '-en, -ljiv, v novotvorbah -atičen, -etičen' narava samostalnika: *probleme* 'težava' > *problematic* 'težaven'; *energie* 'energija' > *energetic* 'energetski'
- evul** '-ek, -en, -iv, -ljiv, -ski': *favôr* 'usluga' > *favorevul* 'naklonjen'
- i** '-ičen': redki primeri: *cjaluni* 'kanonski' ?? preveriti

Odnosni pridevniki

- âl** '-en, -ski, -nji' pogosto novotvorbe: *unvier* 'zima' > *invernâl* 'zimski', *nâf* 'ladja' > *navâl* 'ladijski'
- an** '-an, -en, -ski, -ovit' pripadnost: *mont* 'gora' > *montan* 'gorski', *Crist* 'Krist' > *cristian* 'krščanski', *gurize* 'Gorica' > *gurizan* 'goriški'
- ari** '-en, -ski' pogosto novotvorbe: *rivoluzion* 'revolucija' > *rivoluzionari* 'revolucijski'
- âs** '-an, -ski' pripadnost: *Vençon* 'Pušja vas' > *vençonâs* 'pušjevaški', *Glemone* 'Gumin' > *glemonâs* 'gumiinski'
- at** '-an, -ski' pripadnost: *Buie* 'Buje' > *buiat* 'iz Bujah'
- el** '-an, -ski' pripadnost: *Cjargne* 'Karnija' > *cjargnel* 'karnijski'
- êš** '-ski': *cort* 'dvor' > *cortêš* 'plemenit', *Udin* 'Videm' > *udinêš* 'videmski'
- esc** '-en, -ljiv, -ski' pripadnost, deloma tudi slabšalno: *student* 'študent' > *studentesc* 'študentski'
- ian** '-ov, -ski, -ijanski' pridevnik od osebnih imen: *Kant* 'Kant' > *kantian* 'kantovski', *Hitler* > *hitlerian* 'hitlerjanski'.
- ic** '-en, -ast, -ičen, -ljiv, -ski' zelo pogosta tvorba, predvsem novotvorba: *metal* 'kovina' > *metalic* 'kovinski', *satire* 'satira' > *satiric* 'satiričen'
- îf** '-en, -ljiv, -ski, v novotvorbah -iven' odnosni, kakovostni pridevniki: *abûs* 'zloraba' > *abusîf* 'zloraben', *sport* 'šport' > *sportîf* 'športen'
- ifíc** '-en, -ni, -stveni, v novotvorbah -ifičen' v glavnem novotvorba: *pâs* 'mir' > *pacific* 'miren'
- îl** '-en, -ni, -ski, v novotvorbah -ilen' kakovostni pridevniki, v glavnem prevzeto iz it.: *civil* 'meščanski', *infantîl* 'otroški', *mensîl* 'mesečen', *signorîl* 'gospoški', *feminîl* 'feminilen'
- in** '-ast, -kast, -nji, -en, -ski' odnosni, kakovostni pridevniki, pripadnost: *Tarcint* 'Čenta' > *tarcintin* 'iz Čente', *Palme* 'Palma' > *palmarin* 'iz Palme'
- îr** '-en, -even, -ski': *alberc* 'hotel' > *alberghîr* 'hotelski'
- istic** '-en, -ovski, -ski, v novotvorbah -ističen' kakovostni pridevniki: *artist* 'umetnik' > *artistic* 'umetniški, artističen', *futûr* 'prihodnost' > *futuristic* 'futurističen'
- izi** '-en, -ov, -ski' kakovostni pridevniki: *credit* 'kredit' > *creditizi* 'kreditni'
- ôs** '-ek, -en, -ast, -at, -av, -evit, -ljiv, -ovit, -ski' kakovostni pridevniki: *jerbe* 'trava' > *jerbôs* 'travnat', *cragne* 'umazanija' > *cragnôs* 'umazan'
- ot** '-an, -ski' pripadnost: *Spesse* 'Spesse' > *spessot* 'iz Spesse', *cjanâl* 'dolina' > *cjanalot* 'dolinec'

Izpeljava pridevnika iz glagola

- abil, -ibil** '-ljiv, -en, v tujkah -bilen' možnost glagolskega dejanja, predvsem pri novotvorbah: *adatâ* 'prilagoditi' > *adatabil* 'prilagodljiv', *navigâ* 'pluti' > *navigabil* 'ploven'
- ant, -int** '-en, -ljiv, -av ali z deležnikom -oči' glagolsko dejanje: *viazâ* 'potovati' > *viazant* 'potojoči'
- evul** '-ek, -en, -iv, -ljiv, -ski': *amirâ* 'občudovati' > *amirevul* 'čudovit', *colpe* 'krivda' > *colpevul* 'kriv'
- tori** '-en, -av, -ni, v novotvorbah -toren' nanaša na vršilca: *preparâ* 'pripraviti' > *preparatori*

'pripraven, predhoden', *obligatori* 'obligatoren, obvezen'

2.1.3. Tvorba manjšalnic / Diminutīfs:

Izraža manjšo mero lastnosti.

na deblo se lahko pritakne:

-ut, -ute, pl -uts, -utis

na samostalnik: *cjase* 'hiša' > *cjasute* 'hišica', *piere* 'kamen' > *pierute* 'kamenček'

na pridevnik: *clip* 'mlačen' > *cliput* 'malo mlačen'

na prislov: *dispès* 'pogosto' > *dispessut* 'dosti pogosto'

-in, -ine, pl -ins, -inis

na samost.: a) za tvorbo ženskega spola: *gjâl* 'petelin' > *gjaline* 'kokoš', *re* 'kralj' > *regjine* 'kraljica' itd.

b) manj običajno za tvorbo manjšalnic: *frute* 'dekle' > *frutine* 'dekliček', '*Sef* 'Jože' > '*Sefin* 'Jožek'

na prid.: za tvorbo pridevnikov iz samost., ki poudarjajo lastnost samostalnika. Po pomenu ustreza tej priponi sl. pripona *-ast*, npr. v belkast: *cinisin* 'pepelkast', *celestin* 'sinji, sinji kot nebo'

na prisl: *ben* 'dobro' > *benin* 'dovolj dobro'

-el, -ele, pl -ei, -elis na samost. it. ali ben. izvora: *formadi* 'sir' : *formaiele* 'sirček, majhni sir'

-et, -ete, pl -ets, -etis prevzet iz it., ustreza furl. *-it*: *cucjete* 'podeželska postelja'

-uç, -uce, pl -uçs, -ucis

na samost.: *cjar* 'voz' > *cjaruç* 'voziček'

na glagol.: ustreza pogosto sl. nedovršenemu vidu: *bevi* 'piti' > *bevuçâ* 'popivati'

-iç, -ice, pl -içs, -icis v glavnem na prid.: *malât* 'bolezen' > *maladiç* 'bolehav', *postadiç* 'sedeč', *pustiç* 'umeten'

-it, -ite, pl -its, -itis redka pripona, npr. *robe* 'stvar' > *robite* 'stvarca'

-âl/-ul, -âle/-uele, -ole, pl -âi/-ui, -âlis/-olis na samost. in prid.: *fritule* 'krof', *linzûl* 'pokrivalo', *bassarûl* 'južen'

2.1.4. Tvorba povečevalnic / Incessitīfs

Izaža večjo mero lastnosti.

-ot, -ote, pl -ots, -otis

na samost.: *cjan* 'pes' > *cjanot* 'pesjan, veliki pes'

na prid.: *grues* 'debel' > *gruessot* 'zelo debel'

-on, -one (-ône)

: se lahko opiše z 'velik, močen, dober ipd.'

na samost.: *cjâf* 'glava' > *cjavon* 'z veliko glavo, trma'

na prid.: *grant* 'velik' > *grandon* 'zelo velik'

na prisl.: *une vore* 'zelo' > *une vorone* 'zelo zelo'

na glagol: *mangjâ* 'jesti' > *mangjone* 'ženska, ki veliko je', *lavorâ* 'delati' > *lavoronâ* 'delati na vso moč'

2.1.5. Tvorba slabšalnic / Peioratīfs:

Izaža lastnost slabšalno.

-art

na samost. *teste* 'glava' > *testart* 'trmast'

- astri** (it. *-astro*) prevaja tudi s 'slab': na samostalnik: *fi* 'sin' > *fiastri* 'pastorek'
- at, -ate, pl -ats, -atis** na samost. a) slabšalno: *femine* 'ženska' > *femenate* 'ženšče'
 - b) tvorba moške oblike: *bolp* 'lisica' > *bolpat* 'lisjak'
 - c) krajevna pripadnost: *Buie* 'Buje' > *buiat* 'prebivalec Buj'
- na prid. pog. pozitivno: *piçul* 'majhen' > *piçulat* 'navihan'
- aç, -ace, pl -açs, -acis** na samost. in prid., npr. *jerbe* 'trava' > *jerbaçis* 'plevel'
- na glagol: *bevi* 'piti' > *bevaçâ* 'piti za zastavo'

2.2. SESTAVA / COMPOSIZION

2.2.1. Tvorba samostalnikov

2.2.1.1. Analitična tvorba s predlogi

Furlanski jezik po svoji analitični naravi posega tudi pri tvorbi samostalniške besede po analitičnem načinu s pomočjo predlogov. Pri običajni analitični tvorbi stoji enota, ki določa, desno od določene enote. Kot vezno enoto se uporablja predlog, ki stoji pred določilnim delom. Primer: *dì di vore* 'delovnik' določena enota + predlog + določilna enota

ministeri pal cumierç 'ministrstvo za trgovino'

Slovenščina rabi na tem mestu tvorbo s določilnim pridevnikom, ki stoji levo: *delovni dan*. Pogovorna slovenščina pogosto rabi v teh primerih analitično tvorbo s predlogom, podobno kot furlanščina: knjiž. *pitna voda* = pog. *voda za pit*

V poljsčini se je ta tip tudi v knjižnem jeziku širil: *woda do picia* = *voda za pit*

V slovenščini tvorimo v teh primerih tudi z zlaganjem, kjer se razmerje med enotami lahko izrazi s sklonskimi obrazili, npr. *vročekrven*.

Plodnejši je ta način zlaganja v nemščini, kjer enote medseboj povezuje vezni rodilnik.

V madžarščini se enote povezuje brez veznega elementa, tu samo položaj odloča o pomenu: *munkanap* < *munka* 'delo' + *nap* 'dan' = *dì di vore*.

Tudi v furlanščini je ta način razširjen, vezni element se tu izraža s predlogom *di*.

ROD + IMEN *Arbeitstag* = IMEN + ROD *dì di vore*

Primeri

cja' + *dal diaul* > *cjadaldiaul* 'direndaj, dobes.: glava hudiča'

ordin dal dì 'dnevni red'

dì di vore 'delovni dan'

fil di fier 'žica, dobes.: nit od železa'

prin+ dal + an > *prindalan* 'novega leta dan'

cja' + *dal + an* > *cjadalan* 'obletnica, dobes.: glava leta'

2.2.1.2. Sintetična tvorba brez predlogov

2.2.1.2.1. Različne besedne vrste

Tu se sestavlajo enote brez veznega člena. Gre v glavnem za ustaljene zveze z manjšim številom primerov. Pridevnik, zaimek ali glagol določa samostalnik.

samost. + prid.: *cjar + mat* > *cjarmat* 'voz za težke tovore', *cjarte-monede* 'bankovec'

glag. + samost.: *sue + mans* > *suiemans* 'brisaca'

prid. + samost.: *buine + ore* > *buinore* 'jutro', *tristelenghe* 'opravljivec'

zaimek + samost.: *usgnot* 'to noč'

2.2.1.2.2. Enake besedne vrste

samost. + samost.: *îr + sere > îr sere* 'sinoč', *jerbe + rave > jerberave* 'pesa'

prid. + prid.: *bel + sôl > bessôl* 'sam', *besclet* 'hitro'

prisl. + prisl.: *denant + daûr > denantdaûr* 'nazaj', *cumòdenant* 'malo prej'

2.2.2. Tvorba pridevnikov

Sestava pridevnikov je manj običajna, primeri so v glavnem prevzeti ali tvorjeni po zgledu italijanščine: *socio + economic > socioeconomic* 'socioekonomski'; *socioculturâl* 'sociokulturni'

2.2.3. Tvorba glagolov

2.2.3.1. Analitična tvorba glagolov

Posebnost furlanščine je sistematična raba analitičnih glagolov *verps analytics*. Furlanski jezik kaže s tem pojavom tudi analitični značaj pri tvorbi glagola. Razširjena je ta tvorba npr. v angleščini, nemščini, madžarščini.

Tudi v pogovorni slovenščini se ta način tvorbe širi, to se krije s splošno težnjo po analitičnosti, kjer se večje enote členijo na posamezne dele in jih postavi v stalni red odnosov.

vstaviti : pogov. sl. *notr dat*

izdati : pogov. sl. *ven dat*

Marchet (M, 137) domneva, da se je ta tip tvorbe širil pod vplivom nemškega jezika, kjer naj bi bila tvorba zelo običajna. V tem sklopu bi omenil, da je ta tvorba plodna tudi v pogovorni slovenščini in madžarščini, podobne frazne glagole najdemo tudi v sorodni ladinščini in beneščini. Do tvorbe je lahko prišlo tudi v vsakem jeziku neodvisno. Neodvisni razvoj potruje tudi otroški jezik, kajti majhni otroci osvajajo jezik najprej preko konkretnih analitičnih tvorb, npr. namesto *moj avto > avto od Tomija, zaleteti se > karambol delat, podariti > darilo dajal* itd.

furl.	pog. sl./ knjiž.	madž.	nemško
<i>cjatâ für</i>	<i>P ven dobiti</i>	<i>kitalálni</i>	<i>herausfinden</i>
<i>cjapâ dentri</i>	<i>vključiti</i>	<i>belefoglalni</i>	<i>einschließen</i>
<i>clamâ adun</i>	<i>sklicati</i>	<i>összehívni</i>	<i>zusammenrufen</i>
<i>clamâ dongje</i>	<i>k sebi poklicati</i>	<i>idehívni</i>	<i>herrufen</i>
<i>clamâ indaûr</i>	<i>nazaj poklicati</i>	<i>visszahívni</i>	<i>zurückrufen</i>
<i>dâ dongje</i>	<i>skupaj dati</i>	<i>összetenni</i>	<i>zusammentun</i>
<i>dî sù</i>	-	<i>fölmondani</i>	<i>aufsagen</i>
<i>fâ für</i>	-	<i>kicsinálni</i>	-
<i>meti sù</i>	<i>P gor dati</i>	<i>fölvenni</i>	<i>(anziehen)</i>
<i>ridi für</i>	-	<i>kinevetni</i>	<i>auslachen</i>

Raba je zelo značilna za furlanščino, pogostnost rabe dokazuje njihova večpomenskost, npr. *tirâ für* 1. izvleči; potegniti ven 2. pripovedovati 3. pri-, na-vesti, navajati, spomniti 4. izvzeti; izključiti

Primeri

1. Sestava glagol + prislov

clamâ dongje 'priklicati', *cjapâ dentri* 'vključiti', *dâ dongje* 'pripraviti', *dâ sù* 'zapeti', *dî sù* 'pripovedovati', *fâ für* 'ubitii', *fâ sù* 'graditi', *menâ dongje* 'k sebi prinesti', *meti dongje* 'sestaviti', *meti sù* 'obleči', *parâ dentri* 'vesti', *parâ jù* 'znebiti se', *parâ vie* 'pregnati', *saltâ für* 'iti ven', *tirâ sot* 'v blagajno spraviti', *tirâ sù* 'vzgajati', *tornâ dongje* 'vrniti se'

domov', *tornâ fûr* 'ponovno pognati' itd.

2. Sestava glagol + samostalnik: *meti man* 'lotiti se', *fâ il pont* 'zaključiti, nareediti piko'

2.2.4. Tvorba prislovov

Kot v italijanščini in ladinščini se tudi v furlanščini tvorijo analitični prislovi s sestavo. Tudi slovenščina pozna ta način tvorbe: *od srca, z lepega, zlepa, zgrda*

predlog + samostalnik: *di cûr* = od srca

predlog + pridevnik: *di concret* 'konkretno'

2.3. PREDPONJENJE / PREFISSAZION

S besedotvornim načinom sestave s predponjenjem po vzorecu *predpona + samostalnik* ali *prislov + samostalnik* se v furlanščini tvorijo vse besedne vrste.

V slovenščini je ta način tvorbe redkejši, razširil se je ta tip predvsem v strokovnem jeziku, kjer so se strokovni izrazi tvorili v velikem številu po vzgledu latinščine, grščine in nemščine.

2.3.1. Etimološka tvorba

Furlanščina nadaljuje v veliki meri neposredno latinsko tvorbo, v teh primerih je prišlo pogosto do sprememb na morfemskih šivih. Govorec pogosto izvorne tvorbe ne prepozna več:

(a) *vonde* 'dovolj' < lat. *abunde*

doprâ 'uporabiti' < lat. *ad operare*

dovê 'morati' < lat. *de habere*

savoltâ 'obrniti' < lat. *sub voluntare*

soflâ 'pihati' < lat. *sub + flare*

strassemeâ 'spremeniti' < lat. *trans + simile*

Drugače kot v italijanščini in v zahodnih romanskih jezikih se je v furlanščini širila tvorba glagola s predpono *in-*: *imbatonâ, impisulîsi, imparêsi, indalegrâsi, indurmidiîsi, injerbâ..* (M, 140).

2.3.2. Novotvorba

Furlanščina kot slovenščina prevzema predvsem v strokovnem izrazju, iz italijanščine, latinščine in grščine. V slovenščini imamo pogosto dvojno obliko:

izvorno, neposredno prevzeto *inkorporirati* in prevedeno *utelesiti*. Prednost dajemo prevedenim oblikam.

Furlanščina

- prevzema tvorjeno besedo, predvsem preko italijanščine: it. *incompatibile* → furl. *incompatibil* 'nezdružljiv'

- tvori novo besedo: *cuintrifurlan* 'protifurlanski', *cuintriceltic* 'protikeltski'

Primeri najpogostejših enot za tvorbo:

- predpone: *a-ad, di-de, in, par, cun, su, tra-fra* itd.

- prislove: *cuintri, sore, sot, ator, ben, mâl* itd.

2.3.2.1. Predpone glede na pomen

Izražajo:

2.3.2.1.1. Nasprotje, razloček, pomanjkanje

a-, ab- 'ne-, od-, zlo-'

na samost.: *ab + iurazion > abiurazion* 'slovesna odpoved', *abnegazion* 'odpoved'

na prid.: *a + normâl > anormâl, ab + normâl > abnormâl* 'nenormalen'

na glag.: *ab + negâ > abnegâ* 'odrekati se', *abusâ* 'zlorabiti'

anti- 'proti, anti'

na samost.: *anti + democrazie > antidemocrazie* 'antidemokracija'

na prid.: *anti + democratic > antidemocratic* 'protidemokratičen'

na glag.: *anti + viodi > antiviodi* 'naprej videti'

cuintri-, contra- 'proti-'

na samost.: *cuintri + globalizazion > cuintriglobalizazion* 'protiglobalizacija', *cuintrilûs* 'protisvetloba', *cuintripêš* 'protiutež'

na prid.: *cuintri + celtic > cuintriceltic* 'protikeltski', *cuintriconformist* 'protikonformističen'

na glag.: *cuintri + belançâ > cuintribelançâ* 'uravnovesiti', *cuintrifirmâ* 'sopodpisati'

dis-, de- 'de-, dis-, raz-, od-'

na samost.: *dis + credit > discredit* 'slabo ime'

na glag.: *dis + berdeâ > disberdeâ* 'razmotati', *disbroiâ* 'odmotati', *discjadenâ* 'odvezati z verige', *discjamâ* 'razkladati', *discredítâ* 'diskreditirati', *disfâ* 'uničiti'

in- 'ne-'

na samost.: *in + capacitât > incapacitât* 'nezmožnost', *incompatibilitât* 'nezdružljivost'

na prid.: *in + capaç > incapaç* 'nezmožen', *incompatibil* 'nezdružljiv', *incompetent* 'nepristojen', *incomprehensibil* 'nerazumljiv', *incrodibil* 'neverjeten'

mal- 'ne-, slabo'

na samost.: *mal + creance > malcreance* 'nevjudnost', *malcritic* 'kritizer', *malcuietece* 'nemirnost', *malstâ* 'slabo počutje'

na prid.: *mal + avuâl > malavuâl* 'neenak', *malcontent* 'nezadovoljen', *malcreançôs* 'nevzgojen', *malcuiet* 'nemiren'

na glag.: *mal + fâ > malfâ* 'delati zlo', *maltratâ* 'slabo ravnati'

na prislov: *mal + apene > malapene* 'komaj'

2.3.2.1.2. Dobro lastnost, poudarjeno lastnost

ben- 'dobro; zelo, čisto (poudarjeno)'

na samost.: *ben + jessi > benjessi* 'blaginja', *benfatôr* 'dobrotnik', *benvolence* 'dobrohotnost'

na prid.: *ben + fat > benfat* 'dobro napravljen', *benpensant* 'konformističen', *benrivât* 'dobrodošel',

na glag.: *ben + volê > benvolê* 'ceniti',

biel- 'dobro; zelo, čisto (poudarjeno)'

na samost.: *biel + principi > bielprincipi* 'popolni začetek', *bielstâ* 'dobrobit', *bielviodi* 'čudežni prizor'

na prislov: *biel + planc > bielplanc* 'zelo počasi', *bielavuâl* 'popolnoma', *bielapueste* 'nalašč'

2.3.2.1.3. Določuje lastnost

in- 'v' na glag.: *in + arcâ > inarcâ* 'usločiti', *incendiâ* 'zažgati', *incentrâ* 'osredotočiti',
includâ 'zabiti', *incolorî* 'pobarvati', *incorporâ* 'utelesiti'

2.3.2.1.4. Nižja ali višja stopnja

sore- 'nad' na samost.: *sore + mestri > soremestri* 'veliki mojster', *sorunviâr* 'pozna jesen'
na prid.: *sore + naturâl > sorenaturâl* 'nadnaraven'
na glag.: *sore + pensâ > sorepensâ* 'temeljito premisliti'

sot- 'pod' na samost.: *sot + gole > sotgole* '(pri konju) vratni jermen', *sotbosc* 'podrast'
na glag.: *sot + scrivi > sotscrivi* 'podpisati', *sotintindi* 'predpostavljati,
vključevati'

stra- 'pra, ekstra' na samost.: *stra + basavon > strabasavon* 'pra(pra)dedek'
na glag.: *stra + bevi > strabevi* 'popivati', *stra + viodi > straviodi* 'slabo
videti'

2.3.2.1.5. Ponavljanje, nekaj, kar se je zgodilo prej

re- 're-, ponovno' na samost.: *re + citazion > recitazion* 'recitacija', *re + azion > reazion*
'reakcija'
na glag.: *re+ becâ > rebecâ* 'jezikati'

2.3.2.1.6. Postavi naprej, pred nekaj

pro- 'pred-' na glag.: *pro + viodi > proviodi* 'preskrbeti'

2.3.2.1.7. Premik proti notranjosti

intro- 'intro-, v-' na samost.: *intro + mission > intromission* 'vmešavanje';
na glag.: *intro + dusi > introdusi* 'vpeljati', *intrometisi* 'vmešati se'

2.3.2.1.8. Odnos, medsebojno razmerje

inter- 'med-, inter-, po-' na glag.: *inter + dî > interdî* 'prepovedati', *intermediari* 'posreden',
internazionâl 'mednaroden', *intervignî* 'posredovati'
intra- 'intra-, med-': *intra + celulâr > intracelulâr* 'medceličen', *intravignî* 'raziskati'

2.3.2.1.9. Prehod, prehajanje

trans-, tras- 'trans-, pre-'

na samost: *trans+puart > traspuart* 'prevoz'

na prid.: **transatlantic??** transatlantski, **transsiberian** transsibirska (železnica). ??

na glag.: *trans + puartâ > traspuartâ* 'prevažati'

2.3.2.1.10. So-lastnost

con-, cun- 'so-, ko-'

na samost.: *co + ordinazion > coordinazion* 'koordinacija', *con + iunzion > coniunzion*
'konjunkcija, veznik'

na glag.: *con + fermâ > conformâ* 'potrditi'

2.3.2.2. Seznam predpon in pripon pri novotvorbah

Predpone in pripone, izposojene iz grščine in latinščine, se rabijo v mednarodnih strokovnih izrazih. V slovenščini se pogosto daje prednost slovenski obliki, npr. *aero-* → *zrak-*, *auto-* → *samodejno*, *neo-* → *novo-*, *termo-* → *toplo-* ali poslovenjeni obliki npr. 'letališče' namesto 'aerodrom'.

2.3.2.2.1. Predpone

- aero-*** 'aero-, zrak-': *aerodinamic* 'aerodinamičen', *aeropuart* 'letališče'
- agri-, agro-*** 'agro-, kmečki': *agriturism* 'kmečki turizem', *agronim* 'agronom'
- antropo-*** 'antropo-, človeko-': *antropologije* 'antropologija, človekoslovje', *antropolic* 'antropolog'
- apo-*** 'apo-, od-': *apologjie* 'zagovor, apologija', *apostasie* 'odpadništvo, apostazija'
- archi-, arci-*** 'arhi-, višji-, nad-, glavni': *architrâf* 'arhitrav, glavni tram', *arcidiocesi* 'nadškofija'
- astro-*** 'astro-, zvezdo-': *astrologije* 'zvezdarstvo, astrologija', *astronim* 'astronom, zvezdoslovec'
- auto-*** 'avto-, samo-, samodejno': *autocton* 'avtohton', *autonim* 'samoupraven'
- bi-*** 'bi-, dvo-': *bimestrâl* 'dvomesecen', *bimetalism* 'bimetализem'
- biblio-*** 'biblio-, knjigo-': *bibliografie* 'bibliografija, knjigopisje', *biblioteche* 'knjižnica'
- bio-*** 'bio-, življenje-': *biografie* 'življenjepis', *biologije* 'biologija'
- cata-*** 'kata-': *catacombe* 'katakomba', *catalic* 'katalog'
- cromo-*** 'kromo-, barvni': *cromatic* 'kromatičen; barven', *cromolitografie* 'barvni kamnotisk'
- crono-*** 'krono-, časo-': *cronograf* 'letopisec', *chronologie* 'kronologija, časoslovje', *chronometri* 'kronometer'
- demo-*** 'demo-': *democrazie* 'demokracija'
- deci-*** 'deci-': *decilitri* 'deciliter', *decimetri* 'decimeter'
- eco-*** 'eko-': *econom* 'ekonom, upravitelj', *economie* 'ekonomija, gospodarstvo'
- ecui-*** 'ekvi-': *ecuilibri* 'ravnovesje', *ecuivalent* 'ekvivalenten, enako vreden'
- ego-*** 'ego-': *egocentric* 'egocentričen', *egoism* 'egoizem, sebičnost'
- en-*** 'en-': *encicliche* 'enciklika', *enciclopedie* 'enciklopedija'
- epi-*** 'epi-': *epidemie* 'epidemija', *epiletic* 'božjasten, epileptičen'
- etero-*** 'hetero-, razno-': *eterogen* 'raznoroden', *eterosessuâl* 'heteroseksualen'
- etno-*** 'etno-, narodo-': *etnografie* 'etnografija, narodopisje', *ethnologie* 'etnologija, narodoslovje'
- eu-*** 'ev-, blago-': *eufemie* 'evfemija, olepševanje', *eufonie* 'blagoglasje, evfonija'
- filo-*** 'filo-': *filologije* 'jezikoslovje', *filosofie* 'modroslovje, filozofija'
- foto-*** 'foto-': *fotogenic* 'fotogeničen', *fotograf* 'fotograf'
- geo-*** 'geo-, zemlje-': *geografic* 'zemljepisen', *geolic* 'zemljeslovec, geolog'
- gjer-*** 'hier-': *gjerarchie* 'hierarhija', *gjeratic* 'hieratski'
- ideo-*** 'ideo-': *ideolic* 'ideolog', *ideologije* 'ideologija'
- idro-*** 'hidro-, vodo-, vodeno-': *idrofobie* 'steklina', *idrografie* 'vodopis', *idrostatiche* 'hidrostatika'
- iper-*** 'iper-, nad-, pre-': *ipercritic* 'hiperkritičen, prestrog', *iperetrofie* 'hipertrofija'
- ipno-*** 'hipno-': *ipnotic* 'hipnotičen', *ipnotism* 'hipnotizem'
- ipo-*** 'hipo-': *ipoteche* 'hipoteka', *ipotesi* 'hipoteza, domneva'
- mega-*** 'mega-': *megafon* 'megafon, zvočnik', *megalomanie* 'samoveličje, megalomanija'
- melo-*** 'melo-': *melodie* 'melodija', *melodrame* 'melodrama, spevoigra'
- meta-*** 'meta-': *metafisiche* 'metafizika', *metaforic* 'metaforičen, prenesen'
- micro-*** 'mikro-': *microfon* 'mikrofon', *microscopie* 'mikroskopija'
- mono-*** 'mono-': *monografie* 'monografija', *monogamie* 'enoženstvo'

neo- 'neo-, novo-': *neolatin* 'novolatinski', *neologjisim* 'neologizem, novotvorba'
orto- 'orto-, pravo-': *ortodossie* 'pravoslavlje', *ortografie* 'pravopis'
paleo- 'paleo-': *paleografie* 'paleografija', *paleontologie* 'paleontologija'
pan- 'pan-': *panslavism* 'panslavizem', *panteisim* 'panteizem'
para- 'para-': *paradigme* 'paradigma, primer', *paralitic* 'paralitičen'
poli- 'poli-, mnogo-': *poligamie* 'mnogoženstvo', *polimorf* 'mnogoobličen'
pro- 'pro-, pre-': *profete* 'prerok', *propagande* 'propaganda'
proto- 'proto-': *protocol* 'protokol, zapisnik', *prototip* 'prototip'
pseudo- 'psevdо-': *pseudonim* 'psevdonim'
psico- 'psiho-': *psicofisiche* 'psihofizika', *psicologjie* 'psihologija'
retro- 'retro, za-, nazaj': *retrosene* 'zakulisje', *retrospective* 'retrospekcija'
semi- 'semi-, pol-': *semiton* 'polton', *semivocâl* 'polglasnik'
sin- 'sin-, so-, isto-': *sincronism* 'sočasnost', *sinfonie* 'simfonija'
tecno- 'tehno-': *tecnic* 'tehniški', *tecnologije* 'tehnologija'
tele- 'tele-': *telefonâ* 'telefonirati', *telegrafic* 'telegrafovičen, brzoven'
termo- 'termo-, toplo-': *termochimiche* 'termokemija', *termodinamiche* 'termodinamika'
tri- 'tri-, tro-': *tricicli* 'tricikel', *trimestri* 'tromeseče'

ultra- 'ultra-': *ultraviolet* 'ultravioleten'
uni- 'eno-': *uniform* 'istoličen', *unilaterâl* 'enostranski'
vice- 'pod-, nadomestni': *vicepresident* 'podpredsednik', *vicesegretari* 'pomožni tajnik'

2.3.2.2.2. Pripone

-algjie '-algija': *neuralgjie* 'nevralgija'
-an '-an': *meridian* 'poldanski, meridjan', *pentan* 'pentan'
-angul '-angel, -kotnik': *retangul* 'pravokotnik', *triangul* 'trikotnik; triangel',
-a/i/o/uni '-Vnij': *patrimoni* 'patrimonij'
-a/ince '-Vnca': *ambulance* 'ambulanca', *concorince* 'konkurenca', *corispundince* 'korispondenca'
-antrop '-antrop': *filantrop* 'človekoljub', *misanthrop* 'ljudomrznež'
-antropie '-antropija': *filantropie* 'človekoljubje', *misantrorpie* 'ljudomrznost'
-arcje '-arh': *patriarcje* 'patriarh'
-ari '-arij': *jerbari* 'herbarij', *lapidari* 'lapidarij'
-art '-ard': *azart* 'hazard', *biliart* 'biljard'
-asi '-azij/-azija': *gjimnasi* 'gimnazija', *simposi* 'simpozij'
-a/i/ossi '-aksa, -ipsa, -opsa': *sintassi* 'sintaksa, skladnja', *profilassi* 'profilaksa', *eclissi* 'eklipsa', *sinossi* 'sinopsa'
-ât '-at': *apostolât* 'apostolat', *primât* 'primat'
-a/e/itiche 'Vtika': *statiche* 'statika', *matematiche* 'matematika', *estetiche* 'estetika', *politiche* 'politika'
-cicli '-cikel': *monocicli* 'monocikel'
-cidi '-cid': *suicidi* 'suicid', *pesticidi* 'pesticid'
-cipi '-cip': *participi* 'particip', *principi* 'princip'
-crate '-krat': *burocrate* 'birokrat', *democrate* 'demokrat', *tecnocrate* 'tehnokrat'
-cratic '-kratski, -kratičen': *democratic* 'demokratičen, demokratski', *technocratic* 'tehnokratski'
-crom '-kromski, -barven': *monocrom* 'monokromski'
-cromatic '-kromatski, -barven': *monocromatic* 'monokromatski'
-culture '-kultura': *agriculture* 'agrikultura', *apiculture* 'apikultura', *monoculture* 'monokultura'
-dic '-dičen': *monodic* 'monodičen'
-drame '-dram': *melodrame* 'melodram'

- drom** '-drom': *autodrom* 'avtodrom', *ipodrom* 'hipodrom'
- dure** '-tura': *ditudure* 'diktatura'
- el** '-el': *duel* 'duel', *acuarel* 'akvarel'
- ele** '-ela': *tabele* 'tabela'
- eni** '-enij': *mileni* 'milenij',
- eri** '-erij': *adulteri* 'adulterij'
- erie** '-erija': *cafeteria* 'kafeterija'
- ès** '-es': *congrès* 'kongres'
- fobie** '-fobija': *xenofobie* 'ksenofobija'
- fon** '-fon': *telefon* 'telefon'
- fop** '-foben': *xenofop* 'ksenofoben'
- far** '-for': *semafar* 'semafor'
- gamic** '-gamen; -gam': *monogamic* 'monogamen; monogam'
- gamie** '-gamija, -ženstvo': *bigamie* 'bigamija', *monogamie* 'monogamija, enoženstvo'
- gogjie** '-gogija': *pedagogjie* 'pedagogija'
- gon** '-gon': *paragon* 'paragon (kopija računa), *poligon* 'poligon'
- graf** '-graf, -pisec': *gjeograf* 'geograf, zemljepisec'
- grafic** '-grafski, -pisen': *biografic* 'življenjepisen', *monografic* 'monografski'
- grafie** '-grafija, -pis': *biografie* 'življenjepis'
- gram** '-gram': *diagram* 'diagram', *monogram* 'monogram', *program* 'program', *telegram* 'telegram'
- i** '-ij': *eli* 'helij', *einsteini* 'einsteinij'
- iatri** '-iater': *pediatri* 'pediater', *psichiatri* 'psihiater'
- iche** '-ika': *republike* 'republika'
- ie** '-ija': *energjie* 'energija'
- in** '-ina': *platin* 'platina'
- ine** '-in; -ij': *elastine* 'elastin', *morfine* 'morfij'
- is** '-iks': *sufis* 'sufiks', *infis* 'infiks'
- isi** '-iza': *analisi* 'analiza', *dialis* 'dializa'
- isim** '-isim': *otimisim* 'optimizem', *pessimisim* 'pesimizem'
- ist** '-ist': *komunist* 'komunist', *otimist* 'optimist'
- ite** '(snov) -it, (bolezen) -itis': *antracite* 'antracit', *bronchite* 'bronhitis'
- ive** '-iva': *directive* 'direktiva', *locomotive* 'lokomotiva'
- lengâl** '-jezičen': *monolengâl* 'enojezičen'
- lenghisim** '-jezičnost': *monolenghisim* 'enojezičnost'
- lic** '-log, -slovec': *biolic* 'biolog', *filolic* 'filolog, jezikoslovec', *monolic* 'monolog'
- lisi** '-liza': *eletrolisi* 'elektroliza'
- litic** '-liten': *monolitic* 'monoliten'
- litri** '-liter': *mililitri* 'mililiter'
- logjic** '-loški': *astrologjic* 'astrološki'
- logjiche** '-logika': *monologjiche* 'monologika'
- logjie** '-logija, -slovje': *astrologjie* 'astrologija', *filologjie* 'filologija, jezikoslovje'
- manie** '-manija': *piromanie* 'piromanija'
- ment** '-ment': *parlament* 'parlament'
- metri** '-meter, -mer': *diametri* 'diameter, premer', *termometri* 'termometer, topomer'
- metrie** '-metrija': *fotometrie* 'fotometrija'
- morf** '-morfen': *amorf* 'amorfen'
- nim** '-nim': *toponim* 'toponim'
- nom/-nim** '-nom': *astronom/astronim* 'astronom', *metronim* 'metronom'
- nomie** '-nomija': *economie* 'ekonomija'
- odi** '-oda': *metodi* 'metoda', *periodi* 'perioda'

- òs** '-oks': *paradòs* 'paradoks'
- ôs** '-ozen': *rigorôs* 'rigorozen'
- osi** '-oza': *simbiosi* 'simbioza'
- ossit** '-oksid': *ossit* 'oksid', *triossit* 'trioksid'
- podi** '-podij, -nožec': *monopodi* 'enonožec'
- pul** '-pola': *metropol* 'metropola'
- scop(i)** '-skop': *microscopi* 'mikroskop', *telescopi* 'teleskop', *oroscop* 'horoskop'
- scopie** '-skopija': *ebulioscopie* 'ebulioskopija'
- sion** '-zija': *aversion* 'averzija', *esplosion* 'eksplozija'
- sof** '-zof': *filosof* 'filozof'
- ssent** '-scenten': *fluorescente* 'fluroscenten'
- ssion** '-sija': *passion* 'pasija', *sucession* 'suksesija'
- ssôr** '-sor': *assessôr* 'asesor', *processôr* 'procesor'
- stât** '-stat': *atestât* 'atestat'
- stiche** '-stika': *toponomastiche* 'toponomastika', *statistiche* 'statistika'
- stri** '-ster': *alabastri* 'alabaster', *ministri* 'minister'
- struture** '-struktura': *infrastruture* 'infrastruktura'
- tât** '-teta': *nazionalitât* 'nacionaliteta, narodnost', *natalitât* 'nataliteta'
- teche** '-teka': *biblioteche* 'biblioteka'
- tomie** '-tomija': *dicotomie* 'dihotomija'
- ton** '-ton': *bariton* 'bariton'
- top** '-top': *biotop* 'biotop', *isotop* 'izotop'
- tossine** '-toksin': *fitotossine* 'fitotoksin'
- trop** '-trop': *alotrop* 'alotrop'
- tût** '-tut': *statût* 'statut'
- ul** '-el': *articul* 'artikel', *spetacul* 'spektakel'
- urc** '-urg': *chirurc* 'kirurg'
- zion** '-cija': *reazion* 'reakcija', *sezion* 'sekcija'

OBLIKOSLOVJE

3.1. ČLEN / ARTICUL

Splošno

Kot v drugih romanskih jezikih označuje tudi furlanščina določnost pri samostalniški besedi s pomočjo člena. Knjižna slovenščina člena ne pozna, v pogovorni slovenščini se uporablja predvsem nenaglašeni nedoločni člen *en, ena, eno* od glavnega števnika *en*.

V pogovornem jeziku je samostalniška beseda inherentno določena, medtem ko se nedoločnost izraža posebej: *ena roža, en stric, en ata*.

3.1.1. Določni člen/ Articul definít

Določni člen označuje zaznamovane samostalniške besede.

3.1.1.1. Zgodovina

Kot v večini drugih indoevropskih jezikov se je tudi v romanskih jezikih določni člen razvil iz kazalnega zaimka, v glavnem iz *ille*, npr. rom. *omul* 'človek' < HOMO ILLE.

V pogovorni slovenščini se določnost pri pridevniku označuje s členico 'ta, ta, to', ki je po nastanku ravnotako iz kazalnega zaimka: *ta grda punca*.

Kot v večini romanskih jezikov se je furlanski določni člen razvil iz latinskega kazalnega zaimka *ille* 'oni'.

Furlanska člena *il* in *i* sta bila uvedena pod vplivom italijanščine (po 15.st.). Starejši furlanski obliki za m. spol sta bili: edn. *lu* in mn. *ju*. (M, 172), ki sta se ohranili do danes še v narečjih Karnije.

Pregled

edn. p.lat. furl. stfurl. lad.

m	<i>ille</i>	<i>il, l'</i>	<i>lu</i>	<i>l</i>
ž	<i>illa</i>	<i>la</i>	<i>la</i>	<i>la, l'</i>

mn.

m	<i>illi</i>	<i>i</i>	<i>ju</i>	<i>i</i>
ž	<i>illas</i>	<i>lis</i>	<i>las</i>	<i>les</i>

3.1.1.2. Oblike

edn.

Primeri

m	il l' pred sam.	<i>il cjan</i> 'pes' <i>l'om</i> 'človek'
ž	la	<i>la femine</i> 'ženska' <i>la âf</i> 'čebela'

mn.

m	i	<i>i cjans</i> 'psi' <i>i oms</i> 'ljudje'
ž	lis	<i>lis feminis</i> 'ženske' <i>lis âfs</i> 'čebele'

3.1.1.3. Raba člena/ l'ûs dal articul:

Določni člen kaže na določeni predmet ali že imenovani predmet. Samostalnik ob določnem členu postane tako zaznamovan.

Raba člena pred:

1. posebno določenim samostalnikom: *il pari di Filip II* 'oče Filipa II', *la Londre dal Votcent* 'London 19. st.'
2. naslovi (titulami): *il professôr Trinko* 'profesor Trinko', *il dotôr Trinko* 'doktor Trinko'
3. priimki in znanimi osebami: *il Marchet* 'Marchet', *il Zanier* 'Zanier'
4. imeni z vzdevki: *'Sef il brâf'* pridni Jože'
5. imeni za države, pokrajine, morja, reke, gore: *il Friûl* 'Furlanija', *la Cjargne* 'Karnija', *la Spagne* 'Španija', *l'Adriatic* 'Jadran', *il Tiliment* 'Tilment', *il Cjanin* 'Kanin'.
6. navedbami časa: *la setemane cu ven* 'naslednji teden', *a son lis dôs* 'dve je ura', predvsem pred navedbami dnevi tedna itd. s pomenom 'vsak': *la joibe o cjantìn* 'vsak četrtek pojemo', *la matine* 'zjutraj'/ *il daspomisdì* 'popoldne' (3 oris la matine) (3 oris il daspomisdì).
7. vrstilnimi števniki: *pe seconde setemane di setembar* 'za drugi teden v septembru', *il prin fogolâr* 'prvo ognjišče'
8. pri delih telesa: *la camarele cui dincj luncs e lis gjambis pelosis* 'natakarica, ki ima dolge zobe in kosmate noge'
9. za *dut* 'ves': *dut il mont* 'cel, ves svet'
10. svojilnimi zaimki: *il sô lavôr* 'njegovo delo', ob sorodstvenih izrazih se člen ne rabi:
edn.: *gno fradi* 'moj brat', mn.: *miei fradis* 'moji bratje'

Ne rabi se pred

1. osebnimi imeni in naseljenimi kraji: *Glemone* 'Gumin', *Carli* 'Karel'
2. imeni, pred katerimi stoji *Sant*, *Sante* ali *Siôr*, *Siore*: *San Vît* 'sveti Vid', *San Blâs* 'sveti Blaž', *Siôr Marc* 'gospod Marko'
3. svojilnimi zaimki pred sorodstvenimi imeni: *A mês sûrs, a mês agnis e a mê mari.* (Ermes) 'Mojim sestrám, mojim tetam in mojí materi.'
4. imeni mesecev: *Fevrâr al è frêt* 'Februar je mrzel'
5. samostalnikom *cjase* 'dom, hiša' pred svojilnim zaimkom: *a cjase mê* 'pri meni doma, v moji hiši'
6. v nekaterih izrazih: *lâ a scuele* 'iti v šolo', *lâ a vore* 'iti v službo, na delo'

3.1.2. Nedoločni člen/ Articul indefinit

3.1.2.0. Nedoločni člen izraža nedoločnost samostalniške besede. Označuje nezaznamovane, nedoločene samostalniške besede.

V pogovorni slovenščini se nedoločnost samostalnika izraža z nenaglašenim členom *en*, *ena*.

3.1.2.1. Zgodovina

V številnih modernih indoевropskih jezikih se je kot v pogovorni slovenščini in v romanskih jezikih nedoločni člen razvil iz števnika *ena*, tako tudi v furlanščini, kjer se je nedoločni člen razvil iz latinskega števnika *unus* 'eden, en'.

Pregled sorodnih sistemov

edn.	p.lat.	furl.	stfurl.	lad.	katal.
m	<i>uno</i>	<i>un</i>	<i>un</i>	<i>n</i>	<i>un</i>
ž	<i>una</i>	<i>une</i>	<i>una</i>	<i>na, n'</i>	<i>una</i>

mn.					
m	<i>unos</i>	<i>uns</i>	<i>uns</i>	/	<i>uns</i>
ž	<i>unas</i>	/	<i>unas</i>	/	<i>unes</i>

3.1.2.2. Oblike

edn.		Primeri
m	un	<i>un cjan</i> 'nek pes' <i>un om</i> 'nek človek'
ž	une	<i>une femine</i> 'neka ženska' <i>une âf</i> 'neka čebela'

mn.	m	uns	<i>uns doi dīs</i> 'približno dva dni'
-----	---	------------	--

3.1.2.3. Raba nedoločnega člena

Nedoločni člen kaže na neki poliubni nedoločeni predmet, ne da bi ga pri tem zaznamoval.

Prevajamo ga v slovenščini z 'nek, nekakšen', v pogovorni slovenščini se v tem primeru uporablja člen *en, ena, eno*.

Al jere une volte un cjan = 'Nekoč je bil nek pes.' = pogov. sl. *...bil je en pes.*

O soi simpri sôl come un cjan = '..kot nekakšen pes' = pogov, sl. ..kot en pes

*O fâs une strade ancje tal desert = 'naredil bom pot tudi v puščavi' = pogov. sl. *naredil bom eno pot..**

Raba člena v množini

Člen *uns* se v sodobnem furlanskem jeziku uporablja samo pred števniksi s pomenom 'približno, okoli' kot v pogovorni slovenščini *ene dva dni* 'približno dva dni', *en mal* 'malо'

Iz sveta Romanije to rabo pozna tudi španščina *unos 60 años* 'približno 60 let'.

Primer: *Latôrs q son uns cincuante 'Igralcev je približno 50'*

par uns 'za kakih': dopo metêt te padiele il rîs e fasêt cuei par uns 20 minûts 'za kakih 20 minut'

3.1.3. Sklapljanje predloga s členom/ Preposizioni articoladis

Določni člen se lahko sklopi z nekaterimi predlogi v predlog s členom

Oblike z določnimi členi

	il, l'	i	la	lis
a 'k'	al	ai	a la / ae	a lis / aes
di 'od'	dal	dai	da la / de	da lis / des
ta 'v'	tal	tai	ta la / te	ta lis / tes
inta 'v'	intal	intai	inta la / inte	inta lis / intes
par 'za'	pal	pai	par la / pe	par lis / pes
cu 's'	cul	cui	cu la	cu lis
su 'na'	sul	sui	su la	su lis
tra 'v'	tra il, tra l'	tra i	tra la	tra lis

Oblike z nedoločnimi členi

	un	une
cu 's, z'	cuntun	cuntune
su 'na'	suntun	suntune
ta 'v'	tun	tune
inta 'v'	intun	intune

Opomba

Čeprav je literatura ne omenja, se rabi tudi oblika *cuntuns* 's približno'.

Primer: *cuntuns 12.000 volums publicâts tai ultins agns* 's približno 12.000 izvodi'

	uns
cu 's, z'	cuntuns

Raba

1. V knjižnem jeziku se daje prednost sklopljenim oblikam *de*, *te*, *inte* itd.

insegnants da lis Scuelis elementârs = insegnants des Scuelis elementârs 'učitelji osnovnih šol'.

2. Predlog *ta* ima lahko tudi povsod obliko *inta*, npr. *tes* ali *intes*, *tun* ali *intun*. Obe obliki sta različici predloga *in*.

3.2. SAMOSTALNIK / SOSTANTÍF (NON):

Poimenovanje samostalnik temelji na lat. poimenovanju *substantivum* k lat. *substantia* 'kar je, substanca' tvorjeno iz lat. *substare* 'biti vsebovan', ker samostalnik vedno vsebuje nekaj ali iz nekaj postoji.

3.2.0. Definicija

Samostalniki zaznamujejo in imenujejo bitja, stvari in pojme. Zaradi te osnovne funkcije se samostalnik imenuje tudi *ime* ali lat. *nomen*.

Glede na pomen razlikujemo *stvarna imena (konkreta)* in *pojmovna imena (abstrakta)*:

3.2.0.1. Vrste samostalnikov

1. Stvarno ime (*concrets*) zaznamuje predmet, ki ga lahko zaznavamo s čutili:

- 1.1. Lastno ime (*proprietis*): *Jacum* 'Jakob', *Zuan* 'Janez', *Rome* 'Rim', *Glemone* 'Gumin'
- 1.2. Občno ime (*comuns*): *om* 'moški', *femine* 'ženska', *cjan* 'pes', *frut* 'otrok'
- 1.3. Skupno ime (*coletīfs*): *popul* 'narod', *int* 'ljudi', *massarie* 'domačica', *mobilis* 'pohištvo'
- 1.4. Snovno ime (*materiālē*): *aghe* 'voda', *aur* 'zlato', *vin* 'vino', *fier* 'žezezo'

2. Pojmovno ime (*astrats*) zaznamuje lastnost, dejavnost, stanje, misel, čustvo, pojem: *vite* 'življenje', *timp* 'čas', *ligrie* 'veselje'

3.2.0.2. Slovnične kategorije samostalnika

Samostalnik določujejo slovnične kategorije: spol, število, sklon.

Spol razporeja samostalnike v razrede, prikazuje slovnične odnose.

Število prikazuje slovnične odnose.

Sklon prikazuje vlogo samostalnika v stavku.

Kategorije živosti, ki jo pozna slovenščina, furlanščina ne pozna.

3.2.0.3. Zgodovina

Etimološko gledano furlanščina nadaljuje latinski samostalnik. Večina furlanskih samostalnikov izhaja iz latinske stranske oblike. Nekateri redki primeri nadaljujejo latinski imenovalnik, dnevi tedna rodilnik.

3.2.1. Spol / Gjenar

Furlanščina razlikuje dva spola: moški in ženski spol. Pripadnosti samostalnikov določenemu spolu v furlanščini kot v slovenščini ni mogoče ugotoviti z logičnim sklepanjem, toda v večini primerov je možno formalno spoznati spol po končnici.

Furlanski samostalnik ima kot slovenski naravni ali slovnični spol.

3.2.1.1. Naravni spol / Gjenar naturâl

Naravni spol je enak slovničnemu:

I. Imena oseb in samcev pri živalih

<i>il pari</i>	oče	:	<i>la mari</i>	mati
<i>il fradi</i>	brat	:	<i>la sûr</i>	sestra
<i>il barbe</i>	stric	:	<i>la agne</i>	teta
<i>l'om</i>	moški	:	<i>la femine</i>	ženska
<i>il marît</i>	mož	:	<i>la muîr</i>	žena

<i>il von</i>	dedek	: <i>la ave</i>	babica
<i>il zinar</i>	zet	: <i>la brût</i>	snaha
<i>il missêr</i>	tast	: <i>la madone</i>	tašca
<i>il nevôt</i>	nečak	: <i>la gnece</i>	nečakinja
<i>il padreu</i>	očim	: <i>la madrigne</i>	mačeha
<i>il taur</i>	bik	: <i>la vacje</i>	krava
<i>il roc</i>	oven	: <i>la piore</i>	ovca
<i>il bec</i>	kozel	: <i>la cjavre</i>	koza
<i>il cjan</i>	pes	: <i>la cjice</i>	psica
<i>il purcit</i>	prasec	: <i>la scrove / purcite</i>	svinja
<i>l'ocat / ôc</i>	gos (samec)	: <i>la ocje</i>	goska

II. Moškega spola so v glavnem imena dreves: *il cjariesâr* 'češnja', *il piruçâr* 'hruška'

III. Reke so lahko moškega: *il Lusinç* 'Soča', *il Po* 'Pad', *il Rain* 'Ren', *il Tiliment* 'Tilment', ali ženskega spola: *la Donau* 'Donava', *la Drau* 'Drava', *la Fele* 'Bela (it. il Fella)', *la Ledre* 'Ledra', *la Livence* 'Livenza (it. il Livenza), *la Midune* 'Meduna (it. il Meduna)', *la Tôr* 'Torre (it. il Torre)'.

3.2.1.2. Slovnični spol / Gjenar gramaticâl

Po končnici lahko ugotovimo:

3.2.1.2.1. Moški spol

Moškega spola so večina samostalnikov na soglasnik.

Moškega spola so samostalniki na:

-A

-à, -â : *asià* 'trnež', *papá* 'ati', *sofá* 'zofa', nedoločniki *gustâ* 'kosilo'

-C

-ac, -ec, -ic, -lc, -nc, -oc, -rc, -sc, -uc, -ûc : *anglomaniac* 'anglomaniak', *bec* 'kljun', *anglofobic* 'anglofob', *antic* 'starinsko', *beolc* 'ratar', *banc* 'klop', *aloc* 'skovir', *alberc* 'hotel', *basalisc* 'bosiljek', *badaluc* 'spopad', *fûc* 'ogenj'

-CJ

-cj : *batocj* 'trkalno'

-Ç

-aç, -eç, -êç, -iç, -lç, -nç, -oç, -rç, -uç : *abraç* 'objem', *stupideç* 'neumnost', *bêç* 'denar', *agiç* 'limfa', *balç* 'snop', *assinç* 'pelin', *biroç* 'koleselj', *bearç* 'kmečko dvorišče', *armaruç* 'omarica'

-E

-è, -ê : *abece* 'abeceda', *dovê* 'obveza'

-F

-af, -âf, -êf, -if, -of : *biograf* 'življjenjepisec', *arlêf* 'učenec', *archîf* 'arhiv', *apostrof* 'opusčaj'

-I

-i, -î : iz lat. o-dekl. *libri* 'knjiga', *consei* 'nasvet', *orloi* 'ura', nedoločniki *avignî* 'bodočnost'

-L

-âl, -al, -el, -ol, -il, -ûl, -ul : *açâl* 'jeklo', *bal* 'ples', *agnel* 'jagnje', *besteol* 'brezglav', *anglofil* 'anglofil', *antîl* 'vhod', v glavnem iz lat. o-dekl. *agnul* 'angel', *altiûl* 'drugi fen, odjuga'

-M

-am, -em, -im, -rm, -om, -um : slabš. *femenam* 'ženski spol', narečno *batem* 'krst', *nazionalism* 'nacionalizem', *agronim* 'agronom', *alarm* 'alarm', *atom* 'jesen', *atom* 'atom',

rifudum 'odpadki'

-N

-an, -en, -gn, -in, -on : *aleman* 'Nemec', *benzen* 'benzen', *agagn* 'krč', *scuedarin* 'izterjevalec', *agaçon* 'močna rôsa'

-O

-o v glavnem iz it. in ben.: *auto* 'avto', *bersó* (<fr.) 'brajda', *moto* 'motorno kolo'

-P

-mp, -rp : *amp* 'sidro', *verp* 'glagol'

-R

-âr, -ar, -êr, -er, -îr, -ôr, -ûr, -ur : *nodâr* 'notar', *adultar* 'odrasel čl.', *botêr* 'sodar', *aer (aiar)* 'zrak', *ustîr* 'gostilničar', *professôr* 'profesor', *augûr* 'želja', *aur* 'zlato'

-S

-âs, -as, -ês, -es, -is, -îs, -rs, -ûs, -us : *arnâs* 'vinska posoda', *as* 'as', *abissinês* 'Abisinec', *arues* 'streme', *asperges* 'kropilo', *abis* 'brezno', *anis* 'anis (bot.)', *avîs* 'naznanilo' (kadar ni ž.mn. *-is*), *ars* 'žar', *abûs* 'zloraba', *aplaus* 'ploskanje'

-T

-ât, -at, -et/-êt, -it, -lt, -nt, -ot, -ôt, -rt, -est, -ist, -ost, -ut/-ût : *abât* 'opat', *acet* 'sprejem', *cjanêt* 'trstje', *abit* 'obleka', *acolt* 'gnoj', *acont* 'predplačilo', *abitant* 'prebivalec', *paiament* 'plačilo', *acuidot* 'akvadukt', *avôt* 'voto', *art* 'umetnost', *agrest* 'kisel grozd', *acuist* 'nakup', *Avost* 'avgust', *agnulut* 'angelček', *aiût* 'pomoč'

-U

-au : *babau* 'babav', *bagu* 'odtok', *cucù* 'kukavica' (posnem.)

Izjeme

Ženskega spola so *la flôr* 'roža', *la mont* 'gora' (t. moškega spola *il mont*), nekateri samostalniki na *-âf*: *âf* 'čebela', *clâf* 'ključ', *brût* 'snaha', *côt* 'kvota', *curnîl* 'dvorišče', *cja* (< *cjase*) 'hiša', *cjar* 'meso', nekateri v glavnem narečno na *-on* : *-sion* > *-son*, *-zion* > *-zon*: *causion* > *cason* (redko) 'vzrok', *condaneson* 'obsodba', *dentizon* 'zobljenje'; na *-âl* : *catedrâl* 'stolnica', *corâl* 'zbor'

3.2.1.2.2. Ženski spol

Ženskega spola so predvsem samostalniki na:

-e : *fantate* 'dekle', *sperance* 'upanje'

-ion (< lat. *-tio, tioni*): *passion* 'strast', *condizion* 'pogoj'

-ât (< lat. *-tas, -tatis*): *ereditât* 'dedičina', *citât* 'mesto'

-ût (< lat. *-us, -utis*) : *sclavitût* 'suženjstvo', *virtût* 'vrlina'

Izjeme

1. Kadar se ravnajo po naravnem spolu so lahko moškega spola: *barbe* 'stric', *bardasse* 'fantalin', *berlichite* 'hudič', *bevilaghe* 'abstinent', *bolp* poleg *la bolp* 'lisica', *cjochele* 'pijanec' poleg *la cjochele* (verj. glede na naravni spol)
2. Sestavljeni oblike + prislov: *il daspò-cene* 'večerni čas'
3. Nekateri "polknjižni" in tuji izrazi kot *caf * 'kava', *cine* 'kino', *cjocade* 'petje' itd.
4. *il st t* je moškega spola, ker je deležnik na *-ât*;
5. *instit t* 'zavod' (< lat. *institutus*), *stat t* 'statut' sta moškega spola, ker sta po izvoru deležnik moškega spola

3.2.1.3. Moški in ženski spol

Samostalni, ki imajo isto obliko za moški in ženski spol, se imenujejo *commune*: *il cunsuvr * 'mali, mrzli bratranec', *la cunsuvr * 'mala sestrična'

3.2.1.4. Tvorba oblike ženskega spola / Formazion dal feminin

Samostalnik, ki ima posebno obliko za moški in ženski spol, se imenuje *mobile*. Tvorba je v večini primerov enaka kot pri pridevniku.

Tvorba z *-e*

Obliko ženskega spola tvorimo z dodajanjem *-e* na obliko moškega spola.

Pravilo: ženska oblika = moška oblika + *-e*

Posebne oblike:

1. *-e* na podajšano osnovo: *re* 'kralj' > *regjine* 'kraljica', *gjal* 'petelin' > *gjalone* 'kokoš'

2. *-esse*: *cont* 'grof' > *contesse* 'grofica', *gri* 'muren' > *griesse* 'čriček (samica)', *abât* 'opat' > *badesse* 'opatinja', *bragons* 'hlače' > *braghessis* 'hlače'

3. *-ôr + -e > -ore* [-'ore]: *dotôr* 'doktor' > *dotoore* 'doktorica'

Pri ženski obliki moške *-ôr*, ki označuje vršilca, poklic ipd., se daje prednost redovito tvorjeni obliki *-ore*. Uporabljajo se tudi tvorbe z *-esse*: *dotoresse* 'doktorica', *madresse* 'ljubica', *pitoressa* 'slikarka', *tiradresse* 'predica', *filadresse* 'predica'.

4. *-ôr + -e > -orie* [-'orie]

Kadar moška oblika označuje predmet, se pritakne *-ie*, mogoče pod vplivom obrazila *-ie*, ki označuje kolektivnost.

Pri ženski obliki pride pogosto tudi do spremembe pomena.

covertôr 'pregrinjalo' > *covertorie* 'pokrov'

batadôr 'tolkač' > *batadorie* 'vrsta nakovala'

foradôr 'gorski prelaz' > *foradorie* 'lesni sveder'

pestedôr 'tolkač' > *pestedorie* 'seklič'

5. *-âr + -e > -arie* [-'arie]

Pri moški obliki na *-âr*, ki označuje poklic ipd.

bausâr 'lažnivec' > *bausarie* 'lažnivka', *massâr* 'skrbnik' > *massarie* 'skrbnica', *peçotâr* 'cunjar' > *peçotarie* 'cunjarica', *scuelâr* 'učenec' > *scuelarie* 'učenka'

6. *-îr + -e > -ere* [-'ere]

Moške oblike na *-îr* tvorijo žensko oblika na *-ere*.

buteghîr 'trgovec' > *buteghere* 'trgovka', *puartonîr* 'vratar' > *puartonere* 'vratarka', *ustîr* 'gostilničar' > *ustere* 'gostilničarka'

Izjeme

camarîr 'natakar' > *camarele* [-'rele] 'natakarica', *cjaldîr* 'vedro' > *cjalderie* [-'derie] 'velik bakren kotel'

Opomba

1. Osebna imena tvorijo pogosto žensko obliko s pomanjševalnico: *Jacun* : *Mine*, *Meni* : *Ghine*, *Pauli* : *Pauline*, *Piêri* : *Pierine*, *'Sef* : *Pine*, *Toni* : *Tunine*.

2. Pri večini živalskih vrst, predvsem divjih, se samica označuje z *mascje di* + ime živali *cjavrûl* 'srnjak' > *mascje di cjavrûl* 'srna'.

3. Pri priimkih se pri ženskah lahko uporablja ženski spol priimka, kar ustreza sl. *-ova*: *Domeni Gasparut* 'Dominik Gasparut', *Domenie Gasparute* 'Dominika Gasparutova'.

3.2.2. Število / Numar

Število bitij in stvari do neke mere lahko izrazimo s slovničnimi oblikami, pri tem z eno obliko izražamo pojem *ena* (ednina), z drugo obliko pojem *več kot ena* (množina).

To lastnost imenujemo število (numerus). V furlanščini ločimo dva števila: ednino / singulâr in množino / plurâl. Množina se rabi tudi za slovensko dvojino. Večinoma izražamo število s končnicami.

3.2.2.0. Množinski in edninski samostalniki

Nekateri samostalniki imajo samo množino: *bêçs* 'denar', *pistulots* 'lajna'

3.2.2.1. Tvorba množine / Formazion dal plurâl

Posebnost furlanščine v primerjavi z italijanščino je ohranitev latinskega izglasnega *s*-ja v večini tvorb množine. Prav ta izglasni *-s* močno vpliva na glasovno podobo jezika, ki se prav tu jasno loči od italijanščine. Kot ladinščina tudi furlanščina pozna pri tvorbi množine moškega spola samostalnikov *nesigmatično* (brez *-s*) in *sigmatično* (*s -s*) tvorbo.

3.2.2.1.1. Samostalniki in pridevniki ženskega spola

3.2.2.1.1.1. Sigmatično/ Sigmatic

Množina samostalnika in pridevnika ženskega spola se tvori z dodajanjem množinskega obrazila *-s*.

na samoglasnik: *-e > -is*

Primeri: *cjase* 'hiša' > *cjasis* 'hiše', *femine* 'ženska' > *feminis* 'ženske'

Zaradi zaprtega izglasnega zloga pride do glasovne prilike izglasnega polzaprtrega *-e-ja* na dodani pripornik *-s*.

Lahko bi tu govorili o fonetični različici, torej gre za splošni fonetični pojav redukcije nenaglašenega izglasnega zloga, ki ga tudi poznamo v slovenščini.

Etimološko tu furlanščina nadaljuje latinsko obliko za množino tožilnika *-as*, podobno kot npr. ladinščina, španščina. Narečja Karnije ohranjajo še latinsko obliko na *-as*: *cjasa* > *cjasas*.

V drugih redkih primerih na naglašeni samoglasnik *-á*, *-é*, *-í*, *-ó*, *-ú* se dodaja kot pri osnovah na soglasnik obrazilo *-s*.

na soglasnik: na ednino se dodaja /s/

-ion + s *passion* 'strast' > *passions* 'strasti', *condizion* 'pogoj' > *condizions* 'pogoji'

Pri osnovah na zobnik *-t* pride kot pri samostalnikih moškega spola v izgovoru do izpada izglasnega *t-ja*:

-tât + s : *citât* [-ta:t] 'mesto' > *citâts* [-ta:s] 'mesta'

-tût + s : *zoventût* [-tu:t] 'mladost' > *zoventûts* [-tu:s] 'mladosti'

3.2.2.1.2. Samostalniki in pridevniki moškega spola

Skupna značilnost ladinščine in furlanščine v razmerju do drugih romanskih jezikov je bogata tvorba moške množine.

Tvorbe členimo v: - sigmatične / sigmatic: tvorbe z obrazilom *-s*

- nesigmatične / asigmatic: tvorbe z obrazilom *-i*

3.2.2.1.2.1. Sigmatično / Sigmatic

Ta način tvorbe je pogostejši, zgodovinsko nadaljuje latinski tožilnik množine z izglasnim *s*-jem.

Na ednino se dodaja */s/*.

na samoglasnik

- ê + s *dovê* 'obveza' > *dovês* 'obveze'
- i + s *fradi* 'brat' > *fradis* 'bratje'
- o + s *auto* 'avto' > *autos* 'avtomobili'
- e + s *barbe* 'stric' > *barbis* 'strici'

V primeru *-e + s > -is* pride do redukcije samoglasnika *e > i* kot pri tvorbi množine samostalnikov ženskega spola, primeri: *poete* 'pesnik' > *poetis* 'pesniki', *sisteme* 'sistem' > *sistemis* 'sistemi'

na soglasnik

- c + s *bosc* 'gozd' > *boscs* 'gozdovi'
- n + s *furlan* 'Furlan' > *furlans* 'Furlani'
- m + s *dam* 'škoda' > *dams* 'škode'
- gn + s *pugn* 'pest' > *pugns* 'pesti'
- r + s *cjar* 'voz' > *cjars* 'vozovi'

Izpad samoglasnika

Pri posameznih primerih na izglasni zapornik pride do izpada izglasnega zapornika pred množinskim obrazilom *-s*, pri tem pride pogosto do nadomestne podaljšave predhodnega samoglasnika.

To je splošno znan pojav iz zgodovine indoevropskih jezikov. Izglasni soglasnik osnove, ponavadi zobnik, se priliči *s*-ju: *ped + s > peds > pess > lat. pēs* 'noga'

Redovit pojav v latinščini, kjer *d(t)* pred *s* izpade: *ped + s > pēs* 'noga', *mont + s > mōns* 'gora'.

V pisavi izpad samoglasnika ne pride do izraza, samo pri primerih, kjer se osnova konča na *-s*, se izpadli soglasnik tudi v pisavi opušča.

Samo izgovorno

- c + s posamezni primeri: *pôc* [po:k] 'pičel' > *pôcs* [po:s]
- ç + s *mieç* [mietʃ] 'polovica' > *mieçs* [mie:s], izgovarja se izglasno soglasniško skupino *-çs* tudi kot [ts]
- f + s v večini enozložnih samostalnikih: *clâf* [kla:f] 'ključ' > *clâfs* [kla:s], *sclâf* 'slovan' > *sclâfs* [skla:s], pridevniki na *-if* ohranjajo v izgovorjavi izglasni soglasnik osnove *natîf* 'domačin' > *natîfs* [-i:fs]
- p + s posamezni primeri, predvsem enozložnice: *rap* 'grozd' > *raps* [ra:s]
- t + s pride v večini govorov do izpada, povsod pri *pît* 'noga' > *pîts* [pi:s]

V pisavi

-s + -s > -s

Pri samostalnikih in pridevnikih z izglasnim *-s* je množinska oblika v pisavi enaka edninski.

Primeri: *vôs* 'glas' + *-s* > *vôs* 'glasovi', *paîs* 'vas' + *-s* > *paîs* 'vasi', *pelôs* 'kosmat' + *-s* > *pelôs* 'kosmati', *pes* 'riba' > *pes* 'ribe', *pas* 'korak' > *pas* 'koraki'.

Izglasni samoglasnik množinske oblike je izgovorno čisti zobnik, medtem ko se izglasni

soglasnik edninske oblike udejanji bolj nebniško kot v it. *scimmia*, *scemma* (M, 188), torej kot neke vrste mehki š [s̚].

Narečno pride do nebnjenja -s > /š/, ne tako v osrednjem delu Furlanije (Videm-Čedad-Goriško-Južna Furlanija), kjer je množina enaka ednini.

3.2.2.1.2.2. Nesigmatično / Asigmatic:

Tvorbe z obrazilom /j/

Na ednino se dodaja -i /j/, pri tem pride v besednjem sandhiju do nebnjenja ali izpada izglasniškega samoglasnika. Nebnjenje te vrste je značilno za slovanske jezike, predvsem poljščino, podobno kot v furlanščini imamo npr. v poljščini: *list + je* > *lišcie* '=listje' Etimološko je /j/ lahko nastal tudi po drugotni vokalizaciji izglasnega s-ja kot v primeru lat. *plus* > furl. *plui* 'bolj'

-st + /j/ > -cj : *puest* 'mesto' > *puescj* 'mesta', *past* 'jedilo' > *pascj* 'jedila', *trist* 'žalosten' > *triscj* 'žalostni', *chest* 'ta' > *chescj* 'ti', *just* 'pravičen' > *juscj* 'pravični'.

Razvoj ima tudi ladinščina: *artist* 'umetnik' > *artisć* 'umetniki'.

-l + /j/ > -i : *popul* 'narod' > *popui* 'narodi', *regâl* 'darilo' > *regâi* 'darila', *pâl* 'kol' > *pâi* 'coli', *pendul* 'nihalo' > *pendui* 'nihala', *pericul* 'nevarnost' > *pericui* 'nevarnosti'.

Ta razvoj je šel na enak način v sorodni romunščini edn. *copil* 'otrok' > mn. *copii* in ladinščini edn. *popul* 'narod' > mn. *popui*. V slovenščini poznamo podobne razvoje iz narečij, npr. *boljš(i)*, *boljša* > *bujš*, *bujša*. Prim. npr. tudi madž. *kiabálj* [-ba:j].

-li + /j/ > -i : *cjaveli* 'las' > *cjavêi* 'lasje', *fenoli* 'sladki janež' > *fenôi* 'sladki Janeži', *voli* 'oko' > *vôi* 'oči', *vieli* 'star' > *viêi* 'stari', *pareli* 'sličen' > *parêi* 'slični', *pedoli* 'uš' > *pedôi* 'uši', *zenoli* 'kolen' > *zenôi* 'kolena'. Izgovorno dolžino edninske oblike (naglašeni samoglasnik v odprttem zlogu) se ohranja v množini, kjer se zaznamuje tudi v pisavi *vieli* [vie:li] > *viêi* [vie:j].

-nt + /j/ > -ncj : *grant* 'velik' > *grancj* 'veliki', *parint* 'sorodnik' > *parincj* 'sorodniki', *tant* 'tolikšen' > *tancj* 'tolikšni' (južnofurl.: *tancju*, *cuancju*)

-n + /j/ > -gn : dva primera: *an* 'leto' > *agn(s)* 'leta', *bon* 'dober' > *bogn* 'dobri'; prim. lad. *bon* > *bogn*. Razvoj je šel *an + j* > *ajn*, podobno tudi sl. *spanje* > *ljublj*. *spajne*.

Opomba: *om* ima poleg sigmatične tvorbe tudi množino *umign*, *dut* ima množino *ducj*

3.2.2.1.2.3. Tvorba množine pri sestavljenih samostalnikih

Kadar levi oziroma prvi del sestavljenke določa desni del (podstavo), tvorita obadva dela besede množino: *malegrazie* 'neokretnost' > *malisgraziis*, *bonodôr* 'dober vonj' > *bognodôrs*, *galantomp* 'vljuden gospod' > *galantsumign*.

3.2.3. Sklanjatev samostalnika / la declinazion dal non

3.2.3.0. Zgodovina

Že v klasični dobi latinščine pride do sprememb pri sklanjatvi samostalnika. Od predpostavljenega skupnega indoevropskega prajezika vse do sodobnih indoevropskih jezikov je v večini jezikov prišlo do poenostavitev sklanjatvenih vzorcev, kar je v večini romanskih jezikov, tako tudi v furlanščini, privredlo do analitičnega sistema sklanjatve.

Spološnojezikovna težnja po poenostavitev in boljšem razmejevanju pomenov je privredla do naslednjih sprememb:

1. Poudarjanje pomena s predlogi:

Rodilnik

Pomen rodilnika se opiše v večini sodobnih romanskih jezikov z latinskim predlogom *de* 'od', po vzorcu *mati otroka* > *mati od otroka*, to pozna tudi pogovorna slovenščina: *moje žene* > *od moje žene* ali v nemščini: *das Auto meiner Frau* > *das Auto von meiner Frau*.

Tudi v razvoju knjižne slovenščine je prišlo do tega pojava npr. pri orodniku *psom* > *s psom*. Že v klasični dobi latinščine se je sintetično tvorjeni rodilnik dodobra izgubil, tako beremo celo pri Cesarju *pauci de nostris* 'malo nas'. V pozni latinščini se je raba *de* + ločilnik namesto rodilniške oblike posplošila. Upad končnic je privredel do sodobne furlanske rabe: *di* + osnovna oblika.

Dajalnik

Pomen dajalnika se opiše v večini romanskih jezikov z latinskim predlogom *ad* 'k', ki poudarja prizadetost predmeta, po vzorcu *mati otroku* > *mati k otroku*, iz pogovorne slovenščine bi navedel: *dam njej* > *dam k njej*. Vzoporedno je šel razvoj v angleščini, kjer se uporablja za tvorbo dajalnika predlog *to*. Že pri Plavtu imamo primere opisa dajalnika s predlogom *ad* + tožilnik, ta raba se je kasneje posplošila, tako tudi v zgodovini furlanščine, kjer se v sodobnem knjižnem jeziku opisuje dajalnik z *a* + osnovna oblika.

2. Upad končnic

Upad končnic je pravtako splošni in vedno dejavni pojav v jezikih sveta. Govorec si prizadeva zmanjšati energijo, ki jo potrebuje za izgovor besede, pri tem pride do izpusta za pomen neoodločilnih delov besede. Pojav je razširjen predvsem v jezikih z jakostnim besednim naglasom kot npr. v slovenščini, tako v gorenjsčini: *jézero* > *jézer*.

Že v klasični latinščini je prišlo do upada izglasnega *-m* in *-s*, to je privredlo v pozni latinščini do enotne oblike za vse sklone, npr. *canis,-is,-i,-em,-e* > *cane*.

V furlanščini se je ta proces nadaljeval, prišlo je v moškem spolu do odpada izglasnega samoglasnika: poznolat. *cáne* > furl. *cján* 'pes', *cabállu* > *cjavál* 'konj'.

Z upadom končnic je bil razvoj iz latinskega sintetičnega sistema v romanski analitični sistem dokončan.

3.2.3.1. Furlanski sistem

Stara furlanščina je še nadaljevala v množini poznolatinsko dvosklonsko sklanjatev, ki se danes kaže deloma pri različni tvorbi mn. Furlanščina kaže kot številni drugi sodobni indoevropski jeziki (grščina, nemščina itd.) štirisklonski sistem: *imenovalnik*, *rodilnik*, *dajalnik*, *tožilnik*. Imenovalnik in tožilnik sta oblikovno enaka, razlikujeta se samo po besednem redu v stavku. Imenovalnik (osebek) stoji pred povedkom, tožilnik (premi predmet) za povedkom.

Rodilnik se tvori s predlogom *di* 'od', dajalnik z *a* 'k'.

Oblike

	m		ž	
	edn	mn	edn	mn
imen	il cjan	i cjans	la âf	lis âfs
rod	dal cjan	dai cjans	da la / de âf	da lis / des âfs
daj	al cjan	ai cjans	a la / ae âf	a lis / aes âfs
tož	il cjan	i cjans	la âf	lis âfs

Primeri

il cjan al è un ami 'pes je prijatelj', *i cjans no bain plui* 'psi ne lajajo več', *la muart dal cjan* 'smrt psa', *o pensavi al cjan* 'mislil sem na psa', *ducj noaltris che o puartìn ator il cjan* 'vsi mi, ki vodimo naokoli psa'

3.3. PRIDEVNIK / ADIETÎF

Splošno

Pridevniki tvorijo razred besed, ki se določa pomensko, oblikoslovno in skladensko.

V razred pridevnikov spadajo vse besede, ki določajo kakovosti, lastnosti, odnose.

1. Določajo snov pri samostalnikih (*clovek je stari*), samostalniških zvezah (*veliki kamni na otoku so lepi*), samostalniških zaimkih (*Nihče ni hitrejši*), stavkih (*Kar Ana pravi, je pravo?*). Določajo lastnost pri glagolu, deležniku, pridevniku.
2. Pridevnik se pojavi v ujemalni in neujemalni oblikah: ujemalna oblika se nanaša na samostalnike, samostalniške zveze, zaimke, stavke. Pri tem se ujema v spolu, sklonu in številu s samostalnikom ali zaimkom.
Ujemalni pridevnik ima pregibne oblike: *blanc* 'bel', *blancje* 'bela'.
3. Pridevnik tvori stopnjevalne oblike: *blanc* 'bel', *plui blanc* 'bolj bel'

3.3.1. Členitev pridevnikov

3.3.1.1. Kakovostni pridevniki

Kakovostni pridevniki določajo neodvisno lastnost snovi.

3.3.1.1.1. Absolutni pridevniki določajo objektivne, dokazljive lastnosti:

- barve in fizična stanja: *neri* 'črn', *blanc* 'bel', *vert* 'zelen', *vîf* 'živ', *malât* 'bolan', *muart* 'mrtev', *plen* 'poln', *vueit* 'prazen'
- številčna lastnost (izpelj. iz števnika): *prin* 'prvi', *secont* 'drugi', *cuart* 'četrtni', *ultim* 'zadnji', *secundari* 'drugoten', *dopli* 'dvojen'

3.3.1.1.2. Relativni pridevniki določajo subjektivne, nedokazljive lastnosti:

- čutna zaznava (s čutili): *dolç* 'sladek', *acit* 'kisel', *cjalt* 'topel', *frêt* 'mrzel'
- duševno stanje: *legri* 'vesel', *trist* 'žalosten', *cuiet* 'miren', *pegri* 'len'
- fizične lastnosti: *fiart* 'močan', *debul* 'slab', *sporc* 'umazan'
- časovno ali prostorko, položaj v času in prostoru: *vieli* 'star', *zovin* 'mlad', *gnûf* 'nov', *râr* 'redek', *lontan* 'davni', *lunc* 'dolg', *curt* 'kratek'
- ocena po splošnem vtušu: *siôr* 'bogat', *impuartant* 'pomemben', *bon* 'dober', *modern* 'sodoben', *complicât* 'zapleten', *libar* 'prost', *simil* 'podoben'

3.3.1.2. Odnosni pridevni

Odnosni pridevni so brez izjeme izpeljani pridevni, ki opisujejo lastnost, ki se nanaša na snov samostalnika, iz katerega je pridevnik izpeljan.

Nanaša se neposredno na snov ali na določeno lastnost samostalnika

invernâl 'zimski' → *unviêr* 'zima', *coloniâl* 'kolonialen' → *colonie* 'kolonija', *confliatuâl* 'sporen' → *conflit* 'spor', *navâl* 'ladijski' → *nâf* 'ladja', *montan* 'gorski' → *mont* 'gora', *cristian* 'krščanski' → *Crist* 'Kristus', *furlan* 'furlanski' → *friûl* 'Furlanija', *gurizan* 'goriški' → *Gurize* 'Gorica'

3.3.2. Tvorba

Furlanski pridevnik lahko delimo na dva razreda:

1. Posebna oblika za moški in ženski spol za edn. in mn.
2. Samo ena oblika za moški in ženski spol v edn.

3.3.2.1. Tvorba oblike ženskega spola

Obliko ženskega spola tvorimo z dodajanjem *-e* na obliko moškega spola.

V znaten delu furlanskega jezikovnega območja, npr. v Karniji, se še danes rabi starejšo obliko *-a*.

Posebno obliko za ženski spol ne tvorijo:

1. Nekateri pridevni, ki označujejo barve, npr. *blu* 'moder', *maron* 'kostanjev', in primera *pari* 'enak', *dispari* 'neenak' imajo enako obliko v ženskem spolu.
2. Pridevni na dolgi samoglasniki + *-l*, imajo v ednini samo eno obliko, medtem v množini dve obliki: edn.: m/ž *comunâl* 'občen, občna', mn.: m. *comunâi* 'občni', ž. *comunâls* 'občne'.

Izjeme

Redovito tvorbo imajo: *avuâl* 'enak', *bessôl* 'sam', *fedêl* 'zvest', *sutîl* 'tanek', *zâl* 'rumen' in nekateri na *-ûl*, v glavnem pri novotvorbah *bassarûl* 'južnjaški' > *bassarule* 'južnjaška', *sardegnûl* 'sardinski' > *sardegnole* 'sardinska' itd.

Pri dodajanju *-e* pride do naslednjih sprememb:

3.3.2.1.1. Nebnjenje izglasniškega soglasnika

Ženska oblika tu ohranja pogosto izvorno zvenečo obliko, ker pri moški obliki pride do razvenečenja izglasniškega soglasnika. Pri goltniku pride pred ženskim obrazilom do nebnjenja:

Na izvorno zveneči fonem

Izglasni soglasnik je zveneči fonem, ki se v izglasju udejanji nezveneče: deblo *larg* → v izglasju [lark], v razliki do slovenščine v furlanščini tudi pisava zrcali govorno realizacijo [lark] = *larc*.

Po pritaknjenju obrazila *-e* se ta glas realizira zopet zveneče *larg + e*.

-c + e > -gne

Samoglasnik tu povzroča še nebnjenje izglasnega soglasnika debla, ki po nebnjenju daje *-gj-larc* 'širok' (< poznl. *lardu*; it. *largo*) → *large* 'široka', *lunc* 'dolg' (< poznl. *longu*; it. *lungo*) → *lungje* 'dolga'

-ç + e > -ze [-dže]: *mieç* 'polovičen' > *mieze* 'polovična', *penç* 'tolst' > *penze* 'tolsta'

-d + e > -de : *tart* 'pozen' > *tarde* 'pozna'

-f + e > -ve : *gnûf* 'nov' > *gnove* 'nova', *vîf* 'živ' > *vive* 'živa'

-p + e > -be : *stramp* 'čuden' > *strambe* 'čudna', *vuarp* 'slep' > *vuarbe* 'slepa'

-s > -se : *grîs* 'siv' > *grîse* 'siva', *pelôs* 'kosmat' > *pelôse* 'kosmata'

-t > -de : *frêt* 'mrzel' > *frede* 'mrzla'

Tudi deležniki preteklika sledijo tem pravilom: *savût* 'vedel' (od oglejskolat. *savudu*) > *savude* 'vedela'

Opomba

To ne velja za pridevnike iz deležnika sedanjika na *-ant*, *-ent*, *-int* : *interessant* 'zanimiv' > *interessante* 'zanimiva'.

Na nezveneči fonem

Pri izvorno nezvenečem izglasnem glasu debla, pride do naslednjih sprememb:

1. Pri goltniku do nebnjenja: *-c* > *-cje* : *sporc* 'umazan' > *sporcje* 'umazana'
2. Realizacija glasu ostane nespremenjena, samo v pisavi pride do spremembe
-ç + -e > -ce : *maladiç* 'bolehav' > *maladice* 'bolehava', *pustiç* 'umeten' > *pustice* 'umetna'
-s + -e > -sse : *ros* 'rdeč' > *rosse* 'rdeča', *grues* 'debel' > *gruesse* 'debela'

Razen v primerih, kjer *s* ni več v medglasnem položaju: *fals* 'napačen' > *false* 'napačna'.

Izjeme

Kjer golnik ostane nespremenjen, imamo opravka z novejšo izposojenko:

- c > -che* : npr. *politic* 'političen' > *politiche* 'politična'; *cjoc* 'pijan' > *cjoche* 'pijana', *strac* 'utrujen' > *strache* 'utrujena'

To velja predvsem za novotvorbe na *-gjic*, *-tic*, *-sic*, *-mic*, *-nic*:
teologjic 'bogosloven' > *teologjiche* 'bogoslovna', *fantastic* 'fantastičen' > *fantastiche* 'fantastična', *classic* 'klasičen' > *classiche* 'klasična', *academic* 'akademski' > *academiche* 'akademska', *tonic* 'tonski' > *toniche* 'tonska'

- c > -gh* : *antic* 'star, antičen' ima poleg *antiche* tudi *antighe* 'stara'

3.3.2.1.2. Posebne spremembe izglasniškega soglasnika

Ženska oblika ohranja izvorno obliko debla:

r > rm : *fêr* 'trden' > *ferme* 'trdna' (prim. it. *fermo*)

n > m : *prin* 'prvi' > *prime* 'prva' (prim. it. *primo*)

3.3.2.1.3. Sprememba naglašenega samoglasnika pred izglasniškim soglasnikom

1. Ponovna vzpostavitev izvornega samoglasnika

Tu pride do ponovne vzpostavitve izvorno kratkega odprtrega samoglasnika debla, ki se je pri moški obliki zaradi nadomestne podaljšave realiziral

- dolgo: poznolat. **fredu* > *frêt* 'mrzel', prim. it. *freddo*

ter položajsko zaradi zaprtega zlogu

- zaprto: poznolat. **novu* > *gnûf* 'nov', prim. it. *nuovo*

Samoglasnik je v ženski obliki :

1. odprt:

ô [-'o:] > *o* [-'ɔ] : *osôf* [o'zo:f] 'ozovski' > *osove* [o'zɔ:ve] 'ozovska'

e [-'e] > *e* [-'ɛ] : *sclet* ['sklet] 'odkrit' > *sclete* ['sklete] 'odkrita'

û [-'u:] > *ó* [-'ɔ] : *gnûf* ['ñu:f] 'nov' > *gnove* ['ñɔ:ve] 'nova'

2. kratek : *pordonês* 'pordenonski' > *pordonese* 'pordenonska', *vêr* 'resničen' > *vere* 'resnična', *frêt* 'mrzel' > *frede* 'mrzla', *scûr* 'temen' > *scure* 'temna', *siôr* 'bogat' > *siore* 'bogata', *sutîl* 'tenak' > *sutile* 'tenka'

3. dvoglasnik: *bon* 'dober' > *buine* 'dobra'

Pridevniki na *-ri* > *-re* in *vieli*

1. Izglasni *-i* pri moški obliku je drugotne narave, je izid besednega sandhija. Po odpadu izglasnega samoglasnika poznolat. *altru* > **altr* > *altri* 'drug', je prišlo do podaljšave z *-i*, da bi se olajšal izgovor. Ženska oblika ohranja prvotno deblo: *altr + e* > *altre* 'druga'. Primeri: *altri* 'drug' > *altre* 'druga', *legri* 'vesel' > *lebre* 'vesela', *neri* 'črn' > *nere* 'črna', *nestri* 'naš' > *nestre* 'naša', *pegri* 'len' > *pegre* 'lena'
2. *vieli* 'star' ima žensko obliko *viele* 'stara'

3.3.2.1.4. Različna realizacija

1. Pravi absolutni presežniki: v ženski obliki imamo dolgo realizacijo:
-on [-'on] > **-one** [-'o:ne] : npr. *grandon* 'zelo velik' > *grandone* 'zelo velika', *sioron* 'zelo bogat' > *siorone* 'zelo bogata'
2. Kadar ima presežnik nov pomen imamo v ženski obliki odprto realizacijo:
-on [-'on] > **-one** [-'o:ne] : *buzaron* 'slepar' > *buzarone* 'malopridnica', *cjacaron* 'klepetavec' > *cjacarone* 'klepetulja', *mangjon* 'zajedalec' > *mangjone* 'zajedalka'

3.3.3. Stopnjevanje pridevnika in prislova/ la gradazion dal adietif e dal averp

Kakovostni pridevniki izražajo s posebnimi obrazili, posebnimi koreni ali pa s prislovi več stopenj svojega pomena: *pegri* 'len' – *plui pegri* 'bolj len'. Furlanski kakovostni pridevniki poznajo trostopenjsko stopnjevanje: osnovnik, primernik, presežnik.

3.3.3.1. Osnovnik/ Positif

Osnovnik zaznamuje nezaznamovano lastnost osebe ali stvari glede na njeno mero. Oblikovno predstavlja slovarske oblike pridevnika, rabi se podobno kot v slovenščini: *al sarà il secul dal grant svilup* 'bo stoletje velikega razvoja'
Pasolini, un grant fi dal Friûl 'Pasolini, velik sin Furlanije'
al jere biel ancje il non 'lepo je bilo tudi ime'

3.3.3.2. Primernik/ Comparatif

Primernik zaznamuje stopnjevanje mere lastnosti.

3.3.3.2.1. Raba

Izrazi neenakost med dvema predmetoma: *Al è plui grant di nô*. 'Je večji od nas.', *Al è miôr di nô*. 'Je boljši od nas.'

V furlanščini se primernik ne rabi za izražanje srednje mere med osnovnikom in protipomenskim pridevnikom kot v slovenščini npr. *mlajši moški* = ne več mlad

3.3.3.2.2. Tvorba

Že v pozni latinščini je analatična tvorba z lat. *plus* in *magis* nadomestila klasično sintetično tvorbo, kot jo pozna še danes slovenščina *lep-ši*. Furlanščina nadaljuje kot njena sestra ladinščina *plu*, francoščina *plui* in italijanščina *più* tvorbo z lat. *plus*.

Primernik večje mere

Za izražanje večje mere neke lastnosti se postavi *plui* 'bolj' pred pridevnik ali prislov, npr. *grant* 'velik' > *plui grant* 'večji', *dongje* 'blizu' > *plui dongje* 'bliže'

Primernik manjše mere

Za izražanje manjše mere neke lastnosti se uporablja prisl. *mancul* 'manj': npr. *mancul brâf* 'manj priden'.

Prislov *ben* 'dobro' ima za izražanje manjše mere starinsko obliko *piês* 'slabše'.

Primernik enake mere

Enako mero neke lastnosti izrazimo s prislovi: *tant* 'kot, kakor, toliko kot', *tant che (tanche)* 'toliko kot' in *come* 'kot, kakor'

Prislov *tant* rabimo pred prvim delom primerjave: *tant grant di une cjase* 'velik kot hiša'

Prislova *tant che* in *come* stojita med prvim in drugim delom primerjave:

grant tant che une cjase 'velik kot hiša'

Pieri al è alt come me 'Peter je tako velik kot jaz'

V slovenščini prevajamo vse enako: '(tako) velik kot (neka) hiša'

Absolutni primernik / Comparatîf assolût

Absolutni primernik ali intenziv izraža določeno mero lastnosti, v primerjavi z osnovnikom izraža sorazmerno večjo, intenzivnejšo mero (zato tudi *intenziv*), pomen se torej "relativizira".

V slovenščini se tu pogosto rabi oblike primernika:

napisal je krajši dopis = sorazmerno kratek

Starejši gospod je vstopil = sorazmerno star, že kar star, ne več mlad

Furlanščina izraža absolutni primernik:

1. z manjšalnicami na *-ut*, *-iç*, *-it*: *frediç* 'sorazmerno hladen, kar hladen'

2. s povečalnicami na *-ot*: *gruessot* 'malce debel', *sereot* 'kar resen'

3. v nekaterih primerih z *biel* pred pridevnikom: *biel sôl* 'čisto sam'

Tvorba primerjalnih stavkov

Kadar se izraža neenakost med dvema predmetoma se v primerjalnih stavkih rabita veznika *di* 'od' ali *che no* 'kot, kakor'.

Pri primerjavi dveh pridevnikov se uporablja samo *che no*.

plui brâf di te 'bolj priden kot ti'

plui grant che no Jacumin 'bolj velik kot Jacumin'

plui pegri che no malât 'bolj len kot pa bolan'

Opomba

Kadar stoji osebni zaimek za *che no*, se uporablja naglašeno osebkovo obliko osebnega zaimka: *al è plui alt lui che no jo* 'on je višji kot jaz'

Kadar stoji osebni zaimek za *di*, se uporablja naglašena oblika osebnega zaimka za premi predmet: *al è plui alt lui di me* 'on je višji od mene'

3.3.3.3. Presežnik / Superlatîf

Presežnik zaznamuje največjo mero lastnosti.

Raba

1. Izraža največjo mero lastnosti od treh stopenj.

2. Izraža določeno nadpovprečno mero lastnosti.

3.3.3.3.1. Relativni presežnik / Superlatif relativ

Izraža največjo mero lastnosti od treh stopenj:

La femine plui viele dal mont. 'Najstarejša ženska na svetu.'

Il tierç al è il plui curt ma il plui impuantant. 'Tretji je najkrašji, toda najpomembnejši.'

Relativni presežnik večje mere

Relativni presežnik večje mere se tvori kot primernik večje mere s prislovom *plui*, pri tem se pred *plui* postavlja še določni člen: dol. člen + *plui* + pridevnik

il plui grant 'največji'

Zigania al è, fûr di dubi, il plui grant pitôr furlan in vite. 'Zigaina je, nedvomno, največji živeči furlanski slikar.'

il plui complet 'najpopolnejši'

il plui famôs 'naslavnejši'

Relativni presežnik manjše mere

Relativni presežnik manjše mere se tvori kot primernik manjše mere s prislovom *mancul*, pri tem se pred *mancul* postavlja še določni člen: dol. člen + *mancul* + pridevnik

se Diu mi à sielzût me, il mancul adat 'Če je bog izbral mene, najmanj primernega..'

è forsit il mancul impuantant 'in mogoče najmanj pomembnega'

3.3.3.3.2. Absolutni presežnik / Superlatif assolút

Izraža določeno nadpovprečno mero lastnosti:

1. Dodaja se pripona *-ón* na pridevnik.

Pri tem se rabi ista osnova kot za tvorbo ženskega spola: npr. *grand-*.

Primeri: *grant* 'velik' > *grandón* 'največji', *vieli* 'star' > *vielón* 'najstarejši'.

Opomba: možna je tudi podvojitev pripone *-ón*, npr. *grandonón* 'zelo zelo velik, naj-največji'

2. Dodaja se pripona *-issim* na pridevnik.

Raba te iz italijanščine drugotno uvedene pripone je omejena: *bielissim* 'zelo lep'

3. Podvajanje pridevnika

S podvajanjem pridevnika se intenzivira pomen, podobno kot v slovenščini, npr. *lepo lepo* = zelo lepo. V slovenščini se rabi večinoma pri prislovu.

V furlanščini tudi pri pridevniku: *biele biele* 'zelo lepa'; *Biele biele la fieste furlane par Walter.* 'Zelo lepa je bila furlanska slavnost za Walterja.'; *al è une piçule citât, ma cuntun grant grant cûr!* 'je majhno mestece, toda z zelo velikim srcem!'; *si zuie in un curtil grant grant* 'igra se na ogromnem dvorišču'

4. Analitične tvorbe

Tudi v slovenščini poznamo ustaljene primerjalne zvezne: *bel kot sneg* = zelo bel *blanc come la nêf* = bel kot sneg

tant bon che mai = dober kot še nikoli

3.3.3.3.3. Visoka stopnja lastnosti / Elatif

Visoko mero določene lastnosti izrazimo z:

une vore, un grum, cetant, un mont vse: 'zelo'

une vore alt 'zelo visok'

un grum biele 'zelo lepa'

cetant biel 'zelo lep'
un mont bielis 'zelo lepe'
une vore + prid. *une vore biel* 'zelo lep'
tant + prid. *che mai*; npr. *tant bon che mai* 'zelo zelo dober'

3.3.3.4. Neredovite tvorbe

Neredovite tvorbe nadaljujejo stare sintetične latinske oblike. Ker so bile te besede pogosto rabljene, so uspele ohraniti izvorne oblike. Že v latinščini so se v teh primerih za stopnjevanje uporabljali različni korenji besed, podobno kot v slovenščini: *dober* - *boljši*

3.3.3.4.1. *BON, MÂL*

Pridevniki

moški spol

	primernik	presežnik
<i>bon</i> 'dober'	<i>miôr</i> 'boljši'	<i>il miôr</i> 'najboljši',
<i>mâl</i> 'slab'	<i>piês</i> 'slabši'	<i>il piês</i> 'najslabši'

ženski spol

	primernik	presežnik
<i>buine</i> 'dobra'	<i>miôr</i> 'boljša'	<i>la miôr</i> 'najboljša',
<i>mâl</i> 'slaba'	<i>piês</i> 'slabša'	<i>la piês</i> 'najslabša'

Primeri

te maniere miôr 'na boljši način'
garantî il miôr servizi 'zagotoviti najboljši servis'
La miôr maniere par difindi la sô lenghe 'Najboljši način braniti svoj jezik'
E je la piês robe! 'To je najhujša stvar!'
Ma il piês al veve ancjemò di vignî 'Toda najslabše je moralo še priti.'

Opomba

V starejših besedilih in ustaljenih zvezah se rabi tudi starejša oblika *piôr* 'slabši' (< *PEIOR*), *il piôr* 'slabši': *sot dal cîl no 'nd è piôr* 'pod milim nebom ni slabšega'

Prislovi

	primernik	presežnik
<i>ben</i> 'dobro'	<i>miei</i> 'bolje'	<i>il miei</i> 'najbolje'
	<i>miôr</i> 'bolje'	<i>il miôr</i> 'najbolje'
<i>mâl</i> 'slabo'	<i>piês</i> 'slabše'	<i>il piês</i> 'najslabše'

E je lade miôr invezit in Cope Italie. 'Medtem je šlo bolje na Pokalu Italije.'
Al sarès in chest câs miôr ... 'V tem primeru bi bilo bolje..'
Par vie che la lidrîs des peraulis si le viôt miôr intes formis femininis. 'Ker se koren besed vidi bolje v ženskih oblikah.'
utilizâ il miei pussibil lis strukturis che bielzà o vin 'uporabiti na najbolj mogoči način strukture, ki jih že imamo'

3.3.3.4.2. Knjižne oblike

Samo knjižno se rabi drugotno iz latinščine uvedene tvorbe. Uporablja se predvsem v strokovnem in znanstvenem jeziku in v ustaljenih zvezah.

<i>grant</i> 'velik'	<i>maiôr</i> 'večji'	<i>il maiôr</i> 'največji'
<i>piçul</i> 'majhen'	<i>minôr</i> 'manjši'	<i>il minôr</i> 'najmanjši'
	<i>superiôr</i> 'višji'	<i>il superiôr</i> 'najvišji'
	<i>inferiôr</i> 'nižji'	<i>il inferiôr</i> 'najnižji'

Primeri

Pascje Maiôr 'Velika noč'
l'altâr maiôr 'glavni oltar'
cun maiôr fuarce e convinzion 'z več moči in prepričanja'
il maiôr tribunâl 'višje sodišče'
il consei maiôr 'višji svet'
la lenghe minôr 'manjši jezik (manjšinski jezik)'
Asie minôr 'Mala Azija'
inte scuele superiôr 'v višji šoli'

3.4. ZAIMEK / PRONON

Definicija: Zaimki so besede, ki se *nanašajo* na poimenovanja v predmetnem svetu, ne imenujejo poimenovanja neposredno; v tej lastnosti se razlikujejo od samostalnika, pridavnika, glagola, števnika ali prislova, ki vsi neposredno poimenujejo pojave v predmetnem svetu.

Samostalniški zaimek

Samostalniški zaimek (pronomen) zamenjuje samostalnik oziroma samostalniško besedo.

Primer

|—————|
Di cheste famee al jere ancje Svatobor, che i Furlans lu cognossin cul non di Fidrì.
'Iz te družine je bil tudi Svatobor, ki ga Furlani poznajo pod imenom Fidrì.'

Izjemna sta samostalniška zaimka za 1. in 2. osebo *jo*, *tu*, ta dva imenujeta govorečega in ogovorjenega:

Jo o feveli ben il vietnamite = "govoreči" govori dobro vietnamsko

Tu tu mangjis un hamburger = "ogovorjeni" jé hamburger

3.4.1. Osebni zaimek/ Pronon personál

Osebni zaimek zaznamuje udeležence v pogovoru:

jo imenuje govorečega, *tu* ogovorjenega, *lui* neudeleženca pogovora.

Večina furlanskih oblik nadaljuje neposredno pozolatinske oblike: *EGO > jo*, *TU > tu*, *NOS > nô*, *VOS > vô*.

Furlanščina ima posebne oblike za osebek, premi predmet in nepremi predmet. Oblike so lahko naglasne (*tonics*) in nenaglasne (*atons*).

3.4.1.1. Naglasni osebkov zaimek / Pronon subiet tonic

E1	jo	jaz
E2	tu	ti
E3 m	lui, Lui	on
ž	jê, Jê	ona

M1	noaltris, nô	mi
M2	voaltris, vô, Vô	vi
M3 m	lôr	oni
ž	lôr	one

Raba naglasnih oblik

Naglasne oblike se rabijo samo, kadar so zaznamovane, posebno poudarjene.

Podobno rabimo v slovenščini naglasne oblike: npr. 'Jaz sem šel v trgovino, ne on. Tebe sem videl, ne njega.'

Jo o soi il rê dal gjalinâr! 'Jaz sem kralj kokošnjaka!'

Tu tu sêš un bon di nuie! 'Ti si pravi nepridiprav!'

Splošno velja, da se naglasne oblike osebnega zaimka za osebek rabijo podobno kot v slovenščini.

Rabijo se, če:

1. se vprašuje po glagolski osebi: *cui al è stât/jerial..? Jo!* 'Kdo je bil? Jaz!'
2. je glagolska oseba ena izmed delov priredja kot v znanem latinskom izreku *Et tu, Brute!* (= *Ancje tu, Bruto*) ali ima še kakšna določila:
Jo o cjanti co o soi content, e voaltris? 'Jaz pojem, kadar sem zadovoljen, a vi?'
3. v protivnem priredju: *jo no soi alt, tu sì* 'jaz nisem visok, ti pa si'
4. se glagolska oseba iz povedka ne vidi: *Nome jo e tu.* 'Samo jaz in ti.'
5. čustveno-poudarjeno, npr. s *propit*: *o soi propit jo!* 'sem zares prav jaz!'

Opomba

Zaimka noaltris in nô sta različici kot tudi voaltris in vô, rabita se na enak način:
noaltris no sin plui fuarts = nô no sin plui fuarts 'mi nismo močnejši'

Vljudnostne oblike

Slovenski obliki za vljudnostno naslavljjanje ali vikanje *vi* ustrezajo furlanske oblike Jê, Lui in Vô. Vljudnostne zaimke se pišejo z veliko začetnico. Zaimek *Vô* izraža manjšo stopnjo vljudnosti kot *Jê*, *Lui*. Tudi slovenščina, čeprav starinsko, pozna dve stopnji vljudnostnega naslavljanja z 2. os. mn. *vikanje* in s 3. os. mn. *onikanje*.

Vô

Splošno se rabi ne glede na spol ogovorjenega za vljudnostno naslavljjanje zaimek *Vô*, kar ustreza v glavnem rabi slovenskega zaimka *vi*.

Kot slovenski *vi* se rabi z glagolom v 2. os. mn.:

Vô o sêš furlane. 'Vi ste Furlanka.'; *Vô o sêš furlan.* 'Vi ste Furlan.'; *Ce puedio fâ par Vô siôr paron?* 'Kaj lahko storim za vas gospod gospodar?'

Jê

Jê se rabi izključno za naslavljanje žensk, rabi se z glagolom v 3. os. edn.: *Jê e je furlane*. 'Vi ste Furlanka.'

Lui

Lui se rabi izključno za naslavljanje moškov: *Lui al è furlan*. 'Vi ste Furlan'.

3.4.1.2. Nenaglasni osebkov zaimek / Pronon subiet aton

	pritrdilno	nikalno za no
E1	o	
E2	tu	tu
E3 m	al	-l
ž	e	

M1	o	
M2	o	
M3 m	a	
ž	a	

V literaturi nimamo enotnega poimenovanja, najpogosteje se rabi izraz *Pronon aton* (nenaglasni zaimek) ali *pleonastic* (preobilni zaimek). Cadorini (2002) predlaga izraz *funtôr sintatic* (skadenski funktor). Glede na funkcijo bi lahko zaimek imenovali tudi "glagolsko prislonko", toda v skladu z novejšo literaturo velja ostati pri poimenovanju *nenaglasni osebkov zaimek*.

Oblike se rabijo v vseh naklonih, v pogojniku, in vseh glagolskih časih, rabijo se kot stalna obrazila za osebo pri glagolu.

Stojijo vedno pred osebno glagolsko obliko: npr. *jo o viôt 'jaz vidim'*, *tu tu jeris 'ti si bil'*, *lui al comprarà 'on bo kupil'* itd.

Posebnost furlanštine je, da je raba nenaglasnih osebkovih oblik ob glagolu obvezna in tako že del glagolskega pregibanja. Zato pride ob rabi z naglasnimi oblikami do podvajanja zaimka: Primer: *jo o soi 'jaz sem'*, *tu tu sâs 'ti veš'*, *lui al à 'on ima'*.

Nastanek oblik

Zaradi upada glagolskih končnic, verjetno že v pozmem obdobju oglejske latinštine, je prišlo do sovpada nekaterih glagolskih oblik, npr. E1 in E2:

lat. *video* > > *vID* > E1 *viôt 'vidim'* = E3 *viôt 'vidi'* < *vID* < *vide* < lat. *videt*

lat. *bibo* > *bIB* > E1 *bêf 'pijem'* = E3 *bêf 'pije'* < lat. *bIB* < *bibe* < lat. *bibet*

lat. *dormo* > *dOR* > E1 *duar 'spim'* = E3 *duar 'spi'* < *dOR* < *dormi* < lat. *dormit*

Po sovpadu je nastala potreba po dodatnem razlikovanju glagolske osebe. V tej luči je mogoče videti potrebo po obvezni rabi nenaglasnega osebkovega zaimka v obliki prislonke glagola.

Ne rabi se ob:

- zaimku premi predmeta

Si, lu cognòs. 'Da, poznam ga.'

Nus davin une scudiele di brût. 'Dali so nam skodelico juhe.'

- zaimku nepremi predmeta

La femine i consegnà la clâf. 'Ženska mu je predala ključe.'
Lui ur diseve ancje: 'On jim je tudi rekel:'

Pogovorno srečujemo tudi občasno rabo nenaglasnega zaimka:

Al nus dà coragjo Bertrant. 'Bertrand nam daje pogum.'

O vin di jessi agrâts al giornâl che al nus à permetût di.. 'Moramo biti hvaležni časopisu, ki nam je dovolil, da.'

Ai piçui passizîrs a ur ven ancje dade la pussibilitât 'Majhnim potnikom se (jim) daje tudi možnost..'

- vprašalniških oblikah

Pravtako se nenaglasni osebkov zaimek ne rabi ob vprašalniških oblikah: npr. *Ce vuelial dî chest?* 'Kaj naj to pomeni?'

V vprašalnih stavkih se je ta nenaglasni zaimek, zaradi inverzije, ki jo zahteva vprašalni stavek, rabil naslonsko za osebno glagolsko obliko. Podobno inverzijo pozna npr. nemščina pritrdilno: *du weißt* > vprašalno: *weißt du?* prim.: furl. *tu sâs 'veš' > sâstu ?* 'Ali veš?'

Zaradi pritaknjenja nenaglasnega zaimka je prišlo do spremembe na morfemski meji, npr. v 3. os. edn. ž. *tâs + e > tasie.*

Na ta način je bil vzpostavljen novi spregatveni vzorec, ki ga obravnavamo pod glagolom.

Glagolska naslonka v 3. os. edn. se ujema v spolu z neizraženim osebkom.

Cemût si fasie? (une traduzion) 'Kako se napravi?' (prevod)

Ce ti someial (chest libri)? 'Kako se ti zdi?' (ta knjiga)

Kadar je osebek brezosebni, se rabi moška oblika:

Ce ti passial pal cjâf? (brezosebno) 'kaj ti hodi po glavi?'

- velelniških oblikah

Bundi fruts, tasêt, scrivêt! 'Dober dan otroci, molčite, pišite!'

Fasêt fîs e multiplicaitsi e jemplait la tiere. 'Bodite rodovitni in se množite ter napolnite zemljo! (2 Mojz 9,1)'

- brezosebnih glagolskih oblikah

Po svoji naravi, da nadomešča izgubljeno razlikovalno funkcijo osebnih glagolskih končnic, se pred brezosebnimi glagolskimi oblikami ne rabi pred nedoločnikom, deležjem in deležnikom:

cualchi soluzion par scrivi lis letaris furlanis 'kakšna rešitev kako pisati furlanske črke'

chel amôr tasût 'ta zamolčana ljubezen'

fevelant in gjeneral 'če govorimo na splošno'

- v stalni zvezi z oziralnim cu 'ki'

chest an cu ven = chest an che al ven 'naslednje leto (dobesedno: leto, ki pride)'. Tu imamo opravka z že leksikalizirano enoto „*cu ven*”, ki se samo še v pisavi loči, sicer pa jo govorec obravnava kot slovarsко enoto *cuven* 'naslednji'.

- z zaimkom cui... cui 'eden... drugi'

cui fâs e cui insegne 'eden dela in drugi uči'

Posebnosti rabe

- ob povratnem zaimku

Nenaglasni zaimek naj bi se rabil samo v 2.os. edn. (N, 77; M, 226):

tu ti visis nomo di che frutaçade 'spomniš se samo te otročarije'

Ancje tu tu ti sintis un clap 'Tudi ti se počutiš kot kamen'

V tretji osebi edn. naj bi se rabil predvsem, (N) kadar se želi poudariti spol osebka:

al si lambiche a cirî un parce 'trpinči se z iskanjem razloga'

Madriz-Rosean, Verone: Nenaglasni zaimek se ne rabi: *jo mi viôt* 'jaz se vidim', *lui si lave* 'on se umiva'.

Po lastni statistični raziskavi predpostavljam

1. Raba brez nenaglasnega zaimka pred *si* je več kot dvakrat bolj pogosta, nekateri avtorji nikoli ne rabijo nenaglasni zaimek pred *si*: npr. Marcuzzi (Liende a San Zuan) in Bressan (Cil e aghe), v Placereanovem Telârju samo 2 primera, v starejših besedilih Gregor (Friulan, 304-314) in Chiurlo (Antologia, 129-208) samo en primer: "Dialogo di une citine cul Confessôr" (1670) di Ermes di Coloredo, cf. Chiurlo, 206: *S'al si revuarde di vêmi concedût quindis dizuns di pan e aghe*....

2. Nekateri avtorji rabijo vedno zvezo *ch'a si*, nikoli *che si* (npr. v "Piçul princip")

3. Raba pred povratnim zaimkom je odvisna od zaznamovanosti vršilca, položaja v stavku in narave glagola, to jasno kaže na primer Sgorlonov roman *Prime di Sere* (prva izdaja):

- Konkretnost osebka

Raba je pogostejša, kadar je osebek živ, redkejša kadar je osebek brezoseben:

POGOSTO <živo – stvar – abstraktni pojem – brezosebni osebek> REDKO

- Položaj nenaglasnega zaimka

Raba je pogostejša, kadar je nenaglasni zaimek v absolutnem položaju na začetku stavka: absolutno (*Al si Si ...*) – drugo mesto za prislovom (*Di colp al si ..*) – za osebkom (*Eliseo al si....*) – za osebkom + frazo (*Eliseo rivât in place al si..*) – za odvisnim stavkom (*Cuant che al fo su la strade, al si invià...*).

- ob nikalnici *no*

ob nikalnici *no* se rabi samo oblika *tu* in *al*, *al* se pritakne na *no*, pri tem pride do krčenja: *no + al > nol*.

Primeri

jo no feveli il furlan 'jaz ne govorim furlansko'

tu no tu veginis 'ti ne prideš'

tu no tu cjalis 'ti ne gledaš'

tu no tu lu cognossis 'ti ga ne poznaš'

Al è chelaltri che nol vûl! 'Drugi je, ki noče!'

Nô no vignin! 'Mi ne pridemo!'

chei che no san nuie 'tisti, ki ne vedo nič'

nol sarà dificil 'ne bo težko'

- ob brezosebnih izrazih

v nekaterih pritrtilnih brezosebnih izrazih nujnosti, obveznosti ali izrazih, ki zaznamujejo

vremenske pojave, se pogosto opušča:

bisugne lâ 'treba je iti', *covente dit* 'potrebno je reči'

Pri vremenskih izrazih *al plôf* 'dežuje', *al nevee* 'sneži', *al è frêt* 'hladno je' se ponavadi rabi nenaglasni zaimek.

Ob zaimku *nissun* 'nihče' v funkciji osebka raba ni obvezna *nissun sa* ali *nissun nol sa* 'nihče ne ve'.

3.4.1.3. Osebni zaimek za premi predmet / Pronon obiet diret

Oblike osebnega zaimka, ki označujejo predmet, se rabijo za izražanje glagolskega določila (premi in nepremi predmet).

Kadar se furlanske oblike rabijo brez predloga ustrezajo slovenskim tožilniškim oblikam.

Naglas: Naslonske oblike nimajo naglasa. Naglasne oblike so vedno naglašene.

Pisava: Za spoštljivo naslavljjanje v 3. edn. in 2. os. mn. se piše zaimek z veliko začetnico.

Večina furlanskih oblik za premi predmet nadaljuje neposredno poznolatinske oblike za tožilnik: *ME* > *me (mi)*, *TE* > *te (ti)*, *ILLU* > *lu*, *ILLA* > *le*, *NOS* > *nus*, *VOS* > *us*, *ILLOS* > *ju*, *ILLAS* > *lis*.

	nenaglasni	naglasni	sl.
E1	mi	me	me, mene
E2	ti	te	te, tebe
E3 m	lu, Lu	lui, Lui	ga, njega
ž	le, Le	jê, Jê	jo, njo

M1	nus	noaltris, nô	nas
M2	us, Us	voaltris, vô, Vô	vas
M3 m	ju	lôr	jih, njih
ž	lis	lôr	jih, njih

Primeri

I confins che ancjemò nus dividin. 'Meje, ki nas še ločijo.'

tu lu sâs ancje tu 'to veš tudi ti'

ju ai mandâts lôr tal mont 'njih sem poslal po svetu'

Raba

Raba naglasnih oblik je v primeri z nenaglasnimi zaznamovana.

Rabi se:

- pri povzdigovanju: posebno za besedo, ki izpostavlja zaimek, npr. *dome, propit:*
O ai clamât dome te. 'Klical sem samo tebe'

- kadar se pomensko izpostavlja premi predmet (zaimek) pride do podvajanja zaimkov.

Pred glagolom stoji nenaglasni zaimek, za glagolom naglasni:

Se Diu mi à sielzût me 'Če je Bog mene izbral'; *Mi ciristu me?* 'Mene iščeš? (dobes.: me iščeš mene?)'.

Podobno pozna tudi pogovorna slovenščina *me razumeš mene, me vidiš mene, mi daš meni*, kjer se ravno tako rabi nenaglasni in naglasni zaimek.

- po predlogu

kot v slovenščini se ob predlogu rabi vedno naglasna oblika, prim. *o meni, o tebi*

a puedin fâlu miôr di me 'lahko to naredijo bolje kakor jaz (od mene)', *dongje di me* 'blizu mene', *al fevele di me* 'govori o meni', *un amì che al jere cun me* 'nek prijatelj, ki je bil z menoj', *Par me nol esist "vecjo e gñûf"*. 'Za mene ne obstaja „staro in novo”.'

O ai cjacarât cun te. 'Pogovarjal sem se s teboj.'

- pri soočenju: *Se ti viôt te, no me.* 'Če tebe vidi, ne mene.'
- v primerjalnih stavkih za *di, che no, come, tant che*: *Tu sêš come lui.* 'Ti si kot on.', *Tu sêš plui brâf di me.* 'Ti si bolj priden kot jaz.'
- v vzkličnih stavkih: *Puar te!* 'O ti revež!'

3.4.1.4. Osebni zaimek za nepremi predmet / Pronon obiet indiret

Večina furlanskih oblik za nepremi predmet nadaljuje neposredno poznotlatinske oblike za dajalnik: *MIHI > mi, TIBI > ti, ILLI > i, NOBIS > nus, VOBIS > us*

Naglasne oblike se tvorijo kot pri samostalniku s predlogom *a*.

V slovenščini prevajamo v večini primerov nenaglasne in naglasne oblike z dajalniškimi oblikami osebnega zaimka. Furlanske naglasne oblike prevajamo ustrezno s slovenskimi naglasnimi: *a mi* 'meni', *a ti* 'tebi'...

	nenaglasni	naglasni	sl
E1	mi	a mi	mi, meni
E2	ti	a ti	ti, tebi
E3 m	i, I	a lui, a Lui	mu, njemu
ž	i, I	a jê, a Jê	ji, njej

M1	nus	a noaltris, a nô	nam
M2	us, Us	a voaltris, a vô, a Vô	vam
M3 m	ur	a lôr	jim, njim
ž	ur	a lôr	jim, njim

Nenaglasna oblika

se uporablja izključno kot predmetno določilo.

Stoji pred glagolom: *mi fevele* 'govori mi'; *Mi plâs une vore la mî tiere.* 'Moja dežela mi je zelo všeč.'; *ti doi ce che o ai* 'dam ti, kar imam'

Naglasna oblika

se rabi, kadar se želi izpostaviti nepremi predmet v obliki zaimka, pri tem se rabi večinoma vedno skupaj z nenaglasnim zaimkom: *Dut ce che a mi no mi plâs o no mi interesse.* 'Vse, kar meni ni všeč in kar me ne zanima'

3.4.1.5. Podvajanje predmeta

V razliko do slovenščine furlanščina pozna t.i. podvojeni predmet. Podvojeni predmet je znan pojav v jezikih južnega Balkana, srečujemo ga tudi pogosto v otroškem govoru, tudi v pogovorni slovenščini v glavnem čustveno npr. Ejga fanta! Njemu mu moraš reči! itd.

Tvorba

V stavkih s premi predmetom ali nepremi predmetom ima povedek še dodatno določilo v obliki nenaglasnega osebnega zaimka, ki se s predmetom ujema v spolu, sklonu in številu.

Podvojeni nepremi predmet

I disè a so fradi. dobes.: 'Mu je rekel svojemu bratu.' = 'Rekel je svojemu bratu.'

A ducj ur pareve. dobes.: 'Vsem njim se je zdelo.' = 'Vsem se je zdelo.'

Crodius a vualtris? dobes.: 'Verjeti-vam vam?' = 'Verjeti vam?'

Podvojeni premi predmet

cjalimi me dobes.: 'gledaj-me mene' = 'gledaj mene'

cjalile je e no sta cjalâmi me dobes.: 'gledaj-jo njo in ne gledaj-me mene' = gledaj njo, ne mene'

judiju lôr dobes.: 'pomagaj-jim njim' = 'pomagaj njim'

3.4.1.6. Zaimki premi in nepremi predmeta v nizu

Kadar se rabita sočasno zaimka za premi in nepremi predmet, sledita v enakem vrstnem redu kakor v slovenščini torej najprej nepremi predmet potem premi predmet.

Pri tem se oblike nepremi predmeta zlijejo z oblikami premi predmeta:

3.4.1.6.1. Prostostoječe oblike združenega zaimka

	+lu	+le	+ju	+lis
E1 mi	mal	me	mai	mes
E2 ti	tal	te	tai	tes
E3 i	jal	je	jai	jes

M1 nus	nus al	nus e	nus ai	nus es
M2 us	us al	us e	us ai	us es
M3 ur	ur al	ur e	ur ai	ur es

Primeri

No mal perdonarès mai! 'Ne bo mi to nikoli oprostil'

Il Premi jal consegne la prof. Cargnelutti 'Nagrado mu (jo) izroči prof. C.'

nus al impon la leç 'nam to nalaga zakon'

nus ai puarte 'nam jih prineše'

imprestatmes par vuê, dopo us es torni! 'posodite mi jih danes, potem vam jih vrnem !'

che Jo no ur es ai metudis tal cjâf 'ki jih (zakone) jaz jim nisem vbil v glavo (naročil)'

jo no us e doi 'jaz jo vam ne dam'

Tvorba

Združene oblike so nastale iz sklapljanja zaimka za nepremi predmet z zaimkom za premi predmet:

mi + lu > mal, mi + le > me itd.

Pri tem je prišlo do sprememb na morfemski meji. Prvi del tvori samo še izvorni vzglasni samoglasnik *mi > m-*, *ti > t-*, *i- > j-*, kar zadoščuje za prepoznavo pomena, medtem ko drugi del, oblika za premi predmet, v sklopu dobi naslednje oblike: *lu > al, le > e, ju > ai, lis > es.*

Do sklapljanja podobne vrste pride pogosto v pogovorni sl., npr. *ne bo > náu*, *ne bomo > námo*. Pri prostostoječih oblikah se združeni zaimek v množini piše ločeno.

3.4.1.6.2. Naslonske oblike združenega zaimka

	+lu	+le	+ju	+lis
E1 mi	-mal	-me	-mai	-mes
E2 ti	-tal	-te	-tai	-tes
E3 i	-jal	-je	-jai	-jes
M1 nus	-nusal	-nuse	-nusai	-nuses
M2 us	-usal	-use	-usai	-uses
M3 ur	-ural	-ure	-urai	-ures

Pisava

Naslonske oblike se razlikujejo od prostostoječih v tem, da se pišejo v množini združeno.

Spremembe pri pritaknjenju zaimka

Na morfemskem šivu med glagolom in priponjeno naslonko pride predvsem za zobjnikom *-t* in jezičnikom *-r* do sprememb. Zaprta samoglasnika *i-* in *u-* naslonke povzročata mehčanje ozziroma lenicijo predhodnega soglasnika. Podobno poznamo tudi iz slovenščine, npr. *krompir > krompirjem*.

1. velelnik in deležnik sedanjika

Pri dodajanju naslonskega zaimka z vzglasnim samoglasnikom na velelniško obliko z izglasnim soglasnikom ali na deležnik *-nt* se vstavi *-j-* pred zaimek.

To velja tudi za priponjene združene zaimke: npr. 2. os. mn.: *disēt + i > disētji* 'recite mu', *disint + i = disinji* 'rekoč mu', *puartant + usal = puartantjusal* 'prinašajoč vam to', *disēt + ural = disētjural* 'recite jim to'

Izjema je zaimek *indi, int:* *cjalaitindi, cjalaitint.*

2. deležnik preteklika

pri dodajanju zaimka *-i* na deležnik preteklika z izglasnim *-t* pride dodatno do ozvenečenja *-t > -d-*. Pred zaimek se vstavi *i*: *puartât + i = puartadii* 'prinesel mi'

3. prislova *intor* in *daûr*

Naslonski zaimek *-i* se lahko pritakne tudi na prislova *intor* in *daûr*.

V tem primeru se tudi vstavi *-j-*: *intor + i = intorji* 'okoli njega, nje', *daûr + i = daûrji* 'za njem'

3.4.1.6.3. Združena oblika povratnega zaimka z zaimkom za premi predmet

	+lu	+le	+ju	+lis
E1	mi	mal	me	mai
E2	ti	tal	te	tai
E3	si	sal	se	sai
M1	si	sal	se	sai
M2	si	sal	se	sai
M3	si	sal	se	sai

Primeri

Chel no mal visi : cui jerial ? 'Tega se (ga) ne spomnim : kdo je bil ?'

Parcè sal clamial 'Zakaj se ga kliče'

sal compre 'se ga kupi'

no sai viôt 'ne vidi se jih'

3.4.2. Brezosebni zaimek *i*

Tu gre verjetno za lat. *ibi* 'tam'.

Zaimek *i* se rabi tudi brezosebno s pomenom "o tem", "o tej stvari/zadevi": *i pensarai sù* 'bom razmislit o tem'

V brezosebnih zvezah z glagolom *volê* 'hoteti' izraža potrebo, nujnost: *i vûl durmût* 'potrebno je spati', *i vûl tignî aments* 'velja imeti pred očmi'

3.4.3. Povratni zaimek/ Pronon riflessif

Povratni osebni zaimek se uporablja namesto osebnega zaimka, kadar sta osebek in določilo isto.

Ker odnos med vršilcem (osebkom) in dejanjem (povedkom) poteka preko povratnega zaimka povratno, imenujemo te zaimke povratne.

vršilec dejanja → dejanje → povratni zaimek = vršilec dejanja

<i>lôr</i>	<i>metin adun</i>	<i>si</i>	< <i>lôr si metin adun</i> 'oni se združijo'
<i>il Stât</i>	<i>lave lis mans</i>	<i>si</i>	< <i>il Stât si lave lis mans</i> 'država si umije roke (v nedolžnosti)'

Povratne zaimke delimo v:

1. prave: kadar imajo funkcijo predmetnega določila: *jo mi cjali* 'jaz se gledam'
2. neprave: kadar imajo funkcijo povedkovega določila: *jo mi cjali lis mans* 'gledam (si) roke'
3. vzajemne / reciprocs: kadar imajo funkcijo predmetnega določila in zaznamujejo vzajemno dejanje: *lôr si odein (un cul altri)* 'oni se sovražijo (eden drugega)'
4. zaimske / pronominali: kadar, pridruženi neprehodnim glagolom, izražajo dejanje, ki se uresničuje v okolju osebka: *jo mi vergogni* 'jaz se sramujem'
5. trpniške / passivants: kadar se lahko nadomesti s trpniško obliko: *chi si bêf bon vin* 'tu se pije dobro vino'

6. brezosebni / impersonâl: kadar je osebek brezoseben: *si viôt che tu mangjis* 'vidi se, da ješ'
 7. čustveni dajalnik: kadar se izraža čustvenost, *mi, ti, si* izražajo čustveni pomen dejanja
mi fasarai une durmide! 'privoščim si malo spanja!'

Oblike

Povratni zaimki so lahko naglasni ali nenaglasni.

	nenaglasni	naglasni
E1	mi	me
E2	ti	te
E3	si	se

M1	si	se
M2	si	se
M3	si	se

Marchet (M, 226) navaja za množino naglasne oblike: M1 *nô*, M2 *vô*, M3 *lôr*

Primeri

o mi viôt 'vidim se', *tu ti viodis* 'vidiš se', *al si viôt* 'vidi se', *o si viodìn* 'vidimo se', *o si viodêš* 'vidite se', *a si viodin* 'vidijo se'

Raba

Nenaglasne oblike se rabijo nezaznamovano.

Raba naglasnih oblik je omejena na primere:

1. V primeru pravih povratnih zaimkov se naglasna oblika rabi vedno skupaj z nenaglasno.
jo mi lavi me 'jaz se umivam (sebe)', *mi cjali me* 'gledam se (sebe)'
2. kadar se rabi kot nepremi predmet povedka, v slovenščini prevajamo s predložno zvezo:
Marc al fevele di se 'Marko govori o sebi.'

Posebni primer rabe je raba s prislovi *intor* in *daûr*

Kadar se pritakne povratni zaimek na prislova *intor* in *daûr*, se povratni zaimek pomensko poudari: *daûrsi* 'za seboj', *intormi* 'okoli me'

Opomba

kadar se povratni zaimek uporablja v brezosebni frazi, velja:

1. Osebni zaimek za premi predmet in povratni zaimek lahko stoji za glagolom.
2. Kadar trčita soglasnika, se vstavi *-i-*: *si viôt + lu > si viodilu* 'vidi se ga'

3.4.4. Svojilni zaimek / Pronon possessif

Osebni svojilni zaimki izražajo lastnino ali pripadnost glagolski osebi.

Svojilni zaimki prve osebe *gno*, *nestri* itd. izražajo posest govorečih, druge osebe *to*, *vuestri* itd. posest ogovorjenih, tretje osebe *so*, *lôr* pa posest neudeležencev pogovora.

lastnina moškega spola

	gno fradi		miei fradis	
E1	gno, mio	moj	miei	moji
E2	to	tvoj	tiei	tvoji
E3	so	njegov/ njen	siei	njegovi/ njeni

M1	nestri	naš	nestris	naši
M2	vuestri	vaš	vuestris	vaši
M3	lôr	njihov	lôr	njihovi

Primeri: *gno fradi* 'moj brat', *to fradi* 'tvoj brat..'

lastnina ženskega spola

	mê sûr		mês sûrs	
E1	mê	moja	mês	moje
E2	tô	tvoja	tôs	tvoje
E3	sô	njegova/njena	sôs	njegove/njene

M1	nestre	naša	nestris	naše
M2	vuestre	vaša	vuestris	vaše
M3	lôr	njihova	lôr	njihove

Primeri: *mê sûr* 'moja sestra', *tô sûr* 'tvoja sestra..'

Svojilni zaimek se v furlanščini oblikoslovno ne loči od pridevnika. V furlanščini ločimo svojilne zaimke kakor pridevниke po osebi, številu in spolu.

Drugače kakor slovenščina, furlanščina ne loči v 3. os. edn. spol lastnika:

npr. *il so cjan* 'njegov pes' ali 'njen pes', *i siei cjans* 'njegovi psi' ali 'njeni psi'

la sô copasse 'njegova želva' ali 'njen želva', *lis sôs copassis* 'njegove želve' ali 'njene želve'

Pri sorodstvenih oznakah pred svojilnim zaimkom ne stoji člen, drugače je njegova raba obvezna:

Gno pari e gno fradi a àn une machine gnove. 'Moj oče in moj brat imata nov avto.'

Miei cusins a son di Cjassà. 'Moji bratranci so iz Cjassaja'

Kot povedkovo določilo

Svojilni zaimek se kot pridevnik lahko rabi tudi kot povedkovo določilo. V tem primeru stoji ponavadi brez člena:

Ce che al è to al è gno. 'Kar je tvoje je moje.'

Il gno morôs al è gno. 'Moj ljubi je moj'

Dut ce che al à il pari al è gno. 'Vse, kar ima oče je moje'.

3.4.5. Kazalni zaimek / Pronon dimostratîf

Kazalni zaimek kaže na predmet v prostoru, času ali zavesti.

Oblike

Latinski trostopenjski sistem se je v furlanščini navidezno poenostavil v dvostopenjski (bližnji / oddaljeni). Nadaljnjo členitev ureja furlanščina z analitičnimi zgradbami.

Furlanščina pozna dva kazalna zaimka *chest* 'ta' in *chel* 'tisti, oni', ki se rabita kakor pridavnika.

Zaimek *chest* kaže na prostorsko/časovno bliži, medtem ko *chel* na oddaljeni predmet.

		m		ž
E	chest	ta	cheste	ta
M	chescj	ti	chestis	te

E	chel	oni, tisti	chê	ona, tista
M	chei	oni, tisti	chê	one, tiste

Narečno, pogosto tudi v literaturi, se rabi namesto *chest*, *cheste*.. tudi oblike *chist*, *chiste*..

Primeri

Dami chel libri e chê cjarte. 'Daj mi tisto knjigo in tisti papir.'

Chest Avril o sarai culi. 'Ta april bom tu.'

chescj dîs passâts 'ti zadnji dnevi' ali 'ti pretekli dnevi'

Analitične tvorbe

Kot francoščina (*celui-ci*, *celui-là*) pozna tudi furlanščina sestavljeni oblike.

1. S pomočjo dodajanja prostorskih prislovov *chi* 'tukaj', *ca*, *li*, *la*, *la vie* 'tam' na kazalni zaimek, lahko poudarimo, oziroma spremenimo, določeni prostorski pomen:

npr. *chel chi* 'tale tu', *chê ca* 'ta tu', *chei li* 'tisti tam'

Ce isal chel chi? Al è un sfuei di cjarte. 'Kaj je to tu ? To je list papirja'

Ce aial non chel li? 'Kako se imenuje tisto tam'

2. Nezaznamovano se rabi kazalni zaimek namesto določnega člena pred:

istès 'isti': *chel istès* '(ta)isti', *chê istesse* '(ta)ista', *chei istès* '(ti)isti', *chê istessis* '(te)iste'

altri 'drugi': *chel altri* 'drugi', *chê altre* 'druga', *chei altris* 'drugi', *chê altris* 'druge'

jenfri un afâr e chel altri, un incuintri e chel altri 'med enim poslom in drugim, enim srečanjem in drugim', *chel istès che al è nomenât intun document* 'isti, ki je imenovan v nekem dokumentu', *chel istès ufici* 'isti urad'

Samostalniška raba

Kazalni zaimek se lahko kakor v slovenščini rabi tudi kot samostalnik.

Chel che al sa dut. 'Tisti, ki vse ve.'

e di chê che a fevelin il francês 'in (od) tistih, ki govorijo francosko'

3.4.6. Oziralni zaimek / Pronon relativ

Oziralni pridevniški zaimeki se uporabljo samo v odvisnih stavkih. Uvajajo stavke, ki odnosnico natančneje pojasnjujejo:

|—————|
*O soi lât in place San Jacum, che e ven clamade ancie place des Jerbis.
'Sel sem na trg Svetega Jakoba, ki ga imenujejo tudi trg zelenjave.'*

3.4.6.1. Pridevniški oziralni zaimek

Oblike

che	ki, kateri
cu	ki, kateri

Kot oziralni zaimek se rabita nepregibna zaimeka: *che* 'ki' in *cu* 'ki'.

Zaimek *che* ima neknjižno pred nenaglasnim zaimekom z vzglasnim samoglasnikom obliko *ch'*. Obe obliki se zlijeta v eno: npr. *che + al* > *ch'al* itd.

Raba

che

Spološno se rabi zaimek *che*:

1. kot osebek oziralnega stavka: *Il cjan che al baie nol muart.* 'Pes, ki laja ne grize.'
Za *che* kot osebek stoji vedno nenaglasni osebkov zaimek;
2. kot premi predmet oziralnega stavka: *il cjan che o ai viodût* 'psa, ki sem ga videl';
3. kot nepremi predmet oziralnega stavka: *chel cjan che ti disevi* 'pes, o katerem sem ti govoril'

Kadar se rabi kot predmet se lahko oziralni zaimek podvoji z zaimekom:

chel puint che par passâlu i vuelin dîs minûts 'most, pri katerem se rabi 10 minut za njegovo prečkanje'

Zaimek *che* ustreza slovenskemu 'ki', lahko se nanaša na samostalnik ali na zaimek.

Primeri

E je une, che e sa dut. '(To) je neka, ki vse ve.'

Cheste e je la gjenerazion che si cjate plui mât. 'To je generacija, ki se je znašla na slabšem.'

Mi plasin casermis che a vegnin butâts ju. 'Všeč so mi vojašnice, katere podirajo.'

cu 'ki'

Raba zaimeka *cu* je bila v stari furlanščini zelo pogosta. Tudi v sodobnem jeziku se lahko rabi namesto *che*, rabi se namesto *che* predvsem v nekaterih izrekih:

la setimane cu ven 'teden, ki sledi' ali 'naslednji teden'

come cu va 'kakor treba, kot se mora'

l'an cu ven 'naslednje leto (dobes.: leto, ki pride)'

cui cu crôt 'ta, ki verjame'

3.4.6.2. Dvojni zaimek

Tudi ladinščina pozna to “podvojeno obliko”, imenujejo jo “dvojni zaimek” (lad. pronom dopl).

Gre za povezavo vprašalnih zaimkov *cui* in *ce* z oziralnim zaimkom *che*.

Tudi slovenski zaimek *kdor*, *kar*, *kakršen*.. je združitev vprašalnega zaimka z ozirальным členkom -*r*, tvorba je zelo redovita v nekaterih drugih slovanskih jezikih, npr. lužiško srbsko *chto* 'kdo' – *chtož* 'kdor', *co* 'kdo' – *což* 'kar', *kak* 'kakšen' – *kakiž* 'kakršen', *kotaryž* 'kateri'.

3.4.6.2.1. *cui che* 'kdor, ki'

Dvojni zaimek *cui che* se nanaša na osebe.

Dvojni zaimek je samostalniški zaimek, ki se pregiba kot samostalnik.

osebek / premi predmet : *cui che* - kdor/ tisti, ki/ ta, ki / ki kogar/tistega, ki/ tega, ki
 določilo : *di cui che* - kogar/tistega, ki/ tega, ki
a cui che - komur/tistemu, ki, temu, ki
par cui che - za kogar/ za tistega , ki

Primeri

violence cuntri cui che al fâs part des minorancis linguistichis 'Nasilje proti temu, ki pripada jezikovnim manjšinam'

vantazosis a cui che al labore 'prednostne, za tistega ki dela'

cui che nol è cun me al è cuntri di me 'Kdor ni z menoj, je proti meni (Mt 12,30)'

cui che nol labore nol mangje 'Kdor ne dela, ta ne je.'

cui che no si sint furlan si sint talian 'Kdor se ne čuti Furlana, se čuti Italijana.'

3.4.6.2.2. *ce che* 'kar'

Dvojni zaimek *ce che* se nanaša na predmete ali dejanja.

Dvojni zaimek je samostalniški zaimek, ki se pregiba kot samostalnik.

osebek / premi predmet : *ce che* - kar
 določilo : *di ce che* - česar
a ce che - čemur
par ce che - kar, za kar

Primeri

- osebek / premi predmet:

Ce che al è Wu Ming, di dulà che al ven, ce che al vûl, ce che al fâs. 'Kar je Wu Ming, od kod prihaja, kar hoče, kar dela.'

O fâs ce che mi smeche. 'Delam, kar hočem.'

- določilo (complement):

no àn interès particolâr a ce che al sucêt jenfrivie de lôr ativitât uficiâl.

'nimajo posebnega interesa, kaj se dogaja med njihovo uradno dejavnostjo'

No son tancj problemis par ce che al rivuarde il ladin. 'Ni toliko težav, kar se tiče ladinščine.'

3.4.6.2.3. *cuâl che* 'kakršen'

Ozirálni zaimek *cuâl che* uvaja pridevniške odvisnike, prevajamo v sl. s kakovostnim zaimkom *kakršen*, -*sna*, -*o*.

Pregiba se kot pridevnik.

cuâl che 'kakršen' *cuale che* 'kakršna'
cuâi che 'kakršni' *cualis che* 'kakršne'

La dramatiche situazion di Metodi e spieghè ben cuâl che al jere il cuadri politic. '..prikaže dobro, kakršen je bil politični okvir.'

Si scuen ancje cognossi cualis che a son lis risorsis finanziariis 'Mora se tudi poznati, kakršni so financijski viri'

3.4.6.2.4. Oziralni količinski zaimek

1. *cetant che* 'koliko, kolikor'

Oziralni zaimek *cetant che* uvaja pridevniške odvisnike, prevajamo v sl. s kakovostnim zaimkom *kolikor, koliko*, tudi s pomenom v *kolikšni meri, do katere mere*.

Oblike

cetant che 'koliko' *cetante che* 'koliko'
cetancj che 'koliko' *cetantis che* 'koliko'

Pregiba se kot pridevnik.

Il macili di Pat Finucane al è «dome un esempli di cetant che il guvier anglês al fos disponût a fâ par rivâ i siei obietifs». 'Pokol pri P.F. je samo primer, koliko je bila angleška vlada pripravljena storiti, da bi uveljavila svoje cilje.'

Cetant che pari David Maria Turoldo al amâs il cjant lu san ben i siei amîs furlans 'Koliko je oče D.M. Turoldo imel rad petje, dobro vedo njegovi furlanski prijatelji.'
riconstrinle, cetant che plui al podeve 'obnoviti jo, kolikor je le mogel'

2. *trop che* 'koliko'

Oziralni zaimek *trop che* uvaja pridevniške odvisnike, prevajamo ga v sl. s *koliko + rodilnik*.
trops che a son i zovins '.. koliko je mladih'

Prevaja se lahko kot *cetant che* tudi s pomenom v *kolikšni meri, do katere mere*.

pensâ un pôc su trop che o savoltìn la nestre lenghe 'malo razmisliti, do katere mere postavlja naš jezik na glavo'

Oblike

trop che 'koliko' *trope che* 'koliko'
trops che 'koliko' *tropis che* 'koliko'

Daspès nus domandin trops che o sin 'Pogosto nas sprašujejo, koliko nas je.'

Si si è cjatâts cussì a vê di frontâ tantis propuestis operativis trops che a jerin i insegnants.
'...koliko je bilo učiteljev.'

fâmus viodi trops che a son i zovins che ur plâs vivi cussì ' ..pokaži nam, koliko je mladih, ki jim je všeč tako živeti'

Nol dîs trop che a'n covente par deventâ sassins 'Ne pove, koliko je potrebno, da se postane morilec.'

trop + pridevnik + che

trop se pridevniško prevaja tudi s 'kako'

Ven a viodi trop biel che al è ogni mont. 'Pridi pogledati, kako lep je vsak svet.'

3.4.7. Vprašalni zaimek / Pronon interogatîf

Vprašalni zaimek s svojo vprašalno funkcijo zaznamuje predmete in pojave v resničnem svetu, ki so *govorečemu* nepoznani. Uvaja *vprašalni stavek*, ki sprašuje po konkretnih imenih, predmetih, lastnostih, okoliščinah.

3.4.7.1. *ce?* 'kaj ?'

ce je lahko vprašalni zaimek ali pridenvnik.

Zaimek *ce* sprašuje

po predmetih: *Ce viodial chest om ridicul intal so insium?* 'Kaj vidi ta smešni človek v svojih sanjah?'

po dejanjih: *Ce fâstu?* 'Kaj delaš?', *Ce sucedial?* 'Kaj se dogaja?'

osebek / premi predmet : *ce* ? - kaj ?

določilo : *di ce* ? - česa ?

a ce ? - čemu ?

par ce ? - za kaj ?

3.4.7.2. *cui* 'kdo'

Zaimek *cui* sprašuje po osebi, nanaša se na oba slovnična spola.

Cui sêstu? 'Kdo si?' *Cui mangjial cui?* 'Kdo je koga?'

osebek / premi predmet : *cui* ? - kdo ?

določilo : *di cui* ? - koga ?

a cui ? - komu ?

par cui ? - za koga ?

Opomba

V posrednih vprašalnih stavkih, se rabijo oblike dvojnega zaimka *cui che, ce che*:
i vevin domandât cui che al jere 'vprašali so ga, kdo je'

3.4.7.3. *cuâl* 'kakšen'

Zaimek *cuâl* sprašuje po lastnostih, ki jih imajo osebe, živali, predmeti ali dejanja.

Uporablja se lahko kot prilastek ali kot povedkovo določilo.

Oblike so kot pri pridenvniku:

		m		ž
E	cuâl	kakšen	cuale	kakšna
M	cuâi	kakšni	cualis	kakšne

Primeri:

Cualis sono lis sperancis di cheste edizion? 'Kakšna so upanja te izdaje?'

Ma cualis sono lis carataristichis comunis des lengthis ladinis? 'Kakšne so skupne značilnosti ladinskih jezikov?'

Cualis peraulis si vevial di sielzi, a cualis si vevial di crodi, di cualis fidâsi? 'Kakšne besede naj se izbere, kakšnim naj se verjame, kakšnim velja zaupati?'

La veretât e je une. Ma cuale? 'Resnica je samo ena. Toda kakšna?'

Cualis preieris? 'Kakšne molitve?'

3.4.7.4. *cetant* 'koliko'

Zaimek *cetant* sprašuje po količini predmetov (osebe, živali, predmeti).

Uporablja se lahko kot prilastek ali kot povedkovo določilo.

Kakor zaimek *cuâl* ima posebno obliko za ženski spol ter za množino, medtem ko je slovenski ustreznik 'koliko' nepregiben.

Oblike so kot pri pridavniku:

		m		ž
E	cetant	koliko	cetante	koliko
M	cetancj	koliko	cetantis	koliko

V slovenščini rabimo za vse oblike 'koliko'.

Kot zaimek v vprašальнem stavku

Primeri

cetant âstu *paiât?* 'koliko si plačal?'

cetant âstu? 'koliko imaš?'

cetante ise? 'koliko je?'

Kot pridavnik se rabi kot količinski nedoločni pridavniki zaimek

3.4.7.5. *trop* 'koliko'

Zaimek *trop* sprašuje po večjem številu neke količine. Rabi se v glavnem enako kot *cetant*.

Pregiba se kot pridavnik:

		m		ž
E	trop	koliko	trope	koliko
M	trops [ts]	koliko	tropis	koliko

Opomba: Pri *trops* [trɔs] pride v izgovoru do izpada *-p-* pred *s*.

Primeri:

Trop vevistu dât? 'Koliko si dal?'

Trops agns sêstu stât in galere? 'Koliko let si bil v zaporu?'

Tropis feminis âstu viodût? 'Koliko žensk si videl?'

3.4.8. Vzklični ali čustveni zaimki in pridavniki

Vzklični ali čustveni zaimki in pridavniki uvajajo vzklično frazo, ki zaznamuje istovetnost, kakovost ali količino predmeta.

Poudarja čustveni pomen svoje odnosnice:

Diu mi à fat cetant biel regâl! 'Kako zelo lepo darilo mi je napravil Bog.'

V sl. prevajamo lahko: *kako, kako zelo*

cetant 'koliko, kako zelo'

trop 'koliko, kako zelo'

ce biel! 'Kako lepo!'

Viole: ce biel non! 'Viole: kako lepo ime!'

Ce biel tal bosc. 'Kako lepo (je) v gozdu.'

Ce biel che al è! 'Kako je lepo!'

3.4.9. Nedoločni zaimek / Pronon indefinit

Nedoločni zaimki izražajo nedoločnost pojava v zunajjezikovnem svetu (osebe, živali, stvari, lastnosti, okoliščine). Nanaša se pri tem vedno na *en* predmet, lastnost, okoliščino: *cualchidun*, ali se nanaša na *več*: *diviersis*. Nedoločnost, ki jo izraža nedoločni zaimek, je lahko *objektivna* ali *subjektivna*.

Objektivna nedoločnost: Govoreči kot tudi ogovorjeni ne vesta, kateri predmet je mišljen. npr. Dajmi kakšno možnost. Pri televizorju nekaj leži.

alc di gnûf al puartarà, ancje par nô 'nekaj novega bo prineslo, tudi za nas'

Subjektivna nedoločnost: Govoreči ve, kateri predmet je mišljen, medtem ko ogovorjeni ne ve, kateri predmet je mišljen, npr. „Jaz sem nekaj prinesel. Rad bi vam nekoga najavil.”

Al voleve domandâ alc. 'Hotel je, nekaj vprašati.'

Z nedoločnim zaimkom se izraža tudi *nekonkretnost*. Govoreči ne ve točno ali je pojav/predmet resničen, pojava ne pozna, npr. „Nekdo od njih je dobil neko knjigo.”
cualchidun al veve alc di scuindi 'Nekdo je imel nekaj, kar je hotel skriti'

Nedoločna količina: Nekateri nedoločni zaimki izražajo samo nedoločno količino resničnega pojava: *une vore, un grum, un mont* 'mnogo, veliko', *plusôrs* 'številni'

V furlanščini imamo glede na slovnični spol nepregibne, ki se rabijo tudi kot prislovi, ter pregibne, ki imajo iste oblike kot pridelnik. Ti, ki se končujejo na nedoločni člen npr. *cualchidun*, se rabijo kakor nedoločni člen samo v ednini. Množinska oblika *putrops* nima ednine.

I. Nepregibni

alc 'nekaj' nanaša se samo na stvari: *Al voleve domandâ alc.* 'Hotel je, nekaj vprašati.';
Se tu leis alc che ti plâs un mont. 'Če bereš nekaj, kar ti je zelo všeč.'

Ma nol po vivi cence crodi in alc, cence vê alc che lu tegni sù. 'Ne more živeti, ne da bi v nekaj verjel, ne da bi kaj imel..'; *par savê alc di plui su Fabian* 'da bi izvedel nekaj več'; *alc di gnûf al puartarà* 'nekaj novega bo prineslo': *projetâ alc di seri* '..nekaj resnega'

nuie 'nič': *No ai nuie.* 'Nimam nič.'; *No ti covente nuie di speciâl.* 'Ne potrebuješ nič posebnega'; *nuie di grâf* 'nič hudega'; *tant sunsûr par nuie* 'toliko okoli nič'; *no si capîs plui nuie* 'nič več se ne razume'

cualchi 'neki, kakšen, kak': *Cualchi minûts o ai spietât.* 'Nekaj minut sem čakal.'; *cualchi an indaûr* 'pred kakšnim letom'; *Se tu vuelis fâ cualchi esperiment* 'Če želiš napraviti kakšen poskus.'; *La associazion e à publicât ancje cualchi opare* 'Združenje je izdalо tudi kakšno delo.'

cualsisei 'katerikoli, kdorkoli, vsak': *Cualsisei arbûl che nol fâs bon frut al sarà taiât.* 'Vsako drevo, ki ne rodi dobrega sadu, bo posekano.'; *Ogni individui al à derit di lâ vie di cualsisei paîs* 'Vsakdo ima pravico zapustiti katerokoli državo.'

cuisisei 'kdorkoli': *no rilevâ a cuisisei* 'ne razodeti vsakemu'

ogni 'vsak; vse': *Ogni furlan al fevele ancje par talian.* 'Vsak Furlan govori tudi italijansko.'; *si davuelç ognî doi agns* 'se odvija vsako drugo leto'; *la vite di ogni dì* '(dobosedno: vsakega dne) vsakodnevno življenje'; *ogni sorte di int* 'vse vrste ljudi'; *ogni pussibilitât* 'vsaka možnost'

Količinski

une vore, un grum, un mont vsi: 'mnogo': Ti zaimki so lahko pridevniki ali prislovi, izražajo veliko število: Kadar določuje samostalnik, stoji pred samostalnikom *di*, kar ustreza slovenski rabi, kjer se rabi rodilniška oblika:

Il furlan al ven fevelât ancje in une vore di paîs. 'Furlanščina se govori tudi v velikem številu vaseh.'; *une vore di int intal Comun di Udin* 'veliko ljudi v videmski občini'

Kot prislov se prevaja z 'zelo'

L'esperant al è une lenghe une vore svilupade. 'Esperanto je zelo razvit jezik.'

masse 'preveč, prešteviljen': *Chest al permet di no vê masse confusion* 'to dovoljuje, da ni preveč zmešnjave'; *Pensin dome a lis masse vueris fatis dai cristians.* 'Pomislimo samo na preštevilne vojne, ki so jih vodili kristjani.'; *la scuadre furlane no à vût masse fastidis* 'furlansko moštvo ni imelo preveč sitnosti'

II. Pregibni kot pridevni

edn. m. **altri** ž. **altre**; mn. m. **altris** ž. **altris** 'neki drugi; drugi'

- kot zaimek 'nekdo drug, neki drug'

Al e stât un altri. 'Bil je nekdo drug.'; *E je une buine usance chê di meti ancje un somari par spiegâ i cambiaments e judâ cussì i altris* '..in na ta način pomagati drugim'; *considerâ i altris come amîs* 'obravnavati druge kot prijatelje'

- kot pridevnik 'drugi, -a, -o'

Nol a tocât mai altris feminis. 'Nikoli se ni dotaknil drugih žensk.'; *ma di un altri colôr* 'toda druge barve'; *un altri Marchet* 'nek drugi (novi) Marchet'; *Une altre robe che mi fâs plasê..* 'Druga stvar, ki mi ugaja..'

edn. m. **cier** ž. **cier**; mn. m. **ciers** ž. **cieris** 'določeni, nekateri, nekdo (določeni)'
une cierte femine 'neka (določena) ženska'; *Ciertis feminis a bevin masse.* 'Nekatere ženske preveč pijajo.'; *A un cier pont al rivâ* 'pri določeni točki pride..'

edn. m. **diviers** ž. **divierse**; mn. m. **diviers** ž. **diviersis** 'drugi, razni, različen, drugačen'
O sin diviers. 'Smo razni.'; *un furlan diviers par ogni paîs* 'furlanščina drugačna v vsaki vasi'; *publicant diviers vocabolaris* 'objavljač razne slovarje'

edn. m. **(i)stès** ž. **(i)stesse**; mn. m. **(i)stès** ž. **(i)stessis** 'isti'

L'istès omp mi a saludât. 'Isti človek me je pozdravil'; *Mi plâs ancjemò la istesse femine.* 'Še vedno mi je všeč ista ženska'; *La istesse mostre e je stade podaspò* 'Ista razstava je bila potem..'; *al è de istesse opinion* 'je istega mnenja'

Kakovostni

edn. m. **tâl** ž. **tâl**; mn. m. **tâi** ž. **tâls** 'takšen'

Chei umign si mostrin tâi che a son. 'Ti ljudje se kažejo takšni kot so.'; *a mantegnin carateristichis tâls* 'ohranjajo takšne značilnosti'; *podê rivâ a dimensions tâls* 'lahko pride do takšnih dimenzij';

Količinski

edn. m. **ancjetant** ž. **ancjetante**; mn. m. **ancjetancj** ž. **ancjetantis** 'prav toliko, v enaki meri'

edn. m. **antant** ž. **antante**; mn. m. **antancj** ž. **antantis** 'prav toliko, v enaki meri'

e metêt intun pignat gnûf cun ancjetante/antante aghe '..in dajte to v nek novi lonec s prav toliko vode.'

edn. m. **cetant** ž. **cetante** ; mn. m. **cetancj** ž. **cetantis** 'veliko, mnogo'

Basta viodi cetantis robis che al tire su a Udin: ospizis, ospedâi, convens 'Dovolj pogledati koliko stvari zida v Vidmu'; *cetantis voltis* 'kolikokrat; tolkokrat, mnogokrat' Uporablja se kadar izraža veliko število ali pogostnost: *Robis che a sucedin cetantis voltis.* 'Stvari, ki se dogajajo velikokrat'; *Lu vin sintût cetantis voltis tal an.* 'Slišali smo to tolkokrat v letu'; *fâ cetantis voltis* 'delati nekaj redno (stalno)'; *o sin chel che o fasin cetantis voltis* 'smo to, kar delamo redno'

edn. m. **dut** ž. **dute** ; mn. m. **ducj** ž. **dutis** 'ves, vse'

O ai lavorât dut il dì. 'Delal sem ves dan.'; *Ducj a ridin come mats.* 'Vsi se smeijo kot nori.'

edn. m. **dut cuant** ž. **dute cuante** ; mn. m. **ducj cuancj** ž. **dutis cuantis** 'ves, vse, celi' *dut cuant il libri* 'vska knjiga'; *e no dute cuante la comunitàt* 'in ne cela skupnost'; *Ducj cuancj puedin fâ modifichis* 'Vsi lahko napravijo spremembe'; *e je un dirit di ducj cuancj* 'je pravica vseh'; *Il fat che ducj cuancj (docents, arlêfs, segretarie) si cjatin* 'dejstvo, da se vsi (docenti,...) nahajajo..';

mn. m./ž. **plusôrs** 'številni, večje število (+ rod.), več (+ rod.), število (+ rod.)'

a forin plusôrs 'bilo jih je veliko'; *informâ il public catalan su plusôrs apiets de culture* 'obveščati katalonsko javnost o številnih vidikov kulture'; *autôr di plusôrs tescj ancje par furlan* 'avtor številnih besedil, tudi v furlanščini'; *Par plusôrs agns al fo purpûr president* 'za število let je..'

edn. m. **pôc** ž. **pocje** ; mn. m. **pôcs** [o:s] ž. **pocjis** 'malo, nekaj'

Chest mi da un pocje di pâs. 'To mi da malo miru.'; *il fat che dome pocje int e lei tescj furlans* 'dejstvo, da samo malo ljudi bere furlanska besedila'; *al è stât ricuardât cuntun pocjis di manifestazions* 'je bilo obeleženo z nekaj manifestacij'

mn. m. **putrops** [o:s] , ž. **putropis** 'nekoliko, nekaj, malo (+ rod.):

A jerin passâts putrops dîs cence sintî un bombardament. 'Preteklo je mnogo dni, ne da bi se slišalo bombardiranje.'; *Par putrops dîs no si jerin fats viodi ni soreli ni stelis* 'za nekoliko dni...'; *Il furlan al à a disposizion putrops dizionario* 'Furlanščina ima na voljo nekaj slovarjev.'

edn. m. **tant** ž. **tante** ; mn. m. **tancj** ž. **tantis** 'dovolj, mnogo, toliko'

O soi stât tant timp in basse Italie. 'Bil sem dolgo časa v južni Italiji.' *Tantis feminis o ai viodût.* 'Toliko žensk sem videl.'

edn. m. **trop** ž. **trope** ; mn. m. **trops** ž. **tropis** 'veliko, mnogo'

Tes sezions si viôt tropis fameis che si à di intervistâ. 'se vidi veliko družin..; *cence tropis pussibilitâts di remission* 'brez veliko možnosti za odpuščanje'

edn. m. **un mont** ž. **un monte** ; mn. m. **un moncj** ž. **un montis** 'veliko, mnogo'

Unmont di bêçs mi covente. 'Veliko denarja potrebujem.'

Samo ednina

un, une 'eden, nekdo': *Un di chescj al fevele par todesc.* 'Eden od tistih govori nemško.'

cualchidun, cualchidune 'nekdo, nekateri': *Cualchidun al jere te stanzie.* 'Nekdo je bil v sobi.'; *O vin fat riferiment a cualchidune des publicazions* 'Navedli smo bibliografske podtake o nekaterih objavah'; *Cualchidune di chestis misuris* 'Nekatera od teh mer'; *lis sôs poesiis, cualchidune deventade vilote* 'njegove pesmi, nekatera je postala tudi vilota'

nissun, nissune 'nobeden, nihče': *Nissun politic al e brâf.* 'Noben politik ni sposoben.'; *Nissune robe i plâs.* 'Nobena stvar mu ni všeč.'

ognidun, ognidune 'vsak, vsakdo': *ognidun al saveve alc.* 'Vsak je vedel nekaj.'; *che al vûl dî che ognidun, tu includût, al pues modificâ* 'kar pomeni, da vsakdo, vključeno ti, lahko spreminja..'; *Al è clâr che ognidune di chestis lengthis* 'Jasno je, da od teh jezikov vsak..'

ogniun, ognione 'vsak, vsakdo': *jentrade plui significative par che ognion di noaltris si senti a cjase sô* 'da bi se vsak od nas čutil doma'

Opomba

Samo nedoločni zaimki so: *alc, cualchidun, cuisisei, ognidun, ognion, nuie, un*

Raba

1. *alc* in *nuie* se nanašata na predmete, *cualchidun* in *nissun* se nanašata na osebe, *nissun* se lahko kot pridevnik nanaša tudi na predmete.
2. *altri* stoji običajno skupaj s kazalnim zaimkom *chel*. Stoji vedno za kazalnim zaimkom. Govorci, to občutijo že kot eno besedo, zato najdemo pogosto skupaj pisano kot *chelaltri*: *chê autre dì* 'ondan'; *chel altri* 'drugi'.
3. Kadar *dut* določuje samostalnik ali samostalniško zvezo (tudi samostalniško rabljeno besedo), se rabi samostalnik z določnim členom: *dut il paîs* 'vsa dežela'; *fâ dut il pussibil* 'napraviti vse mogoče'; *dut il Friûl* 'vsa Furlanija'; *ducj i amîs* 'vsi prijatelji'; *ducj i doi* 'obadva'; *ducj i trê* 'vsi trije'; sicer brez člena: *dutis dôs* 'obedve', *dutis trê* 'vse tri'
4. Zaimek *un* se rabi tudi kot samostalnik: *un nol sa ce fâ* 'eden ne ve, kaj storiti'
5. Če *nissun* stoji pred glagolom, nikalnica *no* za zanikanje ni obvezna: *nissun mi paie = nissun no mi paie = no mi paie nissun* 'nobeden me ne plača'

3.4.10. Zaimek/ Pronon *indi*

Zaimek *indi/an(d)* ima enako vrednost kot rodilniški zaimek 3. osebe osebnega zaimka: *di lui, di jê, di lôr* ali rodilniške oblike kazalnega zaimka *di chel, di chê, di chei, di chês*. Zaimek *indi* je torej neka skrajšana oblika rodilniške oblike zaimka za 3. osebo. Zaimek *indi* lahko v slovenščino prevajamo z osebnim ali kazalnim zaimkom v rodilniku.

Zgodovina

Furlanski zaimek *indi* nadaljuje latinski prislov *inde* 'od tam' v skoraj nespremenjeni obliki. Rabi se tudi v ladinščini kot *en*, francoščini *en* in italijanščini kot *ne*, npr. fr. *Tu en a pris combien?* 'koliko si vzel (od tega)'; it. *Ne siamo contenti.* 'S tem smo zadovoljni.'

I. Prostostoječa oblika

Raba

Indi je lahko prostostoječa oblika ali naslonka. Prostostoječa oblika se uporablja z glagolom v povednem, veznem in pogojnem naklonu. Naslonska oblika se uporablja z neosebnimi oblikami glagola (nedoločnik, deležje) in velelnikom.

Posebne oblike v sandhiju:

Indi se redkokdaj uporablja v neokrnjeni obliki:

Vzglasje: Za *no* in nekaterimi nenaglašenimi osebnimi zaimki *o, tu, e, a, no, mi, ti, i, si* pride do izpaha vzglasnega samoglasnika: *no + indi > no'ndi, o + indi > o'ndi, tu + indi > tu'ndi, a + indi > a'ndi, e + indi > e'ndi, mi + indi > mi'ndi, ti + indi > ti'ndi, i + indi > i'ndi, si + indi > si'ndi*.

Izglasje: Če *indi* stoji pred besedo na vzglasni samoglasnik, pride do izgube izglasnega samoglasnika: *indi > ind'* : *Ditatôrs ind'è simpri stâts* 'Diktatorjev je bilo vedno'

Medglasje: Kadar stoji *indi* med samoglasniki ali samoglasnikom in soglasnikom, se izgubita oba samoglasnika. Izglasni *-d* okrnjene oblike postane v pisavi pred nezvenečim soglasnikom nezveneč, toda govorno se ne realizira.

o 'nd ai [ond 'aj] '(od tega) imam'
o 'nt sielç [oń sí'eltç] '(od tega) izberem'
ind âstu? [ind 'a:stu] 'ali (od tega) imaš?'
int vûstu? [iń 'vu:stu] 'ali (od tega) boš?'

Za *al*: Sklop *al indi* se ponavadi poenostavi v *a'nd* : *lui a 'nd à 'on* (od tega) ima'

Količinsko

Zaimek *indi* se uporablja tudi pred količinskimi izrazi, pri tem najavlja količino.

Izraz *a 'nd è* pomeni '(od tega) je, tu je' in '(od tega) so, tu so'.

Izraz *no 'nd è* pomeni 'tega ni' in 'teh ni'.

a 'nd è un 'je eden', a 'nd è une 'je ena', a 'nd è doi 'sta dva', a 'nd è dôs 'sta dve'

Primeri

A'nt vino? 'Od tega kaj imamo?'; *A'nt volêso ancje voaltris?* 'Bi od tega tudi vi nekaj?'; *A'nd ai ancje jo, sâstu?* 'Od tega imam tudi jaz nekaj, ali veš?'; *Ind ai viodus tantis.* 'Od teh(takih) sem videl veliko.'; *Indi vevistu?* 'Ali si od teh(tega) kaj imel?'

II. Naslonska oblika *indi*

Naslonska oblika lahko izgubi vzglasni in izglasni samoglasnik. Izglasni *-d* pri tem postane nezveneč. Kadar se pritakne na samoglasnik, vzglasni samoglasnik odpade: *amândi* ali *amânt* 'ljubiti (od tega), drugače se ohranja: *amantindi* ali *amantint* 'ljubeč (od tega)', *cjapìnindi!* ali *cjapìnint!* 'vzemimo (od tega)'!

Indi se lahko pritakne na naslonske zaimke za nepremi predmet ali povratni zaimek

-mi > -mint, -mindì: damint 'daj mi od tega'

-ti > -tint, -tindi: dantint 'dajo ti od tega'

-i > -int, -jint, -ind, -jindi: daint 'daj mu od tega', *daitjint* 'dajte mu od tega',

-nus > -nusint, -nusindi: danusint 'daj nam od tega'

-us > -usint, -usindi: danusint 'dajo vam od tega'

-ur > -urint, -jurint, -urindi, -jurindi: daurint 'daj jim od tega', *daitjurint* 'dajte jim od tega'
-si > -sint, -sindi: dâsint 'dati si od tega'

Damint un pôcs. 'Daj mi nekaj (od teh knjig).'; *Puartanusint* 'Prinesi nam od tega.'

Kadar se pritakne na izglasni soglasnik se vmeče *-j-* : *-jint, -jindi, -urindi, -jurindi*
npr. *puartâint* 'prinesti mu od tega' : *puartaitjint!* 'prinesite mu od tega'

3.4.11. Zaimska členek *i* / Particelle pronominali *i*

Zaimki *i* se razlikuje od zaimka *indi* samo v tem, da zamenjuje zaimki 3. osebe za nepremi predmet. Ima isto vrednost kot oblike za nepremi predmet (dajalniške) osebnega zaimka 3. osebe *a lui, a jê, a lôr* in dajalniške oblike kazalnega zaimka *a chel, a chê, a chei, a chês*.

Zgodovina

Furlanski zaimska členek *i* nadaljuje latinski prislov *ibi* 'tam'. Rabi se tudi v francoščini v obliki *y* in italijanščini kot *vi*, npr. fr. *On y va?* 'Gremo (tja)'; it. *Vi è stato.* 'Bil je tam.'

3.4.12. Orodniški nenaglasni osebni zaimek *parie*

Zaimek *parie* zamenjuje osebni zaimek orodniške oblike zaimka 3. osebe: *cun lui, cun jê, cun lôr*.

Farin parie la mignestre. 'S tem bomo napravili enolončnico.'

O ai fat di gulizion parie. 'S tem sem si napravil zajtrk.' ali 'To sem imel za zajtrk.'

3.5. PRISLOV / AVERBI

Prislov je besedna vrsta, ki ureja celotno poved časovno in krajevno, medtem ko prislovne oblike izražajo načinovni odnos in določajo glagol, deležnik, pridevnik, prislov ali drugo prislovno obliko.

Prislovi in prislovne oblike so nepregibne.

Po tvorbi se imenujejo sestavljeni prislovi prislovni izrazi / locuzions averbiâls. Pogosto se prislovne izraze piše z eno besedo *dopocene*. Nesestavljeni prislove imenujejo tudi prave prislove ali leksikalne prislove/ averbis lessicâi, kjer predstavljajo samostojno leksikalno enoto. Primer: doman *o ai di lâ a Bologne* = jutri moram iti v Bolonjo = časovno

Prislove se delijo na:

3.5.1. Prislovi

3.5.1.1. Prislovi kraja/ Averbis di lûc

3.5.1.2. Prislovi časa/ Averbis di timp

3.5.2. Prislovne oblike

3.5.2.1. Načinovne prislovne oblike/ Averbis di mût

3.5.2.2. Prislovne oblike količine/ di cuantität

3.5.2.3. Pritrdilne prislovne oblike / di afermazion

3.5.2.4. Nikalne prislovne oblike / di negazion

3.5.2.5. Prislovne oblike dvoma / di dubi

3.5.2.6. Vprašalne prislovne oblike / interrogatîfs

3.5.2.7. Izpeljani prislovi

3.5.1.1. Prislovi kraja/ Averbis di lûc

Urejajo poved krajevno. Prislovi kraja odgovarjajo na vprašanja *kje?*, *kam?*, *od kod?*:

dulà? 'kje?' ti spieti sot 'te čakam dol'

dulà? 'kam?' a van vie 'gredo stran, odidejo'

V furlanščini pogosto ista oblika odgovarja na oba vprašanja, slovenščina ima ponavadi posebne oblike: *dulà? kje? dulà? kam?*

Primeri

abàs 'dol, doli, na tla'; acà/cà 'tu, sem'; achì/chì 'tukaj'; aculà, colà, là 'tam(kaj)'; aculì 'tu, na tem mestu'; adalgò 'nekje'; adalt 'navzgor, zgoraj'; aduès 'na sebi'; alì/lì 'tam'; altrò, adaltrò, inaltrò 'drugje, drugam'; ator 'okoli'; ca 'tu, sem'; chenci / chenti 'tu, tu okoli (blizu)'; chi 'tu'; cuintrì 'proti'; culenci, culenti, cuvenci, cuventi 'tod, s tega konca'; culà, là 'tam'; culì 'tu'; dacîs, daprûf 'zraven, poleg'; daspò, dopo 'po, za'; daûr 'za, zadaj'; denant/ devant 'izpred, spredaj'; dentri 'notri'; difûr 'zunaj'; dilunc 'na široko, na dolgo'; disore 'gor, navzgor'; disot di 'dol, navzdol'; dispùs 'zadaj'; dongje 'blizu'; dovenci 'tam okoli'; dulintor 'vse naokoli'; dulinvie 'po celi dolžini'; framieç 'med'; fûr 'zunaj'; inalgò 'nekje'; incà 'sem'; indaûr 'zadaj, nazaj'; indenant / indevant 'naprej, spredaj'; indentri 'notri, noter'; infûr 'zunaj'; injù 'navzdol'; inlà/ innà 'onkraj, na drugo stran'; inniò 'nikjer'; insom 'na koncu'; insot 'v globini, v notranosti'; insù 'navzgor, gor'; intor 'okoli'; injenfri/jenfri '(iz)med, vmes'; jù 'dol'; là 'tam'; lenci/lenti 'tam (okoli), ondaj'; li 'tam, tja'; lontan 'daleč'; pardut 'povsod'; parmìs 'blizu, zraven'; parsore 'zgoraj'; parsot 'spodaj'; sore 'na, nad, čez'; sot 'gor(i)'; stradilà 'čisto onstran, preko'; sù 'gori, gor, zgoraj'; venci, venti 'tam, onkraj, ondi'; vie 'proč; naprej'; viers 'proti'.

Prislovni izrazi kraja/ Locuzions averbiâls di lûc

a cjâf, da cjâf, in cjâf 'na vrhu'; a dilunc 'za dolgo'; a spas 'mimogrede'; ator vie 'okoli'; a torzeon 'sem in tja'; ca di ca 'sem'; ca e là 'sem in tja'; ca jù 'tu doli, sem dol'; ca sot 'tu doli'; ca vie 'sem, semkaj'; chenci sù, chenci jù 'sem dol'; culà vie là 'tam'; da pít 'odspodaj, spodaj'; denant trat 'vnaprej'; dilunc jù 'vzdolž, čez (navzdol)'; dilunc là 'vzdolž (tega dela, konca)'; dilunc sù 'vzdolž, čez (navzgor)'; dilunc vie 'vzdolž, čez (cele poti)'; dilunc fûr 'po celi dolžini, širini'; disore vie 'gor, navzgor; (od)zgoraj'; disot vie 'dol, navzdol; (od)spodaj'; in bande 'stran, k strani'; intor vie 'okoli in okoli'; jenfri vie '(iz)med, vmes'; là jù 'tam doli, tja doli'; là sù 'tam gori, zgoraj'; là di là 'onstran, onkraj'; là vie 'tam doli; tja dol'; lenti ator 'tam okoli, tamkaj'; lenti jù 'tam doli, doli'; lenti là '(čisto) tam doli'; lenti sù 'tam gori, tja gor'; lenti vie 'tam doli'; par tiere 'na tleh, po tleh'; sore vie, parsore vie 'iznad, nad, čez'; par ca 'semkaj'; par là 'tja'; per denant 'naprej'; par daûr 'nazaj'; sot vie, parsot vie '(iz)pod'; sot man, sot man vie 'pri roki'; venti ator 'tam okoli'; venti ca 'tukaj, na tej strani'; venti jù 'tam dol, doli'; venti là 'na oni strani (tam)'; venti sù 'tam gor'; venti vie 'tam dol (oddaljeno)'.

3.5.1.2. Prislovi časa/ Averbis di timp

Urejajo poved časovno. Prislovi časa odgovarjajo na vprašanja *kdaj?*, *odklej?*, *doklej?*:

Primeri

cuant? kdaj? îr al è rivât gno fi 'včeraj je prišel moj sin'

adore 'zgodaj'; alore, indalore 'takrat'; ancjemò, inmò 'še'; aromai 'že'; benzà/bielzà 'že'; cenonè 'in glej, naenkrat'; cuant 'kdaj'; cumò 'zdaj'; daspò/dopo/podopo/po 'potem'; daurman 'takoj'; dispès 'pogosto'; doman 'jutri'; dopocene 'po večerji'; dopomisdi 'popoldne'; incumò 'v sedanjem trenutku, trenutno'; indaûr 'poprej'; instant 'medtem'; îr 'včeraj'; mai 'nikoli'; maimodant, modant 'malo prej'; nossere 'včeraj zvečer, pretekle

noči'; *passantdoman* 'pojutrišnjem'; *prime / prin* 'predno'; *râr* 'redko'; *simpri* 'vedno'; *subit* 'takoj'; *tart* 'pozno'; *vuê* 'danes'; *usgnot* 'drevi, zvečer, nocoj'; *za* 'že'

Prislovni izrazi časa/ Locuzions averbiâls di timp

a moments 'kmalu'; *a pene* 'komaj'; *a prin, di prin trat* 'takoj, na prvi mah'; *cualchi volte* 'prej ali slej'; *cumò denant/ cumò devant* 'malo prej'; *dal lamp* 'v trenutku, takoj'; *denant trat/ devant trat* 'vnaprej'; *di ca indenant/ di chi indenant* 'od zdaj naprej, odslej'; *di chê strade* 'vtem, medtem'; *di trat* 'takoj'; *dopo incà* 'pred (dolgom) časom'; *dopo mai* 'davno tega, dolgo nazaj'; *dut a un trat* 'nenadoma'; *in dì di vuê* 'dandanes'; *îr l'altri* 'predvčerajšnjem'; *îr sere* 'včeraj zvečer'; *in chê volte* 'tokrat, takrat'; *o cumò o dibot* 'prej ali slej'; *ogni cuâl* 'občasno'; *ogni pôc* 'vsak čas; na vsake toliko, pogosto'; *ogni tant* 'od časa do časa'; *ogni cuant* 'kdaj do kdaj'; *ore presint* 'zdaj, trenutno'; *o timp* 'prej ali slej'; *pal plui* 'ponavadi'; *par antic* 'davno'; *sore sere* 'proti večeru'; *une volte* 'nekoč'; *un pieç* 'nekaj časa'; *usgnot* 'nocoj'; *vuê vot* 'v enem tednu'.

3.5.2. Prislovne oblike

Prislovne oblike izražajo načinovni odnos in določajo glagol, deležnik, pridevnik, prislov ali drugo prislovno obliko.

3.5.2.1. Načinovne prislovne oblike/ Averbis di mût

Načinovna prislovna oblika izraža načinovni odnos in določajo predvsem glagol:

al fevelave planc 'govoril je počasi' - *cemût?* > *planc* 'počasi' določa glagol

Odgovarja na vprašanje *cemût?* kako?

adasi 'počasi'; *adun* 'skupaj, skupno'; *almancul* 'vsaj'; *avuâl* 'na enak način'; *ben* 'dobro'; *besclet, sclet* 'odkrito, pošteno'; *besvelt, svelt* 'hitro'; *biel* 'dobro, lepo'; *cemût* 'kako, na kakšen način'; *come* 'kako, kot, na način'; *cjâr* 'drago'; *cuasi/scuasit* 'skoraj'; *cussì* 'tako'; *dabon, dassen* 'res, zares'; *denantdaûr* 'obratno, nasprotno'; *dibant* 'zamanj, zastonj'; *dibot* 'skoraj, malo(da)ne'; *diferent* 'drugače'; *distès* 'isto, enako'; *dongjelaltris* 'eden do drugega'; *dopli* 'dvojno'; *dret* 'naravnost'; *forsì* 'mogoče'; *franc* 'odkrito; resnično'; *just, juste* 'prav, pravilno'; *magari* 'celo; morda'; *mâl, malementri* 'slabo'; *malvulintîr* 'nerad'; *mancumâl* 'dokaj dobro, v redu'; *miôr* 'bolje'; *parie* 'skupaj'; *parom* 'za vsakogar'; *passe* 'čez, več kot, po'; *piês* 'slabše'; *planc, planchin, plancut* 'počasi'; *pluitost* 'laže; rajši'; *pulît* 'dobro'; *sotsore* 'narobe, na glavo'; *tant* 'tako; zelo, mnogo'; *vulintîr* 'rade volje, z veseljem'.

Prislovni izrazi načina / Locuzions averbiâls di mût

a bracecuel 'v objem'; *a bracevierte* 'z odprtimi rokami; noro, besno'; *a braç* 'za rok(c)o'; *a bugadis* 'v sunkih'; *a butadis* 'po kosih, v razmakih'; *a cavalot, a cjaval* 'jahaje'; *a cessecûl* 'nazaj'; *a cidin vie* 'potiho'; *di colp/a colp* 'odenkrat'; *a cufulon* 'čepe'; *a ments, a da ments* 'napamet'; *ad implen, ad in plen* 'popolnoma'; *ad in dopli* 'dvojno, dvakratno'; *a fat, a fin fat, a fin fonts* 'popolnoma'; *a fuart* 'naglas, glasno'; *a gjat vie* 'na vseh štirih'; *a gratis* 'zastonj'; *a la piês* 'v najslabšem primeru'; *a la svelte* 'urno, hitro'; *a ledrôs* 'narobe'; *al ingruès* 'na debelo; približno'; *a lît a lît* 'komaj komaj'; *al minût* 'podrobno'; *a mismâs, a messet* 'zmedeno, nejasno'; *a pâr* 'eden poleg drugega'; *a pas a pas* 'korak za korakom, počasi'; *a pendolon* 'gugaje se'; *a pît, a piduline* 'peš'; *a planc* 'počasi'; *a plomp* 'navpik';

a pueste 'namerno, (za)nalašč'; *a puf, a mache* 'zastonj'; *a purciton* 'sem in tja, na potep'; *a rasepiel* 'prav od blizu'; *a repeton* 'neprestano'; *a rodolon, a tombolon* 'nepremišljeno'; *a rote di cuel* 'na vrat na nos'; *a sachemule, a sachemulin* 'štuporamo'; *a sbreghebalon* 'na veliko'; *a scjafoion* 'v veliki naglici'; *a sclip'* po požirkih'; *a selis* 'kot iz škafa'; *a slas* 'naokoli, tu pa tam, neurejeno'; *a spicigule–minigule* 'po malem'; *a spissulon* 'v brizgih'; *a sut* 'rezko, osorno'; *a torzeon* '(na)okoli'; *ben ben* 'zelo dobro, poštено'; *ben e no māl* 'nadrobno, natančno'; *biel (a) planc* 'počasi'; *che mai* 'kar se da'; *cuintri cûr* 'nerad'; *cuintri stomi* 'nejevoljno'; *dal infalibil, dal sigûr* 'zanesljivo'; *descul descul* 'počasi'; *di buride, di cariere, di galop* 'hitro'; *di cûr* 'iz srca, srčno'; *di fûr vie* 'posredno'; *di maleman* 'slabo, neposrečeno'; *di plante fûr* 'od nog do glave, popolnoma'; *di sot vie, di riscôs* 'kradoma'; *di rivoc* 'posredno'; *di sbigheç, di sbighet* 'pošev, postrani'; *di sbris* 'hitro, na brzino, v naglici'; *di scuindon, di sfrôs, di sot coç* 'skrivaj'; *di stos* 'sovražno'; *di strade* 'takoj, v trenutku'; *di stuart* 'postrani'; *dut intun* 'vse naenkrat'; *fûr di mût* 'čezmerno'; *fûr par fûr* 'čez in po čez, izključno'; *gnan par gnan* 'oko za oko'; *in bote* 'takoj'; *in code di voli* 's kotički'; *in pîts* 'na nogah, pokonci'; *in premure, in presse* 'v naglici'; *in privât* 'zasebno'; *in public* 'javno'; *in sclavueç* 'postrani'; *in scrufuion* 'čepe'; *in sest* 'urejeno'; *in senton* 'sede'; *in zenoglon* 'kleče, na kolenih'; *o di rifo di raf* 'na tak ali drugačen način'; *par fuarce* 'po sili razmer, prisiljeno'; *par ledrôs* 'obrnjeno, narobe'; *par ordin* 'redovito'; *par stuart* 'poprek, počez'; *par traviers, par tres* 'nasprotno, sovražno'; *plui o mancul, pôc sù pôc jù* 'več ali manj'; *sì e no* 'kvečjemo'; *sore nuie* 'brezplačno'.

3.5.2.2. Prislovne oblike količine/ di cuantitât

Količinski prislovi zaznamujejo količino ali mero.

Odgovarjajo na vprašanje *trop?* koliko?

Primer: *o vin lavorât une vore* 'delali smo veliko'

Cemût mai che no cognòs nuie o pôc o nuie de culture slovène? 'Kako to, da nič ali skoraj nič ne poznam slovenske kulture?'

Primeri

ancjetant, antant 'v enaki meri, ravno toliko'; *apene* 'komaj'; *avonde/vonde* 'dovolj'; *cetant* 'koliko'; *dome/nome* 'samo'; *fregul* 'popolnoma'; *punto* 'za nič'; *gran* 'popolnoma'; *mancul* 'manj'; *masse* 'preveč'; *nuie* 'nič'; *passe* 'čez, več kot, po'; *pôc* 'malo'; *plui* 'več'; *putrop* 'nekoliko, nekaj, malo'; *tant* 'toliko'; *trop* 'veliko, mnogo'

Prislovni izrazi količine / Locuzions averbiâls di cuantitât

al dopli 'dvakratno, dvojno'; *a palotis, a svuaç, un slac* 'v veliki količini, na kupe'; *a pressapôc* 'približno, okroglo'; *che mai* 'zelo veliko'; *pôc e nuie* 'skoraj nič'; *une vore, un grum, un mont* 'zelo'; *un fregul, un freghenin, un ninin, un tic* 'malo'; *un tininin* 'pičica, trohica'

3.5.2.3. Pritrdilne prislovne oblike / di afermazion

Odobravajajo in potrjujejo dejanje.

Ma ce che nus à fat pardabon plasê discuvierzi e je stade la sezion dal giornâl radio. 'To, kar smo zares z veseljem odkrivali, je bila sekcija radijskega dnevnika.'

ancje 'tudi'; *apont* 'ravnokar'; *ben* 'v redu, prav'; *ciert* 'seveda'; *juste* 'prav'; *pardabon* 'zares'; *sì* 'da'; *sigûr* 'gotovo'; *vulintîr* 'z veseljem'

Pritrdilni prislovni izrazi količine / Locuzions averbiāls di afermazion

cence dubi 'nedvomno'; *dabon sì* 'res, zares'; *dal ciert* 'seveda'; *dal sigûr* 'gotovo'; *dal vêr, lafè sì, par vêr, sì lafè* 'v resnici, resnično'; *juste apont* 'točno, natanko'

3.5.2.4. Nikalne prislovne oblike / di negazion

Izražajo zanikanje, zavračanje, neodobravanje.

Nol si trate mighe di cuissà ce delit! 'Ne gre za kdove kakšen zločin!'
cree 'sploh, nikakor'; *fregul* 'nikakor'; *ma nò* 'nikakor ne'; *mai* 'nikakor'; *malafenò* 'ne, niti, najmanj'; *miche/mighe/migo* 'ne, sploh ne'; *nancje* 'niti'; *nancje se tu vuelis, nancje par insium* 'niti najmanj'; *no* 'ne'; *nuie* 'nič'; *piç* 'sploh (nič), nič'.

3.5.2.5. Prislovne oblike dvoma / di dubi

Izražajo dvom, težavnost.

Forsit un doman al rivarà ancie l'internet. 'Mogoče bo nek dan prišel tudi splet.'
forsì, forsít, salacor, vadì 'morda, mogoče'; *probabil* 'verjetno, morda'

Prislovni izrazi dvoma

po dâsi, po jessi 'morebiti, morda'; *po stâi* 'morebiti, morda'; *se bute* 'če tako naleti'

3.5.2.6. Vprašalne prislovne oblike / interogatifs

Izražajo vprašanje:

Miôr une sere fûr cui amîs, no mo Guido? 'Bolje en večer zunaj s prijatelji, ali ne Guido?'
no? no?, no mo? 'ali ne?'

Številni prislovi se rabijo tudi kot vprašalne prislove:

cetant? 'koliko?'; *cemût?* 'kako?'; *cuant?* 'kdaj?'; *di cuant incà?* 'od kdaj?'; *dontri?* 'odkod?'; *dulà?/indulà?* 'kje?; kam?'; *ogni trop?* 'kolikokrat?'; *trop?* 'koliko?'; *cetant che koliko?*; *cemût che* 'kako'; *cuant che* 'kdaj, ko'; *di cuant in ca* 'odkdaj'; *dontri che odkod?*; *dulà che* 'kje'; *indulà che* 'kje'; *ogni trop che* 'kolikokrat'; *trop che* 'koliko'.

3.5.2.7. Izpeljani prislovi

1. Pripona -mentri

Prislovi se tvorijo iz pridevnikov s tem, da se na žensko obliko pridevnika pritakne *-mentri*:

m. *gnûf*'nov' → ž. *gnove* 'nova' + *-mentri* > *gnovementri*

Ti prislovi so v furlanščini manj običajni. Pogosto se rabi pridevnik v moški obliki kot prislov, npr. *faart* 'močno', *cjâr* 'drago' itd.

1. Na pridevnik ženskega spola na *-le*, *-re* odpade izglasniški *-e*:

ž. *dificile* 'težka' > prisl. *dificilmentri* 'težko'

ž. *probabile* 'verjetna' > prisl. *probabilmentri* 'verjetno'

2. Ker se naglasno mesto prenese na pripono *-mentri*, se dolgi naglas pridevnika ne označuje: *normâl* 'normalen' > *normalmentri* 'normalmno'

3. Tvorba z *a* + pridevnik + *vie*

Prislovi se tvorijo lahko na opisni način z *a* + pridevnik + *vie*, npr. *a stupit vie* 'neumno'

3.6. ŠTEVNIK / NUMERÂL

Števnik ali števniški pridevnik zaznamuje določeno število nekega predmeta. Števniki poimenujejo številke.

Po oblikih jih delimo na:

- Glavne števnike / Numerâi cardinâi
- Vrstilne števnike / Numerâi ordinâi
- Množilne števnike / Numerâi multiplikatîfs
- Delilne števnike / Numerâi distributîfs
- Kolektivne števnike/ Numerâi coletîfs

3.6.1. Glavni števniki / Numerâi cardinâi

Glavni števniki po pomenu zaznamujejo količino. Po njih se sprašujemo z vprašalnico *cetant?* 'koliko?'. Glavni števniki so nepregibni, samo števnika *un* in *doi* imata kot pridevnik tudi obliko za ženski spol: *une* 'ena' in *dôs* 'dve', npr. *une femine* 'ena ženska', *dôs feminis* 'dve ženski'.

Ta dva števnika imata obliko za ženski spol tudi tam, kjer sta del sestavljenega števnika npr. *vincjedôs feminis* 'dvaindvajset žensk', *dôs mil feminis* 'dva tisoč žensk'.

Glavni števniki so:

0	nule / zero	25	vincjecinc
1	un, une	26	vincjesîs
2	doi, dôs	27	vincjesiet
3	trê	28	vincjevot
4	cuatri	29	vincjenûf
5	cinc	30	trente
6	sîs	31	trenteun, trenteune
7	siet	40	cuarante/ corante
8	vot	50	cincuante
9	nûf	60	sessante
10	dîs	70	setante
11	undis	80	otante
12	dodis	90	nonante/ novante
13	tredis	100	cent
14	cutuardis	101	cent e un, cent e une
15	cuindis	102	cent e doi, cent e dôs
16	sedis	110	cent e dîs
17	disesiet	122	cent e vincjedoi
18	disevot	200	dusinte
19	disenûf	300	tresinte
20	vincj	400	cuatricent
21	vincjeun, vincjeune	500	cinccent
22	vincjedoi, vincjedôs	600	sîscent
23	vincjetrê	700	sietcent
24	vincjecuatri	800	votcent

900 nûfcent	3.000 trê mil
1.000 mil/ un miâr	100.000 cent mil
1.001 mil e un, mil e une	200.000 dusinte mil
1.100 mil e cent	1.000.000 un milion
1.110 mil cent e dîs	2.000.000 doi milions
2.000 doi mil	1.000.000.000 un miliart
	2.000.000.000 doi miliarts

Opombe

1: namesto *une* ima Karnija *una*

3: Karnija ima *trei*

40: Obliko *corante* navaja Marchet, uporablja jo tudi Beline v Biblij. OLF 2002 ima za 40 samo *cuarante*.

3.6.1.1. Tvorba

Glavni števnik, ki označujejo neokrogla števila večja od 20, se tvorijo tako, da števniku, ki zaznamujejo večje okroglo število, najprej sledi veznik *e*, temu pa števnik, ki označuje manjše okroglo ali neokroglo število oz. enico, npr. 26 *vincjesîs*, 121 *cent e vincjeun*.

Po vzorcu: okrogli števnik nad 20 + *e* + manjše število
cent + e + vincjeun

20 do 30: *vincj + e + števnik 1-9*, npr. 26 *vincjesîs*, 21 *vincjeun*

30 do 100: *trente, cuarante* itd. + števnik 1-9, npr. 31 *trenteun*

Pri deseticah na izglasni -*e*, pride pred veznikom do poenostavitev samoglasniške skupine: *trente + e > trente-*, npr. 56 *cincuantesîs*, 83 *otantetren*

Podobno se dogaja tudi v slovenskem pogovornem jeziku, oz. v narečjih: priimek > primk, triintrideset > trinrideset.

100 - 200: *cent + e + števnik 1-99*, npr. 121 *cent e vincjeun*, 184 *cent e otantecuatri*

200 - 1000: *dusinte, tresinte, cuatricent + e + števnik 1-99*, npr. 476 *cuatricent e setantesîs*

1000 - 2000: *mil + stotica + e + števnik 1-999*, npr. 1894 *mil votcent e nonantecuatri*

Med tisočico in neokroglo stotico se veznik ne rabi, ker bi sicer prišlo do naštrevanja veznika.

1.999 *mil nûfcent e novantenûf*

Med tisočico in okroglo stotico se veznik rabi: 1.900 *mil e nûfcent*

2000 → *doi mil, cent mil, tresinte mil, un milion, vot miliarts + stotica + e*

Pred *mil, milion, miliart* se ne rabi *e*, npr. 19.673 = *disenûf mil sîscent e setantetren*

3.6.1.2. Pisava

1. Desetice se pišejo skupaj, npr. *trenteun*

2. večja števila nad 100 se pišejo narazen: 1.999 *mil nûfcent e novantenûf*, 110 *cent e dîs*, 101 *cent e un*, 1.010 *mil e dîs*, 1.001 *mil e un*.

3.6.1.3. Posamostaljenje števnikov

Glavni števnik se rabijo kot v slovenščini tudi kot samostalni.

Kadar se rabi števnik kot samostalnik, lahko tvorimo tudi množino, npr. *chescj três* 'ti trije' ali 'ta trojka', *i cincs* 'pet; peterica', *i vot* 'osem; osmerica';

3.6.1.4. Raba

Glavni števnik se rabi namesto vrstilnega, kadar

- sledi imenu kralja, papeža itd.: *Pauli sîs* 'Pavel šesti'
- označuje določeno leto, dan, uro: npr. *la leterature dal Nûfcenc* 'književnost 19. st.',
a son lis dôs 'dve je ura'

Datum

Za označevanje datuma se uporablajo glavni števnički:

il doi di novembar 'drugega novembra'

il trê di avrîl al rapresente ancje in dì di vuê 'tretji april predstavlja tudi dandanes'

che al scomence il trê di jugn 'ki se začne tretjega junija'

ai cuindis di chest mês 'petnjastega tega meseca'

Izjema je prvi dan v mesecu:

Prin di Mai 'Prvi Maj'

il prin di novembar dal 1424 'prvi november leta 1424'

il prin di Fevrâr dal 1995 'prvi februar leta 1995'

Ura

ob uri

Za označevanje ure se uporablajo glavni števnički: *a lis sîs* 'ob šestih', *a lis vot* 'ob osmih'.

Tai dîs di vore, da lis sîs di buinore a lis vot di sere 'Ob delavnikih, od šestih zjutraj do osmih zvečer', *e je pressapôc la une dopomisdì* 'je okoli enih popoldne'

- opoldne, ob dvanajstih: *a misdî*: *ogni domenie a misdî* 'vsako nedeljo opoldne'
a trê daspò di misdî 'ob treh popoldne'; *di biel misdî* 'opoldne'; *dopo misdî → dopomisdì*; *sul misdî, su la ore di misdî* 'opoldan, opoldne'; *no lavin a polsâ sul misdî* 'opoldne nismo počivali'; *tor misdî* 'okoli poldan'

- ob polnoči: *a miezegnot* 'ob polnoči'; *fin miezegnot* 'do polnoči'; *in pont di miezegnot* 'točno ob polnoči'

ob pol

Glavni števnik + *mieze* 'pol', npr. ob pol enajstih.. *aes dîs e mieze*;

..e je stade convocade une riunion aes dîs e mieze a Tumieç 'sklicana je bila seja ob po enajstih'
a lis/aes cinc e mieze 'ob pol šestih'

ogni vinars des cinc e mieze aes sîs e mieze sore sere 'vsak petek od pol šestih do pol sedmih'
a la/ae une e mieze dopo mieze gnot 'ob pol dveh po polnoči'

ob pol enih: *a la mieze, a miezore* 'ob pol enih'; *La manifestazion si siere a la mieze (12.30)* 'Manifestacija se konča ob pol enih.' ; *la domenie a misdî e mieç* 'v nedeljo ob pol enih';

četrt

- četrt ure *cuart di ore*: *dopo un trê cuarts di ore* 'približno tričetrt ure kasneje'

8: 15: *aes vot e un cuart di buinore* 'ob četrt čez osem zjutraj'

20: 45: *simpri a lis vot e trê cuarts di sere* 'vedno ob tričetrt na devet zvečer'

Računske operacije/lis operazions aritmetichis

Seštevanje

Števnik + *e* + števnik: $4 + 6 = 10$ *cuatri e sîs, dîs*

Odštevanje

štевnik + *vie* + števnik: $13 - 4 = 9$ *tredis vie cuatri, nûf*

Množenje

števnik + *voltis* + števnik: $2 \times 5 = 10$ *dôs voltis cinc, dîs*

Deljenje

števnik + *dividûts par* + števnik: $40 : 10 = 4$ *cuarante dividûts par dîs, a son cuatri*

3.6.2. Vrstilni števni / Numerâi ordinâi

Vrstilni števnik označuje mesto v vrsti bitij ali stvari.

1. prin, prime	600. sîscentesim
2. secont, seconde	700. sietcentesim
3. tierç , tierce	800. votcentesim
4. cuart, cuarte	900. nûfcentesim
5. cuint, cuinte	
6. sest, seste	1.000. milesim, milesime
7. setim, setime	1.001. milesim prin, milesime prime
8. otâf, otave	2.000. doimilesim, doimilesime
9. novesim, novesime	3.000. trêmilesim, trêmilesime
10. decim, decime	
11. decim prin, decime prime	100.000. centmilesim, centmilesime
12. decim secont, decime seconde	200.000. dusintemilesim, dusintemilesime
13. decim tierç , decime tierce	
14. decim cuart, decime cuarte	1.000.000. milionesim, millonesime
15. decim cuint, decime cuinte	1.000.000.000 miliardesim
16. decim sest, decime seste	
17. decim setim, decime setime	
18. decim otâf, decime otave	
19. decim novesim, decime novesime	
20. vincjesim, vincjesime	
21. vincjesim prin, vincjesime prime	
22. vincjesim secont, vincjesime seconde	
30. trentesim, trentesime	
40. cuarantesim, cuarantesime	
50. cincuantesim, cincuantesime	
60. sessantesim, sessantesime	
70. setantesim, setantesime	
80. otantesim, otantesime	
90. novantesim, novantesime	
100. centesim, centesime	
101. centesim prin, centesime prime	
132. centesim trentesim secont	
200. dusintesim, dusintesime	
300. tresinte, tresintesime	
400. cuatricentesim	
500. cinccentesim	

Opomba

1. Desetice in *decim prin* do *centesim* se lahko pišejo tudi skupaj: *decimprin, vincjesimsecont, trentesimtierç*
2. Namesto *decim* se uporablja tudi različica *diesim*: *diesim prin, diesim secont.*

3.6.2.1. Tvorba

Desetice vrstilnega števnika 20., 30., 40. itd. stotice 100., 200. itd., in druga večja števila tvorimo z dodajanjem pripone *-(e)sim* (na izglasniški soglasnik *-esim*) na ustrezeni glavnemu števniku:

npr. *vincj + (e)sim > vincjesim, cuarante + (e)sim > cuarantesim,*
dusinte + (e)sim > dusintesim, mil + (e)sim > milesim, milion + (e)sim > millonesim

Vmesna neokrogla števila tvorimo z dodajanjem ustreznega vrstilnega števnika:

55. *cincuantesimcuint, 1001. milesimprin*

3.6.2.2. Raba

Vrstilni števni se pregibajo enako kot pridevniki. Kot pridevniki se v funkciji prilastka ujemajo v številu in spolu s samostalnikom, npr. *il secont puest* 'drugo mesto', *la classe cuinte* 'peti razred'. Kadar se označuje številko naslednika dinastije se rabi vrstilne števnike ponavadi do 5, potem se jih lahko nadomesti z glavnim števnikom: *Pauli Sîs (Pauli VI)* 'Pavel šesti'

Posamostaljeno

Kot glavni se tudi vrstilni števni lahko rabijo kot samostalnik *il prin* 'prvi', *il secont* 'drugi'
Il claustri di S. Zorç al è il prin de Boemie. 'Samostan Sv. Jurija je prvi na Češkem.'
par vie che o sêis fra i prins te fede 'ker ste med prvimi glede na vero'
o vês di jessi i prins 'morate biti prvi'
i prins 'pomeni tudi: začetek, prvi v tednu, mesecu, letu, stoletju': *ai prins di Avrîl* 'na začetku aprila'; *dai prins dal Nûfcent* 'od začetka 20. stoletja'

3.6.2.3. Ulomki / Frazions

Ulomki so v furlanščini dvo ali veččlenski.

Tvorba

1. kot v latinščini in ladinščini se z vrstilnimi števni izraža imenovalec, z glavnimi pa števec ulomkov: $1/3$ *un tierç* 'ena tretjina', $1/4$ *un cuart* 'ena četrtina'

2. z izrazom: (števec) glavni števnik + *part* + (imenovalec) *di* + glavni števnik:

$1/3$ *une part des trê* 'ena tretjina', $1/4$ *une part des cuatri* 'ena četrtina',

$2/7$ *dôs parts des siet* 'dve sedmine'

3. $1/2$ polovica se lahko izraža tudi:

une mitât: La mitât dal numar totâl dai oms 'polovica vseh (skupnega števila) moškov';
un mieç: za fa un an e mieç 'že pred letom in pol'; *la prime part* 'prva polovica'; *la seconde part* 'druga polovica'

3.6.3. Množilni števniki / Numerâi multiplicatîfs

Množilni števniki (multiplicativa) označujejo mnogokratnost določene količine. Odgovarjajo na vprašanje kolikeren? kolikokraten?

3.6.3.1. Sintetične tvorbe

Oblike se rabijo v glavnem v znanstvenem jeziku, nastale so drugotno iz latinskih.

	furl.	lat.
enojen	<i>simpli</i>	<i>simplex</i>
dvojen	<i>dopli</i>	<i>duplex</i>
trojen	<i>tripli</i>	<i>triplex</i>
mnogoteren	<i>multipli</i>	<i>multiplex</i>

Rabijo se

pridevniško: *cuntun dopli clic* 'z dvojnim klikom (pritiskom na miško)', *un sens dopli* 'dvojni pomen', *inte sô dople forme dal masculin* 'v svoji dvojni obliki v moškem spolu';

samostalniško: *al è il dopli di chel de Indie* 'je dvakrat toliko kot v Indiji' ;

dutcâts il dopli dai agns di ativitât 'v vsakem primeru dvakratno število aktivnih let'; *Sul plan gjeografic il comun al è lontan circje 45 chilometris sevi di Udin che di Pordenon, juste il dopli dal cjâf lûc provincial* 'prav dvakrat toliko kot od pokrajinskega glavnega mesta'

3.6.3.2. Analitične tvorbe

Furlanščina izraža množilni števnik v glavnem analitično:

- *voltis* dobesedno 'obrati'

Tvorba: glavni števnik + *voltis* 'krat'

Tvorba ustrez slovenski s *krat*: enkrat, dvakrat...*dôs voltis* 'dvakrat', *dîs voltis* 'desetkrat'

Splošnojezikovno prim. surinamsko *tron* (< ang. *turn*) 'krat'

- *viaçs* dobesedno 'potovanja'

Rabi se namesto *voltis*, posebej v Karniji, tudi *viaçs* 'potovanja': *doi viaçs* 'dvakrat', to ustrez sl. nareč. kor. *brt* (*bart, fart*) (*enobart Gutsmann*) < sr.v.nem. *ein vart* 'ena pot, vožnja'.

Splošnojezikovno prim. srbohrvaško *dva puta*, *tri puta* ali rabo v jeziku (Niger-Kongo skupine) pular *laabi DiDi* dvakrat (laabi = poti DiDi = 2).

- *oris*

V starejših besedilih (14 st.) se pogosto rabi namesto *voltis* oblika *oris*: *in tre oris chu forin a Cividât* trikrat, ko..

- *bot* 'krat'

l'an passât di carnavâl a son vignudis a marît dôs bielis fantatis intun bot 'dve lepi dekli naenkrat' Iz furl. imamo sl. primorsko: *bót* 'krat' *wsaki bot* < furl. *un bot* 'enkrat'

3.6.4. Delilni števniki / Numerâi distributîfs

Delilni števniki (distributiva) izražajo, kako so osebe, živali ali stvari porazdeljene (distribuirane). Odgovarjajo na vprašanje po koliko?

3.6.4.1. Sintetične tvorbe

Latinske sintetične oblike (*singuli, bini, terni, quaterni, quini* itd.) se niso ohranile, uporablja se samo oblika *sengul* (*singul*), ki pa je novejša tvorba in pomeni kot pridevnik posamezen: *a ogni sengul letôr* 'vsakemu posameznemu bralcu' kot samostalnik posameznik: *i dirits dal sengul* 'pravice posameznika'.

3.6.4.2. Analitične tvorbe

Furlanščina izraža delilni števnik kot slovenščina analitično.

Tvorba:

1. *a* + glavni števnik

(a) *un a un* 'eden po eden': *il diretôr al veve scomençât subit a interogâ un a un i fruts* 'direktor je začel takoj izpraševati otroke enega po enega'

a doi a doi 'dva po dva, po dva': *al à sielt altris setantedoi e ju mande a doi a doi devant di lui* 'izbral je 72 drugih in jih poslal dva po dva predse'

a dôs a dôs 'dve po dve': *a trê a trê* 'tri po tri'; *a cuatri* 'po štiri'; *fâ i scjalins a cuatri a cuatri* 'po štiri stopnice naenkrat'

2. glavni števnik + *par volte*

Dobesedno temu ustreza sl. naenkrat, npr. pet naenkrat.

Par cueiju: butâju te aghe che e bol (salade) cinc par volte 'po pet (pet naenkrat)'

A'nd' è seconts, no plui di cinc o sis par volte 'ne več kot pet ali šest naenkrat'

3. *in* + glavni števnik

Dobesedno temu ustreza sl. 'v + količinski ločilni (dvoje, troje itd.)'

Al è mior jessi in doi che no dibessoi. 'Bolje biti v dvoje (po dva) kot sam.'

te mê famee o jerin in trê 'v moji družini smo bili v troje (bili trije)'

Tip tvorbe lokalno 'v + števnik' poznajo številni tudi nesorodni jeziki, npr. madž. *ketten = in doi*

3.6.5. Kolektivni števniki/ Numerâi coletîfs

Kolektivni števniki označujejo številčno celoto oseb ali predmetov. Rabijo se kot pridevnik ali samostalnik

3.6.5.1. Približno število

Približno število se izraža:

3.6.5.1.1. s števnikom (člen) *un* + števnik: *un cuindis* 'približno, okoli 15', *un trente* 'približno 30': *e jere muarte une frute di un cuindis agns* 'umrla je približno petnajstletna deklica'; *par vie che Beltram al veve un trente agns di plui* 'ker je Beltram imel približno trideset let več'

3.6.5.1.2. z *un, une* + glavni števnik do 100 + pripona *-ine*

Pred *-ine* odpade izglasni samoglasnik:

npr. *setante* + *-ine* > *setantine* 'okoli 70'

une desine '10, okoli 10': *Daspò une desine di agns* 'po približno desetih let'

une docene '12, približno tucat'

une cuindisine '15, okoli 15': *à diret une cuindisine di films* 'je vodil okoli petnajst filmov'
une ventine '20, okoli 20': *I partecipants a son une ventine* 'Udeležencev je okoli dvajset'
une trentine '30, okoli 30': *plui di une trentine di studiôs* 'več kot trideset učenjakov'; *a jerin une trentine di fruts par classe* 'bilo jih je okoli trideset otrok po razredu';
une cuarantine '40, okoli 40'

3.6.5.1.3. s pojmovno pripono -âr

samo v primerih:

un centenâr '100, okoli 100': *un libri di un centenâr di pagjinis* 'knjiga, ki ima okoli sto strani'
un miâr '1000, okoli 1000': *Un grop di un miâr di studiôs e lenghiscj* 'skupina kakih tisoč učenjakov in jezikoslovcev'

3.6.5.1.4. *un pâr*

'nekaj': *Cjapâ un pâr di lezions* 'vzeti nekaj učnih ur'

'par (dva kosa)': *un pâr di scarpons* 'par čevljev'

3.6.5.1.5. s kombinacijo dveh glavnih števnikov npr. *doi trê* 'dva tri, dva ali tri, približno tri'

Tudi v slovenščini se lahko na ta način izraža približno število.

Primeri

ogni doi, tre agns 'vsake dve, tri leta'

Lassaitmi dî doi, tre pinsîrs par comemorâ cheste fieste 'Dovolite mi, da izrečem dve, tri misli...'

son passâts doi, trê dîs 'minilo je dva, tri dni'

Tudi ta pojav je precej razširjen, npr. alb. *dy-tre veta* 'dve, tri osebe, dve ali tri osebe';

madž. *három-négy hónap* 'tri-štiri mesece';

kantonsko kit. *luhk chât chîn mân dóu*

šest sedem tisoč dolar tam = okoli šest sedem tisoč dolarjev

3.6.5.1.6. s prislovi ali prislovnimi izrazi

plui o mancul 'približno, okoli': *al varà une superficie di plui o mancul m2 1080* 'imelo bo približno 1080 m² povrsine'

sù par jù 'približno, okoli': *ven a dî sù par jù 133 mil euros* 'to pomeni približno 133 tisoč evrov'

3.6.5.2. Časovno obdobje / Periodi di timp

1. število let

Sintetične oblike *bienâl*, *trienâl* so novotvorbe, rabijo se v strokovnem jeziku

bienâl 'dvoleten': *il congrès bienâl* 'dvoletni kongres'

trienâl 'trileten': *il belanç anuâl e trienâl* 'letna in triletna bilanca'; *il prin cicli trienâl* 'prvi triletni krog'; *il program trienâl* 'triletni spored';

2. število mesecev

Oblike so novotvorbe, rabijo se v glavnem v strokovnem jeziku.

bimestri 'dvomesečje': *la Tasse e tache dal prin dî dal bimestri* 'se začne prvega dne dvomesečja'

trimestri 'tromesečje, četrtnletje': *ae scjadince di ogni trimestri* 's koncem vsakega četrtnletja'

il prin trimestri dal 2004 'prvo četrtnletje v 2004'

semestri 'polletje': *e presente i risultâts dal secont semestri 2004* 'predstavlja izide drugega polletja 2004'.

3.6.5.3. Merske enote

Merske enote se pogosto izražajo z vrstilnimi števniki *cuart*, *centesim* itd.

teža

eto 'hektogram (= 100 g)', *gram* 'gram', *cuintâl* 'kvintal (stot ali cent)', *decigram* 'decigram', *centigram* 'centigram', *miligram* 'miligram', *nanogram* 'nanogram', *picogram* 'pikogram' obseg

litri 'liter', *decilitri* 'deciliter', *centilitri* 'centiliter', *mililitri* 'mililiter', *nanolitri* 'nanoliter', *picolitri* 'pikoliter'

čas

decim 'desetinka', *centesim* 'stotinka', *milesim* 'tisočinka'

razdalja

chilometri 'kilometer', *metri* 'meter', *centimetri* 'centimeter', *decimetri* 'decimeter', *milimetri* 'milimeter', *decimilimetri* 'desetina milimetra'

3.6.5.4. Glasba

Sestav glasbenikov glede na število glasbenikov:

duet, *duo* 'duet', *tercet*, *trio* 'tercet', *cuartet* 'kvartet', *cuintet* 'kvintet', *sestet* 'sekstet', *setet* 'septet', *otet* 'oktet', *nonet* 'nonet', *decet* 'decet'.

Cuartet corâl feminin di Gjiviano 'ženski zborni kvartet iz Gjiviana'

Al cjante il cuartet vocal A.Tellini 'Poje kvartet..'

cul otet "Ansibs" di Monfalcon 'z oktetom "Ansibs" iz Tržiča'

3.7. PREDLOG / PREPOSIZION

Predlog (prepozicija) je nepregibna beseda, s katero se izražajo razmerja med besedami.

Kot v slovenščini se tudi furlanski predlog uporablja za izražanje razmerja med stavčnimi deli: *il libri al è su la taule* 'knjiga leži na mizi'.

Vrste predlogov

Ločimo prave in neprave predloge.

Pravi se uporabljajo samo kot predlogi: *di*, *a*, *(da)*, *in - ta*, *su (sun)*, *par*, *cun*, *tra*

Vecina pravih predlogov se lahko rabi kot prosta oblika ali skupaj s členom, t.i. členski predlogi/ preposizioni articoladis (*dal*, *de*, *dai*, *des*)

Nepravi se rabijo tudi kot prislovi in samostalniki.

3.7.1. Pravi predlogi

a(d) 'k, v, ob, za'

1. dajalniško (nepremi predmet): *il dvd che mi an dât a mi* 'dvd, ki so ga dali meni'

2. smer 'k, v': *L'an cu ven o lìn a Rome*. 'Naslednje leto gremo v Rim.'

3. krajevno, za kraje in mesta 'v': *O lavori a Udin*. 'Delam v Vidmu.'

3. časovno 'ob, za': *a Nadâl* 'za Božič', *a lis cuatri* 'ob štirih'.

4. načinovno: *a la mode* 'po modi', *cjaminâ a gjat* 'hoditi po vseh štirih'

cun 'z, s': prevajamo v glavnem z orodnikom

1. družba, spremstvo: *Fuarts rapuarts storics a lein la Cjargne cu lis areis confinantis de Provincie di Belun e ancie cun il Friûl culinâr.* 'Tesni zgodovinski odnosi vežejo Karnijo z mejočimi območji pokrajine Belun in tudi z gričevnato Furlanijo.'
2. orodje, sredstvo: *Mi plâs lavorâ cu la pale.* 'Všeč mi je delati z lopato.'; *Cu la peraule "Torototei" i nestris vons a clamavin chei che ur puartavin gnovis di ogni fate.* 'Z besedo Z besedo „Torotei” so naši predniki imenovali tiste, ki so jim prinašali novice vseh vrst.'; *cjâf' z glavo'; finalmentri si lu cuinçave cun vueli di ulîf* 'končno se ga zabeli z olivnim oljem'.
3. načinovno: *vê il gust di svicinâsi a nostre culture cun rispiet, cun curiositât, cun passion di savê e di scuvierzi, cun voie di capî* 'imeti veselje približevati se naši kulturi s spoštovanjem,
z radovednostjo, s strastjo izvedeti in odkriti, z željo razumeti', *cun premure* 'hitro'
4. pridenvniško, lastnost: *cui voi sierâts* 'z zaprtimi očmi'; *cu lis gjambis lungjis* 'z dolgimi nogami, dolgonogi'
5. časovno (s, ob, ob času, za časa): *cuant che nol jere ator cul cjâr, cul soreli o cu la lune* 'podnevi ali ponoči'

di, da 'od'

1. rodilniško: prevajamo z rodilnikom: *il Vanzeli di Gjesù Crist* 'Evangelij Jezusa Kristusa'
2. pridenvniško: prevajamo s pridenvnikom: *di fier* 'železen, iz železa'; *di len* 'lesen'
3. pred vršilcem v trpniških zgradbah: prevajamo dobesedno z *od* + rodilnik: *un sucessôr nomenât dal imperadôr o dal pape* 'naslednik, imenovan od cesarja ali papeža'
4. tema, predmet prevajamo z 'o': *in chei acuardis si cjacarave ancie dal grop feroviari di Udin* 'v teh pogodbah se je govorilo tudi o skupini..'
5. izvor, prevajamo z 'iz': *o soi di Glemone* 'Sem iz Gumina'
6. vzročno, prevajamo z 'zaradi, za': *murî di fret* 'umreti zaradi/od mrazu; *murî di fan* 'umreti za lakoto'
7. časovno, prevajamo z rod. ali 'v': *di Avost* 'avgusta (meseca)/ v avgustu', *di Istât* 'poleti'

fra 'med':

1. časovno čez, v roku: *fra dîs agns* 'v roku desetih let'; *Nome che, se par disgracie a muriven fra chel temp* '..so umrli med tem času'
2. odnos (položajsko): *fra me te* 'med menoj in teboj/nama'; *Il Consei Vatican II°, fra lis tantis robis che al à ditis e..* 'med tolikimi stvarmi, ki jih je izrekel'; *scuintri ideologjc fra Est e Ovest* 'ideološki spopad med vzhodom in zahodom'.

in 'v (znotraj)' uvaja v glavnem krajevna določila

1. krajevno (mesto, položaj) 'v': *intal armâr* 'v omari', *intes cjasis* 'v hišah', *in tai cjamps* 'na poljih'; (za države in dežele): *in Friûl* 'v Furlaniji', *in cjase* 'doma, v hiši'
opomba: z nedoločnim členom pred krajevnimi imeni: *intun Udin* 'v takšnem mestu kot je Videm'; *intun Negrons* 'v takšni vasi kot je Negrons'
2. časovno (določen čas): *Ce ti spietial tal 2004?* 'Kaj te čaka v letu 2004?'; *in voltâsi* 'pri obračanju'
3. '(iz)med': *ancje tai predis di une volte* 'tudi med nekdanjimi župniki'; *ancje tai politics* 'tudi izmed politikov'
4. sredstvo: *al è partît di Milan in tren* 'odpotoval je iz Milana z vlakom';
5. namen: *al à ricevût in regâl ducj i tescj* 'dobil je vsa besedila v dar'

6. način: *O sai che il professôr Petracco al jere stât dibot in miserie* 'v revščini'; *Traduzion in dialet gurizan-furlan* 'prevod v goriškofurlanskem narečju'
7. omejitev: *Tal 1925 al cuiste la lauree in letaris* 'si je pridobil diplomo v književnosti'
8. količina: *o sin in doi* 'sva v dvoje, dva sva'.

jenfri uvaja predvsem krajevna določila s pomenom (iz)med, v sredini (od): *jenfri la int* 'med ljudmi'; *il coleгament jenfri toponims e la int* 'povezava med krajevnimi imeni in ljudmi'; *jenfri il 1994 e il 1999* 'med 1994 in 1999'

par 'za': pred različnimi določili (časovno, krajevno)

1. korist, namen 'za': *par frut* 'za otroka'; *cjarte par scrivi* 'list za pisanje'; *e ur à domandât di sensibilizâ i ministeris competents par une soluzion positive de vicende* 'za pozitivno rešitev zadeve';
2. časovno 'za': *previodude par vuê* 'predvidene za danes'; *par doman instant e je stade convocade une riunion...* 'za jutri je bila sklicana seja'; *par cumò* 'zaenkrat': *Lavôr: Cogolo, par cumò nissun licenziamenti* 'zaenkrat nobene odpustitve'; *dì par dì* 'dan za dnem'
3. krajevno
 - a) 'po, v, na': *pal mâr* 'po morju'; *jù pe Basse* 'v južni Italiji, po južni Italiji'; *durmî pes ostariis* 'spati po gostilnah'; *par denant* 'od spredaj'; *poiât pal mûr* 'naslonjen na zid'; *nancje par dongje* 'tudi približno ne, niti najmanj'.
 - b) 'skozi': *par Triest* 'skozi Trst'; *une sô jentrade te scuele pe puarte principâl* '..skozi glavna vrata'
 - c) smer 'za, v': *Pauli al partìs par Rome*. 'Pavel odpotuje v Rim.'
4. način, sredstvo 's, z, po': *par furlan* 'po furlansko'; *Lis autorizazions a saran concedudis par telefon, par fax* 'uradna dovoljenja bodo dodeljena preko telefona, preko faksa (po telefonu, po faksu)'; *par cure* 'pod vodstvom'
5. namen: (+ glagol) 'da bi.., z namenom, da': *Radio Onde Furlane e je nassude par promovi la lenghe e la culture furlane...* 'je bil ustanovljen z namenom, da bi se spodbujal furlanski jezik in..'; ...*convocade par frontâ la cuistion..* 'sklicana, da bi se soočili z vprašanjem..'
6. vzrok (+ samost.) uvaja razlog: 'iz, zaradi': *par proteste* 'iz protesta': *Cussì i lavoradôrs a àn ocupât par proteste il Consei comunâl di Tumieç..*' so iz protesta zasedli občinski svet'
7. pred vršilcem v trpniških zgradbah: *sviersât il stomi par chel violent* 'prerezan trebuh od tega nasilneža/nasilnež je'

su 'na, nad': uvaja predvsem krajevna določila

1. krajevno mesto, na vpr. kje?: *Sul cjamp a restarin cirche 4.000 muarts* 'na bojišču je ostalo približno 4000 mrtvih'
2. krajevno smer, na vpr. kam?: *Va sul cjamp clamât "CONVERT"* 'Pojdi na polje z imenom „CONVERT”'; *La marce su Rome* 'Pohod na Rim'.
3. predmet, tema razgovora: *O ai stampât ancje "Rome Jubilâr", 10 sonets su Rome* '10 sonetov o Rimu (na temo Rim)'
4. časovno (trenutek), na vpr. kdaj?: *Sul moment de fin il rè dal misdî lu frontarà* 'Takoj po koncu (v trenutku, ko je bilo konec)'; *sul fâ de gnot* 'ko se je znočilo'; *Sul fâ dal dì al clame dongje i siei dissepui* 'Ko se je zdanilo je k sebi poklical svoje učence.'
5. približna vrednost: *Il presit al sarà sui 50 mil francs* 'Cena bo znašala okoli 50 tisoč frankov.'
6. način: *Us disìn chest su la peraule dal Signôr* 'v imenu Gospoda'; *cjapâ sul seri il probleme*

'vzeti težavo resno'

***tra* (sopomenka od *fra*)**

1. časovno: (za izražanje oddaljenosti) 'čez, v roku': *In câs contrâr, tra dîs agns o sarìn inmò daûr a discuti cence costrut* 'v roku desetih let';
2. odnos (položajsko):
 - a) pojmovno prostorsko: *dîs gnûfs stâts, tra di lôr e jere ancie la Slovenie* 'deset novih držav, med njimi je bila tudi Slovenija'; *tra lis acusis e je ..* med obtožbami je..';
 - b) časovno: *Dopo bataiât cui Ongjars (che a rivarin chenti tra il 899 e il 950)* 'ki so prišli med 899 in 950.'
 - c) krajevno: *Jo o sint nassût tra Glemone e Tumieç* 'Jaz sem rojen med Guminom in Tumiečem.'

3.7.2. Nepravi predlogi

cence 'brez': *Ancje chest al è un dogme cence fondament* 'Tudi to je dogma brez osnove'; *No pues vivi cence l'alcol.* 'Ne more živeti brez alkohola.'

***cuintri* 'proti'**

1. proti, zoper: *Dut o sin cuintri la vuere.* 'Vsi smo proti vojni.'; *il ben cuintri il mâl* 'dobro proti zlem'; *cuintri il militarism* 'proti militarizmu'
 2. proti, nasproti, ob, v smeri: *cuintri Glemone* 'proti Guminu'; *o lin cuintri a Primevere* 'proti pomladni'
- daûr 'za, zadaj'***: *Si scuint daûr il non di Simeon* 'skriva se za imenom Simeon'
- denant/ devant* 'pred'**

1. na vpr. kje?: *come in cjamp denant il nemì* 'kot na bojišču pred sovražnikom'
2. na vpr. kam?: *denant il so tron* 'pred njegov prestol'

***fin(t)/ fin a/ fintremai* 'dokler, do'**

1. časovno do: *la propueste miôr rivade fin cumò* 'doslej, do zdaj'; *Fintremai l'autun dal 1928 si cjatavin* 'Do jeseni leta 1928 so se dobili'
 2. prostorsko do: *al veve cjaminât fin alì* 'do tja je hodil'
- seont*** po, v skladu s čim, glede na: *seont Chomsky no si pues* 'po Chomskyju se ne more' ; *Il furlan, seont il lôr umôr* 'glede na njihov humor'
- sore*** 'nad, na': *sore la taule* 'na mizi'; *sore dut* 'predvsem'
- viers***
1. 'približno, okoli': *viers il cinc par cent* 'okoli pet odstotkov';
 2. 'proti, v smeri': *in viaç viers il cîl* 'na poti proti nebesam';
 3. 'napram': *Ogni individui al à dovês viers la comunitât* 'vsak posameznik ima obveznosti napram družbi'
 4. 'v zameno za, za': *si intint viers un mercedi* 'se razume v zameno nekega plačila'

3.7.3. Predložni izrazi / locuzions preposizionâls

V mnogih primerih se v furlanščini predlog, včasih tudi več predlogov, veže s samostalnikom v stalni zvezi in izraža nek prislov: npr. *a pît* 'peš'. Ta pojav je dosti bolj pogost kot npr. v italijanščini. Podobno opazujemo v slovenščini, kjer je raba predlogov pogosteješa v pogovornem in narečnem jeziku, npr. knjiž. 'karto za Beograd' : pogov. 'karto za v Beograd', knjiž. 'peš' : gorenj. 'h nogam'.

ator di 'okoli': *ator di lui* 'okoli njega': *I popui antīcs a pensavin che ator, ator de tiere e sot tiere e jere dome aghe..(Bibl-let-Pieri)* 'da je bila (vsena)okoli, okoli zemlje in pod zemljo samo voda'; *di Unviēr si sta ben sentâts ator dal fogolâr* 'okoli ognjišča'

cence di 'brez': *Dut al à fat lui, e cence di lui nol è stât fat nuie* 'Vse je on napravil, in brez njega ni bilo nič napravljenega'; *che però no je cence di pericui* 'toda kar ni brez nevarnosti' **cuintri di** 'proti, zoper; nasproti': *cuintri di une leç* 'proti nekemu zakonu'; *al è inevitabilmentri cuintri di me* 'je neizogibno proti meni'; *si à di restâ in vuaite cuintri dal Aids* 'proti Aidsu'; *a an cjapât part a la vuere cuintri dai Boxer in Chine* 'v vojni proti bokserjem na Kitajskem'

da pît di 'na koncu, pod': *da pît di ogni test e je la trascrizion* 'na koncu vsakega besedila (pod besedilom) je prepis'; *O forsit, da pît di dut: miôr restâ ignorants* 'Ali mogoče, konec koncev (dobes.: na koncu vsega)'

daûr di 'za, zadaj (za)'

1. 'za': *daûr di me* 'za mano'; *daûr di cheste cjase* 'zadaj za tisto hišo'; *un daûr l'altri* 'eden za drugim, drug za drugim'

2. 'glede na': *daûr di ce che, daûr di chel che, daûr che* 'glede na to, kar'

denant di/ devant di 'pred, izpred (krajevno)'

1. prostorsko na vpr. kje?, kam? 'pred': *denant dal spieli* 'pred zrcalom'; *denant di cjase* 'pred hišo', *denant di se* 'pred seboj'

2. časovno 'pred': *denant dal -181* 'pred -181 letom'; *denant di murî* 'pred smrtjo'

dentri di 'notri, znotraj'

1. prostorsko 'znotraj, v, v notranjosti': *Al è dentri des muris.* 'Nahaja se znotraj zidov.'

2. časovno 'znotraj, v, v roku': *dentri di trente dîs* 'v roku tridesetih dni'

di fûr di 'zunaj, izven': *Ma ce sucedial di fûr di cjase* 'Toda kaj se dogaja zunaj doma'

dongje di 'blizu': *dongje di me* 'blizu mene'; *dongje dal fûc* 'blizu ognja'

fin/ fin (t)/ fintremai a/di 'dokler, do'

1. časovno do: *fin al dì dal funerâl* 'do dne pogreba'; *fin dal 1550 i Uscocs a vevin tacât a fâ violentis scorsadis* 'do 1550 leta so Uskoki'

2. prostorsko do: *fintremai al Tiliment* 'do Tilmenta'; *sedi in Italie che in Europe e fintremai di là dal ocean* 'in celo na onstran oceana';

fûr di samo v nekaterih zvezah:

1. 'zunaj, izven, ven': *fûr di cjase* 'zunaj doma'

2. 'iz', npr.: *fûr de nêf* 'iz snega'.

insom(p) di

1. prostorsko označuje skrajnost: 'na koncu, na kraju; na vrhu; v globini': *scrivint insom dal certificât* 'pisoč na vrhu potrdila'; *insom de pagjine si cjatin i teams* 'na vrhu strani se nahajajo povezave'

2. časovno 'končno, na koncu, pri kraju': *Insom de Ete di Mieç* 'Na koncu Srednjega veka' **intor di** 'okoli': *intor di lui* 'okoli njega'; *e no dome intor di Gardiscje o Palme* 'in ne samo okoli Gradišča in Palmanove'

jenfri di '(iz)med, v sredini (od)': *jenfri des fueis dai arbui* 'med listjem dreves'

jù par

1. prostorsko '(dol, navzdol) po': *e jù par che strade blancje* 'in po tej beli cesti'

2. časovno 'med, med časom': *jù pe gnot* 'ponoči'

prin di/ prime di 'pred, izpred (časovno)': *prime di dut* 'predvsem'; *Beltram, prime di vignî in Friûl* 'Beltram, pred prihodom v Furlanijo'; *tal 10000 prime di Crist* 'leta 10000 pred Kristusom'

sore di 'na, nad, čez; po, v': *sore di te* 'nad teboj'; *une vore largje la sô produzion sore di giornâi, periodics e rivistis* 'veliko delo, ta njegova proizvodnja po časopisih, revijah'
sot di

1. prostorsko 'pod': *sot di me* 'pod menoj'
 2. časovno 'malo, tik pred': *sot di Pascie* 'tik pred Veliko nočjo'
- su di** 'na, nad': *il Spirt di Diu che si sbassave su di lui.* 'Sveti Duh, ki se je spustil na njega'

sù par

1. prostorsko 'na; v, po': *sù pai mûrs* 'na zidovih'; *lei sù pai zornâi* 'brati v časopisu'
2. 'proti, nasproti': *sù pai siôrs* 'proti bogatim'
3. 'o, glede na, okoli': *domande sù pal avignî* 'vprašanje glede prihodnosti'; *sgagnint insieme su pai Cjargnei* 'smejoč se skupaj na račun Karnijcev'

tor di 'okoli'

1. 'okoli, okrog': *tor di chel cuarp* 'okoli tega telesa'; *mi picjarin tor di un ramaç dal gran rôl* 'okoli veje'
 2. 'proti; zoper': *al jere scuasit inçampât tor di lui* 'zoper njega'
 3. časovno 'v smeri, proti, okoli, blizu (časovno)': *cussì tor di sere* 'proti večeru'
- vicin di** 'blizu': *vicin dal so Diu* 'blizu svojemu bogu'
- vie par** 'ob; počez, povprek'
1. prostorsko 'skozi, povprek': *vie pe citât* 'skozi mesto'
 2. časovno 'preko, čez, za čas': *vie pe zornade* 'čez dan, preko dneva'; *vie par dut il gustâ* 'za čas celega kosila'

viers di

1. 'v zameno za, za, proti': *viers di un mercedi* 'proti plačilu'
2. 'proti, v smeri': *viers di une Europe gbove* 'proti novi (prenovljeni) Evropi'
3. 'napram': *viers di te* 'napram tebi'; *viers de comunitât* 'napram družbi'

3.8. VEZNIK / CONIUNZION

Kot oziralni zaimki vzpostavljajo vezniki skladenske povezave med stavki in stavčnimi deli, zaradi te skupne funkcije se oziralni zaimki in vezniki imenujejo *konektivi*. Vezniki, kakor že samo ime pove, povezujejo stavke ali stavčne dele. Kot prislovi so nepregibni.

Veznike med stavki imenujemo stavčne, med besedami in besednimi zvezami pa nestavčne.

Po formalni oblikih delimo veznike na *nesestavljeni* in *sestavljeni*.

Nesestavljeni so iz ene same besede, npr.: *e* 'in', *o* 'ali'. Sestavljeni so sestavljeni iz več besed, npr.: *par che* 'da (bi)'. V furlanščini imamo veznike, ki se sestojijo iz ene besede npr. *se* 'če', *ma* 'toda', ter druge, ki so sestavljeni iz prislova + *che* npr. *cussì che* 'tako da', iz predloga + *che* npr. *par che* 'da (bi)' ali iz predloga + samostalnik + *che* npr. *a fin che* 'da (bi)'.

Po skladenski funkciji delimo veznike v *privedne/di coordinazion* (*coordinativis*) in *podredne/di subordinazion* (*subordinativis*).

3.8.1. Priredni vezniki / Coniunzioni di coordinazion

Priredni vezniki povezujejo skladensko enakovredne dele (besede ali stavčne člene) ali stavke iste stopnje. Primer: *al fevelave e al viodeve* 'govoril je in videl (je)'

Členitev prirednih veznikov

- 3.8.1.1. Vezalni vezniki / Coniunzioni copulativis
- 3.8.1.2. Ločilni vezniki / Coniunzioni disiuntivis
- 3.8.1.3. Protivni vezniki / Coniunzioni aversativis
- 3.8.1.4. Soodnosni vezniki / Coniunzioni corelativis
- 3.8.1.5. Posledični (sklepalni) vezniki / Coniunzioni conclusivis
- 3.8.1.6. Pojasnilni vezniki / Coniunzioni declarativis

3.8.1.1. Vezalni vezniki / Coniunzioni copulativis

Sestavini vezniške besede so druga drugi dodani in enakovredni.

ancje 'tudi, celo, še': *Un libri une vore origjinal ancje dal pont di viste grafic.* 'Zelo izvirna knjiga tudi iz grafičnega vidika.'

ancjemò 'še': Ponavadi se rabi za veznikom *e* 'in': *po un Cjapitani e po ancjemò un Prefet* 'potem neki kapetan in potem še neki prefekt'

e 'in': *Artûr, jenfri mít e realtât* 'Artur, med mitom in resničnostjo'

e ancje 'in tudi, tudi': *o vin tacât a scrivi robe par furlan e ancje par sclâf* 'začeli smo pisati v furlanščini in tudi v slovenščini'

e ancjemò 'in še, pa tudi, ter, kot tudi': *Une Risoluzion "storiche" e ancjemò di atualitât.*

'Zgodovinska' kot tudi aktualna resolucija'; *une variante linguistiche uniche e ancjemò lontane* 'edinstvena in tudi oddaljena jezikovna različica'

e ancjemò dongje 'in dodatno, in tudi še, kot tudi': *E je stade vuere di agression militâr, vuere di clas, vuere civil e ancjemò dongje vuere raziâl* 'državljanjska vojna kot tudi rasna vojna'

e nancje 'in niti': *A nissun individui no si pò cjoli cence une reson la sô citadinance e nancje il derit di cambiâle* 'nobeni osebi se ne sme odvzeti brez razloga državljanstva kot tudi ne pravice do spremembe državljanstva'

nancje 'niti': *Pieri nancje Marie* 'Peter niti Marija'

ni 'niti, ne, in ne': Ponavadi za nikalnim stavkom: *Amôr nol è polente ni brût di verzis.*

'Ljubezen ni polenta ne zelenjavna juha.'

3.8.1.2. Ločilni vezniki / Coniunzioni disiuntivis

Izražajo bistveno razliko, ločujejo dve sestavini vezniške besede in izključujejo tretje.

o 'ali': *scrîf une o plui peraulis* 'napiši eno ali več besed'

o ancje 'ali tudi (še)': *al larà a delegâ un assessôr o ancje un sindic* 'pooblastil bo enega prisednika ali tudi še enega župana'

o ben 'ali': *Par lei, discjariâ o ben stampâ* 'Za branje, nalaganje ali tiskanje'; *se al plâs o ben no* 'če ugaja ali ne'

o pûr 'ali': *Che altris giornâi no contin, o pûr a contin* 'Drugi časopisi ne pripovedujejo ali pripovedujejo'

3.8.1.3. Protivni vezniki / Coniunzioni aversativis

Izražajo nasprotje sestavini vezniške besede.

anzi(t) 'pač pa; ali bolje, ali raje': *Al è gambiât, anzit rivoluzionât il contest sociâl.*

'Spremenil se je, ali bolje zrevolucioniral se je družbeni kontekst.'

dut câs 'vendar, vendarle, kjub temu': *Dut câs la lenghe latine dai colonizadôrs e à scugnût*

confrontâsi e miscliçâsi 'Toda latinski jezik kolonizatorjev se je moral soočiti in pomešati..'
e 'toda': *e nol à dit nuie* 'toda nič ni rekel'; *Dut al à fat lui, e cence di lui nol è stât fat nuie* 'Vse je on napravil, toda brez njega ni bilo nič napravljen'
impen (di) 'namesto (da)': *impen di predicjâ il vanzeli* 'namesto pridigati evangelij'
in timp che 'medtem ko': *in timp che a stavin cjapant pît lis differenziazions romancis* 'medtem ko so se začele širiti romanska razlikovanja'
intant che 'medtem ko': *A. e B. a ricognossin une clare lidrîs celtiche, intant che altris studiôs a scrupulin invezit un leam cu lis antighis melodiis* 'A. in B. priznavata jasne keltske korenine, medtem ko drugi učenjaki sumijo, da je postojala povezava s starodavnimi melodijami.'
invezi(t) 'toda': *Pier, invezi, al insist.* 'Peter, toda, vztraja.'
ma 'ampak, toda': *nol è chest ma chel* 'ne ta, ampak oni'; *no dome chi in Cjargne ma ancje tal rest dal Friûl* 'ne samo tukaj v Karniji, ampak tudi v ostalem delu Furlanije'; *L'an passât o vevi cjolt feriis par vignî a Friuli Doc, ma chest an no rivi.* 'Prejšnje leto sem si vzel dopust, da bi prišel na Friuli Doc, toda letos ne morem (priti).'
ma ben 'ampak, toda (že)': *no però tal grim de Glesie, ma ben fûr de istituzion* 'zatorej ne v naročju cerkve, toda že zunaj ustanoval'
mintri che 'medtem ko': *mintri che la normative specifiche e varès di jessi svilupade* 'medtem ko bi morali posebno normativo razviti'
pal rest 'sicer': *pal rest o savin che la vite dai oms e je tes mans di Diu.* 'sicer vemo, da je življenje ljudi v božjih rokah.'
par altri 'sicer': *che a son par altri ancje moments di fieste* 'ki so sicer tudi praznični trenutki'
pi di mancul 'vendarle, kljub temu': *Pi di mancul o pensìn che il sfuarç che e domande al vali la pene..* 'Kljub temu mislimo, da napor...'
pluitost 'pač pa, rajši, prej': *No si trate plui di une bataie doctrinâl, pluitost di une rivalitât..* 'Ne gre več za boj doktrin, temveč za rivalitet...'
pûr 'in vendar, vseeno': *chei temps pûr ancje biei* 'ti časi, vseeno tudi lepi'
purpûr 'vseeno, kljub temu, vendar': *purpûr une oposizion dispès vuarbe* 'vendar pogosto slepa opozicija.'
se no 'če ne, v nasprotnem primeru': *Il gjenitôr al scuen presentâ une declarazion dulà che al dîs che il minôr al è san e fuart, se no nol po iscrivilu.* 'Roditelj mora predložiti izjavvo, kjer izjavlja, da je mladoletnik zdrav in pri močeh, v nasprotnem primeru (če ne) ga ne more vpisati.'; *e che al sedi zovin e plen di buine volontât di lavorâ, se no al è miôr che al resti in Italie* 'naj bo mlad in pripravljen delati, če ne je bolje, da ostane v Italiji.'
si ben 'čeprav, dasi tudi': *Si ben che sanitât vûl dî ancje salût* 'Čeprav »sanitât« pomeni tudi zdravje'
tant e tant 'vseeno, kljub temu, vendar': *Tant e tant, la vite tal cjamp e jere un grum dificil.* 'Kljub temu je bilo življenje...'

3.8.1.4. Soodnosni vezniki / Coniunzioni corelativis

Izražajo vezalno ali priredno soodnosnost sestavin vezniške besede.

ce ... ce 'tako...kot tudi, bodisi...bodisi, ali..ali': *ce intune maniere ce in chê altre* 'ali na eni način ali na drugi'
mo ... mo 'zdaj...zdaj': *che a vedin reson mo un mo chel altri* 'da imajo prav, zdaj eni, zdaj drugi'
ni ... ni 'niti ...niti, ne...ne': *No stait a zurâ ni pal cîl, ni pe tiere* 'ne prisegajte ne pri nebu, ne pri zemlji'
no dome ... ma ancje 'ne samo...ampak tudi': *no dome spirituâl ma ancje sociâl* 'ne samo

duhovno ampak tudi družbeno..’
o ... o ’ali...ali’: *o vuê o doman* ’ali danes ali pa jutri’
sei...che ’tako...kot’: *a esistin diversis radios che a trasmetin dome par Catalan, o sei par Catalan che par castilian.* ’obstajajo različne radijske postaje, ki oddajajo samo v katalonščini, ali tako v katalonščini kot tudi v kastilijanščini’
sei ... sei ’tako...kot tudi, bodisi...bodisi’: *Sei de bande taliane, sei di chê todescje..* ’bodisi z italijanske, bodisi z nemške strani..’

3.8.1.5. Posledični (sklepalni) vezniki / Coniunzioni conclusivis

Izražajo logično posledico izrečenega. Ponazorimo lahko z zanim latinskim izrekom: *cogito, ergo sum.* ’Mislim, torej sem.’
alore ’no, torej, potem, tedaj’: *Se po il libri al è di puisiis, alore i passionâts si dimiezin.* ’Če je knjiga o pesništvu, potem se število privržencev prepolovi.’
cussì ’zato, tako’: *cussì ancje jo cumò o pensi* ’tako tudi jaz zdaj mislim’
di daûr ’konec koncev, skratka’: *Di daûr al pò puartâ a cjase biei bêçs!* ’Torej skratka lahko prinese domov lepe denarje!’
duncje, doncje ’zato, zatorej’: *universâl e, duncje, ancje furlane* ’univerzalna in, zatorej tudi furlanska’
in fin dai conts, in fin dai fats ’konec koncev, skratka’: *la integratzion, in fin dai conts, e sucêt dentri des fabrichis* ’konec koncev pride do integracije v tovarnah’
in sumis ’skratka’: *A àn in sumis di meti jù un plan* ’Skratka morali bodo izdelati načrt..’
par chel, par chest ’zato’: *Naturalmentri al fâs ancje il predi, e par chest al acetè la profierte di davuelzi il servizi pastorâl.* ’Seveda dela tudi kot župnik, in zato sprejme ponudbo za opravljanje pastoralne službe.’
par consequence ’potemtakem, torej’: *al è par consequence une nazion* ’je potemtakem en narod’
par fâle curte ’skratka, na kratko rečeno’: *Par fâle curte, lis istituzions italianis a àn simpri..* ’Skratka italijanske ustanove so vedno..’
po ben ’no torej, torej’: *Po ben, i cors di lenghe furlane pal plui no son partîts..* ’Torej tečaji furlanskega jezika se večinoma niso začeli..’
si che ’zatorej, tako da’: *Si che ancje chê furlane, chê slovene e chê todescje a vegnin a jessi tuteladis* ’Zatorej tudi furlanski, slovenski in nemški (jezik) bodo zaščiteni’
si che duncje ’no torej, torej’: *Si che duncje al è cà il gno paîs* ’No torej tu je moja dežela’

3.8.1.6. Pojasnilni vezniki / Coniunzioni declarativis

Pojasnujejo in obrazložijo dejstvo ali pojem.
come, come che ’kot, kakor’: *Te produzion ultime, come che e scrîf Isabella Reale sul catalic de mostre.* ’V zadnji produkciji, kot priše I.R. v katalogu razstave.’
come dî ’to je, to se pravi, to pomeni, z drugimi besedami’: *Chest Renc, come dî la samblee dai citadins* ’Ta “Renc”, to se pravi skupščina meščanov’; *E al jere come dî furlan* ’Bil je, to se pravi Furlan.’
cun di dî ’to je, to se pravi, to pomeni, z drugimi besedami’
di fat, in fat ’zares, v resnici’: *Lis bandieris rossis cun chest significât di fat a son un grum plui antighis di chel che par solit si crôt.* ’V resnici so rdeče zastave, ki nosijo ta pomen, mnogo

starejše, kot se to ponavadi misli.'

o sei 'ali, to je': *La aministratzion comunâl di Tavagnà e à inviat un servizi gnûf pai citadins, o sei il sportel pe lenghe furlane.* 'Občinska uprava občine Tavanja je uvedla nov servis za občane, to je okence v furlanskem jeziku.'

tant a dî 'to je, to se pravi, to pomeni': *la storie e pò deventâ azion, tant a dî la capacitat di inventâ l'avignî.* 'Zgodovina lahko postane dejanje, to pomeni zmožnost iznajti bodočnost.';

o si fevele di une pueme, tant a dî fantate 'ali se govori o deklici, to se pravi o punci'

(al) ven a dî 'to je, to se pravi, to pomeni': *E je la idee di fonde di WIN, ven a dî "Welfare Innovations"* 'To je osnovna zamisel WIN-a, to je "Welfare Innovations".'

(al) ven a jessi 'to je, to se pravi, to pomeni': *Si sa che cheste no è colpe de glesie, ma dai siei 'dipendents', ven a jessi dai predis.* 'Ve se, da zato ni kriva cerkva, pač pa njeni podrejeni, to pomeni župniki.'

(al) ven a stâi 'to je, to se pravi, to pomeni': *Rome dal -181 e met sù la colonie di Aquileia, ven a stâi Aquilee* 'Rim ustanovi v letu -181 kolonijo Aquileio, to je Oglej (Aquilee).'

3.8.2. Podredni vezniki / Coniunzioni di subordinazion

Podredni vezniki povezujejo skladensko neenakovredne dele (glavni in odvisni stavki) kot tudi odvisne stavke različne stopnje.

Členitev podrednih veznikov

3.8.2.1. Časovni vezniki / Coniunzioni temporâls

3.8.2.2. Krajevni vezniki / Coniunzioni locâls

3.8.2.3. Vzročni vezniki / Coniunzioni causâls

3.8.2.4. Dopustni vezniki / Coniunzioni concessivis

3.8.2.5. Vezniki ozira / Coniunzioni relativis

3.8.2.6. Namerni vezniki / Coniunzioni finâls

3.8.2.7. Posledični vezniki / Coniunzioni consecutivis

3.8.2.8. Pogojni vezniki / Coniunzioni condizionâls

3.8.2.9. Primerjalni vezniki / Coniunzioni comparativis

3.8.2.10. Načinovni vezniki / Coniunzioni modâls

3.8.2.11. Pojasnilni vezniki / Coniunzioni declarativis

3.8.2.12. Veznik dvoma (dubitativni) / Coniunzioni dubitative

3.8.2.13. Vprašalni veznik / Coniunzioni interrogative

3.8.2.1. Časovni vezniki / Coniunzioni temporâls

Uvajajo časovne odvisnike, ki izražajo določilo časa k nadrednemu stavku.

a pene che 'brž ko, takoj ko': *tancj zovins, a pene che a puedin, a doprin il furlan* 'mnogi mladi, brž ko morejo, uporabljajo furlanščino.'

biel che 'medtem ko, v času ko, za časa ko': *une des letaris che Hus al scrivè biel che al spietave che lu brusassin* 'eno od pisem, ki jih je Hus pisal, v času ko je čakal, da ga bodo zažgali.'

co 'ko, v času ko, kadar': *La fieste de Sense, di fat, che e cole co la nature, tornade a sveâsi, e je tal moment di plui grant splendôr* '..ko je prebujoča se narava v času največjega sijaja'

come che 'ko, kadar, brž ko, takoj ko'
cuant che 'ko, kadar': *Al è lui che al sa cuant che lis personis e i popui a nassin e cuant che a muerin.* 'On je tisti, ki ve, kdaj se ljudje in narodi rodijo in kdaj umrejo.'

cumò che 'zdaj ko': *Cumò che il stât al à firmât, il Vatican nol firme.* 'Zdaj ko je država podpisala, Vatikan ne podpiše.'

daspò, dopo 'potem': *Daspò une vite di lavôr come emigrant..* 'Po delovnem življenju kot izseljenec..'

daspò che, dopo che 'zatem ko, potem ko': *Sul principi dal 1943, daspò che il pari al jere stât cjapât presonîr dai Inglês* 'V začetku 1943, zatem ko je bil oče zajet od Angležov.'; *Dopo che tu ti sêš notât a di une des tantis listis che a son su internet, tu learâs ce che ti varan scrit chei altris* 'Po twojem vpisu v enega od številnih seznamov, ki so na spletu, boš lahko bral, kaj so ti pisali drugi'

denant che 'predno, ko, predno da': *un altri an, denant che o torni* 'neko drugo leto, predno ko se vrnem.'

fin, fintremai che, fin a tant che 'dokler': *O speri, fin che Diu mi darà fuarce, di continuâ a fevelâ a ducj* 'Upam, dokler mi bo Bog dal moči, da bom lahko nadaljeval govoriti vsem'; *La dipendence dai Francs si mude in dipendence dai Bizantins, fintremai che Zdeslav nol ven copât* 'Odvisnost od Frankov se je spremenila v odvnisnost od Bizantincev, vse dokler niso ubili Zdeslava.'

in chel 'v tem trenutku, v tem času, vtem': *Juste in chel al partìs un colp di canon* 'Prav v tem trenutku je odjeknil topovski strel.'

in chel che 'medtem ko': *in chel che a fevelavin..* 'medtem ko so govorili'

in chel tant 'v tem trenutku, v tem času, vtem': *e jo in chel tant prepararai di cene* 'in jaz bom med tem časom pripravil večerjo'

in temp che 'medtem ko, v času ko': *e si lambicave a ciatâ une reson, ancje in temp che al jere daûr a lavorâ* 'belil si je glavo, da bi našel razlog, tudi v času ko je bil pri delu'

(in)tal mintri che 'medtem ko': *a tropis mai feminis che a àn vude la lôr sessualitât di fat dineade, in tal mintri che l'om al si diviertive* 'mnogim ženskam, ki jim je bila dejansko seksualnost zanikana, medtem ko je moški užival.'

intant che 'medtem, v času ko': *Al murì dal 1623, intant che la Vuere dai Trente Agns e veve incendiât mieze Europe.* 'Umrl je leta 1623, v času ko je Tridesetletna vojna zanetila pol Evrope.'

mintri che 'medtem': *..Fasse e je stade zontade ae diocesi di Trent, mintri che il Fodom e Ampezo a son lâts a finîle inte diocesi di Belun* '..Fasse je bila priključena trentinski škofiji, medtem ko sta Fodom in Ampezo končala v belunski škofiji.'

ogni volte che 'vedno ko, vedno kadar, vsakič ko': *lu an judât ogni volte che al à coventât* 'pomagali so mu, vedno kadar je bilo potrebno'

prime che/ prin che 'predno ko, preden ko, prej ko': *o frute, prin che o vadi ator pe mont* 'o dekle, predno ko grem po svetu'

prin ancjemò che 'še predno ko, še prej ko': *di doprâ e di puartâ indenant lis esperiencis za metudis in vore di cetantis scuelis, prin ancjemò che a tacassin lis oportunitâts finanziariis ufiertis* 'uporabiti in razvijati že uporabljene poskuse v mnogih šolah, še predno ko se ponujajo finančne možnosti'; *ma cumò o stin scomençant dal lei e scrivi par furlan, nô insegnants prin ancjemò che dai nestris arlêfs* 'mi učitelji, še prej ko naši učenci'

subit che 'brž ko, takoj ko': *subit che al jere partît* 'takoj ko je odšel'

subit dopo che 'takoj zatem ko, takoj ko: *Subit dopo che l'agnul al jere partît, lui al clame doi dai siei servidôrs* 'Takoj zatem ko je angel odšel, je on poklical dva od svojih služabnikov.'

tal moment che 'v trenutku ko, v času ko, medtem ko, kadar, ko': *Tal moment che ducj a talianavin al à capitè che il furlan al varès tornât.* 'Ko so vsi govorili samo italijansko, je dojel, da se bi furlanščina vrnila'; *I grafics a vegnин gjenerâts in automatic tal moment che i dâts sismics a rivin a Udin.* 'Grafi se izpišejo samodejno, v trenutku ko potresni podatki prispejo v Videm.'

tant che 'dokler'

une volte che 'ko, brž ko ne': *Une volte che o sêts stâts su chest sít al sarà dificil distacâsi* 'Brž ko boste obiskali to stran, se bo težko ločiti od nje.'

3.8.2.2. Krajevni vezniki / Coniunzioni locâls

Uvajajo krajevne odvisnike, ki izražajo določilo kraja k nadrednemu stavku.

(di) dontri che 'od kod, od koder': *un document, inmò une volte, par no dismenteâ cui che o sin e di dontri che o vignìn* 'dokument, še enkrat, da ne pozabimo, kdo smo in odkod smo prišli.'

dulà che 'kjer': *Al merte fermâsi ancje sot de Torate dal Comun, dulà che e je picjade la tabele cui nons dai 27 cecs* 'Izplača se tudi ustaviti pod občinskim stolpom, kjer je pritrjena razpredelnica z imeni 27 Čehov'; *Di frut al à vivût a Rome, dulà che al à tacât a studiâ.* 'Kot otrok je živel v Rimu, kjer je začel študirati.'

fintremai dulà che 'do kam, do koder, do kamor': *ma cjale fintremai dulà che si po rivâ* 'no poglej, do kam se lahko pride.'

3.8.2.3. Vzročni vezniki / Coniunzioni causâls

Vzročni vezniki uvajajo vzročne odvisnike, ki določajo vzrok nadrednemu stavku.

a reson che/a reson dal fat che 'iz razloga ker, ker': *a reson dal fat che il principâl motôr dai studis al è l'interès par une gbove machine* 'ker je glavna gonilna sila raziskav zanimanje za novi stroj'

dal moment che 'glede na to, da, ker': *Cheste vitorie no mude masse la classifiche dal moment che a àn vincût sei l'Inter che la Sampdorie.* 'Ta zmaga ne spremeni veliko na razpredelnici, glede na to da sta zmagali tako Inter kot Sampdoria.'

dât che 'saj, kajti, ker': *Il Friûl al si veve scuasi disvuedât dât che ducj i zovins a jerin partîts a cirî fortune pal mont.* 'Furlanija se je skoraj izpraznila, saj so vsi mladi odšli iskat srečo po svetu.'

di chê bande che 'glede na to, da, ker'

di tant che 'glede na to, da, ker': *Nus fasewe bati la lune di tant che al jere insurît e testart.* 'Mučil nas je, ker je bil nesramen in trmast.'

jessint che 'glede na to, da, ker': *I arbui infetâts si puedin viodi ancje di lontan jessint che lis fueis secjis a restin tacadis a lis ramacis.* 'Okužena drevesa se lahko vidi celo od daleč, ker suho listje ostane prilepljeno na vejah.'

midiant che 'ker': *midiant che o jeri amî di sô sûr* 'ker sem bil prijatelj njegove sestre'

par colpe che 'ker, zato ker': *par colpe che no 'nd jere avonde residents no si à podût votâ* 'ker ni bilo dovolj prebivalcev, ni bilo mogoče voliti'

par il fat che 'zato ker, ker': *l'introduzion dal furlan te comunicazion des impresis e varès un efiet positif sul status de lenghe par il fat che si learès a une idee di modernitât* 'uvajanje furlanščine ..bi imelo pozitivni učinek na status jezika, ker se bi to povezalo z idejo sodobnosti.'

par vie che 'ker': *par vie che Beltram al veve un trente agns di plui, lu podìn considerâ un dai*

mestrис dal zovin 'ker je bil Beltram za kakih trideset let starejši, ga lahko smatramo za enega od učiteljev mladeniča.'

par vie di ce 'zaradi (tega)': *Il libri che volin proponius al è un grum biel par vie di ce che al conte e da semplicitât* 'knjigo, ki jo vam želimo priporočiti, je zelo dobra zaradi svojega pripovedovanja in svoje preprostosti; *Par vie di ce che tu âs dit, il demoni al è saltât fûr di tô fie.* 'Zaradi tistega, kar si rekel, je demon zapustil twojo hčer.'

parcè 'zakaj': *O vin domandât ancie parcè il libri al à une seconde part.* 'Vprašali smo tudi, zakaj ima knjiga drugi del.'

parcè che 'zato ker, ker': *O podin stâ avonde contents, parcè che o vin vude simpri une buine partecipazion.* 'Lahko smo precej zadovoljni, ker smo imeli vedno dobro udeležbo.'

sore che 'ker, glede na to da':

stant che 'glede na to da': *Ancje Julius Dree Pirona nol rivarà a viodi publicade la sô opare, stant che al muri tal 1895.* 'Tudi J.D. Pirona ni uspel videti objave svojega dela, ker je umrl v letu 1895.'

tignût cont che 'glede na to da': *Une biele sodisfazion par la citât e par il Comitât promotôr di "Udine 2007", ancie tignût cont che tal 2007 a sarà dome l'otave maratonine di Udin.* 'tudi glede na to, da bo v letu 2007 samo osmina maratona v Vidmu.'

virodût che 'glede na to da': *Viodût che ormai achi no si capis plui nuie o ai decidût di clamâ il webmaster.* 'Glede na to, da se tu nič več ne razume, sem se odločil poklicati webmasterja.'

za che 'ker, glede na to da': *za che tu sês stât fedel tal piçul, ti met a cjâf di dîs citâts* 'ker si bil zvest v malem, te postavim za poglavarja desetih mest'

3.8.2.4. Dopustni vezniki / Coniunzioni concessivis

Dopustni vezniki uvajajo dopustne odvisnike, ki so stavčno določilo dopuščanja k nadrednemu stavku. Po odvisniku se vprašujemo s *kljub čemu*, tipični veznik je *čeprav*:

ancje ben che, ancie dongje che, ancie mai che, ancie se 'četudi, tudi če': *No soi di famee di predis, ancie se la mē famee e jere siore di virtût.* 'Nisem iz župniške družine, četudi je bila naša družina polna vrlin.'

baste che 'samo da, da le, če le': *baste che a sei cussì.* 'samo da je tako'

ben che 'dasi, čeprav': *Ben che ogni an il program al vegni justât daûr dai interès dai students, si pues dî che i cors a son pal solit doi.* 'Čeprav se vsako leto prilagaja program interesom študentov, lahko rečemo, da sta ponavadi dva tečaja.'

ben se 'da le, če le, pod pogojem da, v primeru da': *vegnistu? ben se tu mi compagnis* 'ali prideš?
Pod pogojem da me pospremiš'

cun dut che 'čeprav, četudi': *cun dut che nol à mot un dét* 'čeprav ni mgnil s prstom'; *stant a la leç 285, nol è plui de zoventût, cun dut che al è ancjemò zovin!* 'z ozirom na zakon 285 se ne šteje za mladostnega, čeprav je še vedno mlad!'

mancje mai che 'če že': *se un fantat di 20 agns al si met a pensâ cul so cjâf, mancje mai che nol vegni a savant plui lui de Glesie che e je li a pueste par pensâ par ducj* 'če začne mladenič pri 20 misliti s svojo glavo, če že ne bo vedel več o cerkvi, da..

nancje se 'čeprav, četudi: *no si contentarà di nuie nol molarà nancje se tu fasarâs regai* 'ne bo se z nobeno stvarjo zadovoljil, ne bo odnehal, četudi mu boš dajala darila.'

no cate che 'čeprav, dasi tudi': *Frecuentis a son ancie lis mostris intal forest, no cate che Morandi fintremai al 1956 no si sedi mai mot de Italie.* 'Pogosto so razstave tudi v tujini, četudi Morandi do leta 1956 ni nikoli zapustil Italije.'

- par tant che** 'dasi, čeprav': *Par tant che il pecjât al pueди disfigurâ l'omp, nol rivarà mai a disfigurâlu tant di fâi pierdi l'olme di Diu.* 'Čeprav lahko greh iznakaže človeka, mu ne bo uspelo človeka iznakazati tako, da izgubi pot do Boga.'
- se ancje** 'četudi, čeprav': *Cemût fasino a dî che il Crist al à di jessi fî di Davit, se ancje Davit, tal libri dai salmos al dîs* 'čeprav David sam pravi v knjigi psalmov'
- seben che** 'čeprav': *Ancje Gjovani al è stât tirât dentri, seben che al è plui vecjo di me.* 'Tudi Gjovana so potegnili noter (vpoklicali), čeprav je starejši od mene'
- si ben che** 'čeprav, četudi': *Si ben che sanitât vûl dî ancje salût* 'Četudi zdravstvo pomeni tudi zdravje'

3.8.2.5. Vezniki ozira / Coniunzions relativis

Oziralni veznik uvaja odvisnik ozira, ki je stavčno določilo ozira k nadrednemu stavku. Po njem vprašujemo z glede na kaj. Tipična zveza je kar se tiče.

- par ce che** 'kar, kolikor, glede na': *Par ce che al tocje i edificis urbans, di particolâr interès al è il Palaç Birarda a Sedeau* 'Kar se tiče mestnih zgradb, je posebno zanimiva palača Birarda.'
- par chel che** 'kar, kolikor, glede na': *Par chel che al tocje la leterature, un non di visâsi al è chel dal cividin Gai Corneli Gjal* 'Kar se tiče književnosti, ime, ki se ga velja spomniti, je Gai Corneli Gjal iz Čedada.'
- par tant che** 'kar, v kolikor, kolikor, glede na': *I finanziaments de leç 15/96, par tant che al rivuarde la musiche, di une bande no àn rivuardât diretementri cualchi artist* 'Financiranja iz zakona 15/96, v kolikor se tiče glasbe, se niso nanašala neposredno na nekega umetnika.'

3.8.2.6. Namerni vezni / Coniunzions finâls

Namerni vezni uvajajo namerni odvisnik, ki je stavčno določilo namere k nadrednemu stavku. Namerni odvisnik izraža namero dejanja, tipična vprašalnica je s kakšnim namenom ?

- a fin che/di** 'da (bi)': *come pieris vivis o vignîs tirâts su compagn di une cjase spirituâl par un servizi sant, a fin di ufrî vitimis par mieç di Gjesù Crist* 'za sveto službo, da bi daroval/žrtvoval'

cence 'ne da (bi)': *I Marcomans a rivin a passâ la Danau e lis Alps, cussì che a assedin Aquilee, cence rivâ a cjapâle.* 'Markomanom je uspelo prečkati Donavo in Alpe, tako da so oblegali Oglej, ne da bi uspeli mesto zavzeti'; *Al è sucedût infati che il furlan, cence jessi mai stât lenghe uficial de Patrie.* 'Zgodilo se je dejansko, da je furlanščina, ne da bi bila kdaj uradni jezik Patrie'

cu la pôre che 'da ne, ne da (bi)': *pes scjalis cu la pôre che cualchidun mi viodi* 'po stopnicah, da me ne bi kdo videl'

cun chê che 'da (bi)': *Ancje par chest, dopo di vê dât fûr i adesîfs e lis vitrofaniis preparâts pe campagne cun chê che i cjans a puedin jentrâ plui facilmentri intai ambients publics* 'da bi lahko psi laže vstopali v javno okolje'

cun chê di 'z namenom da (bi)': *Il sít al è stât fat cun chê di rispuindi aes lôr dibisugnis di comunicazion* 'Stran je bila napravljena, z namenom da bi odgovorila na njihove komunikacijske potrebe'

di pôre che 'da ne (bi)': *Va di râr te cjase dal to compagn, di pôre che si stufi e tu i vadis fûr*

dai voi. 'Poredko zahajaj v hišo svojega bližnjega, da se te ne naveliča in te ne zasovraži. (Prg 26,17)'

par che 'da (bi)': *O fâs apel al Comitât 482 par che al intervegni in maniere fuarte.* 'Pozivam odbor 482, da odločno posreduje.'

par no che 'da ne (bi)': *Par no che une lenghe e une culture no sedin dome materie pai studiâts* 'Da ne bi bil neki jezik ali neka kultura samo gradivo za učenjake'

par pôre che 'iz strahu, da ne (bi)': *a bombardavin la stazion feroviarie di Cjasarse e par pôre che cualchi bombe e colâs su la scuele, i fruts a jerin stâts mandâts intun altri puest.*

'Bombardirali so železniško postajo Casarse in iz strahu, da ne bi kakšna bomba padla na šolo, so poslali otroke na drugo mesto.'

3.8.2.7. Posledični vezniki / Coniunzioni consecutivis

Posledični ali sklepalni vezniki uvajajo posledične odvisnike, ki so stavčno določilo načina. Posledični odvisnik izraža posledico k nadrednemu stavku.

al pont che 'tako da, do te mere da': *il Patriarcjât di Acuilee al jere vie vie incressût di impuartance e di podê, al pont che il stes pape al ricognossè Acuilee come prime sede.* 'Oglejski patriarhat je postal vedno bolj pomemben in vpliven, tako da je sam papež priznal Oglej kot prvi sedež.'; *al pont che si pò fevelâ di un mâl di Cjargne* 'tako da se lahko govorí o bolezni Karnije'

cussì che 'tako da': *I Marcomans a rivin a passâ la Danau e lis Alps, cussì che a assedin Aquilee, cence rivâ a cjapâle.* 'Markomanom je uspelo prečkati Donavo in Alpe, tako da so oblegali Oglej, ne da bi uspeli mesto zavzeti.'

di mode che/ di mût che 'tako da (bi)': *l'informazion de lenghe ladine e vebi di cjatâ simpri plui spazi sui zornâi, di mût che i italians e i todescs a cuistin maiôr cussience e cognossince de realtât ladine.* 'Informacije o ladinščini bi morale dobiti več prostora v časopisih, tako da bi se Italijani in Nemci bolj zavedali in spoznali ladinsko realnost.'

in maniere che 'na način da, tako da': *Ancje chest Vanzeli scrit in maniere che il pagan lu cjatave no periculôs.* 'Tudi ta Evangelij pisan na način, da ga pogan nima za nevarnega.' "Tu âs di justâ il non di domini, in maniere che al sedi diferent di " "\localdomain\" 'Nastaviti moraš ime domene, tako da se bo razlikoval od "localdomain".'

in mût che 'na način da, tako da': *simpri voltâts par talian in mût che si capissin* 'vedno prevedeni v italijanščino, tako da se jih razume.'

in mût di 'na način da, tako da': *La Slovenie e à decidût di fâ buine une norme rivuart ae tutele dal sloven, in mût di protezi la lenghe.* 'Slovenija se je odločila postaviti dobra vodila glede zaščite slovenščine, tako da bi zaščitila jezik.'

tâl che, talmentri che 'tako da, da': *tai Stâts Unîts de Americhe e à puartât a une situazion tâl che in dì di vuê intal habitat naturâl de plante no si cjate nancje un arbul cressût di cjastinâr.* 'V ZDA je to dovedlo do take situacije, da danes ne najdemo niti enega drevesa...'

tant che 'tako da': *L'Alfabet latin al è il plui doprât sisteme alfabetic dal mont, tant che lu si pues cjatâ in ducj i continents.* 'Latinska abeceda je najbolj razširjeni abecedni sistem na svetu, tako da ga lahko srečujemo na vseh celinah.'

tant di 'tako da': *purcits tirâts sù par cinc mês cun lavaduris e blave, tant di otignî robe purcine di prime cualitât* 'prašiči, vzrejeni 5 mesecev s pomijami in koruzo, tako da bi se dobilo prašičje meso prve kakovosti.'

3.8.2.8. Pogojni vezniki / Coniunzioni condizionâls

Pogojni vezniki uvajajo pogojne odvisnike, ki so stavčno določilo pogoja. Pogojni odvisnik izraža pogoj k nadrednemu stavku. Vprašalnica je *s katerim pogojem?*

a cás che 'v primeru da, pod pogojem da': *a cás che chest libri al sedi ben fat* 'v primeru da je ta knjiga dobra napravljena'

a condizion che 'pod pogojem da': *La mostre e cjaparà dentri inte competizion lis voris plui interessantis, a condizion che a sedin par furlan* 'Razstava bo pri tekmovanju upoštevala najzanimivejša dela, pod pogojem da so v furlanščini.'

a pat che, a pat e condizion che 'pod pogojem da': *A pat che no sedi dute une comedie, il Circul Universitari Furlan al pues dî di sei content* 'Pod pogojem da to ni vse samo neka komedija, lahko Furlanski Univerzitetni Krožek trdi, da je zadovoljen'

co 'če, ako, kadar': *Co intal finâl de peraule si cjate un -t* 'kadar imamo v izglasju besede -t'

cul pat che 'pod pogojem da': *Chest nol esclût chei che no àn vude nissune esperience precedente, cul pat che a vedin une preparazion fisiche discrete.* 'To ne izključuje tiste, ki niso imeli nobenih predhodnih izkušenj, pod pogojem da imajo določeno telesno predpripravo.'

fûr che 'razen da': *Lis lezions a son di Lunis a Vinars dopomisdì (fûr che in cás che lis ativitâts a ledin plui a lunc se si trate di stages o cors specifics).* '..razen, v primeru da bi dejavnosti trajale dlje, če gre za stopnje ali specifične tečaje'

in cás che 'v primeru da': *in cás che la Rai no vedi rispietât ce che al è previodût* 'v primeru da RAI ne bi upoštevala, to kar je predvideno'

pal cás che 'v primeru da': *che al testifiche la inabilitât o la invaliditât pal cás che intal nucli familiâr a sedin inabii o invalits cuntune invaliditât parsore dai doi tierçs* 'ki preverja nesposobnost ali invalidnost, v primeru da so v družinskom krogu nesposobni ali invalidi z invalidnostjo nad..'

pûr che 'pod pogojem da': *Ur tocjarà tignî cont di ce che tu âs di fâ Tu, proviodint dut ce che al covente pe Tende, pûr che no si impacin cui impresci sacrossants e cul altâr (Numars 18,3)* 'pod pogojem da se ne vpleta svete predmete in oltar'

se 'če, ako': *Se cualchidun al concert al viôt Astrid, che nus visi!* 'Če kdo na koncertu vidi Astrid, naj nam pove!'

se par cás 'če po naključju': *se par cás si cjate di front un che nol è cognossût e tache subit a fevelâ par talian.* 'če se po naključju znajde pred nepoznano osebo, začne takoj govoriti po italijansko.'

simpri che 'da le, če le': *Simpri che il guviernadôr nol vebi di cambiâ linie politiche* 'Če le guverner ne bo moral menjati politično linijo'; *simpri che a sedin stadis presentadis dentri dai tiermins* 'če so bili le predstavljeni znotraj rokov'

tal cás che 'v primeru da': *Tal cás che un apartament nol sedi doprât tant che abitazion, si à di precisâ la destinazion di ûs efetive (Ufici..)* 'V primeru da se stanovanje ne uporablja v stanovanjske namene, je potrebno podrobnejše navesti namen dejanske uporabe (pisarna..)'

3.8.2.9. Primerjalni vezniki / Coniunzioni comparativi

Primerjalni vezniki uvajajo primerjalne odvisnike. Primerjalni odvisniki so stavčno določilo primerjave, izražajo primerjavo k nadrednemu stavku.

a ûs che, a ûs di 'kakor': *a pro dai parons de uniche unitât imobiliâr, che par cumò no si le dopre, ma che e je indreçade a ûs di abitazion principâl dentri di un an* 'stanovanjske enote, ki se trenutno ne uporablja, toda ki je označena kot glavno stanovanje skozi leto'

come/ come che 'kakor': *Come che tu mi âs mandât me intal mont, cussì anche jo ju ai*

mandâts lôr tal mont: (Zn17) 'Kakor si mene poslal na svet, sem tudi Jaz njih poslal v svet' di come che 'kakor': I soi restât maraveât di come che une persone sole a podedi rivà a meti dongje cussì tante biele robe. 'Osupnilo me je, kako je uspela ena sama oseba napraviti toliko lepega.'

mancul che 'še manj da': *Nol sta che un stupidât al vivi di siôr, e ancjemò mancul che un sotan al comandi ai caporions. 'Norec ni vreden rahločutja, še manj hlapec, da bi gospodoval nad veljaki. (Prg 19,10)'*

miei che (no)/ miôr che (no) 'bolj kot, raje kot': *A me a mi plaseve scoltâ miei nonos, miei che no stâ a guardâ la television a colôrs. 'Meni je bilo všeč poslušati moje dedke, bolj kot gledati barvno televizijo*

miei di ce che 'bolje kot': *miei di ce che al è previodût 'bolje kot je to predvideno' piês che (no) 'slabše kot, hujše kot': E je la crisi piês che si à vût tai ultins trente agns 'Je kriza, hujša kot kdajkoli v zadnjih 30 let.'; A son robis piês che no la muart 'So stvari hujše od smrti'*

piês di ce che 'slabše kot': *i Latins a lassarin il Friûl piês di ce che lu vevin cjatât 'Rimljani so zapustili Furlanijo v slabšem stanju, kot so jo našli'*

plui che 'toliko koliko, več kot, kar': *Al à di lâ di acuardi cun ducj e judâ plui che al pues '..in pomagati toliko kolikor more'*

plui ... che no 'več.. kot': *Pa la cuâl l'ultin document di un ufici roman al sarà let cun plui atenzion che no il plui impuantant dai nestris. 'zadnji dokument nekega rimskega urada bodo prebrali z večjo pozornostjo kot pa najpomembnejšega izmed naših dokumentov.'*

pluitost che 'bolje kot, raje kot': *se no crodin che al sei miôr regolâ il puint pluitost che butâlu jù 'če ne verjamejo, da bi bilo bolje urediti most, kot ga podreti'*

tâl che 'takšen kot': *In 50 agns daspò de sô scuvierte tai Stâts Unîts de Americhe e à puartât a une situazion tâl che in dì di vuê intal habitat naturâl de plante '.. je privedlo do takšne situacije kot danes v naravnem habitatu rastline'*

tant ... come 'toliko kot, mnogo kot': *(Mt,6,7) Cuant che o preais no stait a menâ tant la lenghe come i pagans che a crodin di jessi 'saudîts cul tabaiâ unevore. 'kadar pa molite, ne govorite mnogo kakor pogani, kajti Oni mislijo, da bodo uslišani zaradi obilnih besed svojih.'*

3.8.2.10. Načinovni vezni / Coniunzioni modâls

Načinovni vezni uvajajo načinovne odvisnike. Načinovni odvisniki so stavčno določilo načina, izražajo način k nadrednemu stavku.

cemût che 'kako, na kakšen način': *O vin domandât a Alessandro Carrozzo cemût che e je nassude cheste golaine e, come che nus spieghe 'Vprašali smo A.C., kako je nastala ta..'; no podaressistu mo mostrâmi cemût che si fâs? 'Ali mi lahko pokažeš, kako se to dela?'*

come che 'kako, kakor': *Come che o ai za dite al sarès miôr pensâ a problemis plui impuantants. 'Kot sem že rekel, bolje bi bilo misliti na pomembnejše probleme.'; lu vin lassât come che al jere 'pustili smo ga takega, kot je bil'*

cussì così / cussì cussì 'tako, na takšen način': *Il Pari mi à volût ben, cussì ancje jo o ai volût ben a vualtris (Zn15,9) 'Kakor je Oče mene ljubil, tako sem tudi jaz vas ljubil.'*

seont che/ secont che 'kakor, tako kot': *Jo o soi lât a platâle seont che il Signôr mi veve ordenât. 'Šel sem in ga skril (pri Evfratu), kakor mi je Gospod ukazal. (Jer 13,5)'*

stant a ce che 's pogledom to, kakor, kot': *Cussì, stant a ce che nus contin i storics, al vignive fondât chel Stât Patriarcjâl. 'Tako, kot nam to pripovedujejo zgodovinarji, je bila osnovana ta Patriarhatska država.'*

tant che 'kot, kakor': *No stin cjalâle tant che un siorat che al stranfe.* '..kot nekega gospodiča, ki živi v razkošju'

3.8.2.11. Pojasnilni vezni / Coniunzioni declarativi

Pojasnujejo in obrazložijo dejstvo ali pojem v nadrednem stavku.

che 'ki': *o ti invidi a vignâ a viodi il concert di presentazion dal nestri gnûf disc che al vignarà fat il 27 di Mai, a Udin* 'povabim te, da prideš pogledat koncert predstavitev naše nove plošče, ki ta bo 27. maja v Vidmu.'

di 'ki': *A mi mi somee une robe di no crodi* 'Meni se to zdi neverjetna stvar (stvar, ki je ni mogoče verjeti)'; *un gustâ di siôr* 'gosposko kosilo'

3.8.2.12. Veznik dvoma (dubitativni) / Coniunzioni dubitative

se 'če': *Se al è vêr che lui no nus lassarà mai dibessôi.* 'Če je to res, da nas ne bo nikoli pustil samega.'

3.8.2.13. Vprašalni veznik / Coniunzioni interrogative

se 'ali, če': *sul tren e àn domandât se o jerin students* 'na vlaku so vprašali, če smo študentje.';
Plui di un si è domandât se doman nol podarès nassi un acuardi fra un furlan e un triestin.
'Več ljudi se je spraševalo, če ne bi lahko prišlo jutri do sporazuma med Furlanom in Tržačanom.'

3.9. GLAGOL / VERP

Glagol je pregibna beseda (besedna vrsta), ki lahko izraža dogajanje v času, naklonu in načinu.

Večina glagolov izraža:

- stanje predmetov: *Al jere un frêt mortâl.* 'Bil je zelo hud mraz'
- lastništvo predmeta: *O ai un vocabolari furlan limitât.* 'Imam omejeno furlansko besedišče.'
- potrebo po predmetu, dejanju: *Mi covente une vore di timp.* 'Potrebujem veliko časa.'
- želja po predmetu, dejanju: *Vuê jo o vuei contâ un fat sucedût a gno pari.* 'Danes bi rad pripovedoval zgodbo, ki se je dogodila mojemu očetu.'

Glagolski izrazi/ Locuzions verbâls

Dejanja in stanja izražajo tudi glagolski izrazi ali glagolske lokucije. Glagolski izrazi so zveza besed, v kateri se vedno nahaja glagol. Večino glagolskih izrazov lahko nadomestimo z glagolom: npr. biti na straži = stražiti.

3.9.1. Prehodnost

Prehodni in neprehodni glagoli/ Verps transitîfs e intransitîfs

I. Glagoli, ki lahko imajo kot določilo premi predmet, so prehodni glagoli.

Pri prehodnih glagolih prehaja dejanje na predmet, zato jih imenujemo prehodne (tranzitivne lat. trans-ire), npr. *il contadin al labore la tiere* 'kmet obdeluje zemljo'. Dejanje OBDELOVATI prehaja na predmet ZEMLJA. Izid tega je fizična sprememba stanja predmeta ZEMLJA, ki postane obdelan.

II. Glagoli, ki ne morejo imeti kot določilo premi predmet, so neprehodni glagoli. Neprehodni glagoli imajo le samostalnik v imenovalniku kot osebek ali v nekaterih primerih še tega ne, npr. *al plôf* kot v slovenščini dežuje.

Al côr come un demoni. 'Vozi kot norec'. Dejanje VOZITI nima neposredne posledice na določenem predmetu.

Tvorba neprehodnih

Iz prehodnih pogosto tvorimo neprehodne s povratno besedico si: *dâ* 'dati' > *dâsi* 'dati se', *fermâ* 'ustaviti', *fermâsi* 'ustaviti se'. V slovenščini ustreza temu tvorba s 'se', npr. začenjati : začenjati se.

3.9.2. Tvorba glagolskih oblik

Furlanščina pri glagolu v primerjavi s samostalniško besedo v veliko večji meri ohranja sintetični značaj klasične latinščine. V slovenščini so se nezložene oblike v glavnem izgubile, samo v obrobnih narečjih so se določene oblike, tako npr. v Reziji, ohranile. Nezložene so v slovenščini samo še oblike sedanjika in prihodnjik glagola biti.

Pri osebnih oblikah furlanskega glagola ločimo: osebo, število, čas, naklon in način.

3.9.2.1. Oseba / Persone

Osebo določajo kakor v slovenščini glagolske končnice. Pri brezosebnih glagolih rabimo 3. os. edn., npr. *al plôf* 'deže'.

3.9.2.2. Število / Numar

Furlanski glagol ima dve števili: ednino/singulâr in množino/plurâl. Namesto slovenske dvojine rabimo v furlanščini množino. Za spoštljivo vikanje uporabljam 2. os. mn.

3.9.2.3. Čas / Timp

Furlanski glagol ima naslednje slovnične čase: sedanjik, nedovršni preteklik, dovršni preteklik, perfekt I, perfekt II, perfekt III, predpreteklik, prihodnjik, predprihodnjik. habere-prihodnjik. Po tvorbi ločimo nesestavljeni in sestavljeni.

3.9.2.3.1. Sedanjik / Presint

Sedanjik izraža kakor v slovenščini glagolsko dejanje v trenutku govorjenja. Kakor v slovenščini lahko pomeni ob uporabi ustreznih časovnih prislovih tudi dejanje v prihodnosti.

Sedanjost: *Cumò o feveli.* 'Zdaj govorim.'

Prihodnost: *La setemane cu ven o feveli.* 'Prihodnji teden bom govoril.'

3.9.2.3.2. Nedovršni preteklik (imperfekt) / Imperfet

Furlanski imperfekt izraža:

I. Preteklo dejanje, ki je v trajanju in ni dovršeno, ter dejanje, ki se v preteklosti redno ponavlja: *Il gjâl al cocodeva ogni dì.* 'Petelin je vsak dan kikirikal.'

II. Pretekla dejanja, ki potekajo sočasno: *La none e cusive, mè sûr e cjacarave cuntun amî e jo o cjalavi la television.* 'Babica je kuhala, moja sestra se je pogovarjala z nekim prijateljem in jaz sem gledal televizijo.'

III. Izraža dejanje ali stanje, ki je bilo že v teku, ko se je novo dejanje pojavilo: *'Sef nol jere tal so jet cuant che o jentrai ta la sô cjamare.* 'Sef ni bil v postelji, ko sem vstopil v njegovo sobo.'

3.9.2.3.3. Dovršni preteklik (aorist) / Passât sempliç

Čas poznajo tudi druge romanske sestre, srečujemo različna poimenovanja npr. it. pass. remoto, šp. pretérito indefenido. Furlanski passât sempliç ali dovršni preteklik izraža dovršeno glagolsko dejanje v preteklosti brez posledic v sedanosti.

La tradizion, bielzà de metât dal secont secul, nus sigure che a scrivi la letare

al fo l'apuestul Zuan (Bibl) 'Tradicija nam že od sredine drugega stoletja zagotavlja, da je bil avtor pisma apostol Janez.'

Al fo ancje fondadôr e diretôr de Patrie dal Friûl. 'Bil je tudi ustanovitelj in direktor časopisa Patrie dal Friûl.'

Sarpi al fo amì ancje di Galileo. 'Sarpi je bil tudi Galilejev prijatelj.'

Rabi se čas predvsem kot pripovedovalni čas v romanopisu, tako se npr. rabi dovršni preteklik skozi ves roman Prime di Sere Sgorlona. Veliko primerov je v spodnjem odlomku iz tega romana.

3.9.2.3.4. Perfekt I / Passât compost I

Furlanski passât compost izraža dejanje v preteklosti s posledicami v sedanjosti.

V pogovornem jeziku se rabi ta preteklik najpogosteje.

O ai comprât il necessari. 'Kupil sem potrebno'.

O ai pierdût ducj i bêçs. 'Zgubil sem ves denar.'

O ai imparât a fevelâ par furlan. 'Naučil sem se, govoriti po furlansko.'

3.9.2.3.5. Perfekt II / Passât compost II

Ta čas je posebnost furlanščine v nasprotju z italijanščino. Rabi se redkeje, čeprav pravi Marchet (233) "z določeno pogostnost". Pomen se dosti ne loči od perfekta I. Časovno ustreza nekako perfektu I. V slovenščini ta čas najbolje prevajamo z 'imel sem priložnost/možnost...', dobesedno: 'imel sem..'

Perfekt II tvorijo samo glagoli, ki zahtevajo pomožni glagol *vê* 'imet'

Primeri:

ind.: *o ai vût fevelât* 'imel sem priložnost govoriti'

il storic latin Velei Patercul al à vût fevelât di lôr tal 5 daspò di Crist 'latinski zgodovinar V.P. je o njih govoril v 5. l. po Kr.'

konj.: *che o vebi vût fevelât* 'da bi imel priložnost govoriti'

3.9.2.3.6. Perfekt III / Passât compost III

Pomensko ustreza perfektu II. Prevajamo prav tako z 'imel sem možnost..'. Razlika je tu v tem, da imamo časovno imperfekt, s tem je poudarek na trajanju dejanja v nasprotju s perfektom II:

o vevi vût fevelât 'imel sem (večkrat, dalj časa) možnost govoriti'

al veve vût plantât plui di dîs mil rôi 'sadil je (v dolgem obdobju) več deset tisoč hrastov'

Kot pri perfektu II tudi perfekt III tvorijo samo glagoli, ki zahtevajo pomožnik *vê* 'imet'.

Perfekt III se rabi samo v povednem in veznem naklonu.

V veznem naklonu ustreza konjunktivu imperfekta. Kakor konjunktivu imperfekta se rabi v sosledju časov in naklonov (glej spodaj): *se o ves vût fevelât* 'če bi (bil) imel možnost govoriti (možno ali nemožno)'.

3.9.2.3.7. Predpreteklik / Pluicheperfet

Furlanski predpreteklik opisuje dejanje, ki leži časovno pred drugim dejanjem ali stanjem v preteklosti.

Al jere chel dal rodul, che al veve fermade la machine sul ôr de strade, e cumò al cirive di distacâ dal asfalt une pale 'Bil je to tisti na valjarju, ki je zaustavil stroj na robu ceste, in sedaj poskušal sneti lopato z asfalta..'

Dejanje *al veve fermade* 'je zaustavil' leži časovno pred dejanjem *cirive di distacâ* 'poskušal sneti'. (*Bibl-Cr*) *Diu ur à dade une man cuintri di lôr e i Hagarians, cun dute la clape dai lôr compagns a colarin tes lôr grifis, parvie che a vevin clamât in jutori te vuere Diu e a son stâts scoltâts par vê vude sperance in lui.* 'Bog jim je pomagal proti njim, in Hagrijevci in vsi, ki so bili z njimi so jim padli v roke, ker so klicali Boga na pomoč in bili so uslušani, ker so zaupali vanj.'

Dejanje a vevin clamât 'so klicali na pomoč' leži pred dejanjem ur à dade une man 'je pomagal' / a colarin 'so padli' / a son stâts scoltâts 'so bili uslišani'.

3.9.2.3.8. Dovršni predpreteklik / Passât sempliç II

Furlanski passât sempliç II označuje dejanje, ki je bilo dovršeno tik pred nastopanjem novega dejanja. Rabi se v podobnem okolju kot dovršni preteklik, npr. pri pripovedovanju.

Dopo ve fevelât cussì al berle fuart: «Lasar, salte fûr!». 'In ko je to izrekel, je zaklical z močnim glasom: »Lazar, pridi ven!«(Jn 11,43)'

Dejanje *ve fevelât* 'je izrekel' je bilo dovršeno tik pred dejanjem *al berle* 'je zaklical'.

3.9.2.3.9. Prihodnjik / Futûr sempliç

I. Dejanje v prihodnosti

Prihodnjik izraža v furlanščini kakor v slovenščini neko dejanje v prihodnosti.

Gjesù ur rispuint: «*Us fasarai ancje jo une domande sole, e se vualtris mi rispuindarê, ancje jo us disarai cun ce autoritât che o fâs cussì.* 'Jezus je odgovoril in jim rekел: »Tudi jaz vas bom vprašal neko stvar. Če mi to poveste, vam bom tudi jaz povedal, s kakšno oblastjo to delam. (Mt 21,24)'

o larai prin di vualtris te Galilee 'Šel bom pred vami v Galilejo'

II. Domneva o dejanju

S prihodnjikom lahko v furlanščini izražamo tudi domnevo o dejanju v sedanjosti ali preteklosti: '*Sef nol sarà plui in Gjermanie.* 'Joška verjetno ni več v Nemčiji.' ali prevajamo kot v furlanščini s prihodnjikom 'Joška verjetno ne bo več v Nemčiji'; *al sarà ben che..* 'dobro bi bilo, da..'

3.9.2.3.10. Predprihodnjik / Futûr anteriôr

I. Preddobno dejanje v prihodnosti

Furlanski predprihodnjik izraža neko dejanje v prihodnosti, ki je preddobno drugemu dejanju v prihodnosti. Pogovorna slovenščina pozna podobno tvorbo s prihodnjikom pomožnika 'imetí' in z deležnikom ustreznega glagola, npr. ko bomo imeli narejeno, bomo šli..

Primer: *Cuant che i ricercjadôrs de Universitat a varan prontât ancje i necessaris incrosaments, al sarà possibil verificâ l'ategjament dai furlans a rivuart di ducj i intervents pe difese de lenghe.* 'Ko bodo raziskovalci Univerze pripravili potrebna prekrižanja, bo možno ugotoviti odnos Furlanov do vseh poseganj v zaščito jezika.'

Dejanje *a varan prontât* 'bodo pripravili' je preddobno dejanju *al sarà possibil* 'bo možno'.

II. Domneva

V furlanščini lahko s predprihodnjikom izražamo tudi domnevo o dovršenem dejanju v preteklosti. *Saran stâts lis dôs dal dopomisdì.* 'Moralo je biti ob dveh popoldne.'

I romans a varan capít, ma no i àn dât pês. 'Rimljani so to verjetno razumeli, ampak temu niso posvečali pozornosti.'

3.9.2.3.11. Necesitativ (habere futur) / Necessitatîf

Izraža nujnost, možnost ali zgolj glagolsko dejanje v prihodnosti. Pogovorna slovenščina pozna vzporedno tvorbo s pomožnikom 'imetí' + 'za' in nedoločnikom, npr.

furl.: *o ai di paiâ = pogov. sl. 'imam za plačati' = 'moram plačati'*

O ai di netâ dut il curfil. 'Moram očistiti celo dvorišče.'

3.9.2.4. Naklon / Mût

3.9.2.4.1. Povedni naklon (indikativ) / indicatîf

Povedni naklon se rabi v glavnem kot v slovenščini. Primere glej pri predstavitvi časov.

3.9.2.4.2. Vezni naklon (konjunktiv) / coniuntîf

Vezni naklon se rabi, kadar se želi izraziti namen, oceno, dvom, upanje ali pričakovanje.

Vezni naklon nastopa vedno v odvisnem stavku, ki se uvaja s *che* 'da' ali z veznikom sestavljenim s *che*, npr. *prin che* 'predno ko'

1. Izraz namere, namena, želje, pogoja:

O volin che il Crucifis, simbul de no violence, al vadi dilunc a jessi presint tes scuelis.

'Želimo, da bi bil križ, simbol nenasilja, še naprej prisoten v šolah.'

Jé e vûl che i sos fts a imparin la lenghe furlane in pôc timp. 'Ona bi rada, da bi se njeni sinovi naučili furlanski jezik v kratkem času'.

Mi covente une femine che no feveli masse. 'Potrebujem žensko, ki ne govori preveč.'

O cîr une machine che e costi pôc. 'Iščem avto, ki malo stane.'

Al è temp che tu vadis a cjase. 'Čas je, da greš domov.'

2. Izraz ocene:

Al è ben che lis robis a sein ladis in chest mût. 'Dobro je, da so stvari tako potekale.'

Al è normâl che 'Sef al vebi rispuindût cussì. 'Normalno je, da je Jože tako odgovoril.'

3. Izraz dvoma, domneve:

Al è pussibil che tu no lu vebis viodût. 'Možno je, da ga ti nisi videl.'

Al è ancie pussibil che cualchi frut al dopri peraulis come leopardo, gufi, bue..

'Možno je tudi, da kateri otrok uporablja besede kot „leopardo, gufi, bue“..'

O dubiti che voaltris o disêls la veretât. 'Dvomim, da vi govorite resnico.'

4. Izraz verovanja, mišljjenja, mnenja:

O crôt che lui al vebi fat un gran erôr. 'Mislim, da je on napravil veliko napako.'

O pensi che tu tu vebis azít ben. 'Mislim, da si ti dobro deloval.'

O crôt che al sedi impuantant. 'Mislim, da je pomembno.'

O pensi che chest al sedi vêr. 'Mislim, da je to res.'

5. Izraz trditve, vednosti:

No saveve che nô nus fossin incontrâts. 'Ni vedela, da smo se srečali.'

Jo o sosten che lôr a sein capâcs di chest. 'Jaz trdim, da so oni v stanju to napraviti.'

6. Konjunktiv v predhodnem che-stavku:

Che voaltris no vebis voie di studiâ, al è plui che clâr. 'Da vi nimate nobene volje se učiti, je več kot jasno.' *Prin che jo o podès dî une peraule, al fevelâ lui.* 'Predno ko sem lahko izrekel besedo, je govoril on.'

7. V oziralmem stavku, kadar:

- se izraža željo, pogoj: *Robert al vûl incontrâ une fantate che e sepi balâ ben.* 'Robert bi rad srečal dekle, ki zna dobro plesati.'

o volin vivi tun stât che al sepi difindi lis instituzions 'Rad bi živel v državi, ki je v stanju braniti ustanove.'

- osebek ali predmet dejanja ni znan: *Nol jere nissun in paîs che al ves podût judâlu.* 'Nobenega ni bilo v vasi, ki bi mu lahko pomagal.'

Sosledje časov pri rabi veznega naklona

I. Če stoji glavni stavek v sedanjiku, prihodnjiku ali v velelnem naklonu, stoji odvisni stavek v konjunktivu sedanjika ali perfekta. V slovenščini rabimo v odvisnem stavku ponavadi pogojnik da bi + pretekli deležnik.

<u>glavni stavek</u>	<u>odvisni stavek</u>
<i>Al brame</i>	<i>che a rivin ancjemò usgnot a cjase.</i>
'Želi si,	da bi še nocoj prišli domov.'
<i>Il sfuei gurizan al brame</i>	<i>che la comission e cjapi posizion.</i>
'Goriški časnik želi,	da bi komisija zavzela stališče.'
<i>Al sarà ben</i>	<i>che tu vadis vuê a visitâle.</i>
'Dobro bi bilo,	da bi jo šel danes obiskati.'
<i>O crôt</i>	<i>che tu vebis reson.</i>
'Mislim,	da imaš prav.'
<i>O crôt</i>	<i>che sedi plui facil.</i>
'Mislim,	da bi bilo bolj enostavno.'

II. Če stoji glavni stavek v enem od preteklih časov, stoji odvisni stavek v konjunktivu imperfekta ali predpreteklika. V slovenščini uporabljamo v odvisnem stavku pretekli čas.

<u>glavni stavek</u>	<u>odvisni stavek</u>
<i>Al veve pôre</i>	<i>che lu vessin bandonât.</i>
'Bal se je,	da so ga (bili) zapustili.'
<i>Ducj a vevin crodûts</i>	<i>che Marie e fos zà partide.</i>
'Vsi so mislili,	da je Marija že (bila) odšla.'

3.9.2.4.3. Želelni naklon Optativ/ Otatîf

Z vprašalnimi oblikami veznega naklona se tvori želelnik, ki izraža željo.

Želelnik se lahko okrepi s prislovi magari 'ko bi le' in mai 'nikoli'.

fossistu mancul trist! 'ko bi bil le manj zloben!'

magari vessio tasût! 'ko bi le molčal!'

vessio mai tasût! 'ko bi le nikoli molčal!'

3.9.2.4.4. Pogojnik / Condizionâl

Pogojnik se rabi v pogojnih stavkih, pri izražanju želje ali vladne prošnje, pri previdnem in zadržanem izražanju ter ob začudenju:

1. želja: *O volarès lâ al cine.* 'Rad bi šel v kino.'

2. vladna prošnja: *Ti displasarès fevelâ plui planc.* 'Bi lahko govoril bolj počasi.'

3. previdno, zadržano: *O disarès che il probleme al è diviers.* 'Rekel bi, da je problem drugačen.'

4. začudenje: *Tu varessis dit une bausie?* 'Ti naj bi lagal?'

Sosledje naklonov in časov v pogojnem stavku

Kadar se v pogojnem stavku uvaja odvisni stavek z veznikom se 'če', je potrebno ločiti naslednje tri primere:

I. Resničnost

Če odvisni pogojni stavek (OS) vsebuje resnično domnevo, stoji povedek odvisnega stavka v povednem naklonu, medtem ko povedek glavnega stavka (GS) v povednem naklonu, velelniku ali pogojniku:

OS	GS
IND	IND/VEL/POGOJ
<i>Se al larà a cheste fieste</i>	<i>al cognossarà une biele fantate.</i>
'Če bo šel na ta žur,	bo spoznal lepo dekle.'
<i>Se tu scugnis fâ esercizi,</i>	<i>bêf almancul dôs tacis di licuit prime di tacâ.</i>
'Če moraš delati vaje	pij najmanj dva kozarca tekočine, preden začneš.'

II. Neresničnost

Če odvisnik vsebuje neresnično domnevo, stoji v odvisniku konjunktiv imperfekta ali konjunktiv predpreteklika, medtem ko v glavnem stavku pogojnik.

V slovenščini uporabljam v tem primeru pogojnik preteklika bi bilo + pretekli deležnik.

OS	GS
KONJ IMPF/PREDPRET	POGOJ
<i>Se al fos tant facil fâ un pecjât,</i>	<i>il paradîs al sareùs un disiert!</i>
'Če bi bilo tako preprosto grešiti,	bi bil raj puščava!'
<i>Se tu vessis abadât ai miei comandaments,</i>	<i>il to benstâ al sareùs stât come un flum..</i>
'O da bi bil pazil na moje zapovedi,	tedaj bi bil tvoj mir kakor reka.. (Iz 48, 18)'

III. Možnost

Če odvisnik izraža možno domnevo, potem stoji v odvisniku konjunktiv imperfekta, medtem v glavnem stavku pogojnik.

GS	OS
POGOJ	KONJ IMPF
<i>Al sareùs un ben</i>	<i>che lis esperiencis a deventassin patrimoni di dutis lis scuelis.</i>
'Dobro bi bilo,	če bi izkušnje postale del skupne dediščine vseh šol.'
<i>Al sareùs biel</i>	<i>se ducj i furlans a fevelassin simpri par furlan.</i>
'Bilo bi lepo,	če bi vsi Furlani govorili vedno furlansko.'
<i>Al mancjarès dome</i>	<i>che o molassin i camions par tornâ a doprâ cjars e cjavai... ”</i>
'Manjka samo še to,	da pustimo tovornjake in spet začnemo z vozovi in konji..'

3.9.2.4.5. Velelnik / Imperatîf

Velelnik izraža kot v slovenščini zapoved ali povelje.

I. Zapoved

Izraža zapoved, opomin, prošnjo ali voljo:

Velelnik 2. os. edn. in mn. se rabi, kadar se veleva določeni osebi:

Cjale la foto e induvine ancie tu! 'Poglej sliko in ugani tudi ti!'

Velelnik 1. os. mn. ni pravi velelnik, pač pa poziv: *fevelìn par furlan!* 'dajmo, po furlansko govoriti!' *anìn!* 'pojdimo!'

II. Prepoved

Z nikalnim velelnikom izražamo prepoved.

No sta doprâ letaris grandis! 'Ne uporabljam velike črke!'

3.9.2.5. Način / Diatesi

Tvornik in trpnik

V tvorniku je vršilec dejanja osebek, od dejanja prizadeti pa predmet.

jo o clami il cjan 'kličem psa'

Jo o clami sicut testomonis, vuê, il cîl e la tiere (Bibl-Deut 30) 'kličem kot priče, danes, nebo in zemljo'

V trpniku pa je od dejanja prizadeti osebek, vršilec dejanja pa določilo ali neimenovan.
il cjan al ven clamât di me 'pes je klican od mene'
il cil e la tiere a vegnin clamâts di me dobesedno: 'nebo in zemlja sta klicani od mene'
S trpnikom se izpostavlja od dejanja prizadetega ali samo dejanje. Ker je predmet v trpniški zgradbi logični osebek, prevzame zato tudi mesto osebka v besednjem redu stavka, stoji torej na prvem mestu.

Medij

Med tvornikom in trpnikom lahko umestimo vmesno stopnjo, kadar imamo opravka s splošnim vršilcem dejanja: *si viôt dome stelis* 'vidijo se samo zvezde'

3.9.2.6. Glagolski vid / Aspiet

Glagolski vid sporoča o trajanju glagolskega dejanja. Izraža dovršeno ali nedovršeno dejanje. V slovenščini in drugih slovanskih jezikih razlikujemo glede na dovršenost dejanja dovršne in nedovršne glagole: npr. sl. brati : prebrati = rus. читать : прочитать
Furlanščina te vrste sintetične tvorbe ne pozna, ima pa možnost trajanje, dovršenost izraziti analitično z glagolskimi izrazi:

ZAČETEK

scomençâ a + nedol. 'začeti + nedol.': *O ai scomençât a cjantâ di frute* 'Začel sem peti kot otrok'

PRENEHANJE

finî di + nedol. 'končati + nedol.': *In chel temp i Romans a jerin daûr a finî di cjapâ il control di dute la tiere* 'V tem času so Rimljani bili na tem, da bodo končali s prevzemanjem nadzora nad celim svetom'

molâ di + nedol. 'nehati + nedol.': *cence molâ di jessi just al è plen di amôr* 'ne da bi prenehal biti pravičen, je poln ljubezni'

SKORAJŠNOST

jessi daûr a + nedol. 'biti na tem, da': *o soi daûr a publicâ un librut* 'v kratkem bom izdal knjigo'
stâ par + nedol. 'biti na tem, da': *un gnûf cjantant che al sta par publicâ il prin CD* 'novi pevec, ki je na tem, da bo izdal prvi CD'

jessi par + nedol. 'biti na tem, da': *i miei dîs, son contâts, son par finî* 'moji dnevi so šteti, se iztekajo (so na tem, da se iztečejo)'

3.9.2.7. Kavzativ

Kavzativ izraža, da osebek povzroča neko dejanje.

Oblikoslovnega kavzativa, kot ga ima npr. madžarščina *csinál* 'dela – fâ' > *csináltat* 'da delati – lasse fâ, furlanščina ne pozna. Furlanščina izraža kavzativ podobno kot slovenščina s skladenskimi sredstvi. V slovenščini uporabljamo dati + nedol. ali (bolj pogovorno) pustiti + nedol.

fâ + nedoločnik: *al preferis fâ fevelâ i nemâi* 'raje pusti živali govoriti';
tu mi âs fat ridi 'spravil si me v smeh'

Jesù i dîs: „Fasêt sentâ la int.” Jezus je dejal: »Posedite ljudi.«

lassâ + nedoločnik: *Ce che al dîs nol rivuarde di no lassâ fevelâ lis feminis te semblee.* 'To kar pravi, se ne nanaša na to, da se ženske ne pusti govoriti v skupščini'
Al è Diu che ti lasse fâ ce che tu fasis. 'Bog je ta, ki ti omogoča to, kar delaš.'

3.9.3. Brezosebne glagolske oblike in velelnik

Brezosebne glagolske oblike

Kadar glagolska oseba ni izražena govorimo o brez- ozioroma neosebni glagolski obliki.

3.9.3.1. Nedoločnik / Infinít

I. Običajno se rabi nedoločnik kot določilo glagola.

V furlanščini razlikujemo oblikoslovno nedoločnike:

a. brez predloga:

za brezosebnimi izrazi, ob pomožnih glagolih in nekaterih drugih glagolih *bisugnâ* 'biti potreben', *coventâ* 'potrebovati', *fâ* 'delati, napraviti', *lassâ* 'pustiti', *podê* 'moći', *savê* 'vedeti, znati', *scugnî* 'morati', *tocjâ* 'dotakniti se', *usâ* 'rabiti', *vê miôr* 'rajši imeti', *volê* 'hoteti':

Primeri:

E il meracul al scuen sucedi. 'In zgoditi se mora čudež.'

L'Udin al à mostrât cemût che al sa zuiâ. 'Videm je pokazal, kako zna igrati'

b. s predlogom *a*:

za glagoli gibanja, zaznavanja ter glagoli, ki izražajo pripravljenost, trud, pomirjevanje:

Côr su disore a cjoli la ombrene. 'Skoči gor po dežnik'.

Le vin viodude a jevâsi e le vin sintude a lâ fûr. 'Videli smo jo, kako je vstala, in slišali smo jo, kako je šla ven.

Fevelait pûr par furlan, o provi a capîlu. 'Govorite kar po furlansko, bom poskusil razumeti (furlanščino).

Se un ti sfuarce a fâ une mie, va cun lui par dôs miis. 'Če te kdo prisili eno miljo daleč, pojdi z njim dve.'(Mt 5,41')

c. s predlogom *di*:

za glagoli izrekanja, mnenja, volje ter mnogimi prehodnimi glagoli:

O calcoli di vê il derit di une rispueste. 'Računam na to, da imam pravico na odgovor.'

Si improibive a la int di fâ pulitiche. 'Prepovedalo se je narodu, da se ukvarja se s politiko'
Al pues dî di sei content. 'Lahko reče, da je zadovoljen.

Za nekaterimi glagoli se lahko rabi predlog *a* in predlog *di*, za velelnikom se rabi ponavadi *di*:
Al viôt a rivâ il lôf 'vidi, da prihaja volk'
viôt di amâle! 'Glej, da jo boš ljubil'
O Diu, viôt di jessi simpri bon cui tiei servidôrs! 'O Bože, daj bodi vedno dober s tvojimi služabniki!'

II. V furlanščini se lahko nedoločnik nezaznamovano rabi kot samostalnik, v slovenščini je samostalniška raba nedoločnika izjemna. Deloma imajo ti samostalniki posebni pomen, npr. *avignî* 'prihodnost', *gustâ* 'kosilo', *savê* 'znanje', *scori* 'gonja',
Al è Lui che al da al om ancie il savê. 'On je ta, ki da človeku tudi znanje.'
parceche il fâ nuie al insegne ducj i trucs 'ker nedelavnost uči vse ukane'
come il scoltâ contis 'kot poslušanje pravljic'

III. Kot v slovenščini se lahko rabi nedoločnik namesto glagola v nekaterih primerih, predvsem kadar se želi poudariti posebno dejanje, npr. *ce fâ?* 'kaj delati', *dulà lâ?* 'kam iti?', *jo lavorâ* 'Jaz delati' ipd.

3.9.3.2. Sedanji deležnik / Participi presint

1. Sedanji deležnik se rabi kot kakovostni pridevnik:

Po obliku se ne razlikuje od deležja (gjerundi): *Al è un cristian praticant.* 'Je po veri živeči kristijan.'

Pogosto je deležnik postal pridevnik, kot pridevnik lahko prevzame tudi vlogo povedkovega določila. *Si netave il spolert, il kronz, chel toc ator dal spolert che al è lusint.* 'Čistil se je štedilnik, okovje okoli štedilnika, ki je bleščeče.'

2. Nekateri sedanji deležniki se rabijo tudi kot samostalnik, izražajo ponavadi vršitelja sl.
'-ec, -ar, -až, -telj': npr. *amant* 'ljubimec', *luctignint* 'namestnik', *lavorent* 'delavec', *savint* 'modrijan', *scrivant* 'pisar'

3.9.3.3. Pretekli deležnik / Participi passât

1. Opisni deležnik

Tvori s pomožniki *vê* 'imet' in *jessi* 'biti' sestavljeni čase podobno kot v slovenščini z opisnim deležnikom *-l*.

Kadar se pretekli deležnik rabi s pomožnikom *jessi* se nanaša glede spola in števila na osebek glagola:

La femme e je stade a Udin. 'Ženska je bila v Vidmu.'
I oms a son lâts in Gjermanie. 'Moški so šli v Nemčijo.'
o soi lât '(moški) sem odšel', *o sin ladis* '(ženske) smo odšle'

Kadar se pretekli deležnik rabi s pomožnikom *vê* se lahko nanaša glede spola in števila na premi predmet, sicer je deležnik lahko tudi v moškem spolu.

Ti ai dite di finile. 'Rekel sem ti, da je dovolj.'

No vin mai viodude une robe. 'Nismo nikoli nobene stvari videli.'
O ai viodude la crôs. 'Videl sem križ'

Do ujemanja s predmetom pride vedno, kadar stoji premi predmet v obliki zaimka pred deležnikom:

le ai viodude in cjamisute 'videl sem jo v srajčki'
le ai voltadę e metudę par furlan 'prevedel in prenesel sem jo v furlanščino'
Pretekli deležnik neprehodnih glagolov s pomožnikom *vê* je nespremenljiv. Rabi se vedno moška oblika ednine: *Sante Apolonie, che e à vivût tal tierç secul.* 'Sveta A., ki je živila v tretjem stoletju.'

2. Trpni deležnik

Pretekli deležnik se rabi tudi za tvorbo trpnega načina, podobno kot pri opisnem deležniku: *al ven clamât* 'klican je = kličejo ga'

Il furlan al ven fevelât ancje in une vore di paîs.. 'Furlanščina se govori tudi v veliko držav..' = 'Furlanščino govorijo tudi..'

3. Nekateri pretekli deležniki se rabijo tudi kot samostalnik: *l'apostolât* 'apostolat', *il fat* 'dejstvo', *il salât* 'prekajeno meso'.

4. v brezosebnih zgradbah, kadar izražamo potrebo, nujnost:

covente dit che 'potrebno je reči, da', *i vûl durmît* 'potrebno je spati'

5. z izpuščenim pomožnikom, posebno za *dopo, daspò*

Dopo fat fintे di jessi amî, al larà.. 'Potem ko se je pretvarjal, da je prijatelj, je šel...'

3.9.3.4. Deležje / Gjerundi

Deležje (gerundij) je nepregibna oblika, rabi se kot prislovna oblika.

V slovenščini prevajamo ponavadi z odvisnikom:

fevelant cussì tu nus ufindis ancje nô 'ko tako govorиш, užališ tudi nas.'

Kadar izražamo sočasnost dejanja, rabimo pred deležjem prislov biel.

V slovenščini prevajamo z odvisnim stavkom: medtem ko..., ko...

biel cjaminant al disè... 'medtem ko je hodila, je rekla' ali 'med hojo'

3.9.3.5. Velelnik / Imperativ

Velelnik ni povezan z glagolskimi časi. Pravi velelnik se rabi samo v 2. osebi. Oblika za velelnik 2. os. edn. je enaka 3. os. edn. indikativa: *fevele!* 'govoril!', *tâs!* 'molčil!'

V 2. os. mn. se velelniška oblika od indikativne loči samo po izglasnem soglasniku. Namesto izglasniškega -s imamo v velelniku vedno -t:

ind.: *fevelais* : vel. *fevelait!* 'govorite!'

tasès : *tasêt!* 'molčite!'

1. oseba množine indikativa se lahko rabi tudi kot velelnik, ki pa ni pravi velelnik, pač pa poziv:
fevelin par furlan! 'dajmo, po furlansko govoriti!' *anìn!* 'pojdimo!'

Nikalni velelnik

Nikalni velelnik se tvori s pomožnikom *stâ*. V sl. rabimo tudi glagol dati, npr. ne daj govoriti!
 Zahodna sl. narečja so prevzela tudi furl. tvorbo, npr. Nestojte me vikat! 'Ne (dajte) me vikati!'
no sta fevelâ! 'ne govor!'

no stin (a) fevelâ! 'ne govorimo!'

no stait a fevelâ 'ne govorite!'

3.9.4. Sprega pravilnih glagolov / Formis dai verps regolârs

Glagolske oblike so nesestavljeni ali sestavljeni.

Nesestavljeni obstoje iz ene besede: *fevele!* 'govori!'.

Sestavljeni obstoje iz več besed: npr. perfekt I *o ai fevelât* 'govoril sem'.

Pri glagolskih oblikah ločimo osnove (debla) in obrazila (končnice).

Obrazila

Glagolske oblike tvorimo tako, da dodajamo glagolski osnovi obrazila.

Zgodovinsko gledano se nahaja med osnovo in obrazilom še vezni samoglasnik npr. 2. os. sedanjika *fevel-i-s*. Vezni samoglasnik obravnavamo kot del obrazila: 2. os. sed. *fevel-is*.

Pregled obrazil

	SED		N.PRET		POGOJ	D.PRET.	PRIH	VPR
	IND	KONJ	IND	KONJ				
E1	-i (-0)	-i	-i	-0	-ès	-i	-ai	-o
E2		-is		-is	-essis	-ris	-âs	-tu
E3	-e (-0)	-i	-e	-0	-ès	-0	-à	-al
								-e
M1		-in		-in	-essin	-rin	-in	-o
M2		-ais/-ês/îs		-is	-essis	-ris	-ês	-o
M3		-in		-in	-essin	-rin	-an	-o

Spregatve

Glede na zgodovinsko sedanjiško osnovo običajno razlikujejo štiri spregatve, ker se pa tip z nedoločnikom na -ê sprega enako kot tip z nedoločnikom na -i, sta tu ta dva tipa združena v II. razred.

Ločimo torej tri razrede:

- I. Glagoli z nedoločnikom na **-â**, npr. *fevelâ* 'govoriti'.
- II. Glagoli z nedoločnikom na **-ê** ali na kratki samoglasnik **-i**, npr. *tasê* 'molčati', *movi* 'premikati', *crodi* 'verjeti'.
- III. Glagoli na **-î** s 1. os. sedanjika na **-0**, npr. *cirî* 'iskati', *o cîr* 'iščem' in podrazred z medpono **-is-**, npr. 2. os. sed. *capissis* 'razumeš'

Pregled

Sprega	zgod. osnova	nedoločnik	M2 sed.	E1 sed.
I.	-a	-â	-ais	-i
II.	-e	-ê/-i	-êş	-0
III.a	-i	-î	-îş	-0
III.b	(-is-)i	-î	-îş	(-is-)0

Glagolske osnove

Osnove furlanskega glagola so:

1. Sedanjiška

Osnovo dobimo tako, da odstranimo izglasni dolgi samoglasnik nedoločnika. Podrazred III.b se v nekaterih osebah tvori z medpono **-is-**.

I. *fevelâ* > *fevel*, II. *tasê* > *tas-* / *movi* > *mov-*, III.a *cirî* > *cir-*, III.b *capî* > *cap-*

2. Imperfekt indikativ

Na sedanjiško osnovo, npr. *fevel-*, nastopi naglašena imperfektna osnova:

- I. - áv - : *fevel-* > *fevelav-*
- II. - év - : *tas-* > *tasev-*, *mov-* > *movev-*
- III. - ív - : *cir-* > *ciriv-*, *cap-* > *capiv-*

3. Imperfekt konjunktiv

Na sedanjiško osnovo nastopa naglašena osnova za vezni naklon imperfekta.

- I. - às - : *fevel-* > *fevelàs-*
- II. - ès - : *tas-* > *tasès-*, *mov-* > *movès-*
- III. - ìs - : *cir-* > *cirìs-*, *cap-* > *capìs-*

4. Dovršni preteklik

Osnovo dobimo, če skrajšamo izglasni dolgi samoglasnik nedoločnika.

Pri nedoločnikih na **-i** npr. *movi* 'premikati' nastopi namesto **-i** v osnovi **-e**.

Izglasniški samoglasnik osnove je vedno naglašen.

- I. *fevelâ* > *fevelá-*
- II. *tasê* > *tasé-, movi* > *mové-*
- III. *cirî* > *cirí-, capî* > *capí-*

Pred vprašalnih oblikah stopi na to osnovo še **-r-**: *fevelar-io*, *taser-io*, *cirir-io*, *capir-io*.

5. Prihodnjik in Pogojnik

Prihodnjik in pogojnik imata skupno osnovo, ki je zgodovinsko gledano nedoločnik.

Na sedanjiško osnovo nastopa:

I./II. -ar : *fevel* - >*fevelar*-, *tas*- >*tasar*-, *mov*- >*movar*-

III. -ir : *cir*- >*cirir*-, *cap*- >*capir*-

3.9.4.1. Sedanjik / Presint

3.9.4.1.1. Povedni naklon sedanjika - pritrdilni / Indicatīf presint

Razredi se samo malo razlikujejo med seboj. Drugi in tretji razred je v bistvu isti tip.

Razlikuje se samo 2. os. mn., kjer ima tretji razred *-îs*, kar soglaša z nedoločnikom na *-î*.

V 1. in 3. os. edn. je tu obrazilo skrito v nadomestno podaljšanem samoglasniku debla.

Tretji ima podrazred, ki je omejen na nekaj glagolov. To so nasledniki latinskih inkoativov (od lat. *inchoare* 'začeti') z značilno medpono *-sc-*, prim. it. *capi-sc-o*.

Nedoločnik teh glagolov se ne loči od nedoločnika 3. razreda. V slovarju je zato potrebno nedoločnik v teh primerih dodatno označiti.

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cirâ IIIa. -î	capî III.b -î
E1	fevel-i	tâs / môf	cîr	cap-îs
E2	fevel-is	tas-is / mov-is	cir-is	cap-issis
E3	fevel-e	tâs / môf	cîr	cap-îs
M1	fevel-in	tas-in / mov-in	cir-in	cap-in
M2	fevel-ais	tas-ê/s / mov-ê/s	cir-îs	cap-îs
M3	fevel-in	tas-in / mov-in	cir-in	cap-issin

3.9.4.1.2. Povedni naklon sedanjika - vprašalni / Interrogatīf

Vprašalni naklon je sestavljen iz pritrdilnih oblik indikativa in priponjenih oblik osebnega zaimka.

V množini ima priponjeni naslonski zaimek vedno obliko *o*, npr. *fevelin-o?* 'Ali govorijo?'.

Pri priponjenju pride do naslednjih sprememb.

I. E3: *fevele + al* > *fevelial*.

II. E1: *tâs + o* > *tasio*, E3: *tâs + al* > *tasial*, *tâs + e* > *tasie*

III.a E1: *cîr + o* > *cirio*, E3: *cîr + al* > *cirial*, *cîr + e* > *cirie*

III.b E1: *capis + o* > *capissio*, E3: *capis + al* > *capissial*, *capis + e* > *capissie*

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cirâ III. -î	capâ III.B -î
E1	fevel-io	tas-io	cir-io	cap-issio
E2	fevel-istu	tas-istu	cir-istu	cap-issistu
E3 m	fevel-ial	tas-ial	cir-ial	cap-issial
E3 ž	fevel-ie	tas-ie	cir-ie	cap-issie
M1	fevel-ìno	tas-ìno	cir-ìno	cap-ìno
M2	fevel-aiso	tas-êso	cir-îso	cap-îso
M3	fevel-ino	tas-ino	cir-ino	cap-issino

3.9.4.1.3. Vezni naklon sedanjika / Coniuntîf presint

Vezni naklon se razlikuje od povednega samo v nekaterih oblikah. Posebne oblike imamo samo v 1. in 3. os. edn..

Množina je enaka kot v povednem naklonu.

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cirâ III. -î	capâ III.B -î
E1	fevel-i	tas-i / mov-i	cir-i	cap-issi
E2	fevel-is	tas-is / mov-is	cir-is	cap-issis
E3	fevel-i	tas-i / mov-i	cir-i	cap-issi
M1	fevel-ìn	tas-in / mov-in	cir-ìn	cap-ìn
M2	fevel-ais	tas-ês / mov-ês	cir-îs	cap-îs
M3	fevel-in	tas-in / mov-in	cir-in	cap-issin

Opomba

Po naliki se rabijo vzporedno oblike s prвino -d-, ki je po nastanku najverjetneje iz veznega naklona pogosto rabljenih enozložnicah, kjer je le-ta preprečila trčenje samoglasnikov, primerjaj: vezni naklon E3 glagola *jessi* 'biti' *che al sei* > *che al se-d-i* 'da je'.

Druga, sicer manj verjetna, razloga, je nastanek iz izglasnega lat. -t v obliki vezni naklon E3 latinskega glagola *ESSE* 'biti': *si-t* > furl. *se-d-i*.

Rabijo se predvsem oblike v tretji osebi:

I.

fevelâ > *feveledi*, namesto *feveli*
tirâ > *tiredi*, namesto *tiri*
cjalâ > *cjaledi*, namesto *cjali*
cjapâ > *cjapedi*, namesto *cjapi*

II.

tasi > *tasedi*, namesto *tasi*

movi > *movedi*, namesto *movi*

III.

cirî > *ciredi*, namesto *ciri*

IIIB.

capî > *capissedi*, namesto *capissi*

Novonastale oblike so bolj prepoznavne, kar je vzrok za njihovo širjenje v sodobni furlanščini, prvina -d-, oziroma -ed-, je postala že bistveni zaznamovalec veznega naklona.

3.9.4.1.4. Pogojni naklon sedanjika - pritrdilni / Condizionâl presint

V razmerju do romanskih sester se je pogojniška paridigma bolj poenostavila, na pogojniško osnovo nastopa najprej posplošeno -ès, na to nastopajo reducirana tipična obrazila.

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cirî IIIa -î	capî IIIb -î
E1	fevelar-ès	tasar-ès	cirir-ès	capir-ès
E2	fevelar-essis	tasar-essis	cirir-essis	capir-essis
E3	fevelar-ès	tasar-ès	cirir-ès	capir-ès
M1	fevelar-essin	tasar-essin	cirir-essin	capir-essin
M2	fevelar-essis	tasar-essis	cirir-essis	capir-essis
M3	fevelar-essin	tasar-essin	cirir-essin	capir-essin

3.9.4.1.5. Pogojni naklon sedanjika - vprašalni / Interrogatîf

Na pritrdilne oblike se pritaknejo obrazila vprašalnih oblik, pri tem se v 1. in 3. os. edn. postavi pred vprašalna obrazila -i-.

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cirî III.a -î	capî III.b -î
E1	fevelar-essio	tasar-essio	cirir-essio	capir-essio
E2	fevelar-essistu	tasar-essistu	cirir-essistu	capir-essistu
E3 m	fevelar-essial	tasar-essial	cirir-essial	capir-essial
E3 ž	fevelar-essie	tasar-essie	cirir-essie	capir-essie
M1	fevelar-essino	tasar-essino	cirir-essino	capir-essino
M2	fevelar-essiso	tasar-essiso	cirir-essiso	capir-essiso
M3	fevelar-essino	tasar-essino	cirir-essino	capir-essino

3.9.4.1.6. Velelnik sedanjika

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cirî III.a -î	capî III.b -î
E2	fevele!	tâs! / môf!	cîr!	capîs!
M1	fevelin!	tasìn! / movìn!	cirìn!	capìn!
M2	fevelait!	tasêt! / movêt!	cirît!	capît!

3.9.4.2. Nedovršni preteklik (imperfekt) / Imperfet

3.9.4.2.1. Povedni naklon imperfekta / Indicatif imperfect

Na imperfektno osnovo se pritaknejo sedanjiška obrazila I. razreda.

Ker je naglas vedno na osnovi, pride v 2. os. mn. do redukcije: *feveláv-ais > feveláv-is.

Posledično pride do sovpada oblik v 2. osebi: E2, M2 *fevelavis* in sovpada oblik 1. in 3. osebe množine: M1, M3 *fevelavin*.

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cirî III. -î	capî III.B -î
E1	fevelav-i	tasev-i	ciriv-i	capiv-i
E2	fevelav-is	tasev-is	ciriv-is	capiv-is
E3	fevelav-e	tasev-e	ciriv-e	capiv-e
M1	fevelav-in	tasev-in	ciriv-in	capiv-in
M2	fevelav-is	tasev-is	ciriv-is	capiv-is
M3	fevelav-in	tasev-in	ciriv-in	capiv-in

3.9.4.2.2. Vprašalne oblike imperfekta / Interrogatif imperfect

Vprašalni naklon je kot v sedanjiku sestavljen iz pritrdilnih oblik in priponjenih oblik osebnega zaimka.

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cirî III. -î	capî III.B -î
E1	fevelav-io	tasev-io	ciriv-io	capiv-io
E2	fevelav-istu	tasev-istu	ciriv-istu	capiv-istu
E3 m	fevelav-ial	tasev-ial	ciriv-ial	capiv-ial
E3 ž	fevelav-ie	tasev-ie	ciriv-ie	capiv-ie
M1	fevelav-ino	tasev-ino	ciriv-ino	capiv-ino
M2	fevelav-iso	tasev-iso	ciriv-iso	capiv-iso
M3	fevelav-ino	tasev-ino	ciriv-ino	capiv-ino

3.9.4.2.3. Vezni naklon imperfekta / Coniuntîf imperfect

V 1. in 3. os. edn. nastopa ničto obrazilo. V ostalih osebah nastopajo ista obrazila kot v imperfektu, torej v 2. os. *-is*, v 1. in 3. os. mn. *-in*.

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cirî III. -î	capî III.B -î
E1	fevelâs	tasès	cirîs	capîs
E2	fevelass-is	tasess-is	ciriss-is	capiss-is
E3	fevelâs	tasès	cirîs	capîs
<hr/>				
M1	fevelass-in	tasess-in	ciriss-in	capiss-in
M2	fevelass-is	tasess-is	ciriss-is	capiss-is
M3	fevelass-in	tasess-in	ciriss-in	capiss-in

3.9.4.2.4. Vprašalne oblike veznega naklona imperfekta / Interrogatîf

Na pritrtilne oblike se pritaknejo obrazila vprašalnih oblik, pri tem se v 1. in 3. os. edn. postavi pred vprašalna obrazila *-i*.

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cirî III. -î	capî III.B -î
E1	fevelass-io	tasess-io	ciriss-io	capiss-io
E2	fevelass-istu	tasess-istu	ciriss-istu	capiss-istu
E3 m	fevelass-ial	tasess-ial	ciriss-ial	capiss-ial
E3 ž	fevelass-ie	tasess-ie	ciriss-ie	capiss-ie
<hr/>				
M1	fevelass-ino	tasess-ino	ciriss-ino	capiss-ino
M2	fevelass-iso	tasess-iso	ciriss-iso	capiss-iso
M3	fevelass-ino	tasess-ino	ciriss-ino	capiss-ino

3.9.4.3. Dovršni preteklik / Passât semplic

3.9.4.3.1. Povedni naklon

Oblike nadaljujejo latinsko perfektno paradigmo. 1. in 3. os. edn. nadaljuje neposredno latinsko stanje: E1 pozolat. **fabulávi* > *fevelai*, E3 pozolat. **fabulávi(t)* > *fevelâ*. V ostalih osebah se je pospolil *-r-* iz M3 **fabulavérun(t)* > *favalárunk* > *fevelarin*.

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cusî III.a -î	capî III.b -î
E1	fevela-i	tase-i	cusi-i	capi-i
E2	fevela-ris	tase-ris	cusi-ris	capi-ris
E3	fevelâ	tasè	cusî	capi
<hr/>				
M1	fevela-rin	tase-rin	cusi-rin	capi-rin
M2	fevela-ris	tase-ris	cusi-ris	capi-ris
M3	fevela-rin	tase-rin	cusi-rin	capi-rin

3.9.4.3.2. Vprašalne oblike

Na spremenjeno osnovo nastopajo sedanjiška obrazila indikativa in vprašalne oblike.

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cusî III. -î	capî III.B -î
E1	fevelar-io	taser-io	cusir-io	capir-io
E2	fevelar-istu	taser-istu	cusir-istu	capir-istu
E3 m	fevelar-ial	taser-ial	cusir-ial	capir-ial
E3 ž	fevelar-ie	taser-ie	cusir-ie	capir-ie
M1	fevelar-ino	taser-ino	cusir-ino	capir-ino
M2	fevelar-iso	taser-iso	cusir-iso	capir-iso
M3	fevelar-ino	taser-ino	cusir-ino	capir-ino

3.9.4.4. Prihodnjik / Futûr semplic

3.9.4.4.1. Pritrdilne oblike

Kot pri drugih romanskih jezikih je tudi v furlanščini prihodnjik izvorno sestavljen iz nedoločnika in priponjenjih oblik pomožnika *vê* 'imet'. Pri tem se je izoblikovala posebna paradigma za prihodnjik.

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cusî III. -î	capî III.B -î
E1	fevelar-ai	tasar-ai	cusir-ai	capir-ai
E2	fevelar-âs	tasar-âs	cusir-âs	capir-âs
E3	fevelar-à	tasar-à	cusir-à	capir-à
M1	fevelar-ìn	tasar-ìn	cusir-ìn	capir-ìn
M2	fevelar-ês	tasar-ês	cusir-ês	capir-ês
M3	fevelar-an	tasar-an	cusir-an	capir-an

3.9.4.4.2. Vprašalne oblike

V 3. os. edn. se vstavi vezni *-i-* pred obrazilo vprašalne oblike, sicer bi bil sklop 3. os. edn. *fevelar-à + al* težje izgovorljiv.

	fevelâ I. -â	tasê / movi II. -ê/-i	cusî III. -î	capî III.B -î
E1	fevelar-aio	tasar-aio	cusir-aio	capir-aio
E2	fevelar-âstu	tasar-âstu	cusir-âstu	capir-âstu
E3 m	fevelar-aial	tasar-aial	cusir-aial	capir-aial
E3 ž	fevelar-aie	tasar-aie	cusir-aie	capir-aie
M1	fevelar-ìno	tasar-ìno	cusir-ìno	capir-ìno
M2	fevelar-êso	tasar-êso	cusir-êso	capir-êso
M3	fevelar-anò	tasar-anò	cusir-anò	capir-anò

SESTAVLJENI ČASI

Sestavljeni časi se tvorijo analitično s pomožnima glagoloma *vê* in *jessi*. V nasprotju do slovenščine se v furlanščini tvorijo sestavljeni časi v glavnem s pomožnikom *vê* kot v nemščini in angleščini, v slovenščini in drugih slavanskih govorih se rabi glagol 'biti'.

Vsi sestavljeni časi tvorijo tudi vprašalne oblike, ki se pritaknejo vedno na pomožni glagol: npr. perfekt *o ai amât* 'ljubil sem' > *aio amât?* 'ali sem ljubil?'

3.9.4.5. Perfekt I / Passât compost I

3.9.4.5.1. Povedni naklon - pritrdilno

Perfekt se tvori analitično. Sestavljen je iz oblik pomožnega glagola *vê* 'imet' ali pomožnika *jessi* 'biti' in preteklega deležnika glagola. Ob večini glagolov se rabi pomožnik *vê* 'imet', samo v nekaterih primerih v glavnem pri izrazito neprehodnih glagolih kot npr. *jessi* 'biti', *lâ* 'iti' ipd. se rabi pomožnik *jessi* 'biti'.

	I. -â	II. -ê/-i	III. -î
E1	<i>o ai</i>		
E2	<i>tu âs</i>	<i>fevelât / tasût /</i>	<i>cirît, capît</i>
E3	<i>al/e à</i>		
M1	<i>o vin</i>		
M2	<i>o vês</i>	<i>fevelât / tasût /</i>	<i>cirît, capît</i>
M3	<i>a àn</i>		

Ob pomožniku *jessi* se deležnik pregiba kot pridevnik.

'*Sef al è stât a Udin.*' 'Jože je bil v Vidmu.'

Marie e je lade in Americhe. 'Marija je šla v Ameriko.'

Pape Ratzinger che al è lât in Gjermanie.. 'Papež Ratzinger, ki je šel v Nemčijo..'

Ducj i fantats o sin stâts in Italie. 'Vsi fantje smo bili v Italiji.'

Dutis fantatis a son ladis in glesie. 'Vsa dekleta so šla v cerkev.'

E1	<i>o soi</i>	
E2	<i>tu sês</i>	
E3 m	<i>al è</i>	<i>stât / stade</i>
ž	<i>e je</i>	
M1	<i>o sin</i>	
M2	<i>o sês</i>	<i>stâts / stadis</i>
M3	<i>a son</i>	

3.9.4.5.2. Vprašalno

aio, âstu, aial, aie, vino, vêso, àno fevelât / tasût / cirît

3.9.4.5.3. Vezni naklon perfekta I

Oblike pomožnika v veznem naklonu sedanjika + pretekli deležnik:

vedi, vedis, vedi, vedin, vedis, vedin fevelât / tasût / cirît

3.9.4.5.4. Pogojnik perfekta I

pritrdilno

varès, varessis, varès, varessin, varessis, varessin fevelât / tasût / cirît

vprašalno

varessio, varessistu, varessial, varessie, varessino, varessiso fevelât / tasût / cirît

3.9.4.6. Perfekt II / Passât compost II

3.9.4.6.1. Povedni naklon - pritrdilno

Kot perfekt I se tudi perfekt II tvori analitično. Pri perfektu II se rabi samo pomožnik *vê* 'imet'.

Perfekt II tvorijo samo glagoli, ki zahtevajo pomožnik *vê*.

Perfekt II tvorimo z oblikami pomožnika *vê* + pretekli deležnik *vût* 'imel' + pretekli deležnik glagola, ki ga spregamo.

	I. -â	II. -ê/-i	III. -î
E1	<i>o ai vût</i>		
E2	<i>tu âs vût</i>	<i>fevelât / tasût / cirît, capît</i>	
E3	<i>al/e à vût</i>		
<hr/>			
M1	<i>o vin vût</i>		
M2	<i>o vês vût</i>	<i>fevelât / tasût / cirît, capît</i>	
M3	<i>a àn vût</i>		

3.9.4.6.2. Vprašalno

aio âstu aial aie vino vêso àno vût fevelât / tasût / cirît

3.9.4.6.3. Vezni naklon perfekta II

vedi, vedis, vedi, vedin, vedis, vedin vût fevelât / tasût / cirît

3.9.4.6.4. Pogojnik perfekta II

pritrdilno

varès, varessis, varès, varessin, varessis, varessin vût fevelât / tasût / cirît

vprašalno

varessio, varessistu, varessial, varessie, varessino, varessiso vût fevelât / tasût / cirît

3.9.4.7. Perfekt III / Passât compost III

3.9.4.7.1. Povedni naklon - pritrdilno

Kot pri perfektu II tvorijo perfekt III samo glagoli, ki zahtevajo pomožnik *vê* 'imet'. Perfekt III tvorimo z oblikami imperfekta pomožnika *vê* + pretekli deležnik *vût* 'imel' + pretekli deležnik glagola, ki ga spregamo.

	I. -â	II. -ê/-i	III. -î
E1	<i>o vevi vût</i>	fevelât / tasût / cirît, capît	
E2	<i>tu veviš vût</i>		
E3	<i>al/e veve vût</i>		
M1	<i>o vevin vût</i>	fevelât / tasût / cirît, capît	
M2	<i>o veviš vût</i>		
M3	<i>a vevin vût</i>		

3.9.4.7.2. Vprašalno

vevio vevistu vevial vevie vevino veviso vevino vût fevelât / tasût / cirît

3.9.4.7.3. Vezni naklon perfekta III

pritrdilno

ves, vessis, ves, vessin, vessis, vessin vût fevelât / tasût / cirît

vprašalno

vessio, vessistu, vessial, vessie, vessino, vessiso, vessino vût fevelât / tasût / cirît

3.9.4.8. Predpreteklik / Pluicheperfet

3.9.4.8.1. Povedni naklon - pritrdilno

Predpreteklik tvorimo z oblikami imperfekta pomožnika *vê* 'imet' in preteklim deležnikom glagola, ki ga spregamo.

	I. -â	II. -ê/-i	III. -î
E1	<i>o vevi</i>	fevelât / tasût / cirît, capît	
E2	<i>tu veviš</i>		
E3	<i>al/e veve</i>		
M1	<i>o vevin</i>	fevelât / tasût / cirît, capît	
M2	<i>o veviš</i>		
M3	<i>a vevin</i>		

3.9.4.8.2. Vprašalno

vevio, vevistu, vevial, vevie, vevino, veviso, vevino fevelât / tasût / cirît

3.9.4.8.3. Vezni naklon predpreteklika

pritrdilno

ves, vessis, ves, vessin, vessis, vessin fevelât / tasût / cirît

vprašalno

vessio, vessistu, vessial, vessie, vessino, vessiso, vessino fevelât / tasût / cirît

3.9.4.9. Dovršni predpreteklik / Passât sempliç II

3.9.4.9.1. Povedni naklon - pritrdilno

Dovršni predpreteklik tvorimo z oblikami dovršnega predpreteklika in deležnikom glagola, ki ga spregamo:

	I. -â	II. -ê/-i	III. -î
E1	o vei		
E2	tu veris	fevelât / tasût / cirît, capît	
E3	al/e ve		
M1	o verin		
M2	o veris	fevelât / tasût / cirît, capît	
M3	a verin		

3.9.4.9.2. Vprašalno

verio, veristu, verial, verie, verino, veriso, verino fevelât / tasût / cirît

3.9.4.10. Predprihodnjik / Futûr anteriôr

3.9.4.10.1. Povedni naklon - pritrdilno

Predprihodnjik tvorimo s prihodnjiškimi oblikami pomožnika in deležnikom glagola, ki ga spregamo:

	I. -â	II. -ê/-i	III. -î
E1	o varai		
E2	tu varâs	fevelât / tasût / cirît, capît	
E3	al/e varà		
M1	o varìn		
M2	o varês	fevelât / tasût / cirît, capît	
M3	a varan		

3.9.4.10.2. Vprašalno

varaio varâstu varail varaie varìno varêso varano fevelât / tasût / cirît

3.9.4.11. Dovršni predpreteklik II / Passât sempliç II

3.9.4.11.1. Povedni naklon - pritrdilno

Dovršni predpreteklik II tvorimo z oblikami dovršnega preteklika in deležnikom pomožnika *vē* in deležnikom glagola, ki ga spregamo:

	I. -â	II. -ê/-i	III. -î
E1	o vei vût	fevelât / tasût / cirît, capît	
E2	tu veris vût		
E3	al/e ve vût		
M1	o verin vût	fevelât / tasût / cirît, capît	
M2	o veris vût		
M3	a verin vût		

3.9.4.11.2. Vprašalno

verio veristu verial verie verino veriso verino *vût fevelât / tasût / cirît*

3.9.4.12. Predprihodnjik II / Futûr anteriôr II

3.9.4.12.1. Povedni naklon - pritrdilno

Predprihodnjik II tvorimo z oblikami prihodnjika in deležnikom pomožnika *vē* in deležnikom glagola, ki ga spregamo:

	I. -â	II. -ê/-i	III. -î
E1	o varai vût	fevelât / tasût / cirît, capît	
E2	tu varâs vût		
E3	al/e varà vût		
M1	o varìn vût	fevelât / tasût / cirît, capît	
M2	o varês vût		
M3	a varan vût		

3.9.4.12.2. Vprašalno

varaio varâstu varaial varaie varîno varêso varano *vût fevelât / tasût / cirît*

3.9.5. Tvorba brezosebnih oblik

3.9.5.1. Nedoločnik / Infinît

3.9.5.1.1. Nedoločnik sedanjika

Na glagolsko osnovo stopi samoglasnik:

I. -â *amâ* 'ljubiti', *fevelâ* 'govoriti'

- II. -ê in -i *tasê* 'molčati', *crodi* 'verjeti'
 III. -î *cusî* 'šivati', *capî* 'razumeti'

3.9.5.1.2. Nedoločnik preteklika

V slovenščini ni ustreznika, prevaja se s časovnim odvisnikom ali samostalniško, npr. *vê fevelât* 'da je kdo govoril...':
 Oblike: *vê fevelât* / *tasût* / *cirît* / *capît*

3.9.5.2. Deležnik / Participi

3.9.5.2.1. Sedanji deležnik in deležje/ Participi presint e gjerundi

Po obliki se sedanji deležnik ne razlikuje od deležja (gjerundi):

V I. razredu nastopa obrazilo *-ant*, medtem v ostalih vedno *-int*.

I. *fevel-ant, am-ant*

II. *tas-int, crod-int*

III. *cir-int, cap-int*

3.9.5.2.2. Preteklo deležje / Gjerundi passât

vint fevelât / tasût / cirêt / capît

3.9.5.2.3. Preteklo deležje II / Gjerundi passât II

vint vût fevelât / tasût / cirêt / capît

3.9.5.2.4. Pretekli deležnik / Participi passât

V I. razredu nastopa na osnovo obrazilo *-ât* za moški spol ter *-ade* za ženski spol, v II. razredu *-ût* za moški, *-ude* za ženski, v III. *-ît* za moški, *-ide* za ženski spol.

Množina se tvori kot pri pridevniku.

		I. -â		II. -ê/-i	
		m	ž	m	ž
E	<i>fevel-ât</i>	<i>fevel-adé</i>		<i>tas-ût</i>	<i>tas-ude</i>
M	<i>fevel-âts</i>	<i>fevel-adis</i>		<i>tas-ûts</i>	<i>tas-udis</i>

		III.a -î		III.b -î	
		m	ž	m	ž
E	<i>cir-ît</i>	<i>cir-ide</i>		<i>cap-ît</i>	<i>cap-ide</i>
M	<i>cir-îts</i>	<i>cir-idis</i>		<i>cap-îts</i>	<i>cap-idis</i>

Dvojne oblike

benedî 'blagosloviti' > *benedet, benedît* 'blagoslovljen'

franzi 'zlomiti' > *frant, franzût* 'zlomljen'

maludît 'preklinjati' > *maladet, maluût* 'preklet'

molzi 'molsti' > *molt, molzût* 'molzen'

movi 'premikati' > *mot, movût* 'premaknjen'

onzi 'namazati' > *ont, onzût* 'namazan'

plovi 'deževati' > *plot, plovût* 'deževal'

rezi 'vladati' > *ret, rezût* 'vladan'

strenzi 'stisniti' > *strent*, *strenzût* 'stisnjen'
vaî 'jokati' > *vaît*, *vaiût* 'jokal'
vierzi 'odpreti' > *viert*, *vierzût* 'odprt'

Pri nekaterih glagolih se lahko samo ena oblika rabi pridevniško.
o ai viert il balcon = *o ai vierzût il balcon* 'odprl sem okno'
il balcon viert 'odprto okno'

Nepravilne tvorbe

innecuarzisi 'opaziti' > *innecuart* 'opazil'; *lei* 'brati' > *let* 'bral; bran'; *rompi* 'zlomiti' > *rot* 'zlomljen'; *scrivi* 'pisati' > *scrit* 'pisal; pisan'; *scugnî* 'morati' > *scugnût* 'moral'; *sintî* 'slišati' > *sintût* 'slišal; slišan'; *tignî* 'držati' > *tignût* 'držal; držan'

3.9.6. Trpnik / Passif

Prehodni glagoli tvorijo tudi trpniške oblike.

Trpniške oblike se tvorijo s pomožnim glagolom *jessi* ali *vignî* + pretekli deležnik.

Pretekli deležnik se pri tem nanaša v spolu in številu na osebek.

Dvojno sestavljeni časi, npr. dovršni predpreteklik II (dva pomožnika + deležnik) se ne rabijo v trpniku.

V slovenščini raje prevajamo s tvornikom.

o soi amât / o ven amât 'ljubijo me' namesto 'sem ljubljen'

o soi stât amât 'ljubili so me' namesto 'sem bil ljubljen'

Sestavljeni čase in vprašalne oblike veznega naklona tvorimo v trpniku samo s pomožnikom *jessi*:
seio, sêstu.. laudât '(da) sem hvaljen?'

3.9.7. Povratne oblike

Povratne oblike glagola se tvorijo kot v pozni latinščini s povratnimi zaimki.

Povratni zaimek stoji vedno neposredno pred glagolom.

V drugi osebi stoji še pred povratnim zaimkom obvezno predslonski osebni zaimek *tu*.

Primer *viodi* 'videti'

Pritrdilno

E: *jo mi viôt* 'jaz se vidim', *tu tu ti viodis* 'ti se vidiš', *lui si viôt* 'on se vidi', *jê si viôt* 'ona se vidi',

M: *nô si viodin* 'mi se vidimo', *voaltris si viodês* 'vi se vidite', *lôr si viodin* 'oni se vidijo'

Nikalno

E: *jo no mi viôt* 'jaz se ne vidim', *tu no tu ti viodis* 'ti se ne vidiš', *lui no si viôt* 'on se ne vidi', *jê no si viôt* 'ona se ne vidi',

M: *nô no si viodin* 'mi se ne vidimo', *voaltris no si viodês* 'vi se ne vidite', *lôr no si viodin* 'oni

se ne vidijo'

Vprašalno

E: *jo no mi viodio?* 'Ali se jaz ne vidim?', *tu no ti viodistu?* 'Ali se ti ne vidiš?',

lui no si viodial? 'Ali se on ne vidi?', *jê no si viodie?* 'Ali se ona ne vidi?'

M: *nô no si viodino?* 'Ali se mi ne vidimo?', *voaltris no si viodêso?* 'Ali se vi ne vidite?'

lôr no si viodino? 'Ali se oni ne vidijo?'

3.9.8. Pomožni glagoli

Pomožne glagole imenujejo pomožne, ker „pomagajo“ pri tvorbi glagolskih časov.

Tvorijo sestavljene čase in čase v trpniku.

Pomožni glagol vse se uporablja s prehodnimi glagoli in vremenskimi glagoli (ki opisujejo vremenske pojave), saj se pomožnik vse že sam prehodno obnaša v pomenu ‚imetи nekaj v lasti‘. Neprehodni glagoli imajo ob sebi lahko *jessi* ali *vê*, pri tem ni pravila, kateri pomožni glagoli se rabijo s katerimi glagoli.

V trpniku se tvorijo vsi časi s *jessi* ali *vignî*.

3.9.8.1. JESSI

3.9.8.1.1. Sedanjik

Povedni naklon - pritrtilni

Povedni naklon nadaljuje latinsko paradigma, zaradi sovpada lat. oblik v 2. in 3. os. edn. je prišlo do različnih drugotnih tvorb, francoščina ohranja v pisavi stare oblike v 2. in 3. os. edn., tudi sicer ohranja najbolje oblike razen v 1. os. edn.:

lat. *sum* > *sun* > *sui* > furl. *soi*, lad. *son*, šp. *soy*

lat. *es* > fr. *es*, lad. *ies*; furl. *je* kot it. *sei* po naliki na oblike z vzglasnim *s*-

lat. *es(t)* > furl. *is-al* (nareč. *es-al*)

V tretji osebi edn. imamo v ženski obliki zaradi sandhija vzglasni *j-*, ki olajša izgovor skupine **e è > e je*.

lat. *súmus* (nadaljuje šp. *somos*) > zaradi naglasa zreducirano furl. *sin*, lad. *son*

lat. *éstis* (nadaljuje fr. *êtes*); furl. ima tu kot lad. in šp. po naliki posplošeno vzglasni *s-* (*s+eis*)

lat. *sunt* (nadaljuje rom. *sunt*) > furl. *son*, šp. *son*.

Vprašalno

Za tvorbo se pritaknejo naslonske oblike osebnega zaimka *soi + o* > *soio*, v tretji osebi se v sandhiju ohranja starejša oblika *is* < poznot. *es*, cf. šp. *es*.

Vezni naklon

Pritrdilne oblike imajo deblo *sed-* ali *se-*, medtem vprašalne samo *se-*.

	povedni		vezni	
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne	vprašalne
E1	soi	soio	sedi (sei)	seio
E2	sêš	sêstu	sedis (seis)	seistu
E3 m	è	isal	sedi (sei)	seial
ž	je	ise	sedi (sei)	seie
<hr/>				
M1	sin	sino	sedin (sein)	seino
M2	sêš	sêso	sedis (seis)	seiso
M3	son	sono	sedin (sein)	seino

Velelnik

Velelnik kaže pogosto ohranjevalne poteze, tako tudi sl. oblike z debлом *bod-*. Furl. 2. os. mn. *sêt* ustreza šp. *sed* in lad. *sede*.

sedanjik

E2 *sei! (jessi!) bodi!*

M1 *sin! bodimo!*

M2 *sêt! (jessit!) bodite!*

Namesto oblik velelnika *jessi*, se rabijo fraze *viôt di jessi, che al viodi di jessi...* 'bodi'.

Slovenščina pozna podobno tvorbo 'glej, da boš naredil', ki pa ne ustreza popolnoma velelniku 'naredi!'.

3.9.8.1.2. Imperfekt

Povedni naklon tvori oblike z debлом *jer-*, kar nadaljuje latinske oblike, ljudske oblike ohranja skoraj nespremenjeno šp. *era, eras, era, éramos, erais, eran*. Furlanščina okrepi samoglasniško vzglasje kot tudi drugje z *j*, značilni glasoslovni pojav tudi v slovenščini.

Vezni naklon

Oblike veznega naklona tvorimo z debлом *fos-*, prim. lad. *fos*, it. *fos-*, šp. *fues-*. Pri vprašalnih oblikah se vstavi v 1. in 3. os. edn. *-i-*, npr. E1 *foss-i-o*.

Zgodovinsko zanimivo je, da gredo furlanske oblike skupaj s šp. *fuese, fuses, fuese, fuésemos, fuseis, fuesen* in lad. *fosse, fosses, fossa, fossan, fossais, fossa*.

	povedni		vezni	
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne	vprašalne
E1	jeri	jerio	fos	fossio
E2	jeris	jeristu	fossis	fossistu
E3 m	jere	jerial	fos	fossil
ž	jere	jerie	fos	fossie
M1	jerin	jerino	fossin	fossino
M2	jeris	jeriso	fossis	fossiso
M3	jerin	jerino	fossin	fossino

3.9.8.1.3. Dovršni preteklik

Pritrdilne oblike se tvorijo z debлом *fo(r)*-, v 1. in 3. os. edn. pride do redukcije izglasja. Vprašalne oblike kažejo pravilno sliko z debлом *for*, na deblo pridejo enaka obrazila kot pri vprašalnih v imperfektu.

V furlanščini se je v zgodovini jezika posplošilo deblo 3. os. mn *for-*, *r* je rotacijski iz *-s-*. Sosednja it. ali šp. in fr. imajo to deblo samo v 3. os. mn. it. *furono*, šp. *fueron*, fr. *furent*.

	pritrdilne	vprašalne
E1	foi	forio
E2	foris	foristu
E3 m	fo	forial
ž	fo	forie
M1	forin	forino
M2	foris	foriso
M3	forin	forino

3.9.8.1.4. Prihodnjik in pogojnik

Deblo prihodnjika in pogojnika je običajno nedoločnik, pri glagolu *jessi* se uporablja nedoločnik *sei* (< *ser), po naliki, morda na končnice 3. os. -à, -an kot v lad. *saré*, *saras*, it. *sarò*, *sarai* itd., smo dobili osnovo *sar-*, ki se je posplošila tudi v pogojniku. Izvorno osnovo *ser-* ima npr. šp. *será* in fr. *sera*.

	prihodnjik		pogojnik	
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne	vprašalne
E1	sarai	saraio	sarès	saressio
E2	sarâs	sarâstu	saressis	saressistu
E3 m	sarà	saraial	sarès	saressial
ž	sarà	saraie	sarès	saressie

M1	sarìn	sarìno	saressin	saressino
M2	sarês	sarêso	saressis	saressiso
M3	saran	sarano	saressin	saressino

Sestavljeni časi

Sestavljeni časi se tvorijo pravilno. Če se *jessi* uporablja kot pomožni glagol ali kopula, se za sestavljeni časi uporablja kot pomožni glagol *jessi*.

V izjemnih primerih v funkciji povednika, kadar pomeni 'nahajati se, biti, na dol. mestu, iti' se rabi *vê* : *par 10 agns o ai stât tal Consei regionâl de emigrazion* '10 let sem bil v izseljeniškem pokrajinskem svetu'

Oblike:

perfekt: *o soi stât*, predpret. *o jeri stât*, dovršni predpret. *o foi stât*, predprih. *o sarai stât*

Brezosebne oblike

Nedoločnik

sedanjik *jessi, sei* 'biti'; preteklik *jessi stât, sei stât* 'da je kdo bil'

Deležje

sedanjik *jessint, sint* 'bivajoč'; preteklik *jessint stât* 'bivši'

Deležnik

pretekli *stât* 'bil'; sedanji *jessint, sint* 'bivajoč'

3.9.8.2. VÊ

3.9.8.2.1. Sedanjik

Povedni naklon

Povedni naklon nadaljuje latinsko paradigma, ednina je enaka francoski *ai, as, a.*

lat. *hábeo* > *áeo* > *ai*

lat. *hábes* > *áes* > *âs*

lat. *hábet* > *áe* > *à*

V množini je zaradi različnega naglasnega mesta prišlo do večjih razlik med oblikami.

lat. *habémus* > (*a)bémus* (ohranja šp. *hemos*) > *vin*

lat. *habétis* > (*a)bé(t)is* (ohranja šp. *habéis*) > nareč. furl. *véis* > *vês*

lat. *hábent* > *áen* > *àn*

	povedni	vezni	
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne
E1	ai	aio	vedi (vebi)
E2	âs	âstu	vedis (vebis)
E3 m	à	aial	vedi (vebi)
ž	à	aie	vedi (vebi)
M1	vin	vino	vedin (vebin)
M2	vês	vêso	vedis (vebis)
M3	àn	àno	vedin (vebin)

Velelnik: E2 *ve!* 'imej!'; M1 *vin!* 'imejmo!', M2 *vêt!* 'imejte!'

3.9.8.2.2. Imperfekt

Povedni naklon

Povedni naklon tvori oblike z debлом *vev-*, kar nadaljuje latinsko debло, poznoлат. *abéb-*.

Poznolatinske oblike ohranja bolje šp. *había, habías, había, haíamos, habíais, habían.*

Vezni naklon

Oblike veznega naklona se tvorijo z debлом *ves-*, ki nadaljuje poznoлат. debло **abés-* (it. *aves-*, šp. *hubies-*, fr. *eus-*).

Furlanske oblike gredo skupaj s šp. prim. 3. mn. šp. *hubiesen* : it. *avessero*.

		povedni		vezni	
		pritrdilne	vprašalne	pritrdilne	vprašalne
E1	vevi	vevio	ves	vessio	
E2	vevis	vevistu	vessis	vessistu	
E3 m	veve	vevial	ves	vessial	
ž	veve	vevie	ves	vessie	
<hr/>					
M1	vevin	vevino	vessin	vessino	
M2	vevis	veviso	vessis	vessiso	
M3	vevin	vevino	vessin	vessino	

3.9.8.2.3. Dovršni preteklik

Oblike ustrezajo oblikam dovršnega preteklika od *jessi*, samo da ima *vê* debло *ve(r)-*.

Vprašalne oblike kažejo pravilno sliko z debлом *ver-*, na debло pridejo enaka obrazila kot pri vprašalnih v imperfektu.

V furlanščini se je v zgodovini jezika posplošilo debло 3. os. mn *ver-*, *r* je rotacijski iz *-s-*. Sosednja it. ali šp. in fr. imajo to debло samo v 3. os. mn. it. *ebbero*, šp. *hubieron*, fr. *eurent*.

Lat. paradigm ohranja šp. *hube, hubiste, hubo, hubimos, hubisteis, hubieron*.

	pritrdilni	vprašalni
E1	vei	verio
E2	veris	veristu
E3 m	ve	veral
ž	ve	verie
<hr/>		
M1	verin	verino
M2	veris	veriso
M3	verin	verino

3.9.8.2.4. Prihodnjik in pogojnik

Deblo prihodnjika in pogojnika je običajno nedoločnik, pri glagolu *vē* se uporablja nedoločnik **ver*, kot pri *jessi* imamo po naliki, morda na končnice 3. os. -à, -an osnovo *var-*, ki se je pospolila tudi na pogojnik.

Izvorno lat. osnovo *haber-* ima npr. šp. *habrá* (<*haber + á*).

	prihodnjik		pogojnik	
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne	vprašalne
E1	varai	varaio	varès	varessio
E2	varâs	varâstu	varessis	varessistu
E3 m	varà	varaial	varès	varessial
ž	varà	varaie	varès	varessie
<hr/>				
M1	varìn	varìno	varessin	varessino
M2	varês	varêso	varessis	varessiso
M3	varan	varano	varessin	varessino

Sestavljeni časi

Sestavljeni časi se tvorijo pravilno, npr. *o ai vût* 'sem imel', *o vevi vût* 'sem bil imel'

Brezosebne oblike

Nedoločnik: sedanjik *vē* 'imet'; preteklik *vē vût* 'da je kdo imel'

Deležje: sedanjik *vint* 'imajoč'; preteklik *vint vût* 'imevši'

Deležnik: pretekli *vût* 'imel'; sedanji *vint* 'imajoč'

3.9.8.3. VIGNÎ 'priti'

3.9.8.3.1. Sedanjik

Nenaglašeni samoglasnik debla se oslabi v -i-, tako tudi v nedoločniku lat. *veníre* > *vignî*.

V popolnem izglasju stoji namesto debla *vagn-* samo *ven*.

	povedni		vezni
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne
E1	ven	vegnio	vegni (vignedi)
E2	vegnis	vegnistu	vegnis (vignedis)
E3 m	ven	vegnial	vegni (vignedi)
ž	ven	vegnie	vegni (vignedi)
<hr/>			
M1	vignìn	vignìno	vignìn
M2	vignîs	vignîso	vignîs
M3	vegnin	vegnino	vegnin (vignedin)

Velelnik: E1 *ven!* 'pridi!'; M1 *vignìn!* 'dajmo priti! pridimo!', M2 *vignît!* 'pridite!'

Brezosebne oblike: pretekli deležnik: *vignût* 'prišel'

Ostale oblike se tvorijo pravilno

Preteklik z debлом *vigniv-*: *vignivi*, *vignivis*, *vignive*, *vignivin*, *vignivis*, *vignivin*

Dovršni preteklik *vignii*, *vigniris*, *vignì*, *vignirin*, *vigniris*, *vignirin*

Prihodnjik in pogojnik z debлом *vignar-*: prih. *vignarai*, pogoj. *vignarès*.

3.9.9. Polpomožniki - Pomožniki naklona in načina

Polpomožniki ali modalni glagoli dopolnjujejo glagol, zaznamujejo način dejanja, rabijo se kot v slovenščini z nedoločnikom. Sestavljene čase tvorijo s pomožnikom *vê*, npr. *o ai podût lâ* 'lahko sem šel'

Polpomožniki so: *podê* 'moči', *volê* 'hoteti', *scugnî* 'morati', *dovê* 'morati'

3.9.9.1. PODÊ 'moči'

Glagol *podê* izraža možnost, v slovenščini se prevaja z zvezo 'lahko + določno glagolsko obliko': *o pues lâ* 'lahko grem'.

Oblike

Glagol je še poznolat. nadaljeval latinsko nepravilno paradigma, ki jo bolje kot furlanščina nadaljuje it. *posso*, *puoi*, *può*, *possiamo*, *potete*, *possono*.

V furlanščini se je posplošilo z izjemo 1. in 3. os. edn. pritrdilnega sedanjika deblo *pod-*'V/ *puéd-*. Podobno sliko kaže šp. *puedo*, *puedes*, *puede*, *podemos*, *podéis*, *pueden*.

		povedni	vezni
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne
E1	pues	puedio	puedi (podedi)
E2	puedis	puedistu	puedis (podedis)
E3 m	pues	puedial	puedi (podedi)
ž	pues	puedie	puedi (podedi)
M1	podìn	podìno	podìn
M2	podês	podêso	podês
M3	puedin	puedino	puedin (podedin)

Namesto *pues* se rabi v 3. os. tudi oblika *po*: *po jessi*, *po stâi* 'mogoče, morda'

Ostale oblike se tvorijo pravilno

Preteklik z debлом *podev-*: *podevi*, *podevis*, *podeve*, *podevin*, *podevis*, *podevin*

Dovršni preteklik *podei*, *poderis*, *podè*, *poderin*, *poderis*, *poderin*

Prihodnjik in pogojnik z debлом *podar-*: prih. *podarai*, pogoj. *podarès*.

3.9.9.2. VOLÊ 'hoteti'

Glagol *volê* izraža željo ali namero, v slovenščini se lahko prevaja z zvezo 'rad bi + pretekli deležnik': *o vuei lâ* 'rad bi šel'.

Sedanjik

Oblike izhajajo iz debla *vol-*, pod naglasom dobimo dvoglasnik *vuél-*, v zaprtem zlogu imamo podaljšani samoglasnik debla *vûl*.

Furlanske oblike lepo nadaljujejo poznolatinsko stanje in se ujemajo z ladinskimi:

vólo > *vóli* > furl. *vuei*, lad. *vue*

vîs po naliki → *vóles* > *vólis* > furl. *vuelis* > furl. *vûs*, lad. *vues*

vult po naliki → *vóle(t)* > *vól* > furl. *vûl*, lad. *vuel*

volumus > furl. *volin*, lad. *volon*

vultis po naliki → *volétis* > *voléis* > furl. *volês*, lad. *voleis*

vólunt > *vólin* > furl. *vuelin*, lad. *vuel*

povedni		vezni	
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne
E1	<i>vuei</i>	<i>vuelio</i>	<i>vueli</i> (voledi)
E2	<i>vuelis (vûs)</i>	<i>vuelistu (vûstu)</i>	<i>vuelis</i> (voledis)
E3 m	<i>vûl</i>	<i>vuelial</i>	<i>vueli</i> (voledi)
ž	<i>vûl</i>	<i>vuelie</i>	<i>vueli</i> (voledi)
<hr/>			
M1	<i>volìn</i>	<i>volíno</i>	<i>volìn</i>
M2	<i>volês</i>	<i>volêso</i>	<i>volês</i>
M3	<i>vuelin</i>	<i>vuelino</i>	<i>vuelin</i> (voledin)

Ostale oblike se tvorijo pravilno

Preteklik z debлом *volev-*: *volevi*, *volevis*, *voleve*, *volevin*, *volevis*, *volevin*

Dovršni preteklik *volei*, *voleris*, *volè*, *volerin*, *voleris*, *volerin*

Prihodnjik in pogojnik z debлом *volar-*: prih. *volarai*, pogoj. *volarès*.

3.9.9.3. SAVÈ 'vedeti, znati'

Rabi se podobno kot sl. 'vedeti' in 'znati'.

Oblike so v glavnem pravilne, Marchet glagol obravnava kot primer pravilne sprege.

Glagol ima posebne oblike v sedanjiku in velelniku.

Sedanjik

V Romaniji je glagol splošno nepravilen.

povedni		vezni	
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne
E1	<i>sai</i>	<i>saio</i>	<i>sepi</i> (savedi)
E2	<i>sâs</i>	<i>sâstu</i>	<i>sepis</i> (savedis)
E3 m	<i>sa</i>	<i>sail (sâl)</i>	<i>sepi</i> (savedi)
ž	<i>sa</i>	<i>saie</i>	<i>sepi</i> (savedi)
<hr/>			
M1	<i>savìn</i>	<i>savíno</i>	<i>savìn</i>
M2	<i>savês (saveis)</i>	<i>savêso (saveiso)</i>	<i>saveis (sepis)</i>
M3	<i>san</i>	<i>sano</i>	<i>sepin (savedin)</i>

Velelnik : E2 *sepi* 'vedi'; M2. *sépit* ali *savêt* 'vedite'

Ostale oblike se tvorijo pravilno

Preteklik z debлом *savev-*: *savevi*, *savevis*, *saveve*, *savevin*, *savevis*, *savevin*

Dovršni preteklik *savei*, *saveris*, *savè*, *saverin*, *saveris*, *saverin*

Prihodnjik in pogojnik z debлом *savar-*: prih. *savarai*, pogoj. *savarès*.

3.9.9.4. SCUGNÎ 'morati'

scugnî in *dovê* sta sopomenki. Rabita se kot sl. 'morati'.

o scuen/ déf lâ 'moram iti'

o ai di lâ 'moram iti, moral bi iti'

Glagol se prvenstveno pregiba po III. razredu kot *cirî* z izjemo 1. in 3. os. edn..

Pod naglasom dobimo zopet dvoglasnik kot v primeru *podê*.

	pritrdilni	vprašalni
E1	scuen (scugni)	scuegnio
E2	scuegnis	scuegnistu
E3 m	scuen (scugne)	scuegnial (scugnial)
ž	scuen (scugne)	scuegne (scugnie)
M1	scugnìn	scugnìno
M2	scugnîs	scugnîso
M3	scuegnin	scuegnino

Ostale oblike se tvorijo pravilno

Preteklik z debлом *scugniv-*: *scugnivi*, *scugnivis*, *scugnive*, *scugnivin*, *scugnivis*, *scugnivin*

Dovršni preteklik *scugnii*, *scugniris*, *scugnì*, *scugnirin*, *scugniris*, *scugnirin*

Prihodnjik in pogojnik z debлом *scugnar-*: prih. *scugnarai*, pogoj. *scugnarès*

3.9.9.5. DOVÊ 'morati'

Oblike so v furl. v glavnem pravilne, razen v sedanjiku, kjer imamo večinoma deblo *dev-*, ki zaradi naglasa ohranjuje lat. *déb-*, nenaglašeno lat. deblo *deb-* V daje furl. in it. *dov-*.

Sedanjik

	povedni		vezni
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne
E1	déf	devio	devi
E2	devis	devistu	devis
E3 m	déf	devial	devi
ž	déf	devie	devi

M1	dovìn	dovìno	dovìn
M2	dovês	dovêso	dovês
M3	devin	devino	devin

Ostale oblike se tvorijo pravilno

Preteklik z debлом *dovev-*: *dovevi, dovevis, doveve, dovevin, dovevis, dovevin*

Dovršni preteklik *dovei, doveris, dovè, doverin, doveris, doverin*

Prihodnjik in pogojnik z debлом *dovar-*: prih. *dovarai, pogoj. dovarès*

3.9.9.6. VÈ DI 'morati'

Glagolska zveza izraža v razmerju do *scugnî* in *dovê* obvezo manjše mere.

Pogovorna slovenščina pozna vzporedno tvorbo z 'imet + za + nedol.', npr. imam za narediti 'moram narediti (obveza manjše mere)'

1. Izraža nujnost, obveznost iz stališča govorca: *O ai di ameti che..* 'Moram priznati, da..'

2. Dejanje v prihodnosti (sintetična prihodnost je pravtako nastala iz nedol. + prihodnost):
o ai di lâ dal barbîr 'moram (bom) iti k brivcu'

3.9.10. Nepravilni glagoli / Verps iregolârs

3.9.10.1. DÎ 'reči' in FÂ 'delati'

Glagola sta v Romuniji običajno nepravilna, v furlanščini se tvorita kot glagoli drugega razreda tipa *movi*, deblu *mov-* ustrezata debla *fas-*, *dis-*:

sedanjik

	dî	fâ
E1	dîs	fâs
E2	disis	fasis
E3	dîs	fâs
M1	disìn	fasìn
M2	disêš	fasêš
M3	disin	fasin

Pretekla deležnika nadaljujeta lat. obliko *díctu* > furl. *dit, fáctu* > furl. *fat.*

Velelnik: E2 *dîs* ; M1 *disìn* M2 *disêt*

E2 *fâs* poleg *fai* ; M1 *fasìn* M2 *fasêt* poleg *fait*

3.9.10.2. CUEI 'kuhati', TRAI 'vleči', LEI 'brati'

Glagoli se spregajo pravilno z debli: *cuei-*, *trai-*, *lei-*.

Sedanjik

	cuei	trai	lei
E1	cuei	trai	lei
E2	cueis	trais	leis
E3 m	cuei	trai	lei
M1	cueìn	träin	leìn
M2	cueiêš	traiêš	leiêš
M3	cuein	train	lein

Preteklik: *cueiev-*: *cueievi*, *cueivis..*

traiev-: *traievi*, *traievis..*

leiev- : *leievi*, *leievis..*

Dovršni preteklik *cueiei*, *cueieris* ..

traiei, *traieris* ..

leiei, *leieris...*

Prihodnjik in pogojnik: *cueiar-*: prih. *cueiarai*, pogoj. *cueiarès*

traiar-: prih. *traiarai*, pogoj. *traiarès*

leiar-: prih. *leiarai*, pogoj. *leiarès*

Ohranjajo kratki lat. pretekli deležnik: *cuet* 'kuhal' (< *cóctu*), *trat* 'vlekel' (< *tráctu*), *let* 'bral' (< *lectu*)

3.9.10.3. DÂ 'dati' in STÂ 'stati'

Paradigmi glagola *dâ* in *stâ* sta sovpadli.

3.9.10.3.1. Sedanjik

V Romaniji sta glagola splošno nepravilna.

V povednem naklonu furl. oblikam ustrezajo šp. *doy*, *das*, *da*, *damos*, *dais*, *dan*.

	povedni	vezni	
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne
E1	doi	doio	dei (dedi)
E2	dâs	dâstu	deis (dedis)
E3 m	da	daial	dei (dedi)
ž	da	daie	dei (dedi)

M1	din	dino	dein (dedin)
M2	dais	daiso	deis (dedis)
M3	dan	dano	dein (dedin)

Pri *stâ* nastopajo enaka obrazila, namesto *d-* imamo vedno *st-*:

pritrdilne: *stoi, stâs, sta, stin, stais, stan*

vprašalne: *stoio, stâstu, staial, staie, stino, staiso, stano*

Velelnik : E2 *da* 'daj'; M1 *din* 'dajmo', M2 *dait* 'dajte'
 E2 *sta* 'stoj'; M1 *stin* 'stojmo', M2 *stait* 'stojte'

3.9.10.3.2. Imperfekt

Povedni naklon

Poleg pravilne tvorbe z debлом *dav-*, tvorita imperfekt z debлом *dev-, stev-*:

devi, devis, deve, devin, devis, devin

stevi, stevis, steve, stevin, stevis, stevin

stâ ima tudi deblo *ste-*

Vezni naklon

Vezni naklon se tvori z debлом *des-* ali *das-*, oziroma *stes-* ali *stas-*;

nastopajo pravilna obrazila: *des, dessis, das, dessin, dessis, dessin*
stes, stessis, stes, stessin, stessis, stessin

3.9.10.3.3. Dovršni preteklik

Oblike dovršnega preteklika ustrezajo oblikam pomožnih glagolov, kjer se je razen v pritrdilni 1. in 3. os. edn. posplošilo deblo *der-*, izvorno samo v 3. mn., prim. šp. *dieron*, it. *diedero*.

Na deblo nastopajo pravilna imperfektna obrazila.

	pritrdilni	vprašalni
E1	dei	derio
E2	deris	deristu
E3 m	dè	derial
ž	dè	derie
M1	derin	derino
M2	deris	deriso
M3	derin	derino

Vzporedno imamo pri *stâ* deblo *ster-*: *stei, steris, stè, sterin, steris, sterin*

3.9.10.4. DULÎ 'boleti' in MURÎ 'umreti'

Sedanjik

Glagola se pregibata po III. razredu kot *cirî*. V odprttem naglašenem zlogu se nadomešča samoglasnik debla *-u-* z dvoglasnikom *-ue-*.

Zgodovinsko lat. naglašeni -o- debla daje dvoglasnik, kar se dogaja tudi drugje npr. furl. *bon buine* (< *bona*). Drugje v Romaniji npr. lad. nedol. *mori* 'umreti' : *muere* 'umrem', *mueres* 'umreš'; šp. *morir* 'umreti' : *muero* 'umrem'.

	povedni pritrdilne	vprašalne	vezni pritrdilne
E1	dûl	duelio	dueli
E2	duelis	duelistu	duelis
E3 m	dûl	duelial	dueli
ž	dûl	duelie	dueli
M1	dulìn	dulìno	dulìn
M2	dulîs	dulîso	dulîs
M3	duelin	duelino	duelin

Enako kot *dulî* se pregiba *murî* 'umreti': *mûr mueris mûr murìn murîs muerin*. Pretekli deležnik od *murî* je *muart* (< lat. *mórtu*, prim. šp. *muerto*).

3.9.10.5. DURMÎ 'spati'

Glagol spada v isti razred kot *dulî* 'boleti' in *murî* 'umreti'. Tudi v tem primeru naglašeni lat. -o-debla daje dvoglasnik.

Sedanjik

	povedni pritrdilne	vprašalne	vezni pritrdilne
E1	duar	duarmio	duarmi
E2	duarmis	duarmistu	duarmis
E3 m	duar	duarmial	duarmi
ž	duar	duarmie	duarmi
M1	durmìn	durmìno	durmìn
M2	durmîs	durmîso	durmîs
M3	duarmin	duarmino	duarmin

Velelnik : E2 *duar!* 'spi!'; M1 *durmìn!* 'spimo!', M2 *durmît* 'spite!'

3.9.10.6. LÂ 'iti'

Zaradi pogoste rabe je ohranil glagol *lâ* nepravilno paradigma.

3.9.10.6.1. Sedanjik

Furlanščina nadaljuje poznolatinske oblike. Z izjemo 1. mn. je paradigma enaka šp. *voy, vas, va, vamos, vais, van*. V 1. in 2. mn. imamo kot v nedoločniku in veznem naklonu deblo *l-*.

Vprašalna oblika 3. os. edn. vstavi parazitski *-i-*, ki ga zahteva sklop *va+al > vaial*.

V veznem naklonu imamo deblo *led-* (ozioroma *vad-*) vzporedno kot pri *jessi* in *vê*, kjer imamo *sed-* in *ved-*. Vzporedno zopet šp. *he : haya, voy : vaya*.

povedni		vezni	
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne
E1	voi	voio (vadio)	ledi (vadi)
E2	vâs	vâstu (vadistu)	ledis (vadis)
E3 m	va	vaial (vadial)	ledi (vadi)
ž	va	vaie (vadie)	ledi (vadi)
<hr/>			
M1	lin	lino	ledin (vadin)
M2	lais (vais)	laiso (vaiso)	ledis (vadis)
M3	van	vano (vadino)	ledin (vadin)

Velelnik : E1 *va!* 'pojdi!'; M1 *lin!* / *anìn!* 'pojdimo!', M2 *lait!* / *vait!* 'pojdite!'

3.9.10.6.2. Imperfekt

Celotna paradigma v imperfektu je enaka kot pri glagolu *vê*, razlika je samo v vzglasnem soglasniku.

Povedni naklon tvori oblike z debлом *lev-*. Poznolatinsko deblo nadaljuje šp. deblo *ib-* (*iba, ibas, iba, ibamos, ibais, iban*). Oblike veznega naklona se tvorijo z debлом *les-*.

povedni		vezni		
	pritrdilne	vprašalne	pritrdilne	vprašalne
E1	levi (lavi)	levio (lavio)	les	lessio
E2	levis (lavis)	levistu (lavistu)	lessis	lessistu
E3 m	leve (lave)	levial (lavial)	les	lessial
ž	leve (lave)	levie (lavie)	les	lessie
<hr/>				
M1	levin (lavin)	levino (lavino)	lessin	lessino
M2	levis (lavis)	leviso (laviso)	lessis	lessiso
M3	levin (lavin)	levino (lavino)	lessin	lessino

3.9.10.6.3. Dovršni preteklik

Oblike dovršnega preteklika ustrezajo oblikam pomožnih glagolov ter *dâ* 'dati' in *stâ* 'stati'. Z izjemo pritrdilnih 1. in 3. os. edn. se je posplošilo deblo *ler-*, paradigmata je drugotno po naliki uvedena.

	pritrdilni	vprašalni
E1	lei	lerio
E2	leris	leristu
E3 m	le	lerial
ž	le	lerie
M1	lerin	lerino
M2	leris	leriso
M3	lerin	lerino

3.9.10.6.4. Prihodnjik in pogojnik

Prihodnjik in pogojnik imata pravilno deblo *lar*, nastopajo pravilne končnice:
prihodnjik *larai*, *larâs*, *larâ*, *larìn*, *larês*, *laran*
pogojnik *larès*, *laressis*, *larès*, *laressin*, *laressis*, *laressin*

SKLADNJA / SINTASSI

4.0. Definicija:

Skladnja nas uči družiti (skladati) besede v besedne zveze in stavke:
ufici 'urad', *percuisi* 'preiskati' → *percuisî i ufcis* 'preiskati urade'

4.0.1. Poved

Poved (enunciacija) je zaključeno sporočilo ali zaključen del sporočila. V furlanskem pravopisu kot v slovenskem grafično zaključujemo poved s piko.

Pomenska podstava povedi je propozicija. Pomenovanje izhaja iz lat. *propositio* 'stavek, navedba dejstva, stavčna vsebina, stavčni pojem'.

Stavek (sentencija) je zveza osebne glagolske oblike z drugimi besedami. Glagol se na levi strani navadno druži s samostalnikom, ki imenuje vršilca ali prizadetega dejanja.

Ločimo:

- neglagolsko: *Bundi!* 'Dober dan!' *Buine!* 'Večer!'

Neglagolska poved je sestavljena iz samostalnikov, pridevnikov, prislovov ali neosebnih glagolskih oblik.

- glagolsko: *A fevelin par furlan.* 'Govorijo po furlansko'

Za glagolsko poved je nujna glagolska oblika. V nepopolni povedi je lahko glagolska oblika izpuščena: *A cjase!* 'Domov!'; *Un mandi a ducj i furlans ator pal mont!* 'Pozdrav vsem Furlanom po svetu!'

- enostavčno: *A fevelin par furlan.* 'Govorijo po furlansko'

Poved sestoji iz enega stavka.

- večstavčna: *jo o crôt che tu tu sê il Crist.* 'Jaz mislim, da si ti Kristus'

Poved sestoji iz več stavkov.

4.0.1.1. Vrste Povedi

4.0.1.1.1. Pripovedna poved

V pripovedni povedi se dejanje, stanje stvarno ali umišljeno ugotavlja.

Al ploveve dut il di. 'Deževalo je celi dan'

Pripovedna poved uvaja tudi premi in odvisni govor.

Značilni uvajalni glagoli so: *afirmâ* 'pritrdirti', *contâ* 'pripovedati', *dî* 'reči', *ripeti* 'ponoviti', *rispuindi* 'odgovoriti', *zontâ* 'dodati' ...

Premi govor: *Gjesù al à dit:* "A ogni operari i spiete il so salari." 'Jezus je rekel: "vsakemu delavcu pripada plača."

Odvisni govor: *Gjesù al à dit che a ogni operari i spiete il so salari.* 'Jezus je rekel, da vsakemu delavcu pripada plača'

4.0.1.1.2. Vprašalna poved

Z vprašalno povedjo sprašujemo po določeni prvini podstave povedi: *Dulà vâstu?* 'Kam greš' > Pozivamo naslovnika, da naj pojasni dejanje izraženo s povedkom *vâs* 'greš'.

Kadar se uvaja odvisni govor so značilni glagoli ali glagolske zveze: *domandâ* 'vprašati', *fâ une domande* 'postaviti vprašanje', *volê savê* 'hoteti vedeti'.

Premi govor: *Al mi domande: «Di cui sono chei doi frutins là?».* 'Vprašal me je: "Čigava sta ta dva otroka tam?"'

Odvisni govor: *Al domandave se si veve di lâ.* 'Vprašal je, če je potrebno iti'

4.0.1.1.3. Velelna poved

Velelna poved izraža zapoved, opomin, prošnjo ali voljo.

Fevelait pûr par furlan! 'Govorite kar po furlansko!' > Govoreči prosi, da ogovorjeni govorijo po furlansko.

Značilni uvajalni glagoli za odvisni govor so glagoli: *dî* 'reči', *domandâ* 'prositi', *prei* 'prositi', *proponi* 'predlagati', *conseâ* 'svetovati'

us prei di no obleâmi a doprâ il gno coragjo 'prosim vas, da me ne prisilite k temu, da uporabim svoj pogum.'

4.0.1.1.4. Vzklična poved

Vzklične povedi so čustvena različica pripovednih, vprašalnih in velelnih povedi.

Ah ce biele la domenie! 'Oh kako lepa nedelja!' > Govoreči čustveno ugotavlja, da je nedelja lepa.

4.0.1.2. Zložena poved

4.0.1.2.1. Soredje

V soredju so skladenski deli postavljeni eden ob drugega brez vezniške besede.

Al è fret. Al neeve. 'Mrzlo je. Snežuje.'

O sin contents: o vin une buine partecipazion. 'Smo zadovoljni: imamo dobro udeležbo.'

Al ploveve. Tal stes timp al jere soreli. 'Deževalo je. V istem času je bilo sončno.'

4.0.1.2.2. Priredje

Priredje je zveza dveh skladensko enakovrednih delov. Dva stavka sta med seboj vezana v celoto s prirednim veznikom, tipični furlanski priredni veznik je *e* 'in':

Priredni vezniki povezujejo skladensko enakovredne dele (besede ali stavčne člene) ali stavke iste stopnje.

No i colà la anime e al sielzè une strade disferente par rivâ il so fin. 'Ni izgubil poguma in izbral je drugo pot, da bi dosegel svoj cilj.'

4.0.1.2.3. Podredje

Podredni vezniki povezujejo skladensko neenakovredne dele (glavni in odvisni stavek) kot tudi odvisne stavke različne stopnje.

Različne vrste podredja so bile obravnavane zgoraj skupaj s podredno vezniško besedo.

Primer podredja:

GS

OS

O podìn stâ avonde contents, parcè che o vin vude simpri une buine partecipazion.

'Lahko smo precej zadovoljni, ker smo imeli vedno dobro udeležbo.'

4.1. STAVČNI ČLENI / PARTS DE PROPOSIZION

4.1.0. Splošno

I. Stavčni členi izpolnjujejo v propoziciji različne funkcije: osebek, povedek, prilastek, določilo. Funkcijo, katero izpolnjuje beseda v propoziciji, se imenuje skladenska funkcija. Besede, ki izpolnjujejo skladensko funkcijo, so stavčni členi (ali sestavni deli propozicije). Glede na pomembnost pri organizaciji propozicije razlikujemo:
Člene prve vrste osebek in povedek in člene druge vrste: prilastek in določilo.
Navadno lahko ugotovimo stavčni člen z nadomeščanjem besed in besednih zvez z vprašalnimi zaimki ali prislovi (*cui, ce, dulà..*).

Med stavčnimi členi vladajo dve vrsti odnosov:

- podredni (določilni)
- priredni

4.1.1. Osebek / Subjet

Osebek je prvorstni člen propozicije. Zaznamuje, kdo izvršuje dejanje, ki ga izraža povedek ali kdo ima določeno lastnost, značilnost:

Crist al à ordenât ai siei apuestui.. 'Kristus je naročil svojim apostolom..' = *Crist/Kristus* izvršuje dejanje

I Furlans a fevelin simpri in marilenghe. 'Furlani vedno govorijo v maternem jeziku.' = *I Furlans/ Furlani* imajo to lastnost, da vedno govorijo v maternem jeziku

Osebek stoji v imenovalniku. Kot osebek se rabi samostalnik ali vsak samostalniško rabljen izraz, npr. oseba *Zuan*, žival *cjan*, stvar *libri*, zaimek *jo*, pridevnik *piçul*, glagol *fâ*.

Brezosebkove besede

Brezosebkove besede so brezosebni glagoli. npr. brezosebni glagoli v 3.os. edn., npr. *al plôf* 'deže'.

4.1.2. Povedek / Predicjât

Povedek je glavni del, od katerega je odvisen obstoj propozicije, pripisuje osebku dejanje, stanje, značilnost ali lastnost. Povedek zaznamuje, kaj dela, kaj je ali s kom je osebek:

Kaj dela?

Ifantats a fasin un rap-hip-hop une vore pop. > Ce fasino i fantats? 'Kaj delajo dečki?' *A fasin un rap-hip-hop une vore pop.* 'Delajo popovski rap-hip-hop'

Kaj je?

I furlans a son la seconde comunità di lenghe minoritarie te Repubbliche taliane daspò dai sarts. > Ce sono i Furlans? 'Kaj so Furlani?' *A son la seconde comunità..*'So druga skupnost.'

S kom je?

Ifredis a son cun me. > Cun cui sono i fradis? 'S kom so bratje?' *A son cun me.* 'So z menoj.'

Povedek je:

1. Glagolski / Predicjât verbâl

Osebna ali določna oblika samostojnega glagola (verbum finitum): *Jo o lavorи 'Jaz delam'*

2. Nominalni / Predicjât nominâl

Nekateri glagoli so pomensko nepopolni, zato terjajo v povedku določilo.

Zloženi povedek se sestoji iz

- Veznega glagola (vez ali kopula): pomožni glagoli *jessi, vê, vignî* in polpomožniki.

- Povedkovega določila: pridevnik, samostalnik, deležnik ali nedoločnik.

Al è vêr. 'Res je.' < vez: *al è 'je'* + povedkovo določilo pridevnik *vêr 'res'*

Meni al jere un frut. 'Minek je bil otrok' < vez: *al jere 'je bil'* + povedkovo določilo SZ *un frut 'otrok'*

Al pues fâlu ancje il sindic Cecot. 'Lahko to naredi tudi župan Cecot.' < vez: *al pues 'lahko'* + povedkovo določilo nedoločnik *fâ 'naređiti'*

4.1.2.1. Skladnost osebka in povedka

4.1.2.1.1. Pri enem osebku

Kot v latinščini se tudi v furlanščini glagolski povedek, vezni glagol in povedkovo določilo ujema z osebkom v osebi in številu:

- z glagolskim povedkom: *Jo o cjanti 'Jaz pojem'* > osebek in povedek sta v 1. os. edn.
- z veznim glagolom: *I ladins a son in minorance. 'Ladinci so v manjšini.'* > osebek in vezni glagol sta v množini
- s povedkovim določilom: *La vite e je biele. 'Življenje je lepo'* > osebek in povedkovo določilo sta v edn. in v ž. spolu.

4.1.2.1.2. Pri več osebkih

4.1.2.1.2.1. Skladnost glede na število

Pri dveh ali več osebkih v ednini stoji povedek v množini, zlasti če so osebki osebe:

Daspò a rivin il fi Zdeslav, il fi Pieri e il nevôt Branimir. 'Potem so prišlo sin Zdeslav, sin Peter in nečak Branimir.'

Drugače kot v slovenščini:

Kadar se smatrajo osebki kot celota, stoji deležnik zloženega povedka v ednini:

Parí e mari a àn simpri fevelât par furlan. 'Oče in mati sta vedno govorila po furlansko'

Opomba:

Če stoji en osebek v 1. os. edn., stoji glagolski povedek in vezni glagol v 1. os. mn.

Jo e gno fradi Costantin o vin fat la scuele elementâr. 'Jaz in moj brat Konstantin sva končala osnovno šolo.'

4.1.2.1.2.2. Skladnost glede na spol

Povedkovo določilo je:

a) pri živih bitjih ženskega spola, če so vsi osebki ženskega spola, sicer pa moškega spola;
David Beckham e la so femine Victoria a son stâts sielts.. 'David .B. in njegova žena Viktorija sta bila izbrana.'

Pari e mari a àn simpri fevelât par furlan. 'Oče in mati sta vedno govorila po furlansko'

b) pri stvareh se spol ravna kot v latinščini navadno po bližnjem osebku

Gustâ, religion, tradizions, valôrs a jerin furlans. 'Hrana, vera, izročilo in vrednote so bile furlanske.'

4.1.3. Določilo / Complement

Določilo je drugovrstni člen propozicije, določuje glagol (osebni in neosebni), pridevnik, prislov ali medmet v funkciji povedka.

Določuje

Glagol: *Al viôt une frute.* 'Vidi deklico'

Pridevnik: *plen di vin* 'poln yina'

Prislov: *biel planc* 'zelo počasi'

4.1.3.0. Členitev določil

Določila se delijo na dve veliki skupini:

1. Prislovno določilo (Okoliščino določilo) / complement circunstanzial

V slovenski slovničici rabimo tu izraz prislovno določilo.

2. Neokoliščino določilo / complement non-circunstanzial

4.1.3.1. Prislovno določilo / Complement circunstanzial

Prislovno določilo zaznamuje okoliščine glagolskega dejanja (kraj, čas, vzrok, namen, pogoj, način itd.).

4.1.3.1.1. Prislovno določilo kraja / Complement circunstanzial di lûc

Prislovno določilo kraja določuje glagol ali medmet v funkciji povedka. Zaznamuje kraj glagolskega dejanja (izvor, smer, omejevanje itd.)

primer	kaj zaznamuje	sprašujemo s
<i>L'iar de Riforme al veve soflât ancje in Friûl.</i>	kraj dejanja	dulà vevial soflât? – in Friûl
<i>Des Americhis nus son rivâts il tango, la bossa nova, il calypso.</i>	izhodišče dejanja	dontri sono rivâts? – Des Americhis
<i>I miei cusins e mè agne che a son lâts lontan in Americhe.</i>	smer dejanja	dulà sono lâts? – in Americhe.
<i>Apene rivât a cjase.</i>	cilj dejanja	dulà? – a cjase.

Krajevno prislovno določilo se izraža s:

I. samostalniško besedo

- predlog s samostalnikom: *in Friûl* 'v Furlaniji'
- predlog z zaimkom: *sore di me* 'nad mano'; *tiere de promesse che e sta denant di nô* 'obljubljena dežela, ki je pred nami'
- predložna zveza s samostalnikom: *Tal numar di Setembar si cjacare de introduzion dal furlan te scuele.* 'V septembrski številki se govorí o uvedbi furlanščine v šole.'

II. prislovom ali prislovno zvezo

- prislov brez predloga: *Mi plâs di ciatâ int che no je nassude chi.* 'Všeč mi je srečati ljudi, ki niso tukaj rojeni.'
- prislov s predlogom: *Ancje di chi, di Gradisce, a lavin a pît a Madone di Gracie a Udin.* 'Tudi od tukaj, iz Gradišča, so šli peš do (božjepotne cerkve) Madone di Gracie v Videm.'
- prislovna zveza: *Par completece, si ripuarte chi sot ancje il test.* 'Zavoljo popolnosti, se tu spodaj navaja še besedilo.'

Glagol ima lahko tudi več določil kraja:

Laureât in letaris, al à vût insegnât a Rome, a Milan e po in Friûl. '...je učil v Rimu, Milanu in v Furlaniji.'

al à vût insegnât – dulà ? – a Rome, a Milan, in Friûl.

4.1.3.1.2. Prislovno določilo časa / Complement circunstanzial di timp

Prislovno določilo časa določuje glagol. Zaznamuje čas ali trajanje glagolskega dejanja.

primer	kaj zaznamuje	sprašujemo s
<i>se nol paie vuê, al paie doman</i>	čas dejanja	<i>cuant paial? – doman</i>
<i>domenie di matine il paîs al jere in fieste grande</i>	časovno izhodišče dejanja	<i>di quant incà jerial ? - di matine</i>
<i>al larà indenant fintremai la metât dal IV secul</i>	časovni okvir dejanja	<i>fin quant? la metât dal IV secul</i>
<i>La fieste des gnocis e durave siet dîs</i>	trajanje dejanja	<i>Par trop timp? - siet dîs</i>

Prislovno določilo časa se izraža s samostalnikom z ali brez predloga, samostalniško zvezo ali števnikom:

- samostalnik brez predloga: *La matine a preavin ducj insieme.* 'Zjutraj so molili...'
- samostalnik s števnikom: *Oris 17.30 Messe par furlan in basiliche* 'Ob 17.30 maša....'
- samostalnik z zaimskim pridelnikom: *Lu fasevin stâ in pîts dute la gnot.* '...da stoji pokonci celo noč'
- samostalnik s predlogom: *mi è vignude la idee di tornâ tal doman* ..da se jutri vrnem'
- prislov brez predloga: *Doman al tache Friuli Doc* 'Jutri se začne..'
- prislov s predlogom: *sperìn che par doman si rivi a finî* 'upajmo, da bomo do jutri..'
- prislovna zveza: *Partissistu doman a buinore?* 'Ali boš odšel jutri zjutraj.'

Glagol ima lahko tudi več določil časa: *vuê, doman al labore* 'danes, jutri dela'

4.1.3.1.3. Prislovno določilo načina / Complement circunstanzial di mût

Prislovno določilo načina izraža, kako se odvija dejanje.

primer	določuje	sprašujemo s
<i>il fariseo cun baldance e no si met in zenoglon, ma ben rit cun gran superbie</i>	glagol - <i>ridi</i>	<i>Cemût? - cun gran superbie</i>
<i>a mangjaran vonde, ancje tai moments di fan</i>	glagol - <i>mangjâ</i>	<i>cetant? - vonde</i>

Določila načina delimo na:

I. Pravo prislovno določilo načina

zaznamuje, kako se dejanje odvija brez primerjave z drugim dejanjem, izraža se s:

- prislovom ali prislovno zvezo: *planchin planchin e jere tornade ancje la "normalitât" de vite.* 'počasi se je vračala tudi..'
- števnikom: *Il Friûl al restarà dividût in doi.* 'Furlanija bo ostala deljena na dva dela.'
- samostalnikom s predlogom: *Ancje piçulis concessions a une scuele plurilengâl a vegnir refudadis **cun fuarce*** '..se odločno odklanajo'

II. Primerjalno prislovno določilo načina

zaznamuje, kako se odvija dejanje v primerjavi z drugim dejanjem, izraža se običajno s primerjalnim stavkom:

*A jerin un grant popul, in cetancj e alt **tanche i gjigants*** JESSI ALT <→ *tanche i gjigants*

4.1.3.1.4. Prislovno določilo vzročnosti / Complement circunstanzial di cause

Prislovno določilo vzročnosti določuje glagol ali pridevnik. Zaznamuje vzrok dejanja.

primer	kaj zaznamuje	sprašujemo s
<i>Par cause di une barufe cuntun compagni di canis, Tobia al à rote malementri une des talpis devant.</i>	razlog je dejanje	<i>parce?</i> <i>par cause di une barufe</i>
<i>Lis cisilis, simpri plui rarisi par cause dal tuessin che si cjate dut intor tai cjamps, no segnalini plui la primevere</i>	razlog je stanje	<i>parce?</i> <i>par cause dal tuessin</i>
<i>lis pôris che a ur vegnin par cause dal ambient precari e de ansie che e compagne il lôr viaç</i>	razlog je lastnost	<i>parce?</i> <i>par cause dal ambient precari e de ansie</i>

Prislovno določilo vzročnosti se izraža tudi s pomočjo:

- predloga *di* + samostalnik: *si muardè i lavris di rabie* 'ugriznil se ja na ustnice zaradi jeze'

Glagol ali pridevnik lahko ima dva ali več določil okoliščine vzročnosti.

*lis pôris che a ur vegnin **par cause dal ambient precari e de ansie*** 'zaradi negotovega okolja in zaradi tesnobe'

4.1.3.1.5. Prislovno določilo namena / Complement circunstanzial di scopo

Prislovno določilo namena določuje glagol in zaznamuje nimen dejanja.

primer	kaj zaznamuje	sprašujemo s
<i>Ogni tant al saltave fûr de sô gnove dimore par lâ a ciatâ i siei gnûfs dissepui</i>	namen dejanja	<i>a ce scopo? – par lâ a ciatâ i siei gnûfs dissepui</i>

Prislovno določilo namena se izraža predvsem s pomočjo:

- predloga *par* + nedoločnik: *Par discjamâ Star Trek Chel Just frache achi* 'Za prenos programa Star Trek pritisnite tukaj.'

4.1.3.1.6. Prislovno določilo pogoja / Complement circunstanzial condizionâl

Prislovno določilo pogoja določuje glagol ali pridevnik in zaznamuje pogoj dejanja.

primer	sprašujemo s
<i>In câs di nécessitât ancie il lôf al mangie moscjis.</i>	<i>Cuale ise la condizion? – In câs di nécessitât</i>

Izraža se s pomočjo:

- predloga s samostalnikom: *câs* 'primer', *condizion* 'pogoj', *eventualitât* 'možnost', *ipotesi* 'domneva': *in câs di* 'v primeru', *a condizion* 'pod pogojem', *cun condizion* 's pogojem'
- prislova *altrimenti* 'drugače, v nasprotnem primeru': *gambie une piçule part di se stes,* *altrimenti no viôt nissune vie di jessude* '...', drugače ne vidim nobenega izhoda'

Glagol lahko ima več določil pogoja: *In câs di dibisugne e urgjence...* 'V primeru potrebe in nuje..'

4.1.3.1.7. Prislovno določilo dopustitve / Complement circunstanzial concessif

Prislovno določilo dopustitve določuje glagol ali pridevnik.

Zaznamuje okoliščine, ki bi lahko preprečile uresničitev glagolskega dejanja.

primer	
<i>al dà la fuarce di lâ indevant nonostant dut nonostant la menace di dispietâts svindics</i>	<i>nonostant dut > lâ indevant</i>

Izraža se s

predlogi: *ancje se, seben, nonostant, cun dut chel* 'vse: četudi, vkljub'

deležjem: *lavorant gnot e dì, nol à finît in timp* 'čeprav je delal dan in noč, ni končal pravočasno'

4.1.3.2. Neokoliščino določilo / Complement non-circunstanziâl

Neokoliščino določilo ali predmet je predmet ali oseba, na katero se povedek nanaša. Predmet so lahko samostalniške besede ali skladenske zgradbe (odvisniki).

4.1.3.2.1. Premi predmet (Neposredno določilo) / Complement direct (obiet direct)

Premi predmet določuje glagol ali medmet v funkciji povedka. Zaznamuje predmet, na katerega neposredno prehaja dejanje. Ker predmet dejanje neposredno „prejme”, imenujemo to določilo premi predmet ali neposredno določilo (complement direct).

Po premi predmetu sprašujemo z vprašalnicami *ce?* kaj, *cui?* koga?. V slovenščini stoji premi predmet v tožilniku.

Primeri:

O cognòs il stîl de Curie Romane. 'Poznam slog rimske kurije': *Ce cognossistu?* 'Kaj poznaš?' > *il stîl de Curie Romane* 'slog rimske kurije'

Al viôt une frute. 'Vidi deklico': *Cui viodial?* 'Koga vidi' > *une frute* 'deklico'

Večina glagolov, ki imajo neposredno določilo izražajo dejanje.

Neposredno določilo imajo lahko tudi glagoli, ki izražajo posest, ter glagol *podê*

Al à un vocabolari. 'Ima slovar' < *Ce aial?* 'Kaj ima?' – *un vocabolari* 'slovar'

Al pues viodi. 'Lahko vidi' < *Ce puedial?* 'Kaj lahko?' – *viodi* 'vidi' (ne prevajamo z nedoločnikom)

Medmeti, ki jih določuje neposredno določilo, izražajo resnično dejanje ali izvedljivo dejanje kot velelniški glagol. Večina neposrednih določil se izraža s samostalnikom ali samostalniško besedo (zaimek ali števnik), npr. *Tu tu lu viodis.* 'Ti ga vidiš.'

Skladenska zgradba, kjer se nahaja neposredno določilo, ima naslednje posebnosti:

I. glagol ima osebno obliko v tvorniku in izraža (večinoma) dejanje:

II. dva predmeta (vršilec osebek in neposredno določilo) sta v odnosu z glagolom:

S	P	C
<i>il frut</i>	→	<i>al viodeve</i>
predmet		← <i>la cjase</i>
vršilec dejanja	osebni glagol	predmet, na katerega prehaja dejanje
	v tvorniku	

Glagol lahko ima več neposrednih določil: *O viôt cjasis, feminis.* 'Vidim hiše, ženske'.

4.1.3.2.2. Nepremi predmet (Posredno določilo) / Complement indirect (obiet indirect)

Posredno določilo določuje glagol, pridevnik, prislov ali medmet. Zaznamuje ponavadi predmet, kateremu se pripisuje dejanje, lastnost ali predmet.

Imenuje se posredno (nedirektno) določilo ali nepremi predmet.

primer	določuje	pripisuje
<i>nestre puare vite, fate di difiets</i>	deležnik	lastnost
<i>Aromai il Friûl al è plen di imigrâts</i>	pridevnik	lastnost
<i>Diu al da a ducj ce che a mertin</i>	glagol	predmet
<i>no je masse lontan dal mâr</i>	prislov	lastnost

Izraža se večinoma s samostalniško besedo, zaimkom ali predložno zvezo:

al da a ducj 'da vsem' - predlog *a* + samostalnik

i vescui a fevelin di zovins 'škofi govorijo o mladih' - predlog *di* + samostalnik

Par me, invezit, il furlan al è stât une bielissime scuvierte 'Za mene je bila furlanščina..' - predlog *z* zaimkom

a daran a doi 'dali bodo dvem' - predlog + števnik

4.1.3.2.3. Določilo vršilca / Complement di agjent

Določilo vršilca določuje glagol v trpniku (*jessi, vignî* + deležnik).

Al ven fat presonîr dai mucs 'bil je ujet od Nemcev' bolje: 'Nemci so ga ujeli'

dai mucs > *Al ven fat presonîr*

Sprašujemo po določilu vršilca z vprašanjem:

Čigavo je dejanje? *di cui*? 'čigavo?' *dai mucs* 'od Nemcev'

Določilo vršilca prikazuje, kdo je vršilec dejanja, zato je določilo vršilca logični osebek.

4.1.4. Prilastek / Atribût

Prilastek pojasnjuje samostalniško odnosnico ali jedro stavčnega člena.

Glede na položaj razlikujemo levi in desni prilastek.

Primer:

prins rais cjalts su la tiere 'prvi topli žarki nad zemljo'
rais 'žarki' = odnosnica < *cjalts* 'topli' = desni prilastek

prilastek *cjalts* pripisuje samostalniku *rais* lastnost TOPLO

Po prilastku sprašujemo z vprašalnicami *cuâl* 'kakšen, kateri', *di cui* 'čigav', *cetant* 'koliko', *trop* 'koliko': *prins rais cjalts su la tiere* / **Cualis rais?** - *cjalts*.

En samostalnik ima lahko več prilastkov: *grande, biele esperience* 'velika lepa izkušnja'
Il biel e grant porton si vierç sul bearç e sul plan nobil de famee. 'lepa in velika vrata se..'

En prilastek lahko določa več samostalnikov: *omps, fruts slovens* 'slovenski moški, otroci'

4.1.4.1. Členitev prilastkov

4.1.4.1.1. Pridevniški prilastek / Atribût adietivâl

Pridevniški prilastek je glede na odnosnico prireden.

Pridevniški prilastek se izraža s:

- kakovostnim pridevnikom: *cjase alte* 'visoka hiša'
- pridevnikom iz preteklega deležnika: *La vuestre cognossude nobiltât.* 'Vaša znana plemenitost.'
- števnikom: *dôs feminis* 'dve ženski'
- pridevniškim zaimkom: *cetancj fradis âstu?* 'koliko bratov imas?'

4.1.4.1.2. Samostalniški prilastek / Atribût nominâl

Samostalniški prilastek je glede na odnosnico podreden.

4.1.4.1.2.1. Prilastek se izraža s predložno zvezo (samostalnik ali zaimek v rodilniku, izraz s predlogom):

Rodilniški prilastek: *apuestul di Jesus* 'Apostol Jezusa' ali 'Jezusov apostol'

Predložni prilastek: *la vuere cuintri dal terorism* 'vojna proti terorizmu'

4.1.4.1.2.2. Pristavek / Aposizion

Pristavek je samostalniški prilastek, ki se ujema z odnosnico.

Pravila za skladnost pristavka so ista kakor za povedkovo določilo.

I. Navadni pristavek/ Aposizion semplice izraža en samostalnik:

il furlan che o fevelavin tra noaltris fruts al jere il plui "complet" 'Furlančino, ki smo jo govorili med seboj mi otroci, je bila najbolj "popolna".
fruts pripisuje lastnost OTROK zaimku *noaltris*

II. Razširjeni pristavek/ Aposizion svilupade je zgradba, ki je sestavljena iz samostalnika in drugih skladenskih enot (prilastkov, določil):

Meni, gno fradi di Udin, al spietave te cjase. gno, di Udin → fradi → Meni = Meni je brat. Brat je moj in iz Vidma.

4.1.4.1.3. Zaimske prilastek / Atribût pronominal

Zaimske prilastek izražajo zaimki (osebni, povratni, svojilni, kazalni, oziralni, vprašalni).

Glede na okolje ločimo:

- rodilniški zaimske prilastek / atribût pronominal gjenitivâl:

il vuardean di gno fradi 'čuvaj mojega brata'

- dajalniško: *O ai telefonât a gno fradi.* 'Poklical sem mojega brata.'

- predložni zaimske prilastek / atribût pronominal cun preposizion:

Une esperience rare e une furtune par lui 'in sreča za njega'

al scomençave a Montpellier il procès cuintri di lui 'proces proti njemu'

- zaimske pristavek / aposizion pronominal

Kot samostalniški prilastek se tudi zaimske pristavek ujema z odnosnico.

Al è chel plui fuart di ducj noaltris. 'Je najmočnejši od vseh nas.'

4.1.4.1.4. Glagolski prilastek / Atribût verbâl

Glagolski prilastek se izraža z:

- nedoločnikom

Pred nedoločnikom in glagolom stoji običajno predlog *di*:

Chel che al cjape gust tal fâ barufis al à gust di ufindi. '...rad žali'

gust < di ufindi pripisuje samostalniku *gust* lastnost ŽALITI

probleme di risolvi 'problem, katerega je treba rešiti' probleme ima lastnost POTREBNO REŠITI

- deležnikom: *robe fate* 'urejena stvar' > *cuale robe?* 'kakšna stvar?' *fate* 'urejena'.

4.1.4.1.5. Prislovni prilastek / Atribût averbiâl

Prislovni prilastek se izraža s prislovi ali prislovnimi frazami.

Pogosto se rabi ob krajevnih imenih: *Sauris Disore* 'Gornje Zahre', *Sauris Disot* 'Spodnje Zahre'

Cheste ligriose mazurke dal Friûl Disore mazurke < cheste, ligriose, dal Friûl, Friûl < Disore =

Disore pripisuje *Friûl* lastnost GORNJI

V sl. se rabijo v teh primerih pridevniki gornji, spodnji, gorenji, dolnji..

4.1.4.1.6. Povedkov prilastek

Povedkov prilastek določa povedek, lahko se pretvori v samostojni stavek.

Ne izraža stalne lastnosti osebka ali predmeta, ampak samo lastnost v trenutku glagolskega dejanja.

Ker se ujema v spolu in številu, ga imenujemo glagolski oz. povedkov prilastek.

Povedkov prilastek (tudi predikativni ali povedkov dodatek) se izraža s:

- pridevnikom: *O ricuardi vulintîr.* 'Radevolje se spomnim' - kakšen se spomnim? radevolje

- deležnikom: *Malât al è lât a vore.* 'Bolan je šel na delo.' - kakšen je šel? bolan

- deležjem: *Cjaminant al vaïve.* 'Med hojo se je jokal.' - kakšen je jokal? hodeč

4.2. Besedni red v glavnem stavku / Ordin des peraulis te frase principâl

V furlanščini je besedni red bolj ustaljen kot v slovenščini, kjer je besedni red večinoma prost. Zaradi izgube latinskih sintetičnih oblikoslovnih obrazil ni bilo več mogoče oblikoslovno ločiti osebka od predmeta, tako je nastala potreba po ločitvi s skladenskimi sredstvi. Furlanščina je to rešila z ustaljenim besednim redom.

Oblikoslovno izraženo:

sl. človek vidi človeka = lat. homo videt hominem = madž. az ember látja az embert

Skladensko izraženo:

furl. un/il omp al viôt un/il omp = ang. the man sees the man

kitajsko (kant.) ngóh ngoi kéuih. kéuih ngoi ngóh

Jaz Ijubim njo ona Ijubi me

Nazorno kaže kitajski primer, kjer se tudi pri zaimkih loči pomen samo z besednim redom.

Podobno kot angleščina in mnogi drugi analitični jeziki ima furlanščina osnovni besedni red osebek-glagol-predmet in se po tej funkciji lahko kot angleščina in kitajščina šteje za SVO (subject-verb-object) jezik.

4.2.1. Navadni besedni red v glavnem stavku

4.2.1.1. Splošno

Splošno velja pravilo topikalizacije: Del stavka, ki vsebuje temo povedi (ang. topic), se postavi na začetek stavka.

T + V + X

T = Topik/ Topic: prvi sestavni del fraze

V = Glagol / Verp

X= Ostalo fraze / Rest de phrase: določila

Glede na stavčne člene se običajni nezaznamovani glavni stavek v furlanščini gradi:

Osebek – povedek – določila (neposredno/ posredno)

il gjat - *al à cjatât* - *il lôf*

il pari - *al lave* - *a cjase*

Stava neposrednega določila

1. Neposredno določilo стоји ponavadi za glagolom: *O viôt la cjase*. 'Vidim hišo.'

2. Če je neposredno določilo naslonski zaimek, стојi pred glagolom: *lu viôt* 'vidim ga'

Stava posrednega določila

Navadno стојi posredno določilo za besedo, katero določa: *al pues dâ acet a un* 'lahko koga sprejme'

4.2.1.2. Inverzija / Inversion

V jezikih s SVO besednim redom, pride pogosto do spremembe besednega reda, kadar se izpostavlja nek stavčni člen. Primer za te vrste topikalizacije je leva dislokacija (left dislocation) npr. v tajščini (SVO-jezik): *khon* (oseba) *naan* (ta) *maj* (ne) *ruucak* (pozнатi) "Ne poznam tega tipa".

Za furlanščino velja:

Kadar osebek ne стоји на првem mestu, govorimo o inverziji osnovnega besednega reda: osebek стојi za povedkom.

1. O inverziji govorimo, kadar na prvem mestu стојi prislov, določilo, deležje ali deležnik:

enota na prvem mestu	povedek - osebek	ostalo
prislov	<i>Podopo</i>	<i>il paron al clamave</i>
prislovni izraz	<i>Subit dopo</i>	<i>al è partît</i>
predmetno določilo	<i>Il lavôr</i>	<i>al jere organizât</i>
predložno določilo	<i>A ti</i>	<i>scrîf</i>
deležje	<i>Cjaminant</i>	<i>al vaïve</i>
deležnik	<i>malât</i>	<i>al è lât</i>
		<i>a vore</i>

4.2.2. Navadni besedni red v odvisnem stavku

Osnovni besedni red v odvisnem stavku je:
veznik + osebek + povedek + ostalo

GS	OS			
	veznik	osebek	povedek	ostalo
<i>Al murì dal 1623</i>	<i>intant che</i>	<i>la vuere</i>	<i>e veve incendiât</i>	<i>mieze Europe</i>

4.2.3. Vprašalna poved

Vprašanje je posebna vrsta glavnega stavka. V vprašalnih stavkih pride do inverzije.

I. Z vprašalnico

Na prvem mestu стојi vprašalnica.

vprašalnica	povedek + osebek	ostalo
<i>Dulà</i>	<i>si cjatial</i>	<i>il materiâl?</i>
<i>Cemût</i>	<i>si fasial</i>	<i>a deventâ membris?</i>
<i>Ce</i>	<i>isal gambiât</i>	<i>in chescj agns?</i>

II. Brez vprašalnice

Kadar vprašanje ne uvaja vprašalnica, стојi na prvem mestu povedek + osebek:

vprašalnica	povedek + osebek	ostalo
0	<i>Cjatistu</i>	<i>il timp?</i>
0	<i>Viodistu</i>	<i>il sant che al jude?</i>

4.2.4. Nikalni stavek

Zanikanje se izraža z nikalnimi prislovi, večinoma z nikalnico *no*, ki stoji vedno pred glagolom ali predmetnim zaimkom.

La clamade no coste nuie. 'Klic ne stane nič.'; *No lu vûl viodi.* 'Noče ga videti.'

4.2.4.1. Zanikanje glagola z dodatno nikalnico

Kadar se uporablja dodatna nikalnica ob nikalnici *no*, npr. *cree, fregul, gran, mai, miche, mighe*, stoji prvi element, nikalnica *no*, pred glagolom, drugi element dodatna nikalnica npr. *fregul* za glagolom:

tantis voltis a son forecj di lontan e no san fregul de nestre lenghe 'in ne vedo (prav) nič o našem jeziku'

no domandave mai nuie 'nikoli ni nič vprašal'

no soi mighe tô gnece 'nisem vendar tvoja nečakinja'

Ko prislova *mai* in *nancje* stojita pred glagolom, stoji za prislovom neposredno nikalnica *no*.

No si vergognin plui; nancje no san cemût che si devente ros. 'Ne sramujejo se več; ne vedo niti, kako je treba zardeti.'

4.2.4.2. Priredno zanikanje

Kadar se zanika s soodnosnimi vezniki, npr. *ni ... ni* 'niti ...niti', stoji posamezni element vedno pred samostalniško zvezo, katero zanika:

Il fat al è che la int no scrîf ni par furlan ni par talian ni pâr inglês. 'Dejstvo je, da ljudje ne pišejo ne v furlanščini, niti v italijanščini, ne v angleščini.'

4.2.5. Velelni stavek

V velelnih stavkih stoji na prvem mestu glagol, na drugem predmet:

Cjale la foto e induvine ancje tu! 'Poglej sliko in ugani tudi ti!'

Cjale ce gnot! 'Poglej kakšna noč!'

4.2.6. Stava pridevnika v funkciji prilastka/ Posizion dal adietif in funzion di atribût

Pridevnik lahko stoji pred ali za samostalnikom:

npr. *la biele pavee, la pavee biele* 'lep metulj'

4.2.6.1. za samostalnikom

Kakor tudi v drugih romanskih jezikih je bolj običajna stava za samostalnikom. Pomen pridevnika

tako ni zaznamovan.

V slovenščini je nezaznamovana stava pred samostalnikom: slovenski jezik.

Za samostalnikom stojijo posebno pridevniki, ki razlikujejo določeno lastnost:

1. poreklo, narodnost kot npr. *talian* 'italijanski', *todesc* 'nemški', *ladin* 'ladinski'
il gardenâl todesc Joseph Ratzinger 'nemški kardinal Joseph Ratzinger'
in lenghe slovène 'v slovenskem jeziku'
la leç taliane 'italijanski zakon'

Kadar določa samostalnik več pridevnikov, stoji pridevnik porekla v nizu vedno na zadnjem mestu, medtem ko v slovenščini na prvem:

il Centri culturâl sloven "Stella Alpina" 'slovenski kulturni center "Stella Alpina"

il patrimoni culturâl furlan 'furlanska kulturna dediščina'

Te sperance di fâ tornâ a vivi il Partit popolâr furlan 'furlanska ljudska stranka'

prime cunvigne dal teatri popolâr furlan 'prvo srečanje furlanskega narodnega gledališča'.

2. barva, npr. *blanc* 'bel', *ros* 'rdeč', *vert* 'zelen'

La clape e à il numar vert 'Združenje ima zeleno številko'

la manteline rosse 'rdeče ogrinjalo'

prins reparts de Armade Rosse 'prvi oddelki Rdeče armade'

la Crôs Rosse 'Rdeči križ'

la bandierute rosse 'rdeča zastava'

3. oblika, lastnost npr. *taront* 'okrogel'

intal cjâf un cjapiel taront di lane 'na glavi okroglâ kapa iz volne'

Jacumin al è su la nâf spaziâl. 'Jacumin je na vesoljskem plovilu'

4. pridevniško rabljeni deležniki

Si trate dut câs di un numar destinât a cressi ancjemò 'gre v vsakem primeru za določeno število, ki še raste'

Sant Nicolò vistût di vescul 'Sveti Nikolaj, oblečen v škofa'

aparât di misure adatât 'aparat prilagojene mere'

4.2.6.2. pred samostalnikom

Kadar stoji pridevnik pred samostalnikom, je pomen pridevnika zaznamovan.

Lahko pride celo do spremembe pomena pridevnika, npr. *un omp puar* 'reven človek' > *un puar omp* 'ubogi človek'.

Pred samostalnikom stojijo:

1. Pridevniki, ki označujejo neko število, kot npr. *tant* 'tolikšen', *pôc* 'pičel', *dut* 'ves', *prin* 'prvi', *secont* 'drugi' itd.

tant timp dopo, al rive il paron 'po tolikšnem času je prišel gospodar'

il fat che dome pocje int e lei tescj furlans 'dejstvo, da samo malo ljudi bere furlanska besedila'

Al è dificil strenzi in pocjis riis. 'Težko je strniti v nekaj vrstic.'

dute la manifestazion si è davuelte tal viert 'Cela manifestacija se je odvila na prostem'

*Te prime part o ai cirût... 'V prvem delu sem poskušal..'
la tierce lezion 'tretja lekcija'*

2. Naslednji pridevniki se nezaznamovano rabijo pred samostalnikom:
biel 'lep', *bon* 'dober', *grant* 'velik', *mâl* 'slab', *piçul* 'majhen', *vieli* 'star', *zovin* 'mlad'
une biele vitorie 'lepa zmaga',
une biele glesie cristiane 'lepa krščanska cerkva'
une grande fieste popolâr 'velik ljudski praznik',
Nissune grande novitât 'nobena velika novost',
La miserie e je une grande scuele. 'Revščina je velika šola'
un piçul apartament dal centri di Udin 'majhno stanovanje v centru Vidma'
un gno piçul dolôr dolç 'neka majhna moja sladka bolečina'
Un piçul paîs tra Udin e Tresestin. 'Neka majhna vas med Vidmom in Trečezimom.'
Tal vieli simiteri o podìn viodi. 'Na starem pokopališču lahko vidimo.'
e di Jop un vieli soldât 'nek star vojak'
lu podìn considerâ un dai mestris dal zovin Carli 'lahko ga imamo za enega od mojstrov mladega Karla.'

zaznamovano se rabijo, kadar stojijo za samostalnikom

- kadar se v slovenščini lahko prevaja z odvisnikom, ponavadi z oziralnim stavkom ali poudari s 'sicer' ipd.:

Friûl, zaromai tignût in cont di une çavate viele e fûr di usance 'ki je stara in se ne rabi več'
Marconi zovin ancjemò si presente al ufici '...Marconi, ko je bil še mladenič, se je predstavil..' 'un popul piçul come il furlan' 'narod, ki je tako majhen kot furlanski'
A contavin che une volte a un frut piçul 'majhnemu otroku' ali 'otroku, ki je bil majhen'
Fieste grande tai Cjasai di Pitâs 'veliko praznovanje (poudarjenju)'

- kadar se našteva lastnosti:

clape zovine e dinamiche 'mlado in dinamično društvo'
dute int zovine e biele, bogns di lâ a cjaval 'vsi mladi in lepi ljudi, ki znajo jahati konja'
Si à di cualificâ la distribuzion piçule e mezane 'majhno in srednjo distribucijo'

- izpostavi pridevnik

Il soreli al scjaldave su la piel zovine e 'sonce je postalo vroče na mladi koži'
Al è un comun piçul ma vîf cun tantis manifestazions 'Občina je sicer majhna, toda živa s..'

- ustaljene zvezze

lenghe piçule v pomenu manjšinski jezik
A presentâ il GFS, scandaiant lis resons dal doprâ une lenghe "piçule"

Opomba

Kadar se rabijo ti pridevniki v primerniku ali presežniku, stojijo za samostalnik:
o cjanîn la cjançon plui biele che o savìn 'pojemo najlepšo pesem, katero znamo'
al mancje pôc par la fieste plui biele de istât 'malo manjka do najlepšega praznovanja poletja'
ma la robe plui biele 'ampak najboljša stvar'
cuntune popolazion plui zovine 'z mlajšo populacijo'

4.2.7. STAVA ZAIMKA / Posizion dal pronon

4.2.7.1. Stava osebnega zaimka

4.2.7.1.1. Nenaglašeni osebkov zaimek

Nenaglašene oblike osebkovega zaimka stojijo vedno neposredno pred pregibnim delom glagola; so predslonke glagola: *Jo ofeveli. Al àfevelât. Lôr a vevin fevelât.*

4.2.7.1.2. Predmetkov osebni zaimek

4.2.7.1.2.0. Splošno:

Stoji na tem mestu, kjer bi stal predmet, ki ga zaimek izraža.

O ai clamât dome te/il cjan. 'Klical sem samo tebe/psa.'

Al vûl viodilu lui/Sef. 'Želi videti njega/Joža'

Tu sês come lui/la none. 'Ti si kot on/babica'

Puar te/Sef! 'Ti Bogi/Bogi Joža'

4.2.7.1.2.1. Vedno neposredno pred pregibnim delom glagola:

premi predmet: *No lu vin capit. 'Nismo tega razumeli.'*, *Ju cjalave ben. 'Gledal jih je dobro.'*

nepremi predmet: *Cumò mi crodis! 'Zdaj mi verjameš!', Ti doi un bon formadi 'Dam ti dober sir'*

4.2.7.1.2.2. Kadar pri podvajanju zaimka dodatno poudarja nenaglašeni osebni zaimek, stoji naglašena oblika za glagolsko obliko: *Mi ciristu me. 'Iščeš mene.'*

4.2.7.1.2.3. Pred ali za glagolom

Pri nedoločniku ali deležju ob pomožnem glagolu *volê, podê, dovê, scugnî* ali glagolski zvezi *stâ par, vê di, jessi* par se rabi predmetni zaimek (tako nezdruženi kot združeni) pred ali za glagolom: *o pues clamâju* ali *ju pues clamâ* 'lahko jih pokličem'

le stoi par viodi ali *o stoi par viodile* 'sem na tem, da jo vidim'

Pri združenih zaimkih se prostostoječa oblika rabi pred glagolom, medtem ko naslonska oblika za glagolom:

o pues puartâtai ali *tai pues puartâ* 'lahko ti jih prinesem'

us al stoi par puartâ ali *o stoi par puartâusal* 'sem na tem, da vam ga prinesem'

4.2.7.1.2.4. za glagolom

Nenaglašeni predmetni zaimek se neposredno pritakne na brezosebne glagolske oblike:

- nedoločnik: *Tu puedis dâmi un toc. 'Lahko mi daš en kos.'*

- velelnik: *Disimi dut! 'Povej mi vse!'*

- sedanji deležnik: *Cjalantmi al à dit nuie. 'Ko me je gledal (=dobesedno: gledajoč mene), nič ni rekel.'*

- pretekli deležnik: *puartât + i = puartadii 'mi prineseno' ali 'ko mu je prinesel'*

4.2.7.1.3. Prostostoječa oblika združenega zaimka

Prostostoječa oblika združenega zaimka stoji pred glagolom, ponavadi v povednem in veznem naklonu in pogojniku.

jal puarte 'mu ga prinese', *us al puarte* 'vam ga prinese',
che jal puarti 'da mu ga prinesem', *che us al puarti* 'da vam ga prinese'
jal puartarès 'mu ga bi prinesel', *us al puartarès* 'vam ga bi prinesel'

4.2.7.1.3.1. Naslonske oblike združenega zaimka

Naslonske oblike združenega zaimka se pritaknejo neposredno na glagol, npr. na nedoločnik: *dî + usal > dîusal* *Cemût aio di dîusal?* 'Kako vam lahko to dopovem?'

4.2.7.2. Stava povratnega zaimka

Povratni zaimek stoji na istem mestu kot nenaglasni osebni zaimek za nepremi predmet.

Nenaglasni povratni zaimki

se uporabljajo pred glagolom: *jo mi lavi* 'jaz se umivam'

Ob brezosebni glagolski oblikih (nedoločnik, deležje, deležnik) in velelniku stoji na istem mestu kot naslonka za glagolom: *cjalantmi* 'ko je mene gledal'

Naglasni povratni zaimki

se uporabljajo za glagolom, vedno skupaj z ustreznim nenaglasno obliko:

jo mi lavi me 'jaz umivam sebe'; *clamentmi me* 'klicoč sebe'

4.2.7.2.1. Stava povratnega zaimka *si* v naslonskem nizu

4.2.7.2.1.1. V brezosebnih frazah stoji v naslonskem nizu povratni zaimek *si*:

I. levo od osebnega zaimka za premi predmet:

si ju viôt 'vidi se jih'

No si ju viôt, ma si sint il clip. 'Ne vidi se jih, toda čuti se toplota.'

il ladin no si lu pues doprâ par insegnâ altris materiis 'ladinščine ni (je) mogoče uporabiti za...'

II. desno od osebnega zaimka za nepremi predmet:

Il Difensôr Civic al pues domandâ che i si mostrin ducj i ats e i documents '..lahko zahteva, da se mu pokaže vse..'

ai diplomâts furlans ur si darà la reâl possibilitât 'furlanskim diplomirancem se (jim) bo dala realna možnost'

4.2.7.2.1.2. Ob osebnem zaimku za premi predmet in nepremi predmet

V naslonskem nizu, kadar stoji povratni zaimek ob osebnem zaimku za premi predmet in osebnem zaimku za nepremi predmet pride do naslednjega vrstnega reda:

povratni zaimek + združeni zaimek (osebni zaimek za nepremi predmet + za premi predmet)

si jal da 'da se mu to', *si ur al da* 'da se jim to'

Manj običajna je raba:

1. zaimek za nepremi predmet + združeni zaimek (povratni + osebni za premi predmet)
i sal da 'da se mu to', *ur sai da* 'da se jim te'
2. povratni zaimek + glagol + naslonski združeni zaimek (za nepremi in premi predmet)
si dajal 'da se mu to', *si daurai* 'da se jim te'

4.2.7.3. Stava svojilnega zaimka

Svojilni zaimek se v furlanščini rabi kot levi prilastek.

Če določuje samostalniško zvezo, stoji pred samostalniško zvezo.

Il gno contribût 'moj prispevek'

Il gno piçul contribût 'moj mali prispevek'

Izjema

Za samostalnikom stoji, predvsem v čustveni rabi:

Benedis ancie me, pari gno! 'blagoslov me, tudi mene, oče moj!'

Pari gno! 'oče moj!'

"*Saule, fradi gno, cjale!*". '„Savel, brat moj, poglej!“'

cjase mē, cjase tō '.. dom moj, dom tvoj..'

mari mē di cûr! 'draga mama moja!'

4.2.7.4. Stava kazalnega zaimka

Kazalni zaimek se rabi kot levi prilastek. Če določuje samostalniško zvezo, stoji pred samostalniško zvezo: *Chest omp al viodè clâr e cun precision l'agnul di Diu.* 'Ta moški je videl jasno in natančno božjega angela.'

chest piçul re 'ta majhni kralj'

4.2.7.5. Stava prislovnih zaimkov *indi* in *i*

Prislovna zaimka stojita na istem mestu kot nenaglasni osebni zaimek. To je v skladu z njuno naravo, saj po pomenu ustrezata nenaglasnemu osebnemu zaimku.

si indi gjave bogns risultâts 'če se od tega dobi dobre rezultate'

indi ricuardin cuatri: il frari Basili Brollo... 'od teh spomnimo štiri'

4.2.8. Stava predloga

Predlog stoji kot v slovenščini, kot že samo poimenovanje "pred-log" pove, pred samostalniško zvezo, katero določa:

cui trê Rês 's tremi kralji'

cui rapresentants dai comitâts locâi 's predstavniki krajevnih odborov'

cul diaul 's hudičem'

cui ladins de Svuizare 'z Ladinci iz Švice'

l'inquintri cui piçui autôrs 'srečanje z majhnimi avtorji'

4.2.9. Stava člena

Člen stoji vedno pred samostalniško zvezo, katero določuje: *il cjan* 'pes', *il grant cjan* 'veliki pes', *une copasse* 'neka želva', *une grande copasse* 'neka velika želva'

Kadar določuje samostalnik pridevnik *dut*, člen stoji za *dut*:

Ducj i nemâi a ridin come mats. 'Vsi živali se kot nori smejijo.'

Al à lavorât dute une zornade par vuadagnâ dome mil francs. 'Delal je celi dan, da je zaslužil samo tisoč frankov.'

PRIMER BESEDILA

Odlomek iz Romana Prime di Sere Carla Sgorlona.

Zgodba romana se odvija v pristnem furlanskem vaškem okolju. Opisuje težave bivšega zapornika, ki se po dolgih letih vrača v domačo vas.

(59)

„Ce ciriso?“ i domandà.

„O volevi savê se la imprese par câs e cîr personâl.“

„No crôt.“

„Sêso sigure?“

„Jo no mi occupi dal personâl.

Dome de aministratzion.“

„A cui varessio di domandâ, alore?“

La fantate no ve nancje il temp di rispuindi

che la puarte e fo vierte di colp,
e al vignì dentri un siôr sui cuarante,
vistût a la buine, cu lis scarpis dutis pantanosis.
Al tirà vie il capot e lu poià parsore une cjadree.

„Fernande, ce isal?“

„Il siôr ca al domandave se o cirin operaris.“

„Ah.“

L'om si tirà dongje la taule e al cirì un moment tra lis cjartis,
cu la muse tirade e i motos secs e gnervôs.

Eliseu al stave in spiete,

passantsi il cjapiel di une man a chê altre.

L'om al si jevà sù par cirí tal armâr ce che nol cjatave.

“O sin al complet”

dissal cuant che Diu al volè, cence cjalâ Eliseu.

“Jo o fasarès cualsisei lavôr.”

L'om al cirive ancjemò, e chê di no cjatâ i faseve lâ sù il
gnervôs.

“Us ai dit che o sin al complet.

Cemût aio di dûsal?”

Eliseu si voltave par lâ vie.

“Spietait un moment.

Di dulà sêso?”

“Di Trep.”

„Savêso menâ il caterpillar?“

Eliseu al menâ il cjâf di ca e di là.

“Vêso pratiche di camions?”

“Nissune.”

“Ce mistîr fasêso?”

„Une volte o fasevi il cjaradôr.“

„Kaj išcete“, ga je vprašala.

„Hotel sem se pozanimati, če vaše podjetje išče osebje.“

„Mislim, da ne.“

„Ali ste prepričana?“

„Jaz se ne ukvarjam z osebjem.

Samo z administracijo.“

„Koga bi moral potem vprašati?“

Preden je gospodična lahko odgovorila (dobesedno: ni imela niti časa za odgovor),

so se nenadoma odprla vrata,
in vstopil je gospod okoli štiridesetih,
bil je lepo oblečen, s popolnoma blatnimi čevlji.
Slekel si je plašč in ga položil na stol.

„Fernanda, kaj je?“

„Ta Gospod tu sprašuje, če iščemo delavce.“

„Ah.“

Možakar je stopil k mizi in za trenutek iskal v papirjih,
čelo se mu je pri tem nagubalo, nestrpno in hkrati odločno
je obračal papirje.

Eliseu si je med čakanjem
podajal klobuk iz ene roke v drugo.

Možakar se je dvignil, da bi iskal v omari to, cesar ne najde.

„Smo polno zasedeni“,
je rekel nenadoma kot iz nebes, ne da bi se ozrl proti
Eliseu.

„Pripravljen sem prijeti za vsako delo.“

Možakar je znova začel z iskanjem, to da ni uspel nič najti,
ga je vedno bolj spravilo ob živce.

„Pa rekел sem vam, da smo polno zasedeni.

Kako vam naj to dopovem?

Eliseu se je obrnil in hotel odi.

„Počakajte trenutek.

Skod ste vi?“

„S Tropa.“

„Znate voziti caterpillar?“

Eliseu je odkimaval z glavo.

„Imate kaj izkušenj s tovornjaki?“

„Nobenih.“

„V katerem poklicu ste delali?“

„Nekoč sem delal kot vozar.“

„Il cjaradôr?
A’nd isal ancjemò di cjaradôrs, vie pal mont?”
Eliseu nol diseve nuie,
nol podeve metisi a spiegâ che ai siei temps a’nd jere,
e che lui al jere stât dentri par vincjesiet agns.
„Il cjaradôr” al zontà l’om.
„Al mancjarès dome che o molassin i camions par tornâ a
doprâ cjars e cjavai...”
Al cjalà Eliseu e al viodè il so grop dal cuel a lâ sù e jù,
il so cjapiel fruiât, la manteline discoloride,
e plui di dut il so aspiet di om fûr dal temp.
I vignì iniment che ancje so pari,
prime di fâ un fregul di fortune,
al puartave une manteline come chê di Eliseu.
„Savêso fâ dome il cjaradôr?” i domandà.
„Mi rangji a fâ di dut.”
„Ven a dî?”
„Il marangon, il fari, il muradôr... insumis mi rangji...”
L’impresari al le dongje la taule fasint cricâ i dêts,
cence visâsi,
e po al disè ae fantate di tirâi jù il non e la direzion.
„Se o varin bisugne di vô, us mandarìn a clamâ.”

....
(100)

In chê a sintirin un che al vosave come indemoneât,
e a corerin fûr dal casoto.
Al jere chel dal rodul,
che al veve fermade la machine sul ôr de strade
e cumò al cirive di distacâ dal asfalt une pale,
splanade come une lame cul pês dal so argagn.
Eliseu al capì subit ce che al jere sucedût
e si muardè i lavris di rabie.
„Cui isal chel cjastron che al à lassât la pale culì?”
al berlave il fantast.
„O soi stât jo” dissal Eliseu.
„E tu le lassis sul asfalt, bocon di mone!”
„Nol ocor berlâ tant.
Tu podevis ancje viodile,
tu jeris cent metris lontan cuant che le ai lassade.
Tu âs colpe come me.”
Ma chel altri al continuave a ciulâ e a porconâ.
Eliseu lu cjalave cui voi in sfese,
e Ricart al si inacuarzè che al tremave dut.
„Cumò vonde” dissal Eliseu, dopo un pôc.
„O paiarin la pale a miezis.
E finissile di porconâ, in presince dal frut.”
„Ancjemò tu âs il coragjo di rispuindi, vecjo babeo!
Ti àn ejapât par pietât,
parcè che tu jeris un muart di fam,
e tu tu ur ruvinis i imprescj!”

„Kot vozar?
Ali je še kaj vozarjev po svetu?”
Eliseu ni rekel nič,
kako naj bi tudi razložil, da so v njegovem času bili,
in da je bil zaprt celih sedemindvajset let.
„Kot vozar”, je dodal možakar.
„Manjka samo še to, da pustimo tovornjake in spet
začnemo z vozovi in konji..”
Gledal je Elisea in videl, kako se njegovo adamovo
jabolko pomika gor in dol,
njegov obrabljen klobuk, obledeli plašč,
a predvsem njegov izgled človeka zunaj tega časa.
Spomnil se je tudi svojega očeta, ki je tudi,
preden mu je uspelo priti do malo bogastva,
nosil podobni plašč kot Eliseu.
“Znate delati samo kot vozar?”, ga je vprašal.
„Delam več ali manj vse po vrsti.“
„To pomeni?“
„Kot mizar, kovač, zidar...konec koncev se znajdem...“
Podjetnik je šel blizu mize in, ne da bi se zavedal,
zaškripal s prsti,
potem je naročil gospodični, da naj zabeleži ime in naslov.
„Če vas bomo potrebovali, vam bomo poslali obvestilo.”

V tem hipu so slišali nekoga, ki se je drl kot zmešan,
in pritekli so iz lope.
Bil je to tisti na valjarju,
ki je zaustavil stroj na robu ceste
in sedaj poskušal sneti lopato z asfalta,
ki je bila sploščena kot rezilo od teže valja.
Eliseu je takoj dojel, kaj se je zgodilo
in se je od jeze ugriznil na ustnice.
„Kateri butelj je tu pustil lopato tako?”,
je kričal fant.
„To sem bil jaz”, je rekel Eliseu.
„In ti jo pustiš na asfaltu, star tepec!“
„Ni se treba tako dreti.
Lahko bi jo videl,
bil si še sto metrov oddaljen, ko sem jo tam pustil.
Kriv si ravnotako kot jaz.”
Ampak drugi ni odnehal piskati in preklinjati.
Eliseu ga je kradaoma gledal,
in Ricart je čutil, kako se vse trese.
„Zdaj pa je dovolj”, je rekel Eliseu, malo zatem.
„Plačala bova lopato vsak polovico.
In nehaj že preklinjati v prisotnosti otroka.”
„Še ugovarjati si upaš, star bedak!
Vzeli so te iz usmiljenja,
da ne bi umrl od lakote,
ti pa jim uničuješ orodje!”

„Ti ai dite di finîle.
O paiarìn il dam, e donde!“
Ma il fantat nol voleve savênt.
Par lui e jere une robe di chel altri mont
che un manoâl al olsàs a rispuindi a lui,
che al jere un specializât e che al lavorave cu la dite dopo
mai.

„Rekel sem ti, da je dovolj.
Plačala bova škodo, in pika!“
Toda mladenič ni hotel nič slišati.
Za njega je to bila nezaslišana stvar,
da se zdrzne nek pomožni delavec ugovarjati njemu,
njemu, ki je strokovni delavec in ki dela pri firmi že od
nekdaj.

Razlaga slovničnih oblik

ciriso – M2 vpr. sed. ind. od *cirî*
i – E3 os. zaim. za nepremi predmet
domandà – E3 dovrš. pret. od *domandâ*
o volevi – E1 impf. ind. od *volê*
se – pogojni veznik
se la imprese ...e cîr personâl – podredni pogojni
 odvisnik
no crôt – nikalno E1 sed. ind. od *crodi*
sêso – M2 vpr. sed. ind. od *jessi*
mi occupi – E1 povr. sed. ind. od *ocupâ*
varessio di – E1 pogoj. vpr. od *vê di*
no ve – nikalno E3 dovrš. pret. od *vê*
la puarte e fo vierte – trpniško
e fo vierte – trpnik, E3 dovrš. predpret. ind. od
vierzi
al vignì – E3 dovrš. pret. od *vignî*
sui (cuarante) – okoli, približno
vistût – pret. delež. od *vistî*
al tirâ vie – E3 dovrš. pret. od *tirâ vie*
poià – E3 dovrš. pret. od *poiâ*
isal – E3 vpr. sed. ind. od *jessi*
al domandave se o cirìn.. – uvaja odvisni govor
si tirâ dongje – E3 povr. dovrš. pret. od *tirâ*
dongje
al cirî – E3 dovrš. pret. od *cirî*
stâ in spiete – GF
passantsi – sed. delež. od *passâ* + povr.zaim. *si*
dissal – pos. oblika E3 sed. ind. od *dî*
cence (+ nedol.) – namerni veznik
cence cjalâ E. – podredni namerni odvisnik
o fasarès – E1 pogoj. sed. ind. od *fâ*
al cirive – E3 impf. ind. od *cirî*
i faseve – E3 os. zaim. za nepremi predmet + E3
 impf. ind. od *fâ*
us – M2 os. zaim. za premi predmet
ai dit – E1 perf. I ind. od *dî*
o sin – M1 sed. ind. od *jessi*
aio di – E1 vpr. sed. ind. od *vê di*
dîusal < dî + us + al

si voltave – E3 povr. impf. ind. od *voltâ*
spietait – M2 vel. ind. od *spietâ*
menâ – E3 dovrš. pret. od *menâ*
a'nd – < *al indi*
vê pratiche – GF
fasêso – M2 vpr. sed. ind. od *fâ*
fâ un mistîr – GF
une volte – prisl. dol. časa
o fasevi – E1 impf. ind. od *fâ*
fâ il cjaradôr – GF
vie pal mont – prisl. dol. kraja
nol diseve – nikalno (*no + al*) E3 impf. inf. od *dî*
nol podeve – nikalno E3 impf. ind. od *podê*
metisi < meti + si
ai siei temps – prisl. dol. kraja
al jere – E3 impf. ind. od *jessi*
al zontâ – E3 dovrš. pret. od *zontâ*
al mancjarès – E3 pogoj. sed. od *mancjâ*
o molassin – M1 impf. konj. od *molâ*
al cjalâ – E3 dovrš. pret. od *cjalâ*
al viodè – E3 dovrš. pret. od *viodi*
so – E3 svojilni. zaim. m
fruiât – pret. delež. m edn. od *fruiâ*
discoloride – pret. delež. ž edn. od *discolorî*
vignî iniment – GF
al puartave – E3 impf. ind. od *puartâ*
mi rangji – E1 povr. sed. ind. od *rangjâ*
le dongje – E3 dovrš. pret. ind. od *lâ dongje*
fasint – sed. delež. od *fâ*
al disè – E3 dovrš. pret. od *dî*
ae < a la
tirâi < tirâ + i
se – pogojni veznik
se o varìn.. – podredni pogojni odvisnik
o varin – M1 prih. od *vê*
mandarin – M1 prih. od *mandâ*
in chê – prisl. dol. časa
a sintirin – M3 dovrš. pret. od *sintî*
che (al vosave..) – oziralni zaimek

al vosave – E3 impf. od *vosâ*
come indemoneât – primerjalno prisl. dol. načina
a corerin – M3 dovrš. pret. od *cori*
al jere – E3 impf. ind. od *jessi*
veve fermade – E3 predpret. ind. od *fermâ*
sul ôr de strade – prisl. dol. kraja
al cirive – E3 impf. ind. od *cirâ*
splanade – pret. delež. ž. edn. od *splanâ*
come une lame – primerjalno prisl. dol. načina
al capì – E3 dovrš. pret. od *capî*
ce che – oziralni dvojni zaimek
al jere sucedût – E3 predpret. ind. od *sucedi*
si muardè – E3 povr. dovrš. pret. ind. od *muardi*
di rabie – prislovno določilo vzročnosti
cui – vprašalni zaimek
al à lassât – E3 perf. ind. od *lassâ*
al berlave – E3 impf. ind. od *berlâ*
o soi stât – E1 perf. ind. od *jessi*
le – E3 os. zaim. za premi predmet ž.
lassis – E2 sed. ind. od *lassâ*
nol = no + al
ocor – E3 sed. ind. od *ocori*
tu podevis – E2 impf. ind. od *podê*
viodile – nedol. *viodi* + E3 os. zaim. za premi predmet ž. *le*

tu jeris lontan – *tu jeris* = kopula, *lontan* = povedkovo dol.
cuant che – časovni veznik
cuant che le ai.. – podredni časovni odvisnik
vê colpe – GF
me – naglasni os. zaim. za premi predmet
al continuave – E3 impf. ind. od *continuâ*
lu – E3 os. zaim. za premi predmet m.
cui voi in sfese – prisl. dol. načina
si inacuarzè – E3 povr. dovrš. pret. od *inacuarzi*
al tremave – E3 impf. ind. od *tremâ*
o paiarìn – M1 prih. od *paiâ*
finissile – E2 vel. od *finî* + *le*
âs – E2 sed. ind. od *vê*
ti – E2 nenaglasni os. zaim. za nepremi predmet
àn cjapât – M3 perf. ind. od *cjapâ*
ur – M3 os. zaim. za nepremi predmet
ruvinis – E2 sed. ind. od *ruvinâ*
voleve – E3 impf. ind. od *volê*
savênt – nedol. *savê* + *indi*
al olsâs – E3 impf. konj od *olsâ*
che al jere ...e che al lavorave – priredna oziralna stavka

Literatura

- BENINCÀ P., L. VANELLI (1978), Il plurale friulano. Contributo allo studio del plurale romanzo, "Revue de Linguistique Romane", 167–168, pp. 241–292.
- BRUNELLI Michele (2005), Manual Grammaticale Xenerale de la Łéngua Vèneta e le só varianti (secónda publicazsion co zxónte nóve), BASAN / BASSANO DEL GRAPPA, Online: www.orbilat.com/Languages/Venetan/mgx_veneto.pdf
- CADORINI S. (2002), Furlan di Praghe. Par studiâ la lenghe furlane. Online: <http://urs.ff.cuni.cz/furlan/index.html>, 30.11.2002.
- CHIURLO, Bindo (1927), Antologia della letteratura friulana, Udine.
- ERAT J. (s.d.), Furlanski jezik. Online: <http://users.volja.net/janezerat/furlan.htm>, 30.11.2002.
- ERAT J., l'ús dal pleonastic cu si, Online <http://users.volja.net/janezerat/pleonastic.htm>
- ERAT J., Albanske etimologije, Online: <http://users.volja.net/janezerat/alban.htm>
- ERAT J. (neobjavljen), Furlansko slovenski slovar, rokopis.
- FAGGIN G. (1997), Grammatica friulana, Ribis, Campoformido (Ud).
- FAGGIN G. (1985), Vocabolario della lingua friulana. Udine.
- FRAU, G. (1984), I dialetti del Friuli, Udine.
- KAILUWEIT, Altfranzösisch, Online: www.romanistik.uni-freiburg.de/kailuweit/Altfrz.ppt
- KOPRIVA Silvo (1989), Latinska slovnicka, Založba obzorja Maribor.
- LAMUELA X. (cur.) (1987), La grafie furlane normalizade, Aministratsion Provinciâl di Udin, Udin.
- MADRIZ Anna, ROSEANO Paolo (2003), Scrivere in friulano, Societât filologjiche furlane, Udin.
- MARCHETTI G. (1952), Lineamenti di grammatica friulana, Società Filologica Friulana, Udine.
- NAZZI MATALON Z. (1977), Marilenghe, Gramatiche furlane, Institut di Studis Furlans, Udin.
- OLF (1999), La grafie ufficiâl de lenghe furlane, Region Autonome Friûl – Vignesie Julie, Udin.
- OLF (2002), La grafie ufficiâl de lenghe furlane, Region Autonome Friûl – Vignesie Julie, Udin.
- PETAN A., Conexiuni lingvistice: romana si friulana. Online: http://www.formula-as.ro/reviste_743_311_friulanii-din-romania.html
- PONTISSO R. (2002), Furlan / Friulian / Friulan. Online: <http://www.geocities.com/rpontisso>, 30.11.2002.
- SGORLON Carlo (1991), Prime di Sere, Società Filologica Friulana, Udine.
- SPELL [Coord.: Erwin Valentini. Red.: Nadia Chiocchetti] (2001), Grammatica dl Ladin Standard, SPELL, Vich/San Martin de Tor /Bulsan
- TOPORIŠIČ Jože (1991), Slovenska slovnicka, Založba obzorja Maribor.
- VERONE L. (2002), Lezioni Furlanis, Societât Filologjiche Furlane, Udin.
- VICARIO, Federico (2005), Lezioni di linguistica friulana, Provincia di Udine, Udine.
- VUČETIĆ, ZORICA . (1994) . Contributo allo studio della suffissazione aggettivale nell’italiano contemporaneo . Linguistica XXXIV, 2, 49-61.
- VUČETIĆ, ZORICA. (1994) . Contributo allo studio della suffissazione nominale nell’italiano contemporaneo . 1989 . Linguistica XXIV, 81-99.